
ALLEN COUNTY PUBLIC LIBRARY
3 1833 00662 9890

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

TJUGUFJÄRDE ÅRGÅNGEN

1923

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

IVAR SIMONSSON

SAMFUNDETS SEKRETERARE

STOCKHOLM 1924

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

230327

INNEHÅLL.

Planscher.

Herman Campenhausens dagbok 1641—1653.

Meddelad av **Gunnar Carlquist.**

Det är först från och med Karl XI:s krig, som bruket att föra dagböcker blir något så när allmänt i vårt land, för att mot sekelskiftet svälla ut till den rikedom, vars rester vi ha bevarade i »Karolinska krigares dagböcker». Vad som finnes i behåll av likartade uppteckningar före H. Spegels, E. Dahlbergs och N. Skyttes dagar är däremot som bekant ytterligt ringa, mest annotationer i biblar eller kalendarier av ett oftast blott för den speciellare personhistoriska forskningen betydelsefullt innehåll. Från Kristinatiden t. ex. finnas av ett större omfång knappast andra memoarliknande uppteckningar av svenska författare att ihågkomma än Agneta Horns beskrivning över »min elända och mycket vedervärtiga vandringes tid» och Johan Ekeblads genom sin regelbundenhet med en dagbok likartade brev till fadern.

Det är under sådana förhållanden förvånansvärt, att den dagbok, som här för första gången framlägges i tryck, icke långt före detta gjorts tillgänglig. Anledningar få månhända sökas dels i språket, dels den omständigheten att den innehåller en del tyngande gods utan större värde, men detta senare kan icke bortskymma det faktum, att vi här ha en förstahandsskildring från Kristinatidens Stockholm av ganska enastående slag.

Dagboken i fråga, numera tillhörig Kabinettskammarherren m. m. greve Axel Wachtmeister på Kulla Gunnarstorp, som välvilligt ställt den till utgivarens förfogande, sitter inbunden i Vol. 2 av det gamla Brokindsarkivets samlingsband. Den utgör 44 sidor in folio, som fått sin plats mitt inne bland riksdagshandlingar och avskrifter från 1700-talets mitt, och dess omotiverade placering här utgör ett av resultaten av det underliga ordningsarbete. som handlingarna på Brokind undergingo någon gång i början av 1800-talet. Som utg. på annat ställe utrett[1], utgör Brokindsarkivet till

[1] CARLQUIST, *Carl Fredrik Scheffer och Sveriges politiska förbindelser med Danmark åren 1752—1765* (1920), s. XIV ff.

en del det under c:a ett och ett halvt sekel samlade arkivet på Tyresö, och de i denna volym inbundna handlingarna härstamma utan tvivel till större delen härifrån. Tyresöarkivet gömde även många 1600-talshandlingar, till större delen rester av de arkiv, som efterlämnats av riksdrotset Gabriel Gustafsson Oxenstierna (d. 1640), hans son Gustaf (d. 1648) och dennes gemål Maria Sophia De la Gardie (d. 1694) samt med dem befryndade medlemmar av släkterna Ryning, Bielke, De la Gardie m. fl. Förbindelse mellan dagbokens författare och någon av dessa synes emellertid icke möjlig att spåra.

Däremot torde ett samband med Brokindsarkivet kunna sökas på ett annat håll. Dagbokens befintlighet bland Tyresöpapper är nämligen utan tvivel missvisande; den har icke kommit till Brokind härifrån, utan hör samman med 1600-talsarkiv, som av den lärde samlaren Melker Falkenberg bragts dit från andra håll. Där finnes sålunda en samling papper, härstammande från friherrliga ätten Stake och vars proveniens, i detta sammanhang av särskilt intresse, knappast kan vara mer än en. Dessa Stakepapper, som samla sig kring riksrådet och guvernören i Bohus län, friherre Harald Stake, ha tydligen efter hans död 1677 ärfts av hans äldsta dotter Kerstin, g. m. landshövdingen friherre Åke Ulfsparre av Broxvik. Denne hade en rad döttrar, av vilka den längst levande var Hedvig, g. m. översten C. G. Hammarsköld. Hon överlevde sin man i 18 år och avled på den Hammarsköldska fädernegården Tuna 1753. Det ligger nära till hands att tänka sig, att den ivrige samlaren Falkenberg här infunnit sig och tagit hand om papper, han fann av intresse;[1] hon var nämligen hans nära frände, kusin med fadern, överste Henrik Falkenberg. Det kan tyckas, att förbindelselinjen är något långsökt, men när det nu visar sig, att i Falkenbergs ägo funnits icke blott papper, som böra ha kommit till Tuna från Hedvig Hammarskölds möderneslälkt, utan även sådana, nämligen just den här ifrågavarande dagboken, som böra ha tillhört hennes mans släkt, då blir sambandet nästan ofrånkomligt. Hedvig Hammarskölds man, den ovannämnde överste C. G. Hammarsköld, hade ärft Tuna efter sin kusin Vendela, enda dottern till landshövdingen Per Hammarsköld och Elisabeth von der Linde, om vilka båda just dagbokens första notis handlar: »1641 6/7 hatt mein Schwester Elisabeth mit Perter Hamarschöld zu Segersiö . . . Hoch-

[1] Tillvaron av 1600-talspapper i Hammarsköldska släktarkivet på Tuna behöver ej tala häremot. Att döma av de upplysningar, Nina Hammarsköld lämnat om arkivet här, synes det uteslutande innehålla rent Hammarsköldska papper, som kunna ha ansetts böra stanna kvar i släktens ägo.

zeit gehalten.» Dagbokens författare var gift med Elisabeth von der Lindes syster Gertrud. Under vilka omständigheter Elisabeth Hammarsköld fått svågerns dagbok i sin ägo låter sig nu givetvis icke avgöra; om hon fått den till låns i hans livstid eller erhållit den till genomseende efter hans död, är ju skäligen likgiltigt. Att hon fått den, måste, intill dess en sannolikare förklaring till dess uppdykande bland Melker Falkenbergs papper presterats, betraktas som åtminstone i högsta grad sannolikt.

Dagboken har följande rubrik, tillskriven av en ganska sen, obekant hand: »Denna Journal är hållen af en, som hetat Campenhausen, men som warit broder, åtminstone styfbroder med friherrarne von der Linde, cammarrådet von der Lindes söner, som tydeligen ses af innehållet.» Uppgiften är endast delvis riktig. Författaren är nämligen, som ett noggrannare studium av handskriften visar, visserligen en Campenhausen, närmare bestämt Herman Campenhausen, stamfadern för svenska adliga ätterna von Campenhausen n:o 816 och 881, men varken någon broder eller styvbroder utan svåger till friherrarna von der Linde.

Enligt ättartavlornas obestyrkta uppgift »härstammar ätten Campenhausen ifrån Spanska Nederländerna, därifrån för religionsförföljelse skull den måste flykta, men redan år 1492 lefde en Johan Campenhausen såsom Erke-Vogt i Riga och hvilken derstädes inrättade ett fattighus för medellösa fruntimmer, Campenhausens Elend kalladt». Huru än härmed må förhålla sig, Herman Campenhausen kom till Sverige varken från Spanska Nederländerna eller Livland, utan från Lübeck, varom bl. a. följande notis i Stockholms stads tänkebok $^5/_{12}$ 1622 vittnar: »Kom för rätten Herman Camphusen, begärandes at honom måtte bliffwa effterlåtit at sättia sigh nidh här i staden och winna burskap. Swarades honom af rätten, at hann skulle skaffa sigh bewijs ifrå Lübeck, huru hann är där ifrå skilld. Finnes hann i sin saak richtig, då skulle hann sädan få wijdare beskeed af rätten. Hann ställte sine löfftesmänn fram, som woro Cnut Kråka och Michell Melitz, låfwandes at willa swara för honom och huad utlagor för honom utläggias skulle.»

Han har emellertid tydligen icke varit någon vanlig köpmanssven, som i främmande land sökt sin lycka, utan redan nu en köpman med anseende och självständig ställning. D. $^{29}/_9$ 1624 skriver riksdrotset Gabriel Gustafsson Oxenstierna till sin broder rikskanslern:[1] »Herman Kampenhusen har begäret, at jag ville be

[1] A. Oxenstierna, *Skrifter och brefväxling*, II: 3, s. 80.

min bror intercedera, att han måtte få utskeppa någon råg.» Och kort härefter har han knutit en förbindelse med Stockholms rikaste köpman under Gustaf II Adolfs senare år, Erik Larsson (1631 adlad von der Linde), så pass intim, att han $^{18}/_{6}$ 1626 erhöll en av dennes döttrar till äkta. Lüdeke uppgiver[1], att Erik Larsson 1626 erhållit tillåtelse att hålla källare och utskänkning och att denna vinhandel övertagits av Campenhausen, som för densamma byggde ett hus på Västerlånggatan. Att emellertid C. själv tidigare drivit handel av liknande slag framgår av en post i en långt senare förd process med von der Lindeska familjen, där C. debiterar sig dels för 600 rdlr kramvaror, som Erik Larsson $^{13}/_{4}$ 1625 utbekommit ur hans bod, dels för 1 000 rdlr vin; och att han ingalunda blott varit vinhandlare framgår av åtskilliga notiser i tidens handlingar. Riksrådsprot. $^{4}/_{8}$ 1626 meddelar t. ex., att det resolverades, »at Kamphusen schall unnas utföhra dett messingsstycke han af Herr Johan Banér i betalning bekom», och i de redan nämnda processhandlingarna påstår han sig 1628 ha levererat till kronan »musquetter, pistoler, bandler, stormhåter[!] och luntor» för c:a 22 000 dlr. Det var dock tydligen främst genom affärsförbindelser med svärfadern, som C. svingade sig upp till att bli en av Stockholms storköpmän. Som dennes ombud vistades han enligt egen uppgift 28 veckor år 1628 i Hamburg och Lübeck för att uppnegotiera penningar till den svenska kronans värvningar, och under Erik Larssons upprepade resor till Tyskland och Nederländerna i liknande storfinansiella syften[2] var C. hans fullmäktig i Stockholm och påstår själv, att »ingen var som Erik von der Linde kunde lijta uppå mer än honom». Hans namn skymtar även i de många handlingarna om kronans kopparaffärer, men även här har han knappast spelat någon självständig roll, utan varit svärfaderns förtroendeman. Efter dennes död 1635 drogs han in i ändlösa förhandlingar med kronan om samma kopparaffärer, då stärbhuset påstod sig ha en större fordran hos kronan, och sedan väl dessa slutförts, råkade han i en lika vidlyftig tvist[3] med sina medarvingar, som här skulle taga för mycket utrymme att ens i sina huvuddrag referera.

Några sporadiska notiser ur samtida källor belysa ytterligare C:s levnadsomständigheter:

---

[1] LÜDEKE, J. A. A., *Denkmal der Wiedereröffnung der deutschen Kirche in Stockholm* (1823), s. 277, 287.

[2] Jfr WITTROCK, *Svenska handelskompaniet* (1919), s. 142.

[3] Om denna tvists slutskede se Liber causarum 1646 (Vol. 96: Pars 3) i Svea hovrätts arkiv. RA.

Riksrådsprot. 31/1 1633 berättar om en dansk student, »hvilken man håller före skola vara en spyfluga», att han blivit underkastad förhör och då påstått, att han blivit »styrkt att draga hijt till Herman Kamphusen». Om notisen insinuerar någon bristande politisk renlärighet kan icke avgöras.

1640 18/4 diskuteras sammastädes om »den act, som Hr Christer Oxenstierna på Herman Camphuse igenom sine tiänare begått haffver, hvad straff man deröfver statuera skulle», och 12/8 resolveras, »att the tvenne Oxenstiernas tjänare, som i Nyköping begått öfverväld på C.», skola 3 gånger löpa gatulopp och sedan landsförvisas i 3 år.

I Stockholms stads tänkeböcker förekommer C. allt som oftast, vanligen i skuldfordringsmål. 1638 13/4 är han tilltalad, för att han icke åtagit sig förmynderskapet för Henrik Vougts barn, som magistraten ålagt honom, men undskyller sig med att han haft så mycket att beställa med sin sal. svärfaders affärer.

1639 för han de von der Lindeska arvingarnas talan emot Johan Ditmar, som förestått von der Lindes kontor i Holland och ej lämnat redovisning.

1641 1/2 uppbjudes hans säteshus på Österlånggatan.[1]

1654 4/9 intecknas tvenne hans skuldebrev till Tyska församlingen mot pant i hans hus vid Järntorget.

1655 11/4 nämnes han för sista gången här, då värderingsmän utses på hans hus vid Österlånggatan, i vilket Peter van Overbeck, Henrik Scheffer, Herman Cleberfält och Tyska kyrkan hade panträttigheter.

Enligt Stockholms ämbetsböcker[2] tillhörde han borgerskapets 48 äldste för stadens södra kvarter 1627—1651. Han förekommer i 1652 års mantalslängd för Stockholm[3], där han nämnes under Östra kvarteret n:r 132 med eget hus och betitlad grosshandlare: »Herman Kamphusen och hustru, Jungf. Wendela, Elssa, Gertrudh, dreng Anders, pig. Karin, Gertrudh. Ibid: Resident Klå och Mårten Bolting.»

D. 19/8 1653 blev C. inspektor över stora sjötullen i Västervik. Hans dödsdatum är icke känt, men enligt LÜDEKE har han avlidit före 15/3 1656.

Som ovanför nämnts var C. gift 1626 med Gertrud Eriksdotter von der Linde, äldre syster till de av Ogier prisade »ele-

[1] LÜDEKES ovannämnda uppgift om hus vid Västerlånggatan torde sålunda bero på en förväxling.
[2] Stockholms rådhusarkiv.
[3] *Samfundet Sankt Eriks årsbok 1907*, Bil. pag LXXIV.

gantissimas sorores Vandeliam & Elizabetham, Gallice indutas. Galliceque loquentes», från vilka »speciocissimas puellas» den annars mycket kritiske fransmannen endast med största saknad skildes. Minst 12 barn äro kända från deras äktenskap. Lüdeke har sammanställt de uppgifter om dem, som kunnat framletas ur Tyska kyrkans arkiv; ytterligare några notiser lämnar den här publicerade dagboken. En kombinering av dessa källor lämnar följande resultat, varvid är att märka, att ordningsföljden mellan de äldre barnen icke låter sig med säkerhet bestämmas.

1) Erik. Jfr dagboken $^{15}/_{4}$ 1642 om hans deltagande i en skolkomedi.

2) Herman, f. 1628, d. 1642. Jfr dagboken $^{15}/_{4}$ 1642 och $^{26}/_{8}$ 1642 med notisen om hans begravning. Det är honom Lüdekes not s. 289 gäller: »Unter d. 26 Aug. 1642 findet sich in der Rechnung des Küsters der deutschen Kirche aufgenommen, dass für Herm. Kamphusens Sohn 3 Mal sey geläutet worden; auf welchen Sohn diess sich beziehe, bleibt indess bis auf weiter ungewiss.»

3) Lorentz, d. enl. Anrep 1694, enl. Lüdeke 1674. Adlad 1665 $^{21}/_{9}$, introd. 1672 under n:o 816, slutl. överstelöjtnant vid fortifikationen. G. m. 1) Elisabeth von Örten. 2) Catharina Wolffensköld, dotter av myntmästaren Henrik Wolf, adl. Wolffensköld.

4) Wendela. Nämnd som jungfrufadder $^{12}/_{12}$ 1649 i tyska kyrkans dopbok.

5) Elsa, f. $^{14}/_{9}$ 1632, d. i barnsäng $^{9}/_{6}$ 1674 och begr. i Tveta i Småland. G. m. häradshövdingen i Tuna, Sevede och Aspelands härader, slutl. vice lagmannen i Kalmar län Johan Klint.

6) Gertrud. Endast känd från ovannämnda mantalslängd.

7) Maria Elisabeth, d. barn 1636, begr. $^{15}/_{7}$ i Storkyrkan.

8) Anna Margareta, f. 1639, döpt $^{9}/_{7}$ (Tyska kyrkans dopbok).

9) Jacob, f. 1640, döpt $^{15}/_{8}$ (Ibidem).

10) Johan Herman, f. i Livland (enl. ättartavlornas obestyrkta uppgift) $^{2}/_{7}$ 1641, d. i Riga $^{28}/_{2}$ 1705. Adlad 1675 $^{24}/_{9}$, introd. s. å. under n:o 881, slutl. överste för Österbottens regemente och vice kommendant i Riga. G. m. Agnes Margareta Gyldenhoff, dotter av landshövdingen Balthasar Thile, adl. Gyldenhoff.

11) Johan, f. 1642 $^{2}/_{7}$ (jfr dagboken), döpt $^{7}/_{7}$ (Tyska kyrkans dopbok).

12) Gustaf, f. 1644 $^{25}/_{6}$ (jfr dagboken), döpt $^{29}/_{6}$ (Tyska kyrkans dopbok), d. 1697. Löjtnant vid Österbottens rég., g. m. Anna Elisabeth von Duderberg.

Anno **1641** $^{6}/_{7}$[1] hatt mein Schwester Elissabeth mit Perter Hamerschöld zu Segersiö auf mein selligen Herr Vatters Hoff Hochzeitt gehalten.[2] Gott gebe Gelück und Segen zu ihren angefangne Ehestandt.

$^{4}/_{9}$ ist der Felttmarschall Baner, sein Gemallin mit ihren Bruder, der junge Margraff von Baden, hir gekommen.

$^{19}/_{9}$ wurdt Felttmarschall Baner in die Kloster Kirche begraben.

$^{9}/_{12}$ seindt meine zwe elsten Kinder und Söne Ehrich und Herman Kamphaussen beij Magister Johanness Henger, Pastor der deuschen Kirchen gewessen, der ihnen wegen ihre Glaubenss Artikell hatt exsaminirett.

$^{19}/_{12}$ seindt meine zwe elsten Kinder und Söne Ehrich und Herman Kamphaussen mit mir im Nahmen der hochgelobten Dreijfolttigkeit zum ersten Mall zum Dische des Herren gewessen. Gott seij ewigh Danck darvor gesagett, der ihm den Dagh hatt leben lassen, der rigire ihnen und mich ferner mit seinen heilligen Geist.

Anno **1642** $^{5}/_{1}$ ist ein lübisch Schiff mit Hoppen von Lübeck in Brawick gekommen.

$^{11}/_{1}$ ist der grosse Reichsdagh angefangen.

$^{15}/_{1}$ ist im mein Garten Caperfolium und Krissberenbeume Laub aussgeslagen und so gross Bletter gehabt alss zwischen Osteren undt Pfingsten fplegett zu sein.

$^{31}/_{1}$ ist der Camerir Jost Hansson auf dem Sloss in Arest genohmen und die Dühren mit zwe Muschetires bewahrett, dass keinner hatt zu ihm kommen können, auch sein eigen Frauw oder Kinder nicht.

$^{4}/_{2}$ haben meine dreij Söne Ehrich und Herman auch Lorenss Kamphaussen auf dem Weinbergh Comedie [agirett].

$^{4}/_{2}$ ist eine Schüt von Cobpenhagen hir an der Br[ücke . . .] kommen mit Ho[ppen].

$^{8}/_{2}$ ist der Prowijanttmeister Hinrich Olloffson auf dem Sloss arestirett und dess Abenss von sein Bett auf gehollett worden.

$^{10}/_{2}$ ist eine herliche gutte Zeittung gekommen, dass die weimerschen und hessischen beijde Armén mit die lamboijeschen undt keisserschen getroffen haben den 7 Januarij auff der Hülsser Heide im Kemterlandt, dass also die keisserschen gantz ruinirett und hinjegen die weimerschen und hessischen den Sigh dar von gebracht. Gott seij ewigh Danck dar vor gesagett.

$^{23}/_{2}$ ist der grosse Reichstagh mit Einigkeit geendigett.

$^{1}/_{3}$ ist der Prowijantmeister Hinrich Olloffson heimlich auss dem Gefengniss gegangen.

$^{12}/_{3}$ ist der Prowijantmeister von die nachgeschigten Enspennerss dott wider hir gebracht und in des Bödelss Stall gesetzt, dar der Bödell von die Leute Geldt genomen hatt, so ihm haben sehen wollen. Den 14 dito ist er dott in der Galgen auf gehenkett worden, weillen . . . dott schlag umb seinet Willen gescheen ist, die dolle Bauren haben ihm zu Dott geschlagen.

---

[1] Handskriftens interpunktering och vacklande bruk av stora bokstäver ha normaliserats, varjämte dess data med utskrivna månadsnamn ha förvandlats till bråkform.

[2] Författarens yngsta svägerska Elisabeth von der Linde, f. $^{1}/_{3}$ 1617, d. $^{2}/_{10}$ 1652, g. m. sedermera landshövdingen Per Hammarskjöld, f. $^{4}/_{9}$ 1614, d. $^{4}/_{2}$ 1671. — Svärfadern, Erik von der Linde, hade som avbetalning av kronan för gjorda penningförsträckningar 1632 erhållit Segersjö i Lännäs socken, Närke.

$^{19}/_{3}$ ist der Obersteleuttnant Saltau vor Gericht gewessen und vom Leben zum Dott geurtellt alss Reichss Verrehtter.

$^{23}/_{3}$ ist Obersteleutnant Salltau auf dem Eisser Marckt mit dem Schwerdt das Haubtt ab geslagen und am Telije Wegh auff ein Stagken gesetz, sein Körbper in der Kabpell Kirchhoff begraben.

$^{15}/_{4}$ haben meine zwe Söne Ehrich und Herman Kamphaussen auf der Gilstuben mit die deusche Studiossen Comedie und eine Tragedie agirett und den 21 dito solches geendigett, die Comedie von Hamen, die Tragedije vom Amena und Amanduss.[1]

$^{2}/_{5}$ haben meine zwe Söne Ehrich und Herman Kamphaussen mit die deuschen Studiossen auff der Königinne ihre Begehren die Tragedie von Amena und Amanduss, auch die Comedie von Haman und Esther geagirett vor ihre Maijesteten und andere fürstliche Personen und Herren auf dem Sloss in zwe Dagen nach ein ander.

$^{2}/_{6}$ hatt Camerir Jost Hansson sein Urttell auf dem Sloss bekommen, dass erst soll ihm zwe Finger abgehauwen werden und dar nach soltte man ihm aufhenken.

$^{13}/_{6}$ ist eine herliche Zeittung auss Deuschlandt gekommen, das Felttmarschall Lener Torstenson mit der keisserschen Felttmarschall Hertzog Franss Albrecht von Sassen getroffen und wir den Sigh dar von gebracht, auch Hertzog Franss Alberecht dott gefangen bekommen, diss ist in Slessigen geschen. Gott seij Danck, der unss beij gestanden hatt.

$^{26}/_{6}$ ist Jost Hansson Camerir auf dem Nordermalmss Marcgkett das Haubt abgeslagen und mitt dem Schwertt begenedigett worden wegen viller Fürbitte; sein Edellmanss Brif hatt der Reichs Cansseller Axell Oxensteren selber in Stücgken gesnitten für sein Augen, da er für Gericht stundt und sein Urttell bekam.

$^{2}/_{7}$ ist mein Son Johan Kamphaussen geboren auf ein Sontagh Abent Klocgke zehen und ist den 7 dito in der deuschen Kirchen von Magister Johanniss Henger getaufft worden. Die Manssgefatterren seindt gewesen mein Schwager Per Hammerschöld, Rittmeister Hanss Derrenthall, Herr Hinrich Karcgman, Rahtsherr hir in Stockehollm, Herr Generall Martten Augustinsson, Herr Camerir Martten Person, Cassper Norden, Bürger all hir, und Hinrich Wulff, Slosscamerir; die Frauwenss Gefatteren seindt gewessen dess Felttherren Graff Jacob Pontes della Gardie und Reichsmarsch Dochter Freuwlein Marija Sopfia, des denschen Ressidenten

---

[1] Det är känt (Jfr Ljunggren, Svenska dramat, s. 461), att Tyska skolans i Stockholm lärjungar plägade uppföra skådespel, men om repertoaren liksom över huvud om hela det svenska skoldramat under 1600-talet är vår kännedom synnerligen fragmentarisk, och de här nämnda dramerna ha icke tidigare varit bekanta. Av skådespel med motiv från historien om Haman och Esther äro åtskilliga kända från den tyska 15- och 1600-talslitteraturen. Populärast synes Thomas Naogeorgus' version ha varit; en upplaga med titeln: »Newe Tragödie von der Königin Esther und Haman ... welche vor etlichen Jahren Thomas Naogeorgus geschriben, jetzo in gut Deutsch ubersetzt, durch Damianum Lindtnerum. Lustig und nützlich zu spielen und zu lesen» är känd från 1607. Angående Amena och Amandus kan hänvisas till Stiernhielms »Hercules», där Fru Lusta uppmanar Hercules att bland mycken annan onyttig litteratur uppbygga sig med »Schäfer Amandus», d. v. s. den om nymfen Amoena och herden Amandus handlande kärlekshistoria, som anonymt utgavs på tyska 1632. Någon dramatisering av motivet synes icke känd.

Herr Per Wibe seine liebe Hausfrauw, meine Mutter Schwester Gerderutt Hussman, Johan Hochhussen Bürger all hir zu Stockholm ehlibe Hauss-frauw, die Frauw Postmeisterin, Hustru Marija Anderssdochter, Hinrich Murmanss Bürger all hir zu Stockholm ehlibe Hauss frauw.

$^{7}/_{7}$ ist mit der Post eine herliche Zeittung gekommen auss Deusch-landt, das Felttmarschall Lener Torstenson durch Slessigen hin auf nach Mehren und Win gegangen seij und das er Olmits ein bekommen hat. Gott seij Lob und Preiss dar für.

$^{2}/_{8}$ ist mein Son Herman dötlich kranchk an der hitzigen Fiber geworden und den 22 dito des Abenss sanft und selligh in dem Herren endtslaffen, nach dem er firtzen Jahr und dreij Wochen ist altt gewessen. Gott erfreuwe seine liebe Selle.

$^{26}/_{8}$ ist mein Son Herman in der grossen Kirche begraben worden. Gott verleihe sein Körbper eine sanfte Ruhe und am iüngsten Tage ihm und unss allen eine fröliche Auferstehung.

$^{9}/_{8}$ kamen die brandenburche Gesanten hir zu Wasser.

$^{12}/_{8}$ ist der Felttmarschall Gustafwus Horren nach dem er acht Jahr beij dem Keisserschen ist gefangen gewessen und ihm Franckreich jegen keissersche Felttmarschall Johan Dewerdt auss gewexeltt wider all hir zu Stockholm gekommen.

$^{28}/_{8}$ ist mein Schwester Wendella[1] verlösset worden und ein Son Gustaffus Langman zur Weldt geboren, dar zu bin ich Gefatter gestanden.

$^{29}/_{9}$ ist Hertzogh Carell von Mechellenburch hir gekommen.

$^{8}/_{10}$ seindt die Gesandten von Brandenburch von hir wider nach Hausse gezogen.

$^{26}/_{10}$ ist Ihre Maijestetten die Köningin wider von Lincöbping und Wadstena zu Hauss gekommen.

$^{11}/_{11}$ ist eine treffliche schön Zeitung auss Deuschlandt gekommen, dass unsser Feltmarschalg Lener Torstenson dem Hertzogh Leopold wie auch Feltmarschalg Picolomi auf des Keissers Zeiten andert halb Meill von Leibzigh geslagen, dass dess Keissers gantze Infantereij ist im Stich gebliben und wir den Sigh dar von gebracht. Gott seij ewigh Lob und Danck dar für gesaget, der helffe unss ferner umb seines lieben Sohnes willen.

$^{13}/_{11}$ ist hir Fictorij geschossen und Dancksagungh getan ober des Könings in Franckreich jegen dem Köning in Spanien gelücklichen Forttganch in Cattellonien.

$^{24}/_{11}$ ist der Margraff von Baden Brautigam ein gehollet von der gantzen Ritterschafft und Bürgerreij. Den selbigen Abent Klocke zehen ist ein grosse Feuwersbrunst entstanden auf dem Sloss und das neuwe Kriges Colega wie auch das neuwe Cantzelleij ab gebrandt, und ist keiner der ess weiss, wie ess ist gekommen. Gott bewahre für mehr solchen Ungelück.

$^{30}/_{11}$ hatt der Margraff von Baden Durlach Beijlager gehaltten mit der elsten Pfalzfreuwlein Freuwlein Christina hir zu Stockholm. Gott gebe ihnen beider Zeites seinen Segen.

---

[1] Wendela von der Linde, f. $^{26}/_{5}$ 1615, g. 1633 m. sedermera landshövding Tönnis Henricsson, nob. Langman, f. $^{18}/_{2}$ 1601, d. $^{27}/_{5}$ 1656.

Anno **1643** $^{10}/_{1}$ ist der Margraff von Baden Turlach mit sein Gemallin von hir nach Deuschlandt verreissett.

$^{7}/_{2}$ hatt der frantzösche Ressedent Baron Dorete ein Banquet gehaltten, wor auf sich Oberste Goltstein mit Herr Johan Krussen und Thure Ochssensteren trefflich hartt gezangket.

$^{12}/_{2}$ hatt Graff Jacob Pontes Delagardi sein elste Dochter Freuwlein Maria Sophia mit des selligen Reichs Trux Herr Gaberiell Ochssensteren sein elster Son Gustaff Gaberiellson Ochssensteren Beijlager gehaltten hir zu Stockholm.

$^{18}/_{2}$ ist Graff Hinrich von Nassauw hir gekommen und ist mit der mittelsten Pfaltzfreuwlein Freuwlein Maria verlobet worden. Gott gebe zu Gelück.

$^{25}/_{2}$ ist ein Bürger zu Norköbping gerichtett worden und vier andere Bürgerss das Landt verwissen, weillen sie dem Bürgemeister da selbest auss dem Fenster werffen wollen.

$^{23}/_{3}$ ist des Abenss Klocke fünwe ein schreglicher Sturm auss norde west endtstanden mit ein gross Frost und Sne, die selbige Nacht seindt vielle Leute und Vihe auf dem Whege gestorben und der Han von grossen Kirchthurm in des Reichs Cansseller sein Hofw ein geweihett, auch dem Thurren zu Ubsalla auf der Bauwer Kirchen ab geweihet und das Creutz biss zu den Sloss geflogen und neuen Clafter in die Erde geslagen.

$^{24}/_{3}$ zogh Hertzogh Carell von Mechellenburch von hir wider nach Deuschlandt, und war mein Bruder Ehrich Lind sein Prestaff biss nach der Grensse zu.

$^{15}/_{4}$ ist Graff Philip von der Lippe hir zu Stockholm gekommen.

$^{2}/_{5}$ ist Graff Hinrich von Nassauw von hir durch Pollen nach Östereich verreisset.

$^{6}/_{5}$ ist der Landtgraff Friderich von Hessen Cassell hir zu Stockholm gekommen.

$^{10}/_{5}$ ist Hertzogh Franss Hinrich von Sachssen Lauwenburch hir in mein Hauss zu Herbergh gekommen.

$^{12}/_{5}$ ist Ihre Maijestetten die Köningin zum ersten Mall in die Rigirung ein gegangen. Gott gebe dass ess in eine gelückliche Stunde müge geschen sein.

$^{1}/_{6}$ ist heute Zeitung gekommen, das Köning Ludewich in Franckreich den 14 Aprill eben auf die Zeit und fast umb die Stunde, wie sein selliger Herr Vatter für 33 Iahren ist erstochen worden, sanft undt selligh entslaffen. Gott erfreuwe seine Seelle.

$^{28}/_{6}$ ist mein Bruder Ehrich Lind von hir nach Hollandt verreisset, von dar mit dess Feltherren Graff Jacob Pontes Dellagardi sein Son Graff Mangnuss Dellagardi nach Franckreich und Italien verreisset.

$^{19}/_{7}$ ist Hertzogh Franss Hinrich von Sachen Lauwenburch wider von hir nach Deuschlandt [gezogen].

$^{24}/_{7}$ seindt meine beide Söne Ehrich undt Lorenss Kamphussen deponiret von Johan Kemp da mallen in des Deposter Stelle und absoluiret von Professer Hinrich Auciuss da mallen in des Decanuss Stelle und ein geschriben und Testamonium gegeben von dem da malss Mangnificuss Magister Martinuss Erici Gestrinuss.[1] Gott gebe ihnen seinen Segen.

---

[1] *Uppsala univ. matrikel*, utg. af A. Andersson, 2, s. 99.

$^{20}/_{8}$ ist Landtgraff Friderich von Hessen nach Deuschlandt gezogen, nach dem er kurtz zu voren die jüngste Pfaltzfreuwlein Freuwlein Lenora ist verlobet worden.

$^{29}/_{8}$ seindt die Gesantten von Portigall hir gekommen.

$^{31}/_{8}$ haben die Portigissen Audiienss gehabt.

$^{13}/_{9}$ seindt die Gesantten von Lübeck hir gekommen.

$^{15}/_{9}$ haben die lübsche Gesantten Audiienss gehabt.

$^{5}/_{10}$ ist der Reichstagh angefangen.

$^{20}/_{11}$ ist der Reichstagh geendiget und haben die Reichsstende ihren Abschedt bekommen.

$^{26}/_{11}$ ist die Kirche Jacob auf dem Nordermalm von dem Ertzbischoff Dochter Pauelij eingeweiet.

Anno **1644** $^{20}/_{1}$ ist ein öffentlich Mandat wider den Köning in Dennemarck auss gegangen.

$^{23}/_{1}$ ist der Hèrhold Nilss Nilsson Lindegren nebenst ein Trombpeter nach Dennemarck gesondett den Krig anzukündigen.

$^{6}/_{2}$ ist die erste Marss vort gegangen nach Dennemarck.

$^{14}/_{2}$ hatt Herr Gustaff Horen die erste Schantze in Dennemarck ein genommen.

$^{17}/_{2}$ hatt Felttmarsckalg Gustaff Horen Helssingborch ein genommen.

$^{6}/_{3}$ ist der densche Resedent Peter Wiebe sampt die densche Bürger von hir gezogen.

$^{7}/_{4}$ hatt Felttmarsckalg Horen Landtscron in Schone ein genommen mit dem Schloss.

$^{14}/_{4}$ ist Admirall Simon Stüwertt zum ersten Mahl mit 6 Schiff jegen die Denschen in die Sehe gegangen.

$^{5}/_{5}$ seindt die 6 Schiffe under Admirall Stüwert wider in die Scheren gekommen, nach dem sihe nichts in der Sehe vernommen.

$^{14}/_{5}$ ist die Festung Laholm von Feltmarsckalg Horen erobert.

$^{22}/_{5}$ seindt 28 Cronnenschiffe und 4 Brandtschiffe zu Sigell gegangen under Reichs Admirall Class Fleming und zwe viici Admirals Ulffsparre und Bielcgkenstierenna.

$^{30}/_{5}$ hatt man dreij Sonnen in ein Cirkell über den Schloss stehen gesehen.

$^{1}/_{6}$ ist die gantze Schiffsflotte zu Sehe auss gelauffen.

$^{18}/_{6}$ ist ein Abgesandter von Brandenburch hir gekommen.

$^{25}/_{6}$ ist mein Sohn Gustaf geboren des Abens halb firttell für zehen, den 29 dito ist er in der deuche Kirche getauft von Magister Johannes Henger. Die Mannsgefatteren seindt gewessen Herr Mattias Sob, schwed. Reichsrath und Assessor im könichlich Hoffgericht zu Stockholm, Herr Baron Jacob Schütt, fici Presedent im könichlich Hoffgericht zu Stockholm, Herr Generall Maior Hinrich Flemingh und Ritter Marsch, Herr Gaberiell Güldenancker, fici Statthaltter zu Stockholm, Herr Jönss Hinrichson, Bürgemeister hir zu Stockholm, Hanss Bremer, Bürger und Handelssman zu Stockholm, Marcus Stenman, Kaufgesell von Lübeck, Tomass Funck, Bürger hir. Die Frauwensgefatteren seindt gewessen Frauw Maria Nef, Herr Reichsrath Johan Schütz sein Frauw, Herr Larss Sparre Reichsrath sein Frauw Catarina Batt, Jungfer Gundill Rossensterren, Rathsherr Arwe Dawitson sein Frauw H. Madalena Hüssing, Rathsherr

Michell Abrahams Frauw H. Elissabett Gübers, Jacob Feiff sein Frauw H. Catarina Ollofsdochter.

$^{15}/_{7}$ hatt man zwe Schiffs armada am Himmell gesehen des Abenss Klocke elffen und andere mehr Himmellsszeichen.

$^{23}/_{7}$ seindt die hollendische Gesanten hir gekommen.

$^{24}/_{7}$ ist der franssösche Gesanter hir gekommen.

$^{6}/_{8}$ ist unsser gantze Schiffsflotte wider in die Scheren gekommen und Admirall Clas Flemingh mit dott gebracht.

$^{7}/_{8}$ ist der franssösche Ambassadör nach Dennemarck gezogen.

$^{17}/_{8}$ ist hir ein Schifs capetein von die hollandische Flotte gekommen, bringet das Admirall Martten Tissen mit die gantze schwedische hollendische Flotte durch den Sundt gegangen seindt, sonder einige Resscontre hir in die Ostsehe, und ist der Admirall dar vor geadeltt worden und groß Recompanss dar für bekommen und zum Adelsnahme bekommen Martten Anckerhelm.

$^{28}/_{8}$ ist unss Schifs flota auss der Scheren gelauffen under Generall Feltzeugmeister Herr Carell Gustaff Wrangell und Admirall Peter Blom Commando nach Kalmar, alda sihe sich coniungiret haben mit Martten Tiesson Anckerhelm sein holndesche Flotte und auf die Dehnen zu gehen. Gott verleihe Sigh.

$^{8}/_{10}$ ist der Reichstagh angefangen und die vihr Stende zum ersten Mahl auf gegangen.

$^{20}/_{10}$ ist die Schlacht zwischen die Schweden und Dehnen zu Sehe geschen, dar in wihr den Sigh behalten und die Dehnen den kurtzeren gezogen und haben wihr von ihm 10 Schiff bekommen, ein im Brandt geschossen und zwe in Grundt geschossen, die Dehnen sein 17 Schiffe starck gewessen. Gott sei ewigh Lob und Danck der unss den Sigh gegeben hatt, der stehe unss ferner beij.

$^{27}/_{10}$ haben die hollendische Gesanten hir zu Stockholm Fictorije gebrant wegen Eroberung Sass von Gent.

$^{24}/_{11}$ seindt zwe von die eroberte dehnsche Schiffe alss Patcientcia und Oldinburch hiran gekommen, da den erst von die dreij Cronnen die schwedische Lossung geschossen, dar nach die beijde Schiffe zwemahl rundt umb alle Stücken gelösset, auch die densche Flagen hangende under die schwedische Flagen.

$^{28}/_{11}$ sein zwe von die hollendische Gesanten als Monsieur Bicker und Monsieur von Ess von hir nach Lübeck gesigelt mit ihr eigen Schiff Die vergülte Sonne genandt.

$^{7}/_{12}$ ist unsser genedigste Köningin Köningin Christina zu Rigirung dess Reichs getreten, und haben die 5 Rigirungs Rahte ihre Vormundtschaft und Regirung abgeleget in Beijsein alle vihr Stende dess Reichs, und ist der Reichstag dar mit geendiget.

$^{29}/_{12}$ ist hir Zeitung gekommen, dass Feltmarsckalg Torstenson mit Graff Croij ein Treffen gehalten den 23 November, nicht weit von Leibzigh beij Fleming, dar wihr Gott lob den Sigh dar von gebracht, Gott seij dar führ Danck gesaget.

$^{29}/_{12}$ ist der hollendische Gesanter Herr de Witte von hir auf die Tractaten nach Calmar gezogen.

Anno **1645** 16/1 dess Morgenss Klocke 5 ist mein Schwester Margareta[1] sanft und sehlig in dem Herren entschlaffen.

21/1 ist mein sehlige Schwester Margareta in die grosse Kirche begraben, Gott verleihe ihr und unss allem am jüngsten Tag ein fröliche Aufehrstehung.

23/1 ist der Reichscansseller Herr Axell Ochssensteren, Herr Johan Schütz, Herr Matthias Sob, Herr Ture Bielcke von hir auf die Trachtatten zwischen Schweden und Dehnnemark nach Calmar gezogen.

8/2 seindt unsser Abgesanten wie auch dehnsche Gesanten zum ersten Mahl zu Brömssebro auf ein klein Holm 3 1/2 Meill von Kalmar und 3 1/2 Meihl Weges von Christiannopell zu samen gekommen und beijder Zeites ihre Vollmacht auf gewissen, und hatt der Reichscansseller erst ein Oratcion gtahn, dar auf der dehnsche Hofmeister Herr Coruietz Ullefehltt kurtz geantworttet.

23/3 ist hir Dancksagungh gehaltten wegen der gelücklichen Progress Generall Leutnant Köningsmarck und Helm Wrangell im Stift Bremen und Holstein.

27/4 ist hir Dancksagungh gehalten ober die herliche Fictorije, so Feltmarsckalg Torstenson in Böhmen 6 Meheil von Prage den 24 Feberuarij mit dess Keijssers sein Feltmarsckalg Hatzfelt, dar innen ehr gefangen worden, auch vielle andere Generalss Persohnen mehr.

13/5 ist die Schifsflotte von hir nach Dalleröhn zu Sigell gegangen. Gott wolle sihe geleiten.

3/6 ist die hollendische Schiffsflotte alls 50 Orlogss Schiffe und 400 Couardi Schiffe freij durch den Sundt gegangen und haben kein Zoll gegeben an die Dehnen.

7/8 ist der Fride zwischen Schweden und Dehnnemarck geschlossen zu Brömssebro. Gott seij Danck.

13/8 seindt die Fridespuncten zwischen Schweden und Dehnnemarck von beider Seits Abgesanten under geschriben zu Brömssebro und also wihr den lieben Friden bekommen. Gott seij Lob, Ehr und Preiss.

24/8 ist hir Dancksagungh gehaltten worden ober den lieben Fride mit Schweden und Dennemarck.

13/9 ist der Ratification von unsser Köninginn auch von Köning in Dehnnemarck zu Markeröö obergeben worden.

28/9 sein die Abgesantt von Hamburch, Lübeck und Brehmen hir gekommen.

6/10 ist der Reichs Raht Johan Krauss und sein Mutter Frauw Frauw Brigita Dela Gardij in die grosse Kirche begraben worden.

7/10 haben die hamburger und lübecke wie auch die brehmer Gesanten zum ersten Mahl Audienss gehabt beij I. K. Maijstetten.

26/10 seindt die braunswicksche und lünnenburcksche Gesanten hir gekommen.

7/11 ist hir Dancksagung gethan wegen den lieben Friede zwischen Schweden und Dennemarck. Gott seij Lob, Ehr und Preiss.

12/11 seindt die hamburger, lübsche und brehmer Gesanten von hir nach Hausse gezogen.

[1] Margareta von der Linde, f. 24/4 1609, g. 1) m. rådmannen i Stockholm Valentin Nilsson, 2) m. direktören vid Afrikanska guldkompaniet Hans Neuman.

[illegible]

$^{8}/_{12}$ hatt ein Professor Laurentcius Bodock von Rostock auf die Köningin ihre Geburtstag ein exterordinari Oratcion gethan von Fortuna Christina auf dem Schloss zu Stockholm.

$^{18}/_{12}$ seindt dess Bischof von Brehmen seinne Gesanten hir an gekommen.

$^{20}/_{12}$ seindt die rusche Gesanten wider von hir gezogen.

$^{21}/_{12}$ ist der franssösche Ambassadör Munsiiör Tullerij, so zwischen Schweden und Dennemarck ist Interponent gewessen und Friede gemacht, auss Dennemarck hir an gekommen.

$^{26}/_{12}$ haben dess Bischoff von Brehmen sein Gesanten Audienss zum ersten Mahl gehabt beij die Köningin.

$^{27}/_{12}$ hatt der franssösche Ambassadör zum ersten Mahl Audienss beij die Köningin gehabt.

$^{28}/_{12}$ ist der franssösche Ambassadör zum anderen Mahl auf beij die Köningin gewessen, und hatt den fransöschen Recidenten Chenit zum ersten mahl zum Audienss gebracht.

Anno 1646 $^{11}/_{1}$ hat die Köningin den fransösschen Ambassadör Munsiör Tullerij und alle Reichs Rahtte zu Gast gehabt.

$^{13}/_{1}$ ist ein Abgeordneter von Venedigh mit Schreiben an die Köningin hir an gekommen.

$^{20}/_{1}$ hatt man dess Morgenss dreij volle Monden am Himmell gesehen, der rechte Mondt mitten im.

$^{23}/_{1}$ hatt der venedische Abgeordneter zum ersten Mahl beij die Köningin Audienss gehabt.

$^{26}/_{1}$ haben die braunswigsche und lünnenburchsche Gesanten ihren Abschedt von die Köningin mit gutt Contentement genohmen.

$^{29}/_{1}$ seindt die braunsswigsche auch lünnenburchsche Gesanten von hir gezogen.

$^{30}/_{1}$ hatt der franssösche Ambassadör Munsiör Tullerij mit gutter Contentement sein Abschedt von die Köningin genohmen.

$^{31}/_{1}$ ist der franssösche Ambassadör Munsiör Tullerij wider von hir gereisset, und ist die gantze Bürgerschaft in voller Gewehr ihm zu Ehren auf gezogen, auch viehr Companie von die Köningin ihre Gardij und von dreij Cronnen und Schifsholm, auch zwe Stücken auf dem Eissermarckt ihm zu Ehren zweij mahl die schwedische Losse gegeben worden, und haben ihm die gantze Ritterschaft Geleit gegeben ein viertell Weges ausserhalb der Stadt, und haben die Bürgerss auch die Gardij zwe mahl Salwe gegeben.

$^{1}/_{2}$ hatt Obersteleutnant Clingespor[1] sich selber mit ein Messer viehr Wund in sein Brust gestochen auss Melancoleij, ist aber dar von nicht gestorben.

$^{10}/_{2}$ ist die Köningin nach Gewell, Obsall und Kufferbergh, Silberbergh und Öhrebro, auch Westras gezogen.

$^{13}/_{2}$ hatt der venedische Abgeordneter sein Abschedt bekommen.

$^{16}/_{2}$ ist Larss Spar sein Stall mit viehr Fperde so Gustaf Gustafson zu gekommen und sein schön Wagenzeugh und all sein Reitzeugh auf gebrandt und wehr dass Feuwer baldt im grossen Hauss mit gekommen.

---

[1] Staffan Klingspor, f. $^{25}/_{8}$ 1611, d. $^{4}/_{5}$ 1676, slutl. generalmajor av kavalleriet.

$^{17}/_{2}$ hatt ein Steinhauwer auf den Krauwemunchholm sein Frauw elffen Wunden gestochen, sihe ist aber beij Leben gebliben, ehr ist etzliche Iahr melancolisch gewessen, ehr ist aber gefencklich ein gezogen.

$^{26}/_{2}$ ist der venedische Abgeordneter von hir gezogen.

$^{27}/_{2}$ seindt die pommersche Landsstende ihre Gesanten wegh gezogen.

$^{14}/_{3}$ ist unsser Köningin von Kufferbergh und Gewell wider zu unss hir gekommen in Stockholm.

$^{22}/_{3}$ ist die Landtgrewin von Hessen Cassell ihre Gesanten hir gekommen.

$^{25}/_{3}$ haben die Landtgrewin ihre Gesanten beij unsser Köningin Audienss gehabt.

$^{13}/_{5}$ ist der altte Fpalzgraff hir gekommen.

$^{15}/_{5}$ ist die grosse Ambassado von den Grossfürsten auss Muskauw hir gekommen, 110 Personen.

$^{18}/_{5}$ ist Landtgrave Fritz hir gekommen.

$^{22}/_{5}$ haben die ruschen Gesanten beij der Köningin zum ersten Mall Audienss gehabt und haben wegen ihres Grossfürsten die Köningin 40 Stück gülden Duch, gülden Attlasch, auch gülden Damasch und den 32 Timer Zobellen pressentiret, die Gesanten aber vor sich selber die Köningin 6 Stück gülden Duch, 3 Timer Zobellen, ein par Zobellen von 300 Rdlr., zwe Par lebendige Zobellen, ein lebendige Mardt.

$^{26}/_{5}$ haben die Russen Conferens gehabt.

$^{18}/_{6}$ haben die Russen zum anderen Mahll Audienss beij der Köningin gehabt und ist wegen dess ewigen Friden beijde Cronnen Confermacion gegeben worden, welche Confermacion der Gesantter die Köningin selber hatt ober reichet, dar nach die Köningin selbest den Gesanten auch ihre ober geben.

$^{3}/_{6}$ seindt dreij Cronen Schiffe von hir nach Gottenburch gesigelt alls Marss, der Admirall und der Swan, auch dass dritte [!] der Jeger, dar auf soll Grave Mangnuss Dela Gardij gesandtsweiss nach Frankreich gehen.

$^{11}/_{6}$ seindt 17 Cronen Schiffe von hir nach die Dallerss gesigellt und dar Soldatten ein zu nehmen, die zu der Arme in Deuschlandt sollen geführet werden, und ist Graff Gustaff Leuwenhuwud Generall Maijor dar ober.

$^{17}/_{6}$ hatt dess Landtgraven von Darmstadt sein Abgeordneter Munsieur Johan Christian von Boijneburg von die Köningin sein Abschedt bekommen.

$^{18}/_{6}$ ist Hertzog Adolff von hir nach Frankreich gezogen.

$^{21}/_{6}$ ist dess Landtgraven von Darmstadt sein Abgesandter Munsieur Johan Christian von Boijneburg von hir gezogen.

$^{30}/_{6}$ haben die rusche Gesanten ihren Abschedt von die Köning bekommen.

$^{1}/_{7}$ haben die rusche Gesanten ihren Abschedt von die Köningin genohmen und ihr valedicirt.

$^{6}/_{7}$ seindt die rusche Gesanten von hir nach Riga gesigeltt mit zwe Cronnen Schiffe, der Falck und der Osche, von dar gehen sihe nach Muschauw.

$^{8}/_{7}$ ist Grave Mangnuss Delagardij führ ein exterordenarij Ambasadör nach Franckreich gezogen, 140 Personen von hir, da den zu

Caliss 60 Personen zu kommen soll, dass sein gantze Comitat sein soll 200 Personen.

9/7 hatt der Cassellsche Gesandt sein Abschedt von die Köningin bekommen.

16/7 ist der Landtgrewin von Hessen Cassell ihr Gesanter Munsieur Hoff von hir nach Curlandt gesigeltt.

17/7 seindt die holsteinsche Gesanten hir gekommen.

21/7 haben die holsteinsche Gesanten zum ersten Mahl beij der Köningin Audijenss gehabt.

5/8 ist Grawe Jacob Delagarde von hir nach Deuschlandt gereisset zu dem Heillbrun beij Halberstadt zu Gross Oscherssieben sein Augen alda zu curiren lassen.

19/8 ist herr Gustaff Gustaffson von die Köningin zum Freijherren zu Wibyholm und Grawe zu Wassburgh gemacht.

6/9 hatt Landtgraff Friederich von Hessen Kassell mit Fpaltzgraw Johan Cassemir sein jüngstes Freuwlein Freuwlein Leonora Beijlager gehaltten hir auf dass könichlich Schlos zu Stockholm.

1/10 haben die holsteinsche Gesanten ihr Absched bekommen von die Köningin.

6/10 seindt die holsteinsche Gesanten von hir weghgezogen.

7/10 ist der Ppalzgrauve von Neuweburg und Düsselldorb sein Gesanter hir gekommen Munsieur Grissheim.

9/10 ist Landtgraw Friderich von Hessen Cassel mit sein Gemallin nach gehaltenen Beijlager von hir nach Deuschlandt gezogen.

10/10 hatt der Fpaltzgraw von Neuwburg und Düsselldorb sein Gesantter zum ersten Mahl beij der Köningin Audienss gehabt.

13/10 hatt die Köningin zum ersten Mahl in die Revision ein Uhrtell gesprochen uber Jörgen Bonsack sein ermordeten Son und Cassper Dreling, beijde Bürger von Riga, darin Cassper Dreling die Sache ehrhaltten und Bonsack verlohren.

12/11 ist Grav Jacob Delagardij Reichs Marsck von den Heillbrun zu Hauss gekommen, aber ihm hatt ess nicht geholffen.

12/11 ist Herr Leonartt Torstenson Feltmarsckalg auss Deuschlandt von der Arme wider hir zu Hauss gekommen.

6/12 seindt die russche Abgeordneten auss Dennemarck hir gekommen.

11/12 seindt die russche Abgeordneten nach Dennemarck wider von hir nach Riga und von dar nach Russlandt gezogen.

7/12 ist Hertzog Hinrich Julius von Sachessen Lauwenburg sein Gesanter hir gekommen.

20/12 ist ein Schiff, so dreij Tagen von Lübeck gewessen, hir an der Brücken gekommen.

22/12 hatt Hertzog Hinrich Julius von Sachessen Lauwenburg sein Gesanter zum ersten Mahl beij der Köningin Audienss gehabt.

23/12 ist dess Cardenall Masarini auss Franckreich sein Abgefertiger hir gekommen.

Anno **1647** 2/1 hat der Cardenall Mazarinij aus Franckreich sein Abgefertiger zum ersten Mahl beij der Köningin Audienss gehabt und die Köningin wegen der Cardenall verehrett 2 tursche Fperde mit Leib-

farb, Silberduches Decke mit Silberfranssen, 2 ungarsche Fperde mit Silberduches Deck, 2 barbarsche Fperde mit Silberduchs Deck, und vielle schönne allerleij Sachen, so kostbar seindt.

$^{9}/_{1}$ ist der Bischoff von Gottlandt und 5 Bürgerss zum ersten Mahl hir auf den Reichestag gekommen.

$^{10}/_{1}$ ist ein Abgesanter auss Sibenbürgen von Ragotschie hir gekommen.

$^{10}/_{1}$ hatt der Fpalzgrav von Neuwburg und Düsseldorb sein Abgesantter Munsieur Griessheim von die Köningin sein Abschedt gekommen.

$^{12}/_{1}$ hatt Ragottschi, Fürst auss Sibenbürgen, sein Abgesanter zum ersten Mahll beij der Köningin Audienss gehabt.

$^{13}/_{1}$ hat der Fpaltzgrav von Neuwburg Düsselldorb sein Abgesanter Munsieur Grissheim die Köningin valedisiret.

$^{14}/_{1}$ ist der Reichestag zum ersten Mahl auss geblassen.

$^{17}/_{1}$ ist Grav Mangnuss Delagardij auss Franckreich wider zu Hauss gekommen, nach dem ehr sein grosse Ambasada da selbesten ab gelegett hatt, und ist hir mit gross Prosess ein gehollett worden.

$^{20}/_{1}$ seindt die Stende dess Reiches mit Umbblassen gefodert worden.

$^{21}/_{1}$ seindt die Stende dess Reiches zum ersten Mahl auf den Reichestag auf gegangen, und hat die Köningin die Propocicion gethan.

$^{24}/_{1}$ ist dess Cardenall Masarinij auss Franckreich sein Abgeschigter wider von hir nach Franckreich gezogen und selbige Tages von die Köningin sein Abschedt genohmmen.

$^{3}/_{2}$ hatt der Fürst Ragotschi auss Sibenbürgen sein Abgesanter sein Abschedt von die Köningin bekommen.

$^{5}/_{2}$ ist der sibenbürgesche Gesanter von hir gezogen.

$^{5}/_{2}$ seindt die Stende des Reiches zum anderen Mahl auf gewessen.

$^{14}/_{2}$ hatt der Suprendent auf Gottlandt zum ersten Mahl nach dem sihe hir zum Reichestag gekommen für unsser und nun ihre Köningin auf dem Schloss geprediget und hatt ihm der Reiches Marsckalg wegen die Köningin zu Taffell geladen an die Köningin ihr Tisch.

$^{16}/_{2}$ ist der Feldt Marsckalg Leonart Torstenson zum Freijherr zu Wihrestad und Grav zu Ohrtala von die Köningin gemacht zu Recompenss für seinne grosse Dinste.

$^{2}/_{3}$ seindt die Stende dess Reiches zum driten Mahl auff gewessen.

$^{7}/_{3}$ hatt Graw Mangnuss Delagardi mitt dess Fpalzgrawens Johan Cassemir sein mittelste Freuwlein Freuwlein Maria hir auf dem königlichen Schloss zu Stockholm Beijlager gehaltten, und ist den 10 dito dess Abenss ein Thurnir auf den Schloss gehaltten, wor beij ein Feuwer werck gefplogen, den 11 ist dess Nachmitag ein Ringrehnnen geschen.

$^{11}/_{3}$ ist ein Post von den Grossfürsten auss Muschauw hir gekommen.

$^{14}/_{3}$ seindt vier Bischöff gemacht in der grossen Kirchen hir zu Stockholm in Beijsein die Köningin, alss erst zu Ertzbischoff der Supredent zu Obsall Dochter Leneuss, der Supredent hir zu Stockholm Docter Olaij Laurelius ist geworden Bischoff zu Westrass, Bischoff zu Lincoping ist geworden Magister Prüss Supredent zu Gottenburg, der Supredent zu Jencöping Magister Benckt Baas ist Bischoff zu Wecksiöö geworden.

15/3 seindt die dreij Grawen im Ritterhauss ein genohmmen, so die Köningin gemacht hatt, alss erst der Reiches Cansler Axell Oxensteren, der Felttmarsckalg Leonar Torstenson, Gustaff Gustaffson.

17/3 ist Grav Mangnuss Delagardi Reiches Rath geworden.

16/3 hatt der Muschauwitische Post zum ersten Mahl beij die Köningin Audienss gehabt.

24/3 seindt die Stende des Reiches zum lesten Mahl aüf gewessên, und ist der Reichestag hir mit geschlossen.

22/4 ist hir Zeitung gekommen, das ein Stillstandt oder Neutralitet zwischen disse Crone Schweden auch Franckreich und Chur Beijeren seij geschlossen den 4 Martzij zu Ulm.

11/5 ist die Köningin nach Obsaall hin gereisset.

11/6 ist der junge Printz Christianus quintus zu Dennemarck gestorben in Churfürst von Sachsen Landt.

22/6 hatt Hertzogh Julius Hinrich sein Abgesanter und Canseler Mithoff von die Köningin sein Abschedt bekommen.

22/6 ist die grosse Ambasada von hir nach Rüsslandt gereisset, und ist der Reichs Rath Herr Erich Güldensterren der vornehmste und oberste Gesanter, dar nach Oberste Hanss Wrangell aus Liefflandt und den der drite Secretarius Canterstein und mein Bruder Erich Lind ihr Marschalck.

23/6 zog des Hertzogen Julius Hinrich von Sachsen sein Canssler und Abgesanter von hir.

14/7 kam Hertzogh Carell von Mechelenburgh hir.

17/7 hatt Hertzogh Carell von Mechelenburgh zum ersten Mahl Audienss beij der Köningin.

27/7 kam Landtgraff Friderich von Hessen Cassell hir.

20/8 zogh Graff Gustaff Gustaffsohn gesandtweisse von hir nach Brandenburgh nach Ablegung sein Ambasada die könichliche Wittwe von dar nach Wollin in Pommerren zu bringen.

25/8 zogh mein Bruder Lorens von der Lind von hir nach der Arme zu im Teuschlandt und machte ihm K. Maijtt zum Generall Maïjor.

5/9 zogh Landtgraff Friderich von Hessen Cassel wider von hir nach Teuschlandt.

10/9 brante die gantze Stadt Calmar ab biss auf viehr Heüsser.

10/9 zogh Hertzogh Carell von Mechelenburgh von hir nach Teuschlandt.

23/10 bekam des Graffen von Waldeck sein Rath Mons:r Antonij Ram sein Abschedt von der Köningin.

24/10 zogh des Graffen von Waldeck sein Rath von hir nach Teuschlandt, Mons:r Antonij Ram, und hatt er hir im Hausse logiret.

13/11 ist der densche Resedent Peter Jull hir gekommen.

10/12 gebar Graff Mangnuss DelaGardij sein Fürstin ein jungen Sohn und wurdt den 19 dito getauft und Gustaf Adohlff genant.

28/12 ist Schiffer Jochem Blom in vier Tagen von Lübeck hir her gezigelt.

Anno **1648** 8/1 wurdt Her Gabriell Gabriell Ochsensteren von hir auf sein Hoff Sundeby gebracht und wurd dar begraben.

16/1 wurde der Reichs Rath Broder Andersson Råhlam in Sangte Clara Kirche begraben.

20/1 wurdt die Gräffin Frauw Anna Margareta Sture von hir nach Upsaall gebracht und den 23 dito dar begraben, sie ist zu Ossnabrüg gestorben.

23/1 kam eine Schute von Lübeck hir an gesigelt, auch von Dantzig ein.

6/2 kam Hertzogh Erenst Günter von Holstein Sünderburgh hir.

8/2 ist Lilieström, auch der junge Graff von Wiet hir gekommen.

21/2 hilt Graff Gustaff Adolph Leuwenhaubt Hochzeit mit Grafr Jacob Dela Gardij sein ander Dochter und Freüwlein Freüwlein Christina Catarina.

26/2 kam ein Boijert von Hollandt hir an gesigelt.

30/2 zogh Ihr Könichliche Maijesteten Resedent zu Cassell Herr Schweder Diterich Kleiche von hir nach Cassell und hatt hir im Hausse logiret.

21/4 zigelte dass Schiff Julius, so Ihre Könichliche Maijesteten dem Cardenal Masarini verehret hatt, von hir benebenst noch ein Schiff Vortuna genant zur Couoie mit nach Franckreich.

9/5 nahm Hertzogh Erenst Günter von Holstein Sünderburgh sein Abschedt von die Köningin.

13/5 zogh Hertzogh Erenst Günter von Holstein von hir nach Teuschlandt.

16/5 kam Hertzogh Franss Hinrich von Sachsen Lauwenburgh hir mit ein Hoffjuncker Wladisla Ferdinand Wrocheim, ist ein vom Adell auss Mehren, wie auch Hertzogh Julius Hinrich von Sachsen sein Secretarijus Hanss Georg Fürstern und den Secretarius Peter Neuwman, ein Feltscher Martinus Spies, zwee Paschen Gertt Ludewich von Bress und Hanss Rühlenberg, haben hir im Hausse lossiret.

17/5 besuchte Hertzogh Carell Gustaff Hertzogh Frans Hinrich.

18/5 nach der Malzeit hatte Hertzogh Franss Hinrich von Sachsen Audiens beij Ihre Könichliche Maijestet.

23/5 legte Hertzogh Carell Gustaff unsser Köningin und die Cron sein Eidt ab und wurd von alle Reichs Räthe zu der Köningin begleitet.

1/6 ist Zeitung gekommen, das Felt Marschalck Gustaff Wrangell dess Keijserss sein rechter Flühgell beij Ausburgh geslagen hatt.

1/6 ist Baron Herr Gustaff Gabriellson Ochsensterren Reichs Rath, auch Baron Herr Ture Bielcke Reichs Rath sanft und sehlig entschlaffen.

9/6 zigelte die zwene Schiffe alss das Fligende Hirsch und Klein Schlüssell von hir, und ist auf dem Hirsch Herr Erich Rühning Reichs Admirall, auf dem Schlüssell Herr Erich Güldensterren, die zigelten nach Stettin, alda sihe die könichliche Wittwe von dar hir her begleiten sollen.

22/6 ist hir Zeitung gekommen, das den 4 dito beij Weblingen zwischen den lamboijschen und hessischen Generall Leütenant Johan Geisse ein Treffen vor gegangen, darin die hessischen victoriciret.

29/6 ist der Bischoff von Brehmen Hertzogh Friderich Köningh Christianus quintus sein Sohn nach seines Vatteren Todt in Dennemarck gehuldiget worden.

$^{29}/_{6}$ valedicirte Hertzogh Carell Gustaff Hertzogh Franss Hinrich vom Sachssen.

$^{1}/_{7}$ zogh Hertzogh Carell Gustaff von hir nach Teuschlandt und wurdt beij der Arme Generallissmus. Gott gebe Glück und Seegen zu sein Vornehmen.

$^{3}/_{7}$ zogh Graff Mangnuss Gabriel Dela Gardi von hir nach Teuschlandt und bleibet zu Leibzigh Generall.

$^{19}/_{7}$ kam Hertzogh Roderich von Wührtenbergh hir.

$^{22}/_{7}$ hatt Hertzogh Roderich von Würtenbergh Audiens beij der Köningin.

$^{22}/_{7}$ bekam Hertzogh Franss Hinrich sein Expedition von Ihr Könichliche Maijesteten.

$^{26}/_{7}$ zogh Ihre Maij:tt ihre Frau Mutter entiegen nach die Dalerss.

$^{29}/_{7}$ wurdt die könichliche Wittwe mit grossen Prosess ein geholet, alss 30 Careten undt 60 Fperde ohne die Handtrosse, auch wahr die gantze Bürgerschaft in Gewehr undt aus grosse Stücken 440 Schüsse gethan. Gott seij Lob undt Danck, der sihe wieder hier verholffen hatt.

$^{29}/_{7}$ kam Fpaltz Graff Christian Augustus von Sulsbach mit sein Freuwlein Schwester hier.

$^{7}/_{9}$ valedicirte Hertzogh Franss Hinrich Ihre Maijtt.

$^{10}/_{9}$ ist Dancksagung gethan undt Victorij geschossen über den glücklichen Fohrtganch Generall Köningsmarck in Bohömen undt den Printz de Conde jegen Ertzhertzogh Leopold zwischen Douaij undt Arras, in welchen blutigen Treffen die Franssosen im Anfangs grossen Schaden erlitten, weillen aber die Spanier sich all zu frühe undt zeitig die Victoriam ein gebildet und dahero aufs Plündern begeben, ist die frantsöschie Cauallercia solche ersehend mit gantzer Macht auff die spanische Infanterie eingedrungen, hat selbige nicht allein glücklich geslagen, sondern auch alles wieder erobert und endtlich den Sieg erhalten, auch zu gleich Dancksagung gethan wegen der glücklichen Überkunft der könichlichen Wittwen undt auss groben Geschütz 440 Schiss geschen.

$^{12}/_{9}$ bekam Hertzogh Julius Heinrich sein Secretario Hanss Georg Förster sein Expeditcion von Ihre Maijtt. wegen seines Herren.

$^{15}/_{9}$ zogh Hertzogh Franss Heinrich von hier nach Teuschlandt mit sein Hoff Juncker Ladesla Ferdinand Wrochheim, Hertzogh Julii Heinrich sein Secretario Hanss Georg Förster, Secretarijo Peter Neüman.

$^{24}/_{9}$ kam ein polnischer Gesanter hier von Hertzogh Caroll in Polen abgeschigdt.

$^{25}/_{9}$ hatte der polnische Gesanter Audienss beij dem Reichs Marschalg.

$^{6}/_{10}$ hatte der polnische Abgesanter beij Ihre Maijtt Audienss.

$^{13}/_{10}$ bekam der polnische Abgesanter sein Abscheidt von Ihr Maijtt.

$^{14}/_{10}$ zogh der polnische Abgesanter wieder von hir auf Dantzigh.

$^{14}/_{10}$ ist der lang gewünschte Friede im Teuschlandt zu Ossnabrügh undt Münster von die Keijsserliche, Cron schwedische, Cron Frankreich, Churfürsten, Fürsten, Graffen undt Stenden des Römischen Reichs Abgesanten geschlossen undt von ihnen alle undergeschriben. Gott seij ewigh Lob undt Danck dar vohr gesaget, der helffe fehrner.

$^{25}/_{10}$ ist Comisarij Löwenklou von hier nach Teuschlandt verreisset.

$^{5}/_{11}$ ist hier Dancksagungh gethan wegen den lieben Frieden im Teuschlandt.

$^{2}/_{11}$ ist Obersteleutnant Georg Harttman sein Diner Georg an dem Stein gestorben undt ist am selbigen Tagh auf geschniten von Doctor Fuchs des Fpalzgraffen von Sultzbach sein Medici undt ein Stein auss der Blasen genohmen grösser alss ein Ganss Eij gewogen 32 Loth.

$^{13}/_{11}$ ist Gustaff Hansson Taubenschildt mit der Ratificacion von Ihre Maijtt. undergeschriben von hier nach Ossnabrügh gereisset.

$^{27}/_{11}$ kam dass Feuwer auf dem Könichlichen Schloss im Frauwenzimmer lohss, wurdt aber Gott Lob wieder baldt gestillet.

$^{1}/_{12}$ zogh Margraff von Baden wieder von hier nach Pommeren.

$^{4}/_{12}$ zogh Hertzogh Augustus von Sachsen sein Abgesanter Licentiat Herr Francischus Sobell von hier nach Sachssen Lauenburgh.

$^{8}/_{12}$ hatt unsser genedigste Köningin ihr Gebuhrtstag celeberriret. Gott lasse ihr viele Jahre leben undt den Tag mit gutten Gelück und Freuwden celeberiren unss arme Unterthanen zu Freuwd und Trost.

Anno **1649** $^{2}/_{1}$ ist Ihre Maijtt Secretario Canterstein auss Polen wieder hier an gekommen.

$^{2}/_{1}$ kam ein englischer Ritter Palentin hier von die Köningin in Engelandt hier her gesandt.

$^{17}/_{1}$ ist König Cassemirus in Polen gekrönet worden undt den vohrigen Tag hatt er zu Crako sein Einzugh gehaltten.

$^{16}/_{1}$ ist der Reichs tagh auss geblassen.

$^{22}/_{1}$ seindt die Stende des Reichs zum ersten Mahl auf dem Reichstag auf gegangen.

$^{31}/_{1}$ ist Köning Carell Stüwart in Engelandt des Nachmitages umb 2 Uhr für der Schloss Fporten auf dem Schauot von dem Scharffrichter mit ein Beil auf dem Block unschüldiger Weisse sein Haubt abgeslagen. Gott wolle die jenige Rebellen in Ewigkeit darfür straffen.

$^{8}/_{2}$ seindt die Commucationes Ratificationum zwischen den Herren Keijserlichen, Könichliche schwedische, Könichliche frantzösche wie auch Churfürsten, Fürsten, Graffen und Ständen des Römischen Reichs solenniter geschen zu Münster. Gott seij daführ Danck, das auch dieser Stein gehoben, dessen Güte verleijhe ferner das obrige, so annoch restiret, auch balde seine Richtigkeit erlangen müge.

$^{19}/_{2}$ ist Generall Ridewin hier gekommen von Printz de Valiss abschigdt.

$^{20}/_{2}$ hatt Ridewin beij Ihre Maijtt Audienss gehabt.

$^{20}/_{2}$ ist ein Münich von Neapoliss hier an gekommen, giebt vohr dass er nach Dantzig undt Polen will, ist ein ziemlich Wech in der Richte.

$^{5}/_{3}$ kam Graff Mangnuss Gabriell dela Gardij von der Arme auss Teuschlandt hier.

$^{8}/_{3}$ ist unsser Hertzogh Caroll zum Erb undt Reichs Fürst erkleret worden. Gott gebe ihm seinen Genad und reichen Segen undt lasse ihm lange auch vielle Jahre glücklich undt wohl leben.

$^{12}/_{3}$ nahm Hertzogh Roderich von Wührtenbergh sein Abscheidt von Ihre Maijtt.

$^{15}/_{3}$ kam Landtgraff Ludewich von Hessen Darmstadt hier.

15/3 zogh Hertzogh Roderich von Wührtenbergh von hier nach Teuschlandt mit zwene seine Hoffjunckerss Friederich von Lafert undt Mons.r de Meij.

18/3 hatte Landtgraff Ludewich von Hessen Darmstadt Audiens be j Ihre Maijtt.

19/3 ist der Reichstag aus geblassen undt den 20 dito seindt die Stände zum ersten Mahl auff gewessen.

3/4 hielte Fpaltzgraff Christian Augustus von Sultzbach hier auf dem könichlichen Schloss Hochzeit mit der Gräfwin von Nassau Amelia, des sehligen Fehltmarschalg Herman Wrangell nachgelassene Wittwe.

8/4 kam des Churführsten von Brandenbuhrg sein Gesanter Mons. Klest hier.

10/4 kamen die pommersche Stende ihr Gesanten hier, der princepalste ist ein Baron Herr von Puttbuss, der ander Johan Christoff Stürtzcius.

10/4 nahm Landtgraff Ludewich von Hessen Darmstadt sein Abschet vom Ihre Könichliche Maijtt.

11/4 hatte der brandenburghsche Gesanter Mons:r Klest Audienss beij Ihre Maijtt.

14/4 kamen die stralsundesche Gesanten hier.

16/4 zogh Landtgraff Wihlhelm von Darmstadt von hier nach Teuschlandt.

16/4 nahm der frantzöische Resedent Mons. Schnüt sein Abschedt von Ihre Könichliche Maijtt undt bekam ein klein Nohl von 800 Reichstaller.

16/4 hatten die pommersche Abgesanten Audiens beij Ihre Maijtt.

17/4 bekamen die stralsundsche Herren Audienss beij Ihre Maijtt.

23/4 kam Hertzogh Adolff auss Italien, Frankreich, Teuschlandt, Hollandt wieder hier.

20/5 zogh Graff Mangnus Gabriel De la Gardij wieder von hier zu der Arme nach Teuschlandt.

3/6 reissete Fpaltzgraff Christian Augustus von Sultzbach mit sein Gemahlin von hier nach Teuschlandt.

5/6 kamen die rusche Gesanten hier undt wurden mit die gantze Bürgerschaft ein geholt in voller Gewehr.

9/6 bekamen die rusche Gesanten Audiens beij Ihre Maijt undt brachten ihre Presenten mit auf, alss güllen Samet, Tafften, Tapeten, Zobellen. Ihre Maijt. lissen ihn stadtliche trachtiren, beij welchen Trachtament sihe unwillig wurden, das sie ihre unnützen Eigenwill und Unvorstand nicht haben müchte Gesundtheiten zu drincken, die kleinen vohr die grossen zu zihen.

16/6 wurdt Hertzogh Adolff mit Proses eingeholt zu sein Beijlager, alss 16 Paar Handt Fperde, 19 Carässen undt 70 Fperde da vom Adelss auf rietten mit Heer Pauchen, 13 Trompeters, auch wahren die gantze Bürgerschafft in voller Gewehr.

19/6 hielt Hertzogh Adolff Beijlager hier zu Stockholm mit des Reichs Druchses Graff Peter Brae sein einiges Freülein, Freülein Elsa Beata. Gott gebe zu Glück.

7/7 kamen der Stadt Brehmen ihr Abgesanten hier, alss Docter Jochim Hünnikin und Docter Snel.

8/7 kam der könichliche polnische Abgesanter hier.

12/7 hatt der könichliche polnische Abgesanter des Vohrmitages beij unser Könichliche Maijtt. Audiens und mit Carossen auf geholt.

12/7 hatten die brehmische Abgesanten nach Mitag beij Ihre Könichliche Maijtt Audiens, auch mit Carossen auf geholt.

23/7 kamen die brehmische Stende ihre Abgesanten hier.

26/7 reisete der Reichs Rath Herr Benedicht Schütz gesantsweiss von hier auf Copenhagen, da er wegen Ihr Maijtt. unsser genedigste Köningin beij der Köningin in Dennemarck Gefatter gestanden zu der könichliche Freüelein.

31/7 bekamen die brehmische Stende ihre Abgesanten beij Ihre Maijtt. Audiens, wurden auch mit Carossen auf geholt.

1/8 bekamen die pommersche Stende ihre Abgesanten wie auch die stralsundesche Herren Abgesanten von Ihr Maijtt. Abscheidt.

3/8 reiseten die pommersche Stende ihre Abgesanten von hier auf Pommern wie auch die stralsundesche Gesanten auf Stralsundt.

18/9 bekamen der Stadt Brehmen ihr Abgesanten von Ihr Maijtt. Ihren Abschedt und Verehrung.

20/9 bekam der polnische Abgesanter von Ihr Maijtt. sein Absched und Verehrung.

23/9 bekamen die brehmische Stende wie auch die stadische und verdische Abgesanten Ihren Abscheidt und Verehrung von Ihr Maijtt.

25/9 reisete der Stadt Brehmen ihre Abgesandten wieder nach Teuschlandt.

28/9 reisete der polnische Gesanter wie auch die brehmische Stände, stadische und verdische Gesanten von hier auf Teuschlandt und Polen.

28/9 kam der frantzösche Abgesanter Mons:r Bresi, so in Polen ist Ambasadör gewessen, auss Polen hier.

25/10 bekamen die moschowitische Gesanten ihren Abschedt von Ihr Maij:tt., wurden von unsser genedigste Köningin mit grosse Verehrung begabet und auss Ihre Maijtt. Küche tractiret.

29/10 reisseten die moschowitische Gesanten von hier auf Riga und war die gantze Bürgerschaft in Gewehr.

1/11 wurdt das grosse Balet[1] auf dem könichlichen Schloss in der Reichs Saal getantz und war Ihr Maijtt. die Göttin Diana, Hertzogh Adolff der Gott Apollo, da die Göttin Diana den Liebes Gott Cupido sein Flügel lemete, ihm sein Bogen, Kocher und Fpeile ab genommen und in zweij gebrochen im Beijsein Ihr Maijtt. die Könichliche Wittwe, Hertzogh Adolff sein Fürstin Fpaltz Freülein von Sultzbach, der gewessene polnische Ambassadör auss Franckreich Mons:r Bresi, auch Mons:r Klest, Churfürstliche Brandenburgsche Ambasadör, auch die Herren Reichs Räthe und ihre Frauens, wie auch viele andere Herren, Frauens und Jungfrauen und unzeliche Bürgerleüte auch Cronebedinten.

9/11 reissete der gewessene polnische Ambasadör auss Franckreich Mons:r Bresi wieder von hier auf Polen zu.

9/11 wurdt zum ander Mahl wieder das Balet auf dem Reichs Saal getantz, da war Ihr Maijtt. die Göttin Diana in Beijsein so grosse Versamlung wie das erste und wurdt ess zwee Tage getantzt.

[1] Stjernhielm, Then fångne Cupido. (Jfr Silfverstolpe i Samlaren 10: 17.)

[illegible]

$^{10}/_{11}$ bekam der portigische Resedent sein Expidicion.

$^{14}/_{11}$ bekam der portegische Resedent sein Absched und Verehrung von Ihr Maijtt.

$^{17}/_{11}$ reisete der portegische Resedent von hier auf Portegal.

$^{8}/_{12}$ kam Hertzogh Christian von Mechlenburgh sein Rath und Abgeschigter Lorenss Bodock, Professor zu Rostock, hier.

$^{7}/_{12}$ bekam Hertzogh Christian von Mechlenburgh sein Rath und Abgeschigter Lorenss Bodock, Professor zu Rostock, Audienss beij Ihr Maijtt.

$^{8}/_{12}$ wurdt hier über disse gantze löbliche Königreich Danckfest gehaltten wegen den lieben Frieden im Teuschlandt, da dan Ihr Maijtt. selber hier unden in der Stadt in Sangte Niclass Kirche mit ihre Frau Mutter die Könichliche Wittwe war, da wurdt eine schöne Musick auss allerhandt Instrumenten, Pauchen und Trommeten gehört, des Abenss hielt sie auf dem könichlichen Schloss ein stadtliche Banket, da wurdt 7 mahl angericht 5 mahl Essen und 2 mahl Confect, auch wurdt dess Abenss ein schön Feuerwerck geworffen und also Ihr Maijtt. Geburtstag mit darbeij gefeiret.

$^{9}/_{12}$ wurd das grosse Friedens Balet[1] getantz, wor unter Ihre Maijtt. die Gottin Pallas presentirte.

$^{10}/_{12}$ kam der frantzösche Ambassadör Mons:r Schnijt auss Franckreich wieder hier.

Anno **1650** $^{13}/_{1}$ kam der Resedent Björenklau von Münster wieder hier.

$^{28}/_{1}$ wurdt das Zusamenkunft von alle Reichs Räthe auf dem könichliche Schloss gehaltten zum ersten Mahl.

$^{8}/_{3}$ sturb der Reichs Admiral Herr Carell Carellsohn Güldenhielm des Abenss Klocke zwölff.

$^{22}/_{3}$ bekam unsser genedigste Köningin ein geferliche hitzige Fieber, da sie etzliche Wochen sehr zwach dar an lach.

$^{30}/_{4}$ ist unsser genedigste Köningin zum ersten Mahl wieder auss ihre Sichbette auf gestanden. Gott seij ewig Danck gesaget.

$^{2}/_{5}$ kam ein Abgesanter auss Oldenburgh hier.

$^{20}/_{5}$ hatte der oldenburghsche Abgesanter Audiens beij Ihre Maijtt. und wurdt er mit ein Caross aufgeholt.

$^{12}/_{6}$ kam ein moschowitische Anuoie hier.

$^{18}/_{6}$ hatte der moschowitische Anuoie Audienss beij Ihr Maijtt.

$^{28}/_{6}$ ist zum ersten Mahl mit Heer Pauchen und Trompeten auss geblassen und durch den Heerholt obelessen, dass alle die Reichs Stende, so schon zu dem Reichstag versamlet sein sollen, sich angeben und ihre Vohlmacht auf weissen, alss die Ritterschaft im Ritterhaus, die Pristerschaft in der grosse Niclass Kirche, die Bürgerss auf dem Rathshauss, die Bauren auf der Gillestuben.

$^{3}/_{7}$ ist zum andern Mahl auss geblassen, dass die Stende des Reichs sollen ihren Vohlmacht auf weissen.

$^{5}/_{7}$ ist der Reichstag mit Heer Pauchen und Trompeten auss geblassen und durch den Reichs Heerholt Niclass Lindegren auss geruffen worden.

---

[1] Stiernhielm, Fredz-afl. (Jfr Silfverstolpe i Samlaren 10: 18.)

6/7 hatt der Reichstag ein Anfang bekommen und seint die dreij Stende des Reichs zum ersten Mahl beij Ihr Maijtt. auf dem Reichs Saal gewessen, der Ritter Marschalck ist gewessen Herr Swante Sparre Statthalter zu Obsaal. Gott gebe dass ess eine glückliche Ende gewinen müge.

21/7 hatte der portegische Fürst Emanuel Audiens beij Ihr. Maijtt gehabt.

24/7 hatte der portegische Gesanter Audienss beij Ihr. Maijtt.

25/7 kam der lüneburgsche Abgesanter hier.

31/7 hatt der portegische Gesanter geheim Audienss bei Ijhr. Maijtt.

3/8 bekam der hessische Resedent Mons. Badenhaussen sein Abscheidt von Ihr. Maijtt. und eine güldene Kette von 400 Ducaten mit Ihr. Maijtt. Bildniss darein.

11/8 kamen die stralsundesche Herren und Abgesanten hier zu der Crönungh.

13/8 reisete der Mons. Badenhaussen, der hessische Resedent, wieder nach Teuschlandt.

16/8 bekam der portegische Fürst Emanuel sein Abscheidt von Ihr. Maijtt. und verehrete ihm Ihr. Maijtt. ein Kleinott mit 7 grosse Faseten und 6 kleine, kost 3500 Reichs thaller, sein Sohn bekam ein Kleinot mit 5 grosse Fasetten und 8 kleine, kost 1500 Reichs thaller, sein Hoffmeister eine güldene Kette von 100 Ducaten.

19/8 bekamen die stralsundesche Abgesanten Audienss beij Ihr. Maijtt.

19/8 sieggelte der portegische Fürst Emanuel mit Ihr. Maijtt. Schieff von hier auff Chuerlandt.

27/8 kahm der chuerlandische Gesanter hier.

1/9 bekam der führstliche chuerlandische Gesanter Audienss beij Ihr. Kön. Maijtt.

3/9 bekam der mechlenburgsche Resedent Johanness Graff sein Abschedt von Ihr Maijtt und sein Pesch.

11/9 wurdt der edle Otte von Saltzen gearcubusiret auff dem grossen Marcket.

12/9 kamen die stetinsche Gesanten hier zu der Crönungh.

14/9 kamen die wiessmarsche Gesanten hier zu der Crönungh.

20/9 kamen die brehmische Stende ihr Abgesanten hier zu der Crönungh.

22/9 wurdt der edle Otte von Saltzen mit stadtlichen Proses in die Klosterkirche begraben.

26/9 hatte die hanburgsche Düchen Herren alss Erich Günter von Eitzen und ein Docter Audienss beij Ihr. Maijtt.

26/9 hatte die stetinsche Gesanten Audiens beij Ihr. Maijtt.

26/9 bekam der oldenburgsche Gesanter Audienss beij Ihr. Maijtt.

28/9 kamen Ihr. Fürstliche Durchleüchtigkeit auss Teuschlandt wieder hier und wurdt mit grosser Proses ein geholet.

28/9 kam Generall Köningsmarck hier zu der Crönungh.

29/9 bekam der oldenburgsche Gesanter sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

14/10 reisete Ihr. Maijtt. wie auch Ihr. Könichliche Hohheit auff Jacobsdaal.

19/10 brachten alle die Reichs Stände auss benohmen die schwedische

vom Adel, die haben nichtes verehret, ihre Verehrungh und Presenten auff in der Viehrkant Ihr. Maijtt., so ein ansehnliches gewessen, die teusche Abgesanten haben alle auch verehret.

$^{20}/_{10}$ wurden Ihr. Maijtt. in die grosse Kirche gecrönet mit gross ein Pompe und Proses.

$^{22}/_{10}$ wahren alle die Stende auff dem Schloss und legeten ihren Eijdt ab vohr Ihr. Maijtt. und Ihr Könichliche Hochheit.

$^{24}/_{10}$ hielten Ihr. Könichliche Hochheit ein Auffzugh[1] und Ringelrennen auff der Rennebahn, im Beijsein Ihr. Maijtt. und alle Stände, auch viele taussent Menschen.

$^{28}/_{10}$ liss Generalleütnant Wittenbergh sein Feuerwerck auff dem Lagadeslandt fligen Ihr. Maijtt. zu Ehren.

$^{29}/_{10}$ kamen die pommersche Landtstände ihr Abgesanten hier.

$^{1}/_{11}$ bekamen die pommersche Landtstände Herr von Putbuss Audienss beij Ihr. Maijtt.

$^{2}/_{11}$ hielt Graff Magnuss sein Auffzugh und Ringelrennen auff die Rennerbahn.

$^{4}/_{11}$ wurdt der Reichstag auss geblassen.

$^{6}/_{11}$ gingen die Ständen des Reichs zum letzsten Mahl auff und der Reichstagh hier mit geendiget.

$^{6}/_{11}$ wurdt Ihr. Könichliche Hochheit sein Sucsesion von alle vihr Ständen des Reichs under geschrieben. Und ist ess mercabel das selbigen Tages gerade 18 Jahr war, da der seehlige Köningh Gustaff Adolff führ Lützen geschossen wurdt.

$^{7}/_{11}$ trachtirte Ihr. Maijtt alle viehr Ständen des Reichs auff dem Schloss.

$^{10}/_{11}$ hielte der Reichs Stallmeister und General Maijor Hanss Wachtmeister sein Auffzugh und Ringelrennen auff die Rennerbaan.

$^{9}/_{11}$ reisete der fürstliche churlendische Gesanter von hier nach Chuerlandt.

$^{19}/_{11}$ wurdt dass Feuerwer von Ritter Sangte Georgh auff dem süeder Stadtswaall loss gelassen.

$^{21}/_{11}$ kamen die tartersche Gesanten hier.

$^{27}/_{11}$ hatten die tartersche Gesanten Audienss beij Ihr. Maijtt.

$^{28}/_{11}$ bekamen die tartersche Gesanten geheim Audienss beij Ihr. Maijtt.

$^{30}/_{11}$ hielte Graff Gustaff Leuwenhaubt sein Auffzugh und Ringelrennen auff dem Reitplatz.

$^{8}/_{12}$ hielte Ihr. Könichliche Hochheit ein gross Bancet und wahren Ihr. Maijtt auch alle Reichs Rähte und Generalsspersohnen, viele andere Cavalierss und Frauensimers dar, wurdt das gross Balet getantzet und Feuerwerck loss gelassen.

$^{10}/_{12}$ kaam der mechlenburgsche Anuoie hir.

$^{13}/_{12}$ bekam der mechlenburgsche Anuoie Audienss beij Ihr. Maijtt.

$^{21}/_{12}$ bekam der tartersche Gesanter sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

Anno **1651** $^{1}/_{1}$ reiseten die stralsundesche Gesanten von hier.

---

[1] Om detta och de tre följande »upptågen», se Ljunggren, Svenska dramat s. 404 ff.

$^{9}/_{1}$ wurdt das grosse Balet[1] von Frieden der Musen und Göttinnen getantzet von Ihr. Könichliche Hochheit, auch Hertzogh Adolff und vielen Caualierss.

$^{14}/_{1}$ hielt Ihr. Könighlich Hochheit ein Baal im sein Hauss.

$^{16}/_{1}$ reisete die pommersche Stende ihr Gesanter Herr von Putbuss von hier.

$^{24}/_{1}$ bekamen die brehmische Gesanten ihr Abscheidt von Ihr. Maijtt.

$^{28}/_{1}$ reisete Ihr. Könichliche Hochheit von hier nach Griebssholm.

$^{1}/_{2}$ reiseten die brehmischen Stände Ihr. Abgesanten von hier.

$^{4}/_{2}$ wurdt der Reichs Admirall Herr Carrel Carelsohn Güldenhielm sein Leiche von hier nach Strängniss mit grossen Proses geführet und 400 Schüsse aus groben Stücken gethan.

$^{7}/_{2}$ bekam der churbrandenburghsche führstliche Gesanter Mons. Clest sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

$^{9}/_{2}$ wurdt der Reichs Admiral Herr Carel Carelsohn Güldenhielm zu Strengniss begraben, dar beij Ihr. Maijtt wie auch die könichliche Wittwe und Ihr könichliche Hochheit und Hertzogh Adolff.

$^{9}/_{2}$ reisete Landt Graff Friderich von hier nach Teuschlandt.

$^{10}/_{2}$ reisete der chuerführstliche brandenburghsche Gesanter Mons. Clest von hier nach Griebssholm sein Abscheidt von Ihr könichliche Hochheit zu nehmen und von dar nach Teuschlandt.

$^{11}/_{2}$ wahren Ihr. Maijtt. mit Ihr. Frau Mutter die könichliche Wietwe beij Ihr könichliche Hochheit zu Gaste auff Griebssholm, dar dan allerleij Freüdenspiel vohr gelauffen alss kostbahre Wirtschafften, Thurniren, Schantzestürmmen, der General Paijkel in der Schantze mit ein Companie, General Wachtmeister dar aussen auch mit ein Companie die Schantze zu stürmmen und ein zu nehmen.

$^{11}/_{2}$ reisete General Hammerstein nach Teuschlandt von hier.

$^{27}/_{2}$ kamen Ihr. Maijtt. wieder hier von Griebssholm, Eckeholm und Obsaal.

$^{10}/_{3}$ reisete Oberste Dühring, Oberste Odewalsche von hier nach Teuschlandt.

$^{13}/_{3}$ reiseten die aussburghsche Gesanten von hier wieder nach Hausse.

$^{29}/_{3}$ kaam die Köningin in Behmen Ihr Anuoie Mons. Swan hier.

$^{7}/_{4}$ des Morgenss zwischen 7 und 8 ist der edele Helt und Feltmarschalck Leonart Torsten sanft und seehlig endt schlaffen.

$^{9}/_{4}$ wurdt ein Uhrtel im Hoffgericht gesprochen ober Professor Gestrinuss sein Sohn, dass erst ihm sein Handt dar nach sein Haubt abgeschlagen werden, weillen er Brieffe geschrieben und auss gegeben und also unwissent etzliche Güeter verkaufft, Ihr. Maijtt. Handt nach geschrieben, auch Secretarij sein Handt im Cantzleij, er war ein Cantzelist.

$^{10}/_{4}$ wurden zu Graffen gemacht von Ihr. Maijtt. Herr Gabriel Benchtsohn Ochssensterren, Schatzmeister, Herr Carel Gustaff Wrangel, Feltmarschalck, auch Herr Gustaff Horren, Feltmarschalck, Herr Köningsmarck, Feltmarschalck, Herr Friederich Steinbuck.

---

[1] Stiernhielm, Parnassus triumphans (Jfr Silfverstolpe i Samlaren 10: 21).

10/4 wurdt Graff Köningsmarck, Generalfeltzeüghmeister Wittenbergh, General Hanss Wachtmeister Reichsrähte, General Witenbergh, General Wachtmeister Freijherren.

24/4 hatte der heidelbergsche Gesanter sein Abscheidt bekommen von Ihr. Maijtt.

4/5 reisete Feltmarschalck Graff Köningsmarck von hier auff sein Graffschafft Westerwick, von dar nach Teuschlandt.

4/5 reisete der heidelbergsche Abgesanter. Mons. Cronenbergh von hier.

27/5 kam der Stadt Brehmen ihr Abgesanter Docter Hünikin hier.

6/6 bekahm der Stadt Brehmen ihr Abgesanter Docter Hünken Audie[n]ss beij Ihr. Maijtt.

19/6 reisete Secretarij Canterstein gesandtsweisse von hier nach Lübeck auff die polnische Tractaten zwischen beijde Cronen.

29/6 wurdt der edle Herr Felt Marschalck Graff Leonart Torstensohn begraben in die Kloster Kirche mit stadtlichen Proses, alss erst 2 Companie Küresers, 100 Standarten und Fänlein, 4 Companie Ihr. Maijtt. Leibgardie, dar nach der Hoffmarschalk Taube, und den ein Fperdt mit ein Karet im vohller Cüress, dar nach dass Haubtbanier, den ein Fperdt mit ein weiss Creütz, dar nach die Traurfane, den ein Fperdt mit sein graffliche Waffen, dar nach sein Waffen, den ein sameten Küssen mit sein Felt Marschalcks Helm und Handschen, ein Küssen mit sein Schwerdt und Schede auch Sporen, ein Küessen mit sein Marschalcks Stab, den die Leiche mit 16 Ahnen, den die Trauerleüte, dar nach die vom Adel und Herren, den Ihr. Könichliche Hohheit zwischen dem Gesanten von Portigal und sein Herr Bruder Hertzogh Adolff, alss dan die Köningin mit ihr Frauen zimmer und andere vom Adell ihre Frauenss.

11/7 reisete der Herr Reichs Rath und General Hanss Wachtmeister gesandtsweisse von hier nach Lübeck auff die polnische Tractaten.

26/7 reiseten Ihr. Könichliche Hochheit von hier nach Griebssholm, von dar nach Ölandt sich auff zu halten eine Weile.

4/8 seint Ihr. Könichliche Hohheit auff Ölandt angelanget.

15/8 kam der moschowitische Post hier.

28/8 bekam der portegische Gesanter sein Abscheidt von Ihr. Maijtt. und wurdt er im Nahmen Ihr. Maijtt. von Ihr. Gräffliche Exlentz Reichs Marschalck Graff Magnuss Gabriel Delagarde tractiret auff dem könichlichen Schlosse.

28/8 kam der Hertzogh von Croije hier auss Teuschlandt.

30/8 hatte der Hertzogh von Croije Audienss beij Ihr. Maijtt.

31/8 hatte der moschowitische Post Audienss beij Ihr. Maijtt.

5/9 kam der Grosse Hoffmeister Corwietz Ulefelt auss Dennemarck, heimlich hier gekommen mit sein Frau, die ist täghlich in Manskleidern gegangen, dass man sie nicht kennen solte.

15/9 hatte Corwitz Ulefelt Audienss beij Ihr. Maijtt.

17/9 reisete Corwitz Ulefelt mit sein Frau von hier auff Dantzigh.

17/9 kam Graff Johan Ochssensterren wieder hier, nach dem er Gross Ambasadör zu Ossnabrügh und Münster in Westfahlen beij die teusche Tractaten aldar gewessen und den lieben lang gewünschten

Frieden helffen schliessen und beforderen. Ist also 10 Jahr lang auss sein Vatterlandt gewessen.

6/10 kam Graff Wirbij hier auss Teuschlandt.

7/10 seint die Stände zu der Zusamenkunfft zum ersten Mahl hin auff gegangen.

18/10 reisete Doctor Hüenkin, der Stadt Brehmen ihr Abgesanter, wieder von hier nauch Hausse.

23/10 bekam der moschowitische Post Abscheidt von Ihr Maijtt.

31/10 reisete der moschowitische Post wider von hier nach Moschowen.

5/12 seint die Stände zum lesten Mahl auffgegangen und ist die Zusamenkunfft geschlossen worden.

13/12 kam der moschowitische Post hier auss Moschowien.

13/12 wurdt Arnoldus Mecenius mit sein Sohn, der seinen Nahmen hatte, auff den Schlosse eingesetz, weilen sie ein Auffruhrschrifft haben aus gehen lassen wieder Ihr. Maijtt.

14/12 wurdt Mesenius von die könichliche Secretarien geexsaminiret nach Mitag von Graff Magnuss, Graff Johan Ochsensteren, Herr Johan Berenss.

15/12 wurdt Meseniuss exsaminiret dess Morgenss von Herren Reichs Cantzler Graff Axell Ochsensterren, Graff Magnuss und Graff Johan Ochsensterren, Johan Berenss, Herr Stein Bielcke.

15/12 hatte der rusche Post Audienss beij Ihr. Maijtt.

20/12 bekam Mesenius und sein Sohn ihr Uhrtel auff dem Hoffgericht, dass der Vatter sein Haubt soll abgeschlagen werden, der Sohn erst sein rechte Handt, dar nach sein Haubt mit der Beile auff ein Block ab sein Leib in viehr Teill.

22/12 wurdt der alte Arnolduss Meseniuss auff dem Norder Malmss Marckt mit dem Schwerdt abgeschlagen, sein [Sohn] ausser der Zoll Fportten erst sein Handt, darnach sein Haubt mit der Beile auff ein Block, sein Leib und Haubt auff 5 Räder gelecht, sein [...] auff die Kåcke in der Stadt auff dem grossen Marcket geschlagen.

27/12 kam Secretarius Canterstein wieder hier von die Tractaten zu Lübeck, weillen die sich sehr schlugen.

Anno **1652** 9/1 bekam Hertzogh von Croije sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

11/1 bekam der moschowitische Post sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

14/1 reisete Hertzogh von Croije von hier nach Teuschlandt.

17/1 reisete der moschowitische Post von hier nach Moschowien.

15/2 kam der moschowitische Gesanter hier auss Moschowien.

19/2 bekam der moschowitische Gesanter Audiens beij Ihr. Maijtt.

21/2 kam die könichliche Wiettwe von Nücöping hier.

6/3 kam ein polnische Anuoie hier auss Polen ein geborner Frantssos.

16/3 hatte der polnische Anuoie Audienss beij Ihr. Maijtt.

3/4 bekam der moschowitische Gesanter sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

13/4 reisete der moschowitische Gesanter wieder von hier.

22/4 kam der Unter Cantzler auss Polen hier.

23/4 bekam der polnische Anuọie sein Abscheidt beij Ihr. Maijtt.

24/4 bekam der polnische Unter Cantzler Audienss beij Ihr. Maijtt.

28/4 reisete die könichliche Wietwe von hier auff Nicöping.

30/4 reisete Graff Pontes Friederich Delagarde von hier nach Teuschandt, Hollandt, Franckreich, Italien und andere frembde Örter sich zu versuchen in etzliche Jahre.

30/4 reisete der polnische Anuoie von hier nach Polen.

9/5 kam die parlamentischen Ihr. Abgesanter hier.

11/5 hatte der englische Gesanter Audienss beij Ihr. Maïjtt.

11/5 kam der Führst von Lohtringen sein Abgesanter hier.

13/5 bekam der führstliche lohtringsche Abgesanter Audienss beij Ihr. Maijtt.

5/6 bekam der Führst von Lohtringen sein Abgesanter sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

7/6 bekam der englische parlamentische ihr Abgesanter sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

7/6 bekam der portegische Secretario sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

7/6 ist der alte Fpaltz Graff Johan Casemier zu Steckeburgh sanfft und sehlig gestorben.

9/6 reisete der englische parlementische ihr Abgesanter von hier.

9/6 reisete der Führst von Lohtringen sein Abgesanter von hier.

23/7 den nach Mitag umb 1 Uhr sturb der Baron und General Maijor Herr Hanss Wachtmeister, wahr auch Reichs Rath und Reichs Stalmeister.

29/7 der Reichs Rath Graff Friederich Steinbock sturb dess Abenss Klock fünffen.

12/8 sturb der Reichs Marsch und Feltherr Graff Jacob Delagardij dess Abenss Klock sieben.

16/8 kam der könichliche spanische Gesanter, don Antonij de Pega und Guvernör zu Nijport hier.

19/8 hatte der spanische Gesanter Audienss beij Ihr. Maijtt. dess Nachmitages.

23/8 kam der polnische Anuoie hier mit ein Schiff von Dantzigh.

24/8 Mitag Klock 11 sturb der Baron und Reichs Rath Herr Johan Saluius Adler.

2/9 kamen die hollandische Gesanten hier zu Wasser.

3/9 hatten erst der spanische Gesanter, dar nach die hollandische Gesanten, den wieder der spanische Gesanter und dar nach die hollandische Gesanten, und zulest der polnische Anuoie auff ein nach Mitag beij Ihr. Majtt. Audienss.

5/9 wordt Ihr. könichliche Hochheit sehliger Herr Vatter Pfaltz Graff Johan Casemier mit stadtlichen Proses von Griebssholm nach Strengniss geführt und selbiges Tages in der Thumbkirchen beij seiner Gemahlin aldar begraben in sehlige Köningh Carells Begrebniss, auch Hertzogh Adolff sein Söhnlein. Ihr Maijtt warren auch dar beij.

25/9 dess Nachtes Klocke 11 entstundt eine grosse Feuersbrunst auff der Norder Malm und brante 3½ lange Gatzen ab biss auff den Mitag Klock 12.

10/10 wurdt der Reichs Rath Graff Friederich Steinbock von Sangte Jacob auss getragen in die Kloster Kirche und aldar begraben.

12/10 kam der Feltmarschalck Graff Carel Gustaff Wrangel hier auss

Teuschlandt nach dem der langwirige Krieg geendiget und der Friede geschlossen.

$^{12}/_{10}$ wurdt auss geblassen, dass die Stende dess Reichs hier zum Reichstag gekommen sein, die von Adel in der Cantzleij, Priesterss in die grosse Kirche, Bürgerss auff dem Rathauss, Bauren in der Gilstuben dess nach Mitagss sich da versamelen und ihren Nahmen aldar ein schreiben lassen.

$^{15}/_{10}$ wardt der Reichs Tagh zum ersten Mahl auss geblassen die Stende zu erscheinen.

$^{16}/_{10}$ gingen die Stende dess Reichs zum ersten Mahl auff zum Reichstag.

$^{30}/_{10}$ wardt der Reichs Rath, Reichs Stalmeister General Maijor, Baron Herr Hanss Wachtmeister aus Sangte Jacob in die Kloster Kirche gebracht aldar begraben mit stadtlichen Prosess, erst 300 Reüterss, den 4 Compani von Ihr. Maijtt. Leibgardij zu Fuss, dar nach die Schülerss und Priesters, den folgte der Marschalck, dar negst sein Thurnirfperdt mit ein Deck ober und ober mit Goldt gantz bordüret und ein stadtlich gülden Scharff vom Ohr ab hengend biss auff die Erde, mit gülden Kette umb die 4 Füsse bewunden, von 2 Offecirer geführet, dar nach sein Freijherren Fperdt mit Waffen und gülden Kette umb die Füsse, von 2 Offecirer geführt, den die Trauerfane und Waffenfane getragen von vom Adel, darnach dass Fperdt mit dem Reüter, mit obergüldt Küress, mit gelb weiss roht Plümasche auff, Deck auffs Fperdt von roht Samet mit Goldt bordürt, der Reüter ein gülden Scharff umb Leib, auch ein gülden Kette, dass Fperd umb die 4 Füsse gülden Ketten, dar nach sein Waffen von Sielber, auff ein Küssen, den sein Caschet und Stab, indess auff ein Küssen getragen von vornehme Persohnen, den die Leiche, dass Fperdt mit weiss Creutz und ein Trauerfperdt mit schwartze Decke von Taffet, darauff die Trauerleüte und Ihre Maijtt. gefolget.

$^{7}/_{11}$ wardt der Baron und ReichsRath Her Johan Saluius Adler auss Sangte Jacobs Kirche in die grosse Kirche gebracht aldar begraben. Ihr. Maijtt. folgten mit in ein Wagen gefahren, er hat ein gross Epetauium von Marmor wie zu sehen in selbe Kirche verehret, auch ein Altar Taffel gantz von Sielber.

$^{14}/_{11}$ wardt der Reichs Marsch und Reichs Feltherr Graff Jacob Delagardij auss Sangte Jacob in die grosse Kirche gebracht aldar begraben mit stadtlichen Proses. Erst vohrher 4 Companij Reüters, den 4 Companij zu Fuss von Ihr. Maijtt. Leibgardij, den zu Fuss 12 Companij Landtfolck, den die Schülerss und 110 Priester, den 6 Trombpeterss, ein Herpaucher, den der Marschalck, den ein Fperdt mit schwartz Taffet bekleidt, den die Trauerfane, den dass Waffenfperdt von sein Ritterstandt und Fane, darnach von selben, den dass Baron Fperdt mit Waffen und Baronfane, den dass gräffliche Fperdt, und graffliche Fane, den dass gantz Waffen von Silber und sein Cürissfperdt, dass Küriss gantz vergüldt von isabel Sielbertuch gantz mit gülden Galonen schauerirt, auff den Caschet gelb isabel weiss, blau Plümaschen, dem Reüter ein stadtlich gülden Scharff umbs Leib, auch eine grosse gülden Kette, die Fperde wurden alle von 2 und Fanen von ein Capetain ge-

tragen, dass Silber Waffn von ein Oberster Leütnant, darnach sein Sporen, den sein Handschu, den sein Degen, den die Caschet, den der Marschalck Stab, ein indess besonders auff Sameten Küssen ligendt von Couitz und Ebbe Ulefelt und andere vohrnehme Herren getragen, den die Leiche auff ein bekleit Bahr, der Sarck auff vier Sielber Leüenfüsse halten, in dess Fuss ein Silberkugel, an seinen Füssen auff dem Sarck von Sielber ein Tottenkopf und Tottenbeijne, zum Heübpte sein Waffen, auff Deckel ein Creutz und Jahrzahl, auff die Seiten seine Nahme und aller leij Kriegess Instrumenten, alles vom Sielber vergüldt, oben den Sarck ein offen Himmel von Samet mit vergüldt Sielber Buchstaben rundt umb, hinder der Leiche ein Fperdt mit weiss Crütz, den ein Fperdt mit ein grosse schwartze Sameten Decke mit breite schwartze Seiden Franssen und von 4 Capeteins in der Ecke ein Ecke tragen, 2 Capeteins dass Fperdt geführt, dass Fperdt mit dem weissen Crütz auch von 2 Capeteinss geführt, dar nach die Trauerleute und Mansspersohnen, den ein Marschalck und die Wittwe von 2 ReichsRäthe geführt, den die andere Trauerleute, den Ihr. Maijtt. von dem spanischen Gesanten geführet, und den dass Frauenzimmer und andere vom Adel, auch Bürger Frauenss. Die Kirche war dass gantze Cohr umbher auch der Dechl oder Erde schwartz gekleit, auch alle Stühle und die Kirche biss auff 4 Fpeiller und die gantz Kirche auff der Erde von Thür ab mit schwartz Boij gelecht, in alle Cronen und Armme Waxlichterss, auff dem Altar 2 grosse Leüchterss zier vergült mit grosse Waxlichter und ein gross Sielber Creutz dar auff, mit Carmina gedrücket auff weiss Atlass mit schwartze Seidenfranssen umbher, dass Cohr behencket, dass Altar gantz schwartz wie auch der Predigdtstuhl, erst wardt ein Leichsalm gesungen, dar nach von Vioollegamen und Bassgeigen ein Trauris Musiik angestelt, dar nach die Leichpredigt von Docter Erich Gaberieliss Pastor in selbige Kirche gehalten, nach der Predigdt wieder auff die erwehneten Violen gethan und dan gesungen ein Leichsalm, da wardt die Leiche auff gehoben und achte grosse achtcantige Wachslichter mit schwartz und Sielber Flamen gemalt, auch achte solche Lichter hinden nach der Leiche getragen wie die anderen achte vohr an getragen wardt biss nach dass Grab zu, den wurdt der Stab, Handschen, Caschet, Degen, Sporen auff ein klein Altar under gelecht, so schwartz bekleit war, und den erst von 8 Stücken auff dreij Cronen Salue gegeben, den folgten die Reüter, den die Gardij, den dass Fussfolck, den auss groben Geschütz 225 Schuss und den zum anderen Mahl auch zu viel dass zu samen 556 Schuss. Dass war die Ende auff diessen Prosess.

15/11 wardt der ReichsRath und Baron Bencht Schütz vohrss Hoffgericht citiret, da wahren noch 12 andere Reichs Rähte, auch Hoffcantzler Tungel und Secretario Johan Månsohn Sielbersteren zu die anderen Asessores geordnet, und wardt er von dem Fiscal angeklaget und ihm sein Reichs Raths Scharfe auff gesaget.

8/12 hielte Ihre Maijtt. ihre Gebuhrtstag, und war ein Feuwerwerck dar beij zu sehen, alss erst ihre Nahme, dar ober eine Crone, darnach zwene Englen, ein Lorbeercrantz haltende, dar ober stundt auff Latein mit vohllen Buchstaben, Herrschaft ohne Ende, dar nach wurdt das Balet getantzet von der Götter Freijgebigkeit.

$^{10}/_{12}$ wardt ein Ringel Rennen gehaltten auff den Reitplatz, und führete der Feltmarschalck auch Reichs Raht Carol Gustaff Wrängel die eine Parteij, alle vornehme Graffen und Herren auch vohrnehme Cavaliers in türkiss Habit und Kleidungh auss der Stadt auff dem Reitplatz, die Dienerss so die losse Fperde führeten auch auff türkiss gekleidet, das andere Parteij führete Hertzogh Adolff stadtlich auss stafiret auff frantzösisch Manier, vohr her ritte Fama mit zwene Flügels, darnach das Fperdt Peguss, den eine auff romanisch gekleit mit ein Purpur Mantel von güllen Stücken umb und ein Lorbeer Crantz auff sein Haubt, ein Septer in sein Handt haltende, in dem andern Handt Ihre Maijtt. Conterfeij, dar nach folgten die andere alle nach.

$^{10}/_{12}$ liess sich des Abenss hier am Himmel in Süedost ein ungewönlicher Steren sehen mit ein Swantz, etwass dunkel mit Stralen umb, und ginck mit die andern Sternen den gantzen Himmel umb biss den 29 dito, dar nach sahe man ihm nicht mehr hier an diessem Ohrt, er wurdt alle Tage kleiner und auch dunckler, und wahr nie sein Schwantz so gross alss den ersten Tag, auch nie so gross der Sterren und klar alss den ersten Abent, wie man ihm zum ersten sahe.

$^{11}/_{12}$ kam hier Zeitungh dass sie zu Lincoping dess Abenss am Himmel uber der Thumkirche ein blutig Arm mit ein blutig Schwerdt sehen, und liess ess alss wolet ess under fallen und in dem Fallen verschwunden, gesehen den 2 dito.

$^{18}/_{12}$ wardt Herr Bencht Schütz freij erkant vohr dem könichliche Hoffgericht.

$^{23}/_{12}$ wardt der Reichstag auss geblassen.

$^{24}/_{12}$ gingen die Stenden des Reichs auff zum letzten Mahl und wurdt dar mit der Reichstag geendiget geschlossen.

Anno **1653** $^{4}/_{2}$ kamen die könichliche densche Gesanten hier und wurden mit stadtlichen Proses ein geholet, der eine war ein Reichs Raht Magnus Höcke, der ander Peter Juel vohr diessem hier gewessner Resedent.

$^{7}/_{2}$ bekamen die könichliche densche Gesanten Audienss beij Ihre Maijtt.

$^{8}/_{2}$ hatten sie zum andern Mahl Audienss.

$^{9}/_{2}$ bekamen sie zum dritten Mahl Audienss.

$^{10}/_{2}$ zum vierten Mahl bekamen sie wieder Audienss.

$^{13}/_{2}$ hielte Ihr. Maijtt. auf dem könichlichen Schloss ein Baal wegen die könichliche Gesanten auss Dennemarck, die wurden auch hin geladen und mit ihren stadtliche Caret hin auff geholet, der Wagen war mit schwartz Samet uberzogen und mit Goldt und Sielber ausswendigh und einwendigh bordüert.

$^{28}/_{2}$ hub sich die erste Slachtung zu Seeh an mit dem hollandeschen Admirall Tromp und den auch den englischen Admiral Blacke, dass war nun der erste Tagh.

$^{1}/_{3}$ war den andern Tag, da Admiral Tromp und der englische Blacke sich wieder zum andern Mahl schlugen biss in die Nacht.

$^{2}/_{3}$ kamen sie frühe Morgenss driten Mahl zu samen, Admiral Tromp und Blacke, zur Seehe und schlugen sich biss in die finster Nacht hin ein, und hiess dass Admiral Schiff auss Hollandt Brederode, die

Hollander seint starck gewessen 70 Ohrlogsschiffe und 150 Kauffahrdieschieffe, die Englischen 70 grosse Parlamentschiffe und Fregaten, die Slacht ist der Jegendt geschen beij Portlandt biss vohr Schwartzness oder Boulogne, 11 hollandische Schiffe seint in Brandt und 9 Parlamentschiffe gekommen, auss Manglung Puluer vohr die Hollender haben sie müssen von ein ander scheiden, man sagt dass die Englischen beij 30 Cobvardijschiffe sollen bekommen haben.

$^{10}/_{3}$ kamen hier 6 Schiffe auss Teuschlandt an, alss auss Pommeren, Dantzigh, Lübeck und Liefflandt, den der Winter wehrete nicht lang.

$^{31}/_{3}$ bekamen die könichliche Gesanten auss Dennemarck ihren Abscheidt von Ihre Maijtt.

$^{1}/_{4}$ wurden die könichliche Gesanten auss Dennemarck beij Ihr. Maijtt. auff geholt.

$^{4}/_{4}$ reiseten die könichliche dennemarcksche Gesanten frühe Morgenss von hier wieder nach Hausse.

$^{3}/_{4}$ in der Nacht wurdt Obersteleütnant Erich Reüter von Hanss Johansohn sein Procorator auff sein eigen Bette ermordet mit 19 tödtliche Wunden.

$^{9}/_{4}$ wurden die 4 auffrürhsche Bauren geredert, zwee auff Norder Malm und zwe auff Süeder Malm, sie seint 150 starck gewessen, dar von seint ihr 10 gegrieffen worden, 6 zu Örebro, die andern 4 hier und ihr verdinte Lohn empfangen.

$^{15}/_{4}$ kam Ihr. Maijtt. Gesanter Secretarij Canterstein von Lübeck wieder all hier, nach dem die polnische Tractaten sich wieder zerschlagen, dar an die Polen Schult.

$^{18}/_{4}$ kam der könichliche frantzösische Gesanter mit sein Frau und Kindern von Lübeck wieder an hero, al dar er Interponent gewessen zwischen die Cron Schweden und Polen.

$^{19}/_{4}$ kamen die Zeitung hier an auss Watstena, dass Hertzogh Adolff Pfaltzgraff und General Gouernör zu Gottenburgh, Westergötlandt, Wermenlandt und Daal, sein Gemahl und Fürstin Elsa Beata Braa dess Morgenss, welcher war den 5 dito, unuerlöst von ihre Liebesbürde sanft und sehligh in dem Herren entschlaffen, sie Graaff Peter Braae Reichs Druchs und Reichs Raht einige Tochter und Kindt.

$^{16}/_{5}$ bekam der frantzösische Gesanter sein Abscheidt und Verehrungh von Ihr. Maijtt. Er ein Kleinot von 6,000 Reichsthaler lauter Faseten, sein Frau ein Demanten Creutz mit 5 grosse Taffelen, 5,000 Reichsthaller. Er auch eine gülden Kette von 1,000 Reichsthaller, seine beiden Söhne ieder ein klein Nahl von 100 Thaller mit ein Kette von 100 Thaller, sein Jungfer ein Kette von 50 Ducaten, sein Priester ein Kette von 100 Ducaten, seine zwee Hoffjunckerss ier ein Kette von 50 Ducaten, und nahm er selbigen Tages sein Abscheidt von Ihr. Maijtt.

$^{21}/_{5}$ reisete der frantzösische Gesanter von hier nach Franckreich mit sein Gemahl und Kinder auch Völcker.

$^{28}/_{5}$ sturb der Herr Baron und Reichs Rath auch Assessor im Könichlichen Hoffgericht zu Stockholm Mathias Soob auff sein Gutt.

$^{12}/_{6}$ nach Mitag umb 4 Uhr hub sich die ander Schlachtung zu Sehe mit dem hollandschen Admiral Tromp und die zwene englischen Ad-

miralen Blacke und Dähn an und währete biss in die späte Nacht, da denn die Flotten beij solchen Chargiren allmählich vohr Winde obe und den flamischen Cousten etwass näher kammen und in zwischen nicht wenig Schade geschehen, des nechst folgenden Tages alss den 13 eiusdem gegen Abent haben die Englischen alss die den Windt immer zu hinter sich gehabt, zwischen Dünkirchen und Ostende etwa, die unserigen von neuwen wieder attaquiret, die sich auch zwar zimlich, am besten aber Admiral Tromp gehalten, in dehme er sich mit etzlichen engelischen Schiffen, so ihm an Bord geleget, der Gestalt tapffer herumb geschlagen, dass er auch zuletz 2 Schuss unter Wasser unnd dar uber über 6 Fuss dessen in sein Schiff bekommen, all die weiln ihnen aber der Wind gar contrari und zu wiedern gewesen, also dass sie nur mit Canonen das ihrige thuen und sich der Brandschiffe in Anbringung derselben nicht bedienen können, die Englischen aber inmittelst Secourss und Entsatz von frischen Schiffen von der Tambs bekommen, haben sie sich den 14 dito dem nach aussgestandenem dritten Angreiff, da einige ihre Deuoir nicht zum Besten getahen, und endlich auch etzlicher massen Mangel an Kraut und Loht verspüret worden, allmählich wieder reteriret, und nach Seeland und Goere wie theilss schreiben melden in 75 und drüeber starck begeben, einige schadelose und in Grund und Brandt geschossen Schiffe hinterlassend, wor auff die Englischen die See gehaltten und sich noch mahlen beij Scheuelingen gesetz gestalt man dann da selbsten uber 100 Schiffe zehlen können, den 16 dito haben sie ihren Cours von dannen nach Lessö [?] genohmen unnd daselbsten die See gekreusset, wass sie nun weiter vohr nehmen werden, wie auch wass Schade geschen auff beijde Seiten, stehet zu erwartenn.

7/7 kamen all hier Zeitung an wie dass den 30 Maij zu Augspurg vohr sich gegangen. (Relation om kejsarvalet.)

7/7 Summarische Relation wie das Könichliche hohe Apellation Gericht zu Wissmar ist introduciret worden und hier den 7 dito die Zeitung angekommen mit der Post . . .

9/7 kam all hier Zeitung, dass den 16 Junij zu Regensburgk die Krönnung des Römischen Kaissers ist vohrt gegangen mit gewöhnlichen Ceremonien . . .

Den franske språkmästarens gravsten.

Ett hundraårsminne.

Av K. W. Herdin.

På Uppsala griftegård något nordost om gravkapellet påträffar man lätt en gravsten, som genom sin ålder och inskrift skiljer sig från andra. Den står på vakt vid en enkel, grusbelagd grav, som likt många andra äldre gravar ger intryck av övergivenhet och glömska, och glömskan skulle nog vara fullkomlig, om ej stenens inskrift erinrade om mannen, som därunder fått sitt sista vilorum: *franske språkmästaren vid Uppsala Universitet Maximilien de Bèthune, född 1770, död 1822.* (Se fig. 1).

Då i dessa dagar ett hundra år förflutit efter hans död — den 11 november 1922 — torde några meddelanden om hans person och liv ej sakna sitt intresse.

Betrakta vi närmare den på latin författade inskriften,[1] så finna vi, att mannen i fråga »med jämnmod prövat på ett oblitt öde och i grunden lärt känna vanskligheten av allt timligt och av ett fordom fräjdat namn», och att han »med oförtruten flit hos oss skötte sitt kall snart sagt ända in i dödskampen».

Med dessa ord skildras hans levnadssaga. Inskriften är, såsom man ser, hållen i dunkla, nästan mystiska ordalag. Så var ock mannens historia, och det är för oss hundra år därefter förenat med vissa svårigheter att vinna full klarhet däri. Vid ett försök i detta syfte nödgas vi till en början skingra det romantiska skimmer, som efter de B:s död kom att i tradition och skönlitteratur omstråla hans namn och person.

[1] Den lyder sålunda: Maximil. de Bethune Linguæ Gallicæ Magister Nat. MDCCLXX Mort MDCCCXXII qui incitam constanti animo expertus vim fortunæ et incertas usu edoctus rerum sortes ac nominus quondam laudatissimi apud nos ferme in ipsis doloribus mortis ad munus suum adcurata diligentia obeundum intentus fuit.

Huru många av äldre läsare och läsarinnor minnas ej med förtjusning en berättelse med rubrik »*En hertiginna i Upsala*», skriven av AUGUST BLANCHE i fjärde delan av hans *Bilder ur verkligheten*. Med sin vanliga berättartalang och — fantasirikedom låter Blanche där *de B.* spela rollen av en hertig av Sully. Att in extenso återgiva Blanches berättelse förbjuder tid och utrymme. Här må endast i sammandrag återgivas dess innehåll.

Först må dock anmärkas, att Blanche söker giva sin berättelse en stark prägel av historisk sanning. »Upplysningen om den aflidne språkläraren — säger han — erhöll jag samma dag eller den 17 oktober 1829, då jag i några kamraters sällskap besökte kyrkogården och der upptecknade den originella inskriften på grafstenen. Men det dröjde icke många dagar, förr än jag fick veta mer af en gammal student, som varit personligen bekant med den aflidne.»

Och så berättar han, vad han fick veta.

Monsieur de Béthune hade emigrerat från Frankrike under den första stora revolutionen och var endast några och tjugu år gammal, när han kom till Uppsala såsom lärare i franska språket. Han förde med sig sin unga hustru, »en ovanligt vacker och ståtlig qvinna», och en årsgammal son, vilken likväl tidigt avgick med döden. Efter tio års vistande i Uppsala föddes en dotter, men hennes födelse kostade modern livet. *Mathilde*, så hette dottern, växte upp »skönare än den skönaste ros». En sådan skönhet kunde omöjligen bli obemärkt i Uppsala. Den unga Mathilde bjöds överallt i societeten, men hindrades ständigt av sin fader att antaga inbjudningarna. Men han kunde icke hindra att serenader bittida och sent gåvos av studenterna utanför dotterns fönster.

En dag yppade Mathilde för sin far att hon förälskat sig i förste tenoren i en av serenadkvartetterna, en student av Södermanlands nation med namnet Holmin, vilken bodde i samma hus som de B., en ung hygglig man, som studerade till präst. Fadern motsatte sig partiet av skäl, som först efteråt blev känt. Ännu visste ingen, att det fanns en hertiginna i Uppsala, och hertiginnan visste det icke ens själv. Emellertid begärde fadern tre månaders betänketid med sitt svar. Samma dag skrev han flera brev till Paris och fick efter sex veckor ett brev därifrån, som försatte honom i bästa lynne. Dess innehåll yppade han dock ej för dottern. Mot slutet av tredje månaden, en dag i juni 1822 fick Holmin, som blivit präst i Södermanland, ett notifikationskort om Mons. de B:s dödliga frånfälle. Några dagar därefter inställde han

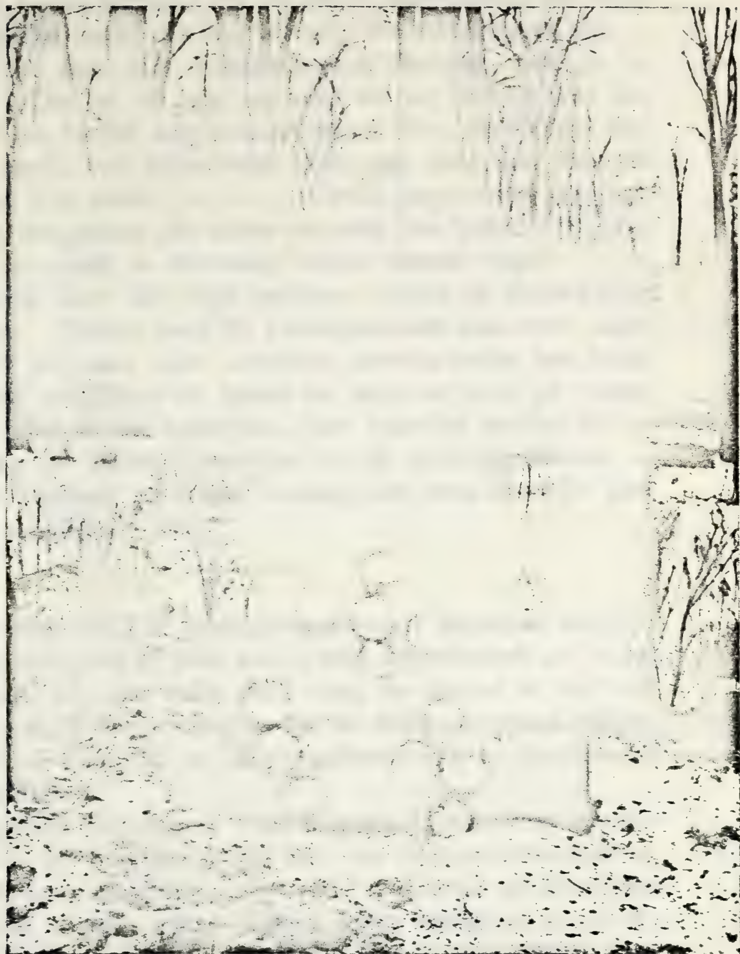

Fig. 1. Gravsten på Uppsala kyrkogård över franske språkmästaren vid Uppsala universitet Maximilien de Béthune. Efter fotografi.

sig i Uppsala, där de B. redan var begraven. Han uppsökte mademoiselle de B. i sorgehuset. Hon var ej allena. Tvänne äldre herrar voro därinne, den ene dåv. landshövdingen i Uppsala baron Fock, den andre en liten gubbe med mörka markerade anletsdrag och ett blått ordensband i knapphålet. Av baron Fock fick Holmin veta, att den avlidne de B. varit en hertig av Sully, och att den gamle herrn, en medlem av denna familj, enkom rest till Sverige för att föra den unga hertiginnan Mathilde till Frankrike. Föreställd nödvändigheten att avstå från sina anspråk på hennes

hand och låta henne återföras till sin familj, sade Holmin den unga flickan ett rörande farväl och tog ett steg för att avlägsna sig.

»Nej, ni får inte gå!» hejdade honom Mathilde, och går ni, följer jag er. Det är då inte nog med att jag förlorat min far, man vill då även beröva mig min brudgum. Nej, det får inte ske! Jag kan inte återfå, vad döden tagit ifrån mig, men med livet vill jag kämpa om min kärlek. — — — Vartill gagnar mig rang och börd, om jag därigenom går miste om mitt livs lycka? Nej, jag stannar här, om också en drottnings krona väntade mig.»

Och därvid blev det: inga protester varken på franska eller svenska hjälpte. Onkeln med S:t Ludvigskorsets blåa band måste resa hem till sitt land med oförrättat ärende, sedan han likväl förut haft den artigheten att lämna sin nièce en sedel på 10.000 frs., en ringa ting för en hertiginna, men ofantligt mycket för en komministerfru på landet. Omsider — så slutar berättelsen — fingo de ett pastorat av tredje klassen, men hela deras liv blev ett pastorale av första.

Denna vackra »bild ur verkligheten» som i förkortad och förvanskad form återgives så sent som i sista aug.-numret av tidskr. *Allt för Alla*, är, som snart skall visas, en vävnad av dikt och sanning. Jag skall först redogöra för de dokumentariska belägg, som här stå till buds för en kritisk undersökning av berättelsens historiska verklighet.

I en biografisk förteckning över Uppsala Universitets ämbets- och tjänstemän (av Frondin) heter det: »*de Béthune, Maximilian, född 1770 d. nov., Magister i Oxford* (?). *Fransk språkmästare* ¹/₂ *1810. Död 11 nov. 1822.*» Därav synes antagligt, att de B., som otvivelaktigt var fransk emigrant, i unga år sökt skydd i England och där studerat, möjligen i Oxford. Säkert är emellertid, att han kom över till Sverige och vistades i Stockholm åtminstone under senare delen av 1800-talets första decennium, sannolikt som språklärare i förnäma hus.

Till avtäckningen av Gustav III:s staty i Stockholm i början av år 1808 utgav han där en bok på franska med dedikation »Au Roi» och betitlad: »*Eloge de Gustave III, composée à l'occation de la ceremonie solenelle faite le 24 Janvier 1808 en découvrans la Statue que le corps honorable de la Bourgeoisie de Stockholm a érigée à la gloire de ce Monarque.*» Med detta arbete och en sedermera jämväl på franska utgiven bok om franska

grammatikens grunder (*éléments*) ådagalade han sin kompetens för franska språkmästaretjänsten vid härvarande universitet, vilken blivit ledig efter den år 1810 avlidne fransmannen Le Roi. Efter att (d. 1/2 s. å.) av dåv. akademikanslern greve Axel v. Fersen d. y. erhållit fullmakt på tjänsten, tillträdde han den i maj s. å. Jämte en del andra tjänstemän på akademiens *Exercitie- och stallstat* hade de B. sin bostad i den envåningsbyggnad, som sträckte sig parallellt med Järnbrogatan mellan Akademistallet och ridhuset uppe på universitetshusets nuvarande plats (se fig. 2). Enligt mantalslängderna sköttes hans hushåll först av en piga och sedan 1812 av en mamsell Sophie Kling med biträde av en eller två kvinnliga tjänstehjon. Man söker i längderna förgäves efter hustru och barn i det Béthuneska hemmet, och den efter de B:s död 1822 upprättade bouppteckningen säger bestämt, att de B. ej varit gift och att släktingar efter honom icke vore kända och efter vad i stärbhuset förmentes sannolikt ej heller funnes.

Härav framgår klart, att personerna i den Blancheska berättelsen: »den vackra och ståtliga frun», den årsgamla gossen, den unga Mathilde, »född tio år efter de B:s ankomst till Uppsala», så ock brudgummen-prästmannen måste obarmhärtigt förvisas till diktens värld, och att den lilla gubben med S:t Ludvigskorset får göra dem sällskap.

»Tout est permis au poète», och man får ej lasta Blanche, novellisten, som kokat en romantisk soppa på — en gravsten. Men samma licentia poetica kan näppeligen vara ursäkt för författare, som gjort historia eller biografi av novellen. Så P. G. BERG i *Anteckningar om svenska qvinnor* (Sthlm 1864) där Mathilde de Béthune fått plats som historisk personlighet. I S. A. HÄGGS *Beskrifning öfver Upsala Kyrkogård* (Upsala 1886) åberopas Blanches berättelser vid biografien över de Béthune

Under sin vistelse i Stockholm har de B. råkat i djup nöd. Sysslan i Uppsala räddade honom. Under första året saknade han lön, varför han endast var hänvisad till sin språkundervisning och synes ha ställt sina anspråk på lektionsavgifterna något för högt, efter som akad. konsistoriet måste på studenternas klagan, hänvisa till den fastställda taxan, dock med tillägg, att de som begärde »en särskild termin» fingo betala efter överenskommelse. Under de följande åren uppgick den taxerade extra inkomsten till 200 rdr bco, och gravstenens ord om »oförtruten flit ända in i dödskampen» vittna om att de B:s lektioner voro nog så eftersökta. Tack vare de ordinarie löneförmånerna: 45 tunnor spannmål —

den vanliga ransonen för en exercitiemästare — kontanta lönen 100 rdr b:o och den fria bostaden blev de B:s ekonomiska ställning rätt god. Hans bouppteckning visar ett till 1,494 rdr 16 sk. bco värderat, nästan skuldfritt bo, vari ingick, utom guldur och nipper, en del möbler och en ganska välförsedd garderob (3 frackar, 15 västar 33 skjortor m. m.) En boksamling om 377 n:r, mestadels i språkvetenskapliga ämnen, vittna om hans litterära intressen, 1 flöjt och div. musikalier om hans musikaliska. Ord-

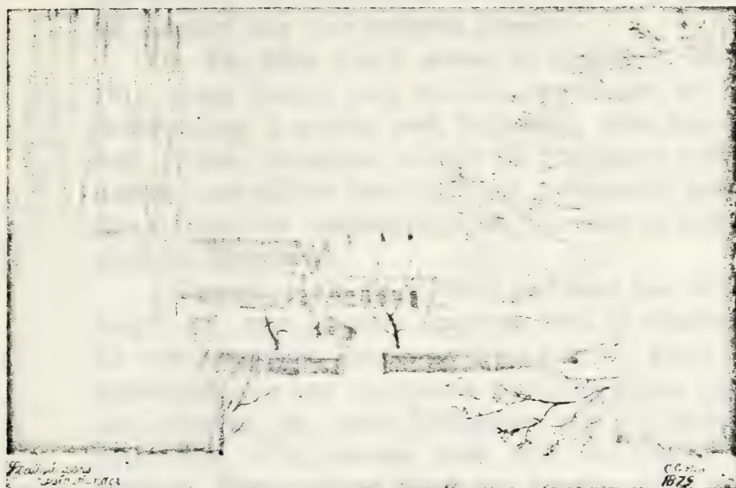

Fig. 2. Uppsala universitets stallgård. Efter oljemålning, signerad C. G. H—n 1879.

ningen och sparsamheten i hushållet voro nog till stor del hushållerskan, mamsell Klings, förtjänst, och till hennes förmån upprättade de B. sitt testamente.

Grannarna i Exercitiehuset voro, bl. a., fäktmästaren Gustaf von Heidenstam, i vars familj de B. var umgängesvän och åt vilkens son han stod fadder, vidare tyske språkmästaren Strömberg och dansmästaren Jonas Kullenberg. Med den sistnämnde, f. d. figurant vid Kungl. Teatern, var grannsämjan ej alltid den bästa. De B. hade låtit borttaga ett dörrstängsel till vindstrappan i deras gemensamma yttre förstuga. Över detta »egenmäktiga förfarande» klagade Kullenberg hos rector magnificus. Med en viss skärpa i tonen förklarade sig de B.: grindens borttagande hade skett med fru K:s begivande; K:s pigor stängde ej grinden eller dörren och då de gjorde det, skedde det med buller och hårda slag; i åtta år

hade »le Maitre de langue française» plågats av »les impertinences des domestiques du Maitre à danser»: de hade ofta stört hans vila och arbete o. s. v. Stridens utgång är obekant.

I korrespondens med sina samtida begagnar de B. alltid sitt modersmål, en elegant franska, vittnande ej blott om språkskicklighet utan ock om fin bildning och belevat umgängessätt.[1] Även i svenska språket besatt han en ingående kunskap, vilket framgår av hans på beställning av kronprinsen Karl Johan 1811 gjorda översättning till franska av Gustav IV Adolfs brev (d. 23/5 1801) till kanslern ang. universitetets lönestat.

De B:s hälsa var i senare år vacklande. Redan sommaren 1815 tvang honom »une maladie très cruelle» att besöka baden i Söderköping. I striden med Kullenberg talar han om sin sjuklighet. Orden »doloribus mortis» på gravstenen tyda därpå. Sjukdomen, som vållade hans död, var stenpassion, som hans vän och läkare medicine professorn Jacob Åkerman ej mäktade bota med dåtidens läkarekonst.

I Uppsala levde de B., efter vad man kan finna, ett tillbakadraget liv, utan intimare umgänge med de akademiska kretsarna. En viss känslighet, kanske retlighet i lynnet synes ej varit honom främmande och kan väl skrivas på sjuklighetens konto. Ett annat karaktärsdrag var hans förtegenhet om sitt förflutna liv. Vilka upplevelser, vilka minnen hade icke den franske emigranten att förtälja! Ungdomslivet bland den franska adeln, den stora revolutionen och dess fasor, landsflykten och dess vedermödor. Men därom ej ett ord, en rad i brev eller tryck.

Hemlighetsfull var han ock om sin börd. Utom födelseåret yppade han såvitt vi veta, ej något därom; stadens kyrkoböcker förmäla intet. Låg därunder en familjehemlighet, som de B. var för stolt att lägga i dagen? Undrande stodo hans samtida inför denna levnadsgåta, och meningarna därom voro delade.

I C. M. CARLANDERS bok om *Svenska bibliotek och exlibris* finns en uppgift — tyvärr utan angiven skriftkälla — att Fersen d. y., akademikanslern, som gav de B. fullmakt på tjänsten, skall en gång om honom skrivit följande ord: *Il n'est plus Béthune que moi, mais il meurt de faim.* Säkerligen hade Fersen under sin franska vistelse lärt känna medlemmar av den högt ansedda de Béthuneska släkten. Om denna finnes ett år 1783 tryckt praktverk

---

[1] Professorskan Anna Geijer i Uppsala har meddelat, att hennes far Jonas Wærn, student 1817 (sedermera landshövding i Skaraborgs län) under sin studenttid lärt känna de B. såsom en fint bildad, språkskicklig och aristokratisk man.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

av en abbé DOUAI, kaplan på en domän, tillhörig den prins de B. om vilken mera här nedan. Däri lär icke återfinnas någon Maximilien de B. född 1770. Kanske var detta verk känt för Fersen, och då äro hans ord tungt vägande. Det hedrar i allt fall Fersens goda hjärta, att han det oaktat med sin fullmakt räddade den okände främlingen från hunger och nöd.

En annan åsikt än Fersens hyste emellertid de B:s uppsalavänner, och säkra bevis därpå ansågo de sig ha funnit efter hans död. Dåvarande biblioteksamanuensen och docenten, sedermera prof. *J. H. Schröder*, som hade bestyret med försäljning av de B:s boksamling m. m., skriver till en av sina bekanta, en lektor Scheringsson, kort efter de B:s död:[1]

»Franske språkmästaten Maximil. de Béthune dog i förra veckan. Af hans papper befans han ojäfaktigt vara fransk Comte och Grandcroix af Malteserorden, således förnäm emigrant och förnäm språkmästare», och han tillägger något mystiskt: »en nyhet som ultras i Frankrike ej skulle tycka om att förnimma.»

Tyvärr äro dessa de B:s papper ej mer till finnandes. Vi få väl ej betvivla Schröders omdömesförmåga, än mindre hans sanningskärlek, huru svag han än var för förnäma bekantskaper. Åkerman, som var testamentsexekutor i de B:s dödsbo, måste antagas även ha sett papperen. Han var antagligen den, som ordnade med gravstenen, vars ord *nominis qvondam laudatissimi* (fordom frejdat namn) och ordenskorset över inskriften tala för Schröders uppfattning. Dock bör å andra sidan bemärkas, att Åkerman vid bouppteckningen icke giver de B. annan titel än fransk språkmästare.

Då utsagorna äro så divergerande, har jag sökt komma till mera klarhet om de B:s börd genom forskningar både här och på fjärmare håll.

Ett å universitetsbiblioteket i Uppsala befintligt digert verk över den franska adeln, *Dictionnaire de la Noblesse Française*, ägnar ett tjugutal sidor åt släkten de Béthunes genealogi. Denna släkt, som leder sina anor från tiden bortom korstågen, är en av de äldsta feodala ätter i Frankrike. En ättling Robert, död 1036, var den förste, som skrev sig *Seigneur de Béthune par la grâce*

[1] Till exc. greve Clas Fleming skrev han d. 13. 11. 1822. »Franske språkmästaren Msr de Béthune är efter långsam sjuklighet i dagarna död. Af hans famillie papper har man verkligen funnit, att han var Comte och Grand-Croix af Malteserorden»; och d. 5. 12. s. å.: »Ibland afl. M. de Bethunes papper fans bevis att hans familj verkligen var gammalgrefvelig. Han var ock född Malteser Riddare (till och med Grand-Croix).»

de Dieu. Släktens residensstad Béthune är belägen i nordöstra Frankrike; där och i belgiska Flandern och Nederländerna lågo släktens stora besittningar. Många framstående krigare och statsmän har släkten givit Frankrike, den berömdaste, konung Henrik IV:s store minister Maximilien de B., upphöjd till hertig av Sully. Utom dennes hertigliga gren finnas flera andra, vilkas medlemmar haft titel av marquis, comte o. s. v. Letar man nu i förenämnda Dictionnaire bland dessa de Béthuner, »otaliga som himlens stjärnor», såsom någon sagt, finner man ej vår språkmästare. Då släktförteckningen emellertid visat sig vara ofullständig i vissa hänseenden, har jag nödgats söka upplysningar från annat håll, bl. a. från Paris. Vid svenska beskickningen anställde pressombudet *Erik Sjöstedt* har haft godheten anställa ingående forskningar, vilkas resultat jag här skall i korthet meddela.

En av ättegrenarna är den furstliga Béthune-Hesdigneul. Den förste prinsen med detta namn *Eugène* (född 1746) var en stor magnat och gift 1772 med Albertine le Vaillant, en baronessa de Bousbecque av stenrik familj. Denne Eugène, förut marquis, förvärvade sig tack vare sina rikedomar furstetiteln av kejs. Josef II. En hans ättling *prince Henri de B.* lever ännu på sitt slott i norra Frankrike och är ättens huvudman och vårdare av dess arkiv, minnen och traditioner. Av denne, en 74 års åldring, har hr Sjöstedt erhållit skriftligt meddelande, vari han bl. a. uttalar, att den omfrågade Maximilien de B:s börd kan betraktas som *misstänkt* (*suspecte*) eller helt enkelt såsom *oregelbunden* (*irregulière*). Några fakta, menar den gamle ädlingen, tyckas angiva, att detta sista antagande vore det mest sannolika, och tiden för hans födelse 1770 stöder denna hypotes. Daterade från denna tidpunkt vore de bördskvalifikationer, som den uppsaliensiske universitetsmannen tillskrev sig, ingalunda omöjliga. Prinsen anser sig dock böra iakttaga stark diskretion (*observer une grande reserve*) i fråga om fakta, som han icke med bestämdhet kan precisera.[1]

Av dessa ord anser sig herr Sjöstedt kunna antaga, att prinsen hölle för sannolikt, att hans stamfader, prins Eugène, kunnat haft en son i någon förbindelse eller kanske rent av hemligt äktenskap före sitt giftermål med Albertine le Vaillant. Ja, det synes icke uteslutet av prinsens mycket genomskinliga antydningar, att han hört talas om något dylikt, oaktat han icke anser sig kunna säga det rent ut.

[1] Med anspelning på den Blancheska berättelsen säger prinsen, att ingen i släkten någonsin hört talas om den uppgivna familjemedlemmens resa till Sverige.

Herr Sjöstedt tillägger, att hemliga giftermål på 1700-talet voro mycket vanliga inom den franska adeln. Där vimlade då av bastarder och gjordes icke så stor skillnad mellan dem och de legitima sönerna. Att de förra ej upptogos i ättens genealogiska skrifter, är dock naturligt. Grandseigneur de B:s rang och rikedom kunde giva en illegitim son en halvt erkänd social rang och sålunda är det ej heller omöjligt att den efterforskade de B. av sin inflytelserike fader kunnat föras in i Malteser-kapitlet.

På denna punkt står forskningen f. n., och föga utsikt finnes att föra den längre. Jag vill blott tillägga, att de B. enligt bouppteckningen innehaft två carneolsringar med Béthuneska vapnet: staden Béthunes vapen med en röd bjälke över silverfält. Något sigill på de B:s brev finns numera ej: en »samlares» sax har sörjt därför.

Nu till slut några ord om Schröders utsago, att de B. varit Grand-Croix av Malteser-orden. Johanniter-orden[1] eller som den efter förvärvet av ön Malta kallas, Malteser-orden, var som bekant, en andlig riddareorden jämnställd med Tempelherrarnas. Efter den sistnämnda ordens undergång (1312) fick den förra en betydande del av dess stora ägodelar. Orden hade avdelningar eller linguæ i de flesta länder; även i Sverige ägde den besittningar. Dess dekoration var ett vitt kors med djupt inskurna armar och åtta spetsar.

I de Béthuneska genealogierna finnas många medlemmar med titeln Chevalier de Malte. Det synes varit sed inom högättade familjer på 1700-talet att låta upptaga sönerna i orden redan i deras spädaste barndom (jfr Schröders uppgift: *född Malteser Riddare*). Därtill fordrades påvens medgivande, som sannolikt lätt vanns mot avgift. Vi ha ett typiskt exempel på en sådan *receptio in dispensatione minoris ætatis*. Den är utfärdad den 7 sept. 1777 för en samma år född ädling vid namn *Maria Amatus Bernardus Antonius Josephus Eugenius Maximilianus de Béthune et d'Hesdigneul*, son av förut omnämnde marquis, sedermera prins Eugène och hans gemål Albertine le Vaillant. Denne Marie etc. Maximilien de Béthune et d'Hesdigneul finns upptagen i »Biographie Nouvelle des Comtemporains» (Paris 1820) såsom år 1816 varande »chambellan» (kammarherre) du Roi des Pays-Bas. Han är således ej identisk med vår språkmästare.

Ordensbrevet[2] för Marie etc. Maximilien de B. et d'Hesdigneul

[1] Se härom HJALMAR BERGSTRAND, *Johanniterordens historia*, Sthlm 1922.
[2] Avfattat på latin.

finnes i Ordensarkivet på Malta (la Valetta), och jag har i mina händer en avskrift därav (se bil.). Som en egendomlighet må nämnas, att i receptionen åläggés den nye riddaren att inom två år fullgöra stadgad pilgrimsfärd till det heliga landet — en klausul, som var en relikt från korstågstiden och nog ställt sig svår att efterlevas av recipienten i vaggan, såvida ej, såsom det i brevet tillägges, den unge riddaren kunde förvärva sig tillstånd — sannolikt mot särskild avgift — att få tiden för färden uppskjuten till ett annat år.[1]

Någon receptio för vår de B. har jag oaktat upprepade försök icke lyckats finna.

Som ett apropos till denna fråga förtjänar slutligen anföras en traditionell uppgift i S. A. HÄGGS kyrkogårdsbeskrivning. Han säger, att en ännu 1885 levande person, som samtidigt med de B. bodde i exercitiemästareboställeet, berättat, att vid de B:s likbegängelse ett malteser-kors varit fästat å hans kista. Om denna uppgift skall fattas strängt efter orden eller om efter gammal sed vid enkannerligen höga frimurares begravning ett med kors prytt bårtäcke legat på kistan, är svårt att avgöra. Uppgiften styrker i allt fall antagandet, att de B:s vänner voro övertygade om hans riddarvärdighet, då de läto på hans gravsten inhugga korset, änskönt detta fick formen av ett frimurarekors och ej ett malteserkors. Frimurare var de B. säkerligen aldrig.

*

Den mans livsgärning, varom stenen med sitt kors och sin inskrift vittnar, var förvisso ingen kulturföreteelse av större betydenhet. Det var fastmer känslor av vänskap, aktning och sympati för hans person, som manade hans vänner att resa stenen i akt och mening att bland kommande släkten hålla hans minne vid liv. Deras minnesgodhet har icke varit förgäves. Under det gångna seklet har vården hos fler än *en* väckt ett intresse, som räddat stenen från vanvård och minnet från glömska. Liksom novemberkvällen, då detta skrives, breder sitt dunkel över den franske språkmästarens grav, så vilar halvklart ljus över hans historia. Det är denna clairobskur, som lockar och tjusar. Det må och därför ej vara för djärvt att hoppas, att hans gravsten och hans minne skola bevaras ännu i många, kanske hundra år.

---

[1] Enligt meddelande från arkivarien vid Public Registry Office på la Valetta har vid fortsatta forskningar i ordensarkivet även tvänne yngre bröder till Marie etc. Maximilien de B., befunnits upptagna i orden cum dispensatione minoris ætatis.

Bilaga.

Reception jämte åldersdispens för Marie etc. Maximilien de Bethune et d'Hesdigneul.

Receptio cum dispensatione minoris aetatis pro Nobilissimo Maria etc. de Bethune etc. etc.

Liber Bullarum No 581 fol. 18[t].

Die septimo mensis Februaris 1777 fuit expedita Bulla receptionis in gradum fratrum Militum de justitia venerandae linguae et presbyteriatûs Franciae cum dispensatione minoris aetatis pro Nobilissimo Maria Amato Bernardo Antonio Josepho Eugenio Maximiliano de Bethune, et d'Hesdigneul, nobilum Eugenii Francisci Leonis Marchionis de Bethune, et d'Hesdigneul, et Albertinae Josephae Eulaliae le vaillant, Baronissae de Bousbecque conjugum nato cum antianitate ab hodie, et termino annorum duorum ad solvendum passagium, reservata facultate praedictum terminum ad alium annum prorogandi. Commissa venerando presbyteriatûs Franciae Priori vigore litterarum apostolicarum Sanctissimi Pii Papae VI. Data Romae apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die quarto mensis Augusti proxime praeteriti Pontificatûs sui anno tertio et extensa in forma.

En i Finland ännu fortlevande släkt med namnet Stålhandske.

Av **Osmo Durchman.**

Ätten Stålhandske n:r 98, vars finska medlemmar tidigare varit militärer, men sedermera i flere led ägnat sig åt domareväry, beklädande i synnerhet tjänster vid Åbo hovrätt, fortlever som bekant i Sverige. I Finland utslocknade släkten i legitim linje år 1800, före Finska Riddarhusets instiftelse, med lagmannen Eric Gustaf Stålhandske, död ogift. Denne efterlämnade dock en son utom äktenskap, brandvakten Gustaf Adolf Stålhandske, född i Åbo 14 juni 1768, död där 9 jan. 1825, vilken hade i sitt gifte en son, rådstuvurättsnotarien i Åbo Gustaf Stålhandske, f. 1792, d. 1868. Av hans tre söner lämnade blott den mellersta, handlanden Adolf Reinhold Stålhandske, f. 1826, d. 1861, efterkommande, och representeras ättegrenen numera endast av tvänne manliga medlemmar: expeditionsföreståndaren Einar Reinhold Torsten Stålhandske, f. 1880, (sonson till Adolf Reinhold S. och son till litteratören Gustaf Reinhold Alexander S., (f. 1852, d. 1896) och hans son Gustaf Lars Torsten, f. 1909.

Utom ovannämnde son Gustaf Adolf hade lagman Eric Gustaf Stålhandske ännu tre barn, av vilka dottern Gustava, f. 1787, d. 1834, 1807 blev gift med kronolänsmannen Benjamin Sagulin, f. 1783, d. 1815. Dessas dotter Amanda Gustava Sagulin, f. 13 nov. 1808, d. i Helsingfors 16 apr. 1865, trädde, sedan hon blivit änka efter häradshövdingen i Lappvesi domsaga (vigda i Åbo 13 juni 1826) Gustaf Julius Costiander, f. i Kesälaks 12 apr. 1793, d. i Åbo 6 jan. 1832, 7 maj 1837 i Fredrikshamn i nytt gifte med C:s systerson klassinspektorn vid Finska kadettkåren, statsrådet, filosofie doktorn Gustaf Johan Mechelin, f. i Kesälaks 23 juli 1807, d. i Fredrikshamn 28 nov. 1863, och blev i detta äktenskap 24 nov. 1839 mor till senatorn Leopold (Leo) Henrik Stanislaus Mechelin, död 26 jan. 1914.[1]

---

[1] Jmfr. K. J. HIDÉN, *Om Leo Mechelins anor på mödernesidan. Gustava Stålhandske och hennes anförvanter.* (*Genealogiska Samfundets i Finland Årsskrift VI*), 1922. — Som en kuriositet kan nämnas, att Leo Mechelins härstamning med ledning av Anreps ättartavlor kan ledas från Gustaf Vasa. Filiationen skulle i så fall vara följande: Konung GUSTAF I, f. $^{12}/_{5}$ 1496 ($^{28}/_{5}$ 1495, $^{3}/_{5}$ 1497), d. i Stockholm $^{29}/_{9}$ 1560; förm. i Uppsala $^{1}/_{10}$ 1536 med MARGARETHA LEIJONHUFVUD,

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Tab. 1.

ERIC GUSTAF STÅLHANDSKE (son till kaptenen *Lorentz Eric Stålhandske*, f. i Åbo 17 juni 1699, d. (var död 12 dec.) 1746, och *Ulrica Eleonora Brase*, adl. ätten n:r 998, f. 1708, d. i Åbo 7 juli 1763, se Anrep, tab. 17, Ramsay, tab. 9, Lewenhaupt II, s. 680), f. 24 febr. 1736. Student i Åbo 1757. Auskultant och e. o. notarie i Åbo hovrätt. Auditör vid lätta dragonkåren i Finland 4 apr. 1770; vid livgardet 1772. Assessor i Vasa hovrätt 27 juni 1775. Lagman i Karelska lagsagan 2 aug. 1776, och hann därför ej tillträda assessorstjänsten i Vasa. Erhöll avsked 2 okt. 1795. — Ägde Friskala frälsehemman i S:t Marie samt en kort tid Jokkis allodialsäteri i Jokkis. Tillhandlade sig även Toijala skattehemman i Karkku för sina barn med Maria Jacobsdotter. Led tidtals av hypokondri. Död i Åbo ogift 5 juni 1800.

Barn (födda utom äktenskap):

a) Son av *Lisa Mattsdotter Backman*, enligt en obestyrkt uppgift torpardotter från Karkku:

Gustaf Adolf, f. i Åbo 14 juni 1768 (»Modern qvinnspersonen Lisa Mattsdotter, barnfadern sades vara notarien Eric Gustaf Stålhandske»[2]), brandvakt, d. i Åbo 9 jan. 1825. Tab. 2.

b) Barn av *Maria Jacobsdotter*, f. i Tammela (Jokkis?) 3. okt. (10 mars?) 1768, d. i Karkku 28 apr. 1847, gift där 26 juli 1795 med frälseinspektorn å Toijala i Karkku *Johan* (*Mässiä*) *Forsström*, f. i »Nyland» 1768, d. i Karkku 11 nov. 1839. Maria Jacobsdotter var dotter till *Jacob Jacobsson* (utan känd befattning) f. (i Tammela) 1719, d. i Karkku 25 aug. 1806, och *Maria Jacobsdotter*, f. 1735, d. i Karkku 20 dec. 1797:

Gustava, f. i Jokkis 11 (ej 1) maj 1787, d. i Åbo 4 febr. 1834. — Gift i Karkku 17 dec. 1807 med kronolänsmannen, senast i Viborgs socken, *Benjamin Sagulin*, f. i Åbo 15 maj 1783, d. i Viborg 21 juli 1815.

---

f. 1515 l. 1516, d. på Tynnelsö 26/8 1551. — Son: MAGNUS härtig av *Östergötland*, greve till *Dal* och *Vadsbo*, f. på Kungsbro 25/7 1542, d. där 26/6 1595. — Dotter med ANNA VON HAUBITZ: HELENA MAGNUSDOTTER; gift med Carl IX:s hovmarskalk WOLMAR YXKULL, nat. YXKULL (n:r 76) år 1625. — Dotter: ELISABETH YXKULL; gift 1639 med assessorn i Göta hovrätt HÅKAN SKYTTE AV SÄTRA (n:r 154). — Dotter: BRITA SKYTTE AV SÄTRA, f. 25/7 1642, d. 4/1 1687; gift i Helsingör 15/11 1659 med landshövdingen över Österbotten, överstelöjtnanten friherre JACOB DUWALL, (n:r 64), f. i Wendel i Uppland 23/9 1625, d. 1684. — Dotter: ELSA DUWALL, d. 1702; gift med assessorn i Åbo hovrätt HENRIC STÅLHANDSKE, f. i Kimito 24/6 1647, d. där 7/10 1714. — Son: LORENTZ ERIC STÅLHANDSKE, f. i Åbo 17/6 1699, d. 1746; gift med ULRICA ELEONORA BRASE, f. 1708, d. 17/7 1763. Se tab. 1.

[2] Jmfr. även Åbo kämnersrättsprotokoll 6/3 1770 (Finlands Statsarkiv).

Eric Adolf, f. i Jokkis 15 febr. 1789 (ej 9 mars 1788). Kallas i kyrkböcker »studerande», men återfinnes icke i Lagus' Åbo akademis studentmatrikel. Försvinner c:a 1809 från Karkku kyrkböcker. Sannolikt död ung.

Maria Johanna, f. i Åbo 31 juli 1792, d. där 1 dec. 1868. — Gift i Karkku 10 maj 1811 med kronolänsmannen i Karkku och Mouhijärvi distrikt, expeditionsfogden *Gabriel Juselius*, f. i Tammela 22 maj 1783, d. i Karkku 6 mars 1852.

Tab. 2.

GUSTAF ADOLF STÅLHANDSKE (STÅLHAND) (son till Eric Gustaf S., tab. 1), f. i Åbo 14 juni 1768. Brandvakt i Åbo. Flyttade i nov. 1817 till Stockholm. Död i Åbo 9 jan. 1825 i »vattusot». — Gift med *Maja Stina Nyström*, f. 2 febr. 1759, d. i Åbo 14 mars 1817.

Barn:

Gustaf, f. 10 maj 1792, rådstuvurättsnotarie, d. 30 dec. 1868. Tab. 3.

Tab. 3.

GUSTAF STÅLHANDSKE (son till Gustaf Adolf S., tab. 2), f. i Åbo 10 maj 1792. Notarie vid rådstuvurätten i Åbo. Undfick avsked 3 maj 1865. Död i Åbo 30 dec. 1868. — Gift där 19 juli 1814 med *Gustava Rosenqvist*, f. 1792, d. i Åbo 22 mars 1859, dotter till murmästaren Johan Rosenqvist och Maria Björkbom.

Barn (födda i Åbo):

Gustava Emilie, f. 4 maj 1815, d. i Åbo 22 dec. 1899. — Gift där 7 maj 1842 med segelduksfabrikören *Nils Gustaf Hedenström*, f. i Åbo 3 mars 1801, d. där 28 febr. 1845.

Carl Gustaf, f. 25 okt. 1817. Student 13 dec. 1839. Lantmäteriauskultant, sedermera vicelantmätare i Åbo och Björneborgs län. Död i Lundo 11 jan. 1876. — Gift i Vittis 31 mars 1853 med *Lovisa Charlotta Idman*, f. i Vittis 18 nov. 1817, d. i Pöytis 13 okt. 1881, dotter till sjökaptenen Fredric Idman och hans andra hustru Lovisa Margaretha Björnlund. — Barnlösa.

Johanna Henrica, f. 4 nov. 1819, d. i Masku 19 maj 1864. — Gift där 13 jan. 1844 med kofferdistyrmannen, ägaren av Taimo Isotalo i Nådendals socken (tidigare i Masku) *Simon Gustaf Birkstedt*, f. i Åbo 22 dec. 1809, d. i Nådendals socken 31 mars 1886.

Annette Charlotta, f. tvilling 2 okt. 1822, d. ogift i Åbo 28

apr. 1902. Var enligt läkarintyg av 21 jan. 1866 »fjåskig och mindre lämplig till äktenskap».

Amalia Antoinette, f. tvilling 2 okt. 1822, d. i Åbo 1 nov. s. å.

Adolf Reinhold (*Fredrik*), f. 4 sept. 1826, handlande, d. 31 juli 1861. Tab. 4.

Amalia Antoinette, f. 27 dec. 1828, d. i Tavastehus 1 dec. 1908. — Gift där 31 aug. 1856 med bokhandlanden i Tavastehus *August Wilhelm Grönholm*, f. i Hausjärvi 6 sept. 1832, d. i Tavastehus 7 nov. 1890.

Amanda Mathilda, f. 14 apr. 1832, d. i Tammerfors 4 dec. 1888. — Gift i Janakkala 17 sept. 1854 med nådårspredikanten vid kapellanstjänsten i Janakkala, sedermera kapellanen i Karvia *Richard Teofil Pontelius*, f. i Björneborg 11 apr. 1817, d. i Karvia 10 maj 1869.

Emil, f. 1 juli 1837. Extra kammarskrivare. Död ogift i Åbo 30 juni 1864, sinnessvag.

Tab. 4.

ADOLF REINHOLD (FREDRIK) STÅLHANDSKE (son till Gustaf S., tab. 3), f. i Åbo 4 sept. 1826. Handelskontorist (från 1846), sedermera handlande i Helsingfors. Drunknade under segling vid Härtonäs 31 juli 1861. — Gift i Helsingfors 20 juli 1851 med *Elisabeth Komenoff*.

Barn (födda i Helsingfors):

Gustaf Reinhold Alexander, f. 6 dec. 1852, litteratör, d. 25 jan. 1896. Tab. 5.

Karl Richard Konstantin, f. 18 sept. 1856, d. utrikes 15 nov. 1877, ogift.

Tab. 5.

GUSTAF REINHOLD ALEXANDER STÅ(H)LHANDSKE (son till Adolf Reinhold S., tab. 4), f. i Helsingfors 6 dec. 1852. Litteratör. Pseudonymen »Österviking». Utgivit: Sex dikter (1878). Poetiska preludier (1879). På livets vreda bölja (1:a uppl. 1884, 2:a uppl. 1889). Penséer och hugskott (1884). Poetiska preludier (1:a uppl. 1886, 2:a 1887, 3:e 1888). Finsk-svensk-engelsk tolk (1892). Finsk-svensk-engelsk tolk för utvandrare (1893). Sånger från sjön (1895). Vägvisare i Helsingfors och dess omgifningar (1895). Död i Helsingfors 25 jan 1896.[1] — Gift i Stockholm 29 nov. 1880 med *Amanda von Brandenburg*, adl. ointr. ätt, i hennes andra gifte, f. i Jokkas 31 dec. 1844, d. i Helsingfors 30 apr.

[1] Jmfr. *Veckans Krönika* 1922, s. 531.

1888, dotter till kommissionslantmätaren i Nylands län, Gustaf Reinhold von Brandenburg och Johanna Juliana Brusin samt sedan 7 maj 1879 skild från kronofogden i S:t Michels härad Anders Emanuel Relander.

Barn:

Einar Reinhold Torsten, f. 3 okt. 1880, järnvägsbokhållare. Tab. 6.

Elin Amanda Valkyria, f. i Helsingfors 6 jan. 1885. — Gift där 13 apr. 1909 med kronolänsmannen i Jaala och Iittis norra distrikt, numera landskamreraren i Tavastehus län, vicehäradshövdingen *Kaarlo Juho* (*Laurén*) *Kahila*, f. i Helsingfors 2 apr. 1884.

Tab. 6.

EINAR REINHOLD TORSTEN STÅLHANDSKE (son till Gustaf Reinhold Alexander S. tab. 5), f. i Stockholm 3 okt. 1880. Student (nyl.) från svenska normallyceum i Helsingfors 3 juli 1901. Avlagt lägre förvaltningsexamen 17 apr. 1914. Praktikant vid statsjärnvägarna 8 juni 1899. Andra bokhållare å Helsingfors station 5 apr. 1906. Expeditionsföreståndare 1 mars 1910. — Chef för Mejlans skyddskår 12 apr. 1918. Lokalchef för Munksnäs skyddskår 27 maj 1919. — Gift i Helsingfors 28 juni 1908 med *Edith Mellin*, f. i Hangö 5 jan. 1880, dotter till målarmästaren Lars Wilhelm Mellin och Maria Wickman.

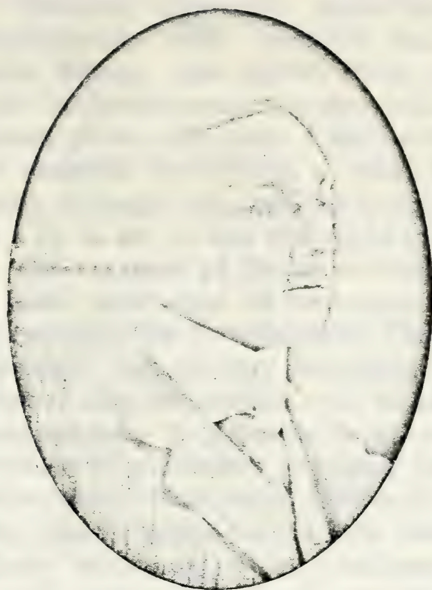
Barn (födda i Helsingfors):

Gustaf Lars Torsten, f. 26 mars 1909.
Götha Edith Amanda, f. 6 aug. 1912.

Källor.

Kyrkoarkiv: Fredrikshamn, Jokkis, Karvia, Karkku, Lundo, Masku, Nådendals socken, Reso, Sagu, S:t Marie, Somero, Tammerfors, Tavastehus, Viborgs svenska fmg, Vittis, Åbo. — Finlands Statsarkiv: Winterska samlingen. Mantalslängder, Åbo kämnersrättsprotokoll. — Litteratur: BERGHOLM, *Sukukirja*. BOSTRÖM, *Wasa Hofrätts Presidenter, Ledamöter och Tjänstemän*. COLLIANDER, *Suomen Kirkon Paimenmuisto*. *Genealogiska Samfundets i Finland Årsskrift VI.*, RAMSAY, *Frälseslägter*. *Statskalendrar*. — Meddelanden av: Järnvägstjänstemannen Einar Stålhandske, Helsingfors; Docenten Dr. K. J. Hidén, Helsingfors; Hovrättsrådet August Jusélius, Åbo; Landssekreteraren Vilho Selinheimo, Helsingfors.

Carl Magnus Stenbock.

Den 28 mars 1923 avled i Linköping efter en längre tids sjukdom stiftsbibliotekarien greve Carl Magnus Stenbock.

Willfrid Carl Magnus Benvenuto Stenbock föddes den 20 jan. 1874 på slottet Kolk i Estland, vilket då disponerades av hans fader godsägaren fil. lic. greve Nikolai Paul Fromhold Pontus S., som var gift med sin kusin Magda Amalie Aline von Anders. Familjen överflyttade 1891 till Sverige, där fadern samtidigt inköpte egendomen Gottenvik i Östergötland.

Efter mogenhetsexamen i Stockholm 1896 inskrevs S. 1897 vid Uppsala universitet, där han tillhörde Östgöta nation, blev fil. kand. 1901, fil. lic. 1905 och fil. doktor 1906. Sistnämnda år antogs han till e. o. amanuens vid Kungl. Biblioteket, där han blev andre bibliotekarie 1909, och utnämndes 1917 till bibliotekarie vid Linköpings stiftsbibliotek. LSkS 1914, RVO 1920. Sedan 1907 var han gift med grevinnan Louise Mörner av Morlanda.

Stenbocks akademiska studier hade ej legat inom något biblioteksväsendet direkt berörande fack, utan väsentligen omfattat slavisk filologi. Det föreföll därför något överraskande, att han valde biblioteksbanan, men det skulle snart visa sig, att han här kommit på sin rätta plats. I mycket skulle jag vilja tillskriva detta den värdefulla handledning, av vilken S. kom i åtnjutande från Karl Henrik Karlssons sida, och den sympati, som existerade dem emellan. Ty S. var en man med starka sympatier och starka antipatier.

Det var också på förslag av Karl Henrik Karlsson, som S. den 17 mars 1908 valdes till sekreterare i Personhistoriska samfundet och redaktör för Personhistorisk Tidskrift, och dessa befattningar upprätthöll han till 1917 års utgång. Ingen har på dessa poster verkat så lång tid som han, och då man vet, i huru hög grad en sammanslutning är beroende av sin sekreterare, har givetvis hans betydelse för samfundets utveckling under den angivna tiden varit mycket stort. Hans varma intresse för de kulturhistoriska sidorna i den svenska adelns historia kom tidskriften i hög grad till godo. Mången erinrar sig säkert också med tacksamhet från denna tid den välgörande kritik, som S. utövade mot ovederhäftiga kalenderutgivare.

Ändrade förhållanden vid Kungl. Biblioteket gjorde att Stenbock 1917 sökte den då lediga stiftsbibliotekariebefattningen i Linköping, vilken han även erhöll. Han fick nu en mera självständig verksamhet och trivdes utan tvivel väl därmed. Han ägnade sig nu nästan uteslutande åt utvecklingen av stiftsbiblioteket och lyckades även intressera många bland Östergötlands invånare till ekonomiskt understöd för denna institution. Samfundet Linköpings Stiftsbiblioteks Vänner återupptog den gamla publikationen Linköpings Bibliototeks Handlingar, varav S. redigerat de hittills utkomna häftena av den nya serien. I det sista brev undertecknad mottog från honom (okt. 1922) säger han sig hava velat för nästa årsskrift trycka ett register till L. C. Wiedes genealogiska samling samt dessutom ett annat register över östgötasläkter, som för icke länge sedan överlämnats till stiftsbiblioteket. Sjukdom verkade dock nedsättande på hans verksamhetslust, och hans bana bröts i förtid. För den, som haft förmånen att samarbeta med honom på det personhistoriska området, kvarstår alltid minnet av den vänlige, försynte och hjälpsamme mannen, som skall bevaras i tacksam hågkomst.

S:s tryckta skrifter äro här nedan förtecknade:[1]

[1] Recensioner och tidningsartiklar ha i allmänhet ej medtagits.

1906. Zur Kollektivbildung im Slavischen. Akad. afh.
1908. Om ätten Barnekows namn och ursprung. — P. T. 1908, Årg. 10, s. 75—80).
1909. Johan Gabriel Banérs 128 anor. — P. T. 1908, Årg. 11, s. 124—129.
Mörnerska släktboken 1468—1653. VII + 128 s.
Cath. Elis. von Pfuels personalia. — P. T. 1909, Årg. 11, s. 130—137.
Schering Rosenhanes »Hortus Regius». — P. T. 1909, Årg. 11, s. 119—123.
Till vidstående Gustaf Wasa-porträtt. — P. T. 1909, Årg, 11, s. 28—29.
Ny svensk adelskalender för år 1910 utgifven af Carl Magnus Stenbock. VIII + 799 s.
1910. En autograf af drottning Kristina. — P. T. 1910, Årg. 12, s. 131—136.
Recension af Ramsay, J., Frälsesläkter i Finland intill Stora ofreden H. 1. — P. T. 1910, Årg. 12, s. 54—57.
1912. Erik XIV, Almanacksanteckningar. Hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval. 160 + (1) s. + 29 pl. — Äfven i P. T. 1912. Årg. 14: H. 2—3. 188 + (2) s.
Magalotti, L., Sverige under 1674. Från italienskan med 23 samtida bilder utgifven af C. M. Stenbock. VIII + 134 s.
1913. Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brefväxling utgifven af C. M. Stenbock. D. 1. XIII + (1) + 251 s.
Bland handskrifter på Kungl. Biblioteket. Anteckningar 19 s. — Separat ur Aftonbladet 1912 18/8, 29/12, 1913 20/7, 28/9.
Rålamb, G., Stockholms gamla slott skildradt af Gustaf Rålamb i förra hälften af 1700-talet. Efter handskrifter på Kungl. Biblioteket utg. af C. M. Stenbock. — Samfundet S:t Eriks Årsbok 1913, s. 30—86.
1914. Till brefväxlingen mellan Gustaf Adolf och Ebba Brahe. — P. T. 1914. Årg. 16, s. 104—115.
Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brefväxling utgifven af C. M. Stenbock. D. 2. X + (1) + 212 s.
1915. Ett 300-årigt Vasaminne. Brefväxlingen mellan Gustaf II Adolf och Ebba Brahe. Utgifven af C. M. Stenbock (1) + 59 s.
Förteckning på jord, skänkt eller köpt till S. Francisci kloster och S. Görans hospital i Söderköping 1458—1523. Efter en pappershandskrift från mitten av 1500-talet med okänd proveniens i Kungl. Biblioteket. Medd. af C. M. Stenbock. — Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1913—14, s. 87—89.
Recension af Mörner, B., Maria Aurora Königsmarck. — P. T. 1914 (utg. 1915). Årg. 16, s. 187—196.
Rannsakningar om antikviteterna 1667—84. Östergötland. — Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1913—14, s. 23—51.

Venetianare på besök i Östergötland för snart 500 år sedan. — En bok om Östergötland 1915, s. 81—90.

1916. »En klagelig dag». — P. T. 1915 (tr. 1916). Årg. 17, s. 229—238.

Rhezelius, I. H., Monumenta Uplandica. Utgifna af C. M. Stenbock o. O. Lundberg. 118 s.

Uphall, Lucas, Gustaf Vasa på lit de parade och hans griftefärd. Meddelad af C. M. S. — P. T. 1916. Årg. 18, s. 104—110.

1917. Rhezelius, I. H., Monumenta Uplandica, s. 119—197.

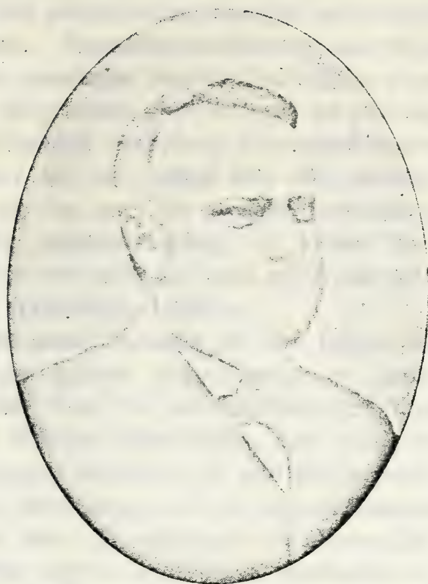
Sture, Sigr., Anno 1573 när Malin Sture bortfördes från Hörningsholm. Sigrid Stures berättelse upptecknad af Anna Banér nu ånyo utgifven [Med efterskrift af C. M. Stenbock.] 30 + (2) + XXX + (3) s.

1918. Strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek. 84 s.

1921. Brahe, Abr., Tidebok [1594—1629. Utg. af C. M. Stenbock o. R. Stenbock.] VIII + 202 s.

Govert Indebetou.

Richard Hjorth.

Apotekaren Carl Richard Hjorth avled i Vadstena den 22 januari 1923 något över 75 år gammal. Med honom bortgick en person, vars namn bland de flesta för den genealogiska forskningen intresserade torde hava varit väl känt. Efter skiftande upplevelser under en mångfrestande levnadsbana blev slutligen det topografiska och i synnerhet det genealogiska studiet, som alltid med oemotståndlig makt lockat hans håg, det verksamhetsfält, som helt lade beslag på hans intresse och krafter. Hans arbete på dessa områden har också lämnat ej obetydliga spår inom facklitteraturen. Av honom till trycket befordrade publikationer utgöra nämligen ej mindre än fem häradsbeskrivningar för Västergötland, ett herdaminne för Skara stift 1871—1903 samt en mindre utredning om

medlemmarna av släkten Hjorth. Dessutom kan han sannolikt såsom uppgiftsamlare och bidragsmeddelare sägas hava varit till en viss grad medarbetare i en del under andra författarnamn utkomna släktverk. Synnerligen frikostig med tillhandahållande av uppgifter ur sina samlingar skydde han sällan någon möda att anskaffa begärda biografiska upplysningar av alla slag, även om därmed skulle vara förenade avsevärda arbetsprestationer. Med den varma hängivenhet för sitt ämne och den flit och energi, med vilken han grep sig an med sin uppgift, lyckades han även åstadkomma en rikhaltig materialsamling, ur vilken han oegennyttigt och utan njugghet var redo att med upplysningar bispringa alla, vem helst därom framställde begäran.

Det stora framsteg för den lokala arkivvården i vårt land, som betecknas genom upprättandet av landsarkiv, vilkas uppgift och betydelse även för personforskningen visserligen av Hjorth till en början alldeles underkändes, kom dock att utgöra den faktor, som gav honom impulsen till och för honom möjliggjorde den genealogiska forskningens så att säga systematisering. Från hösten 1909 bosatte han sig nämligen i Vadstena för att bekvämt kunna tillgodogöra sig det dit förlagda landsarkivets personhistoriska material och har där varit en trägen forskare, ända tills de avtagande krafterna tvingade honom att för något år sedan avbryta denna sin käraste sysselsättning. Under denna tid har Hjorth, utom sitt arbete för riddarhusgenealogiernas fullständigande, i följd sammanfört utdrag ur födelse-, vigsel- och dödlängderna för samtliga församlingar inom Skaraborgs, Älvsborgs, Östergötlands, Kalmar, Jönköpings och Kronobergs län och därvid i allmänhet upptagit alla personer i originalen, som uppträda under särskilt släktnamn. Användbarheten av en sådan samling, vars utförande kostat avskrivaren ett decenniums oförtrutet arbete, torde icke behöva omtvistas. Vad som emellertid tyvärr i ej oväsentlig grad bidrager till förringandet av dess värde, är formen för dess uppställande, nämligen i följd löpande blyertsanteckningar i häften av folioformat. Att Hjorth själv på sista tiden insett det mindre praktiska i denna anordning, bevisas av att han påbörjat en omföring av dessa excerpter på lappkatalog. Samlingen har nu efter hans död enligt uppgift försålts. Hjorth hade även, såsom ju var att vänta, hunnit skaffa sig ett ej obetydligt fackbibliotek, som vid försäljningen upptogs till 513 nummer, i vilka talrika rättelser och tillägg vittna om ägarens intressen och kunskaper. Sedan 1881 var han korresponderande ledamot av Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien.

Personligen var apotekaren Hjorth en ovanligt välvillig, för att ej säga älskvärd natur, som endast för nöjet att göra andra en tjänst kunde underkasta sig betydande uppoffringar. Bland hans vänner och för den personhistoriskt intresserade delen av allmänheten skall hans minne leva länge och aktat.

G. F.

Smärre meddelanden.

— Personhistoriska samfundets till levnadsåren äldste ledamot, tillika en av dess tidigaste och mest intresserade, dessutom dess mångårige revisor, f. kammarrättsrådet *Johan August Wallensteen*, avled i Stockholm den 4 mars 1923 i den höga åldern av 94 år. Endast ett par veckor förut hade hans maka, den på sin tid högt uppburna operasångerskan Wilhelmina Charlotta (Mina) Gelhaar skattat åt förgängelsen. Wallensteens förkärlek för den genealogiska forskningen sammanhängde närmast med intresset för hans egen minnesvärda släkthistoria, och de uppsatser som han publicerat på det personhistoriska området, hänföra sig också till hans släkt, såsom »Adliga ätten Wallensteen n:r 1305 †. Rättelser, tillägg och kommentarier» (P. T. 1903) och »Rosenfeldtska husen i Stora Gråmunkegränden» (S:t Eriks årsbok 1917). Härutöver har han samlat ett stort excerptmateriel, som han avsett att skänka till Kungl. Biblioteket. Son till Nils Fredrik Wallensteen, konsultativt statsråd 1848—61, bekant som »konseljens författningslexikon», hade han redan från sin uppväxttid kommit i beröring med en mängd betydande personer ur vårt offentliga liv, och allt från år 1870 har han i dagbok biografiskt och genealogiskt kommenterat de människor, som han råkat. En lång levnads minnen gjorde honom härutinnan mera erfaren än de fleste. Wallensteen hade hört till juvenalerna och var troligen den sist levande av dem. Även i 1840-talets skandinaviska studentmöten hade han varit deltagare. Vid sidan av sin ämbetsgärning som krigs- och kammarråd har han framträtt som utgivare och författare på krigs- och skattelagstiftningens områden. Från Personhistoriska samfundets sammankomster, som han ända in på senaste åren sällan förförsummade, efterlämnar han minnet av en nobel representant från en svunnen bildningsepok, en originell, självständig och varmhjärtad människa.

— Personhistoriska samfundets framlidne sekreterare, doktor Sune Hildebrand, var under den sista tiden av sitt liv sysselsatt med utgivningen av *Hakvin Spegels dagbok*, (Hakvin Spegels dagbok [1675—1680] ånyo utgiven av Sune Hildebrand. Stockholm, P. A. Norstedts förlag 1923, 8:o XX, 174 s. Pris 15: —. Uppl. 550 ex.), som han dock icke hann avsluta. Någon nyhet för den historiska forskningen är väl icke Spegels diarium, ty det föreligger sedan 160 år tillbaka i tryck i Gjörwells svenska bibliotek, men då denna publikation i och för sig är sällsynt och texten där är fördelad i tre olika band, har ej anledning saknats till ny upplaga. Därtill kommer, att H:s edition innehåller långt

mera än den ursprungliga utgåvan. Ehuru det torde varit intresset för språket i de Spegelska anteckningarne, som närmast fäst H:s uppmärksamhet på dessa, till vilka han haft för avsikt att foga en filologisk inledning, som aldrig blev fullbordad, har han nämligen gått till verket med en mer än vanlig samvetsgrannhet och gjort sig mödan att även genomarbeta materialet från rent historiska synpunkter. Resultatet föreligger i ett stort antal upplysande noter, i vilka dels direkta förklaringar lämnas till texten, dels talrika hänvisningar göras till litteraturen. Rikhaltigheten av dessa på varje sida förekommande kommentarer torde kunna betecknas som något alldeles enastående och ökar väsentligt värdet av publikationen. Den lucka för juli månad 1677, som finnes i de bevarade manuskripten och som redan av Gjörwell påpekats (jfr Warmholtz N. 5130), har däremot icke heller nu kunnat fyllas, ehuru ett stort antal avskrifter granskats och i inledningen närmare värdesatts. För den personhistoriska forskaren bör det utförliga personregistret bliva till nytta.

Aqut.

— I den finländska memoarlitteraturen intager Aug. Schaumans, *Från sex årtionden i Finland* ett betydande rum. Nyligen har av författarens son, universitetsbibliotekaren Georg Schauman, utgivits en ny upplaga (Björck et Börjesson 1922, band 1—2 pris 12 kr.). Arbetet, som avsett att behandla perioden 1830-talet till 1890-talet går ej längre än t. o. m. 1861. Som en av Finlands förste publicister spelade S. en betydande roll såsom redaktör av Morgonbladet 1853—1855, Helsingfors tidningar 1861—1863 samt av Huvudstadsbladet 1864—1885. Från universitets och studentlivet lämnas värdefulla skildringar. De stora akademiska festligheterna som t. ex. 1840 års jubelfest, då Franzén blev jubelmagister får sin vederbörliga behandling. För episoder såsom t. ex. Tölöaffären 1855 och Nordenskiölds överflyttande till Sverige på grund av ett tal vid promotionen 1857 redogöres. Helt naturligt ägnas särskilt intresse åt pressen. Såväl t. ex. Morgonbladet som Helsingfors tidningar, liksom landsortspressen skildras. Snellmans epokgörande insats i Saima och Litteraturbladet uppskattas högt. Schauman och Snellman stodo tidigare i nära förhållande till varandra, tills tidningspolemiken ej minst om Snellmans älsklingsidé en nation och ett språk vållade brytning. Av ledande politiker givas intressanta karaktäristiker såsom av Rehbinder, L. G. von Haartman, Langenskiöld och generalguvenören Berg. Redogörelsen för stämningarna under Krimkriget är av stort värde. En period av friare utveckling inleddes genom Alexander II:s tronbestigning. F. L. Schauman kunde vid universitetets kröningsfest tala om önskemålet av lantdagens inkallande. I striden för hindrande av att det s. k. januariutskottet trädde i lantdagens ställe tog S. livlig del. Arbetet prydes av ett stort antal porträtt och andra illustrationer. Ett tredje band avses att skola inrymma Schaumans skildring av Helsingfors på 1830-talet.

E. N.

— Ett nytt bidrag till den gustavianska memoarlitteraturen föreligger i den edition av *Geheimerådet greve C. E. Mannerheims egen-*

händiga anteckningar, som efter manuskriptet i Finlands statsarkiv utgivits och försetts med en inledning av rektor Bruno Lesch (Svenska litteratursällskapets förhandlingar och uppsatser 35). Memoarernas tyngdpunkt ligger emellertid närmast på tiden efter 1809 och röra sig då utförligt om Mannerheims arbete i den finländska administrationen, och han är full av beundran för kejsar Alexander. Helt visst erbjuda de härom mycket av intresse. Från den svenska tiden ge hans anteckningar, som nedskrivits först på ålderdomen i helt förändrade förhållanden, icke något väsentligt nytt. Mannerheim kom till Finland först vid 24 års ålder 1783 som major vid Åbo läns infanteriregemente, och efter att ha tagit avsked ur krigstjänsten, med vilken han egentligen varit missnöjd, slog han sig ner 1795 som godsägare på Willnäs. Någon mera initierad åskådare av händelserna kan han icke sägas vara. I två riksdagar deltog han, 1786 och 1800. Rätt utförligt beskriver han 1788—90 års kampanjer, i vilka han deltog. Han ogillar starkt anjalamännens beteende, men är annars att räkna till de missnöjda elementen och hans uppfattning av Gustaf III överensstämmer därför närmast med den kända svartmålningen hos vissa memoarförfattare. Än mer kritiskt ser han på Gustaf IV Adolf. 1808 års fälttåg, vari han icke deltog, skildras helt kort och gott.

— I det senast utkomna häftet av *Personalhistorisk Tidskrift* (1922: 3—4) har Louis Bobé meddelat en intressant skildring om *Fru von Krüdener i Danmark*. Den berömda baltiska baronesssan — hon hette som flicka Barbara Juliane von Vietinghoff — vilken av kejsar Alexander I, hennes vita ängel, i motsats till den svarta ängeln Napoleon, mottogs som ett sändebud från Gud för att hjälpa honom att styra folken och som blev den heliga alliansens protektris, är alltid aktuell i Nationernas förbunds epok, men för svenskar har hon ett kanske ännu större intresse genom sin roman Valérie, vars miljö delvis är Stockholm och vars hjälte är en svensk ädling, greve Gustave de Linar, den siste av sin ätt. Sådan hon skildrat denne, en hyperromantisk drömmare, full av Swedenborg och Ossian, lungsjuk och melankolisk, har han i långa tider för den europeiska litterära världen stått som en särskilt svensk typ, och många försvarare av den klassiska traditionen i Frankrike ha högtidligen varnat för denne nordiske mystiker. I verkligheten var han emellertid icke någon svensk utan en ung rysk legationssekreterare Alexander Stachieff (en Alexander von Stachieff var rysk minister i Stockholm 1766 och 1773—75), i vilken hon förälskat sig den tid hennes man var gesant i Venedig. Bobé har nog rätt, när han säger, att man trots allt vad man skrivit om henne, i hög grad saknat faktiska upplysningar till hennes livs historia, och hennes roman har alltför lätt legat till hands att utfylla lakunerna i denna. Från den tid, hon vistades som rysk ministerfru i Köpenhamn, 1786—89 och 1791, har han lyckats finna rika underrättelser om henne, som ge en konkret bild av henne, sådan hon var, innan hon ännu blivit den religiösa sierskan. Hon är den diplomatiska kårens och salongslivets firade skönhet, mera extravagant, mera passionerad än de andra, på en gång brutal och älskvärd, och hon vann i den danska huvudstaden många

[illegible]

[illegible]

beundrare och väninnor, som uppriktigt saknade henne. Hon hade en betydande mimisk talang och firade stora triumfer som skådespelerska i dilletantkomedien. Vid utflykter har hon gjort bekantskap med Kullens klippor, som hon alltså skildrar i sin roman i ossiansk belysning. Säkert har hon i Köpenhamn även träffat flera svenskar. Den märkligaste av dem alla var Gustaf III, som besökte staden i oktober 1787 till stor oro för hennes man, och av den svenske kungen har hon åtminstone lånat förnamnet till sin svenske romanhjälte.

— *Karolinska förbundets årsbok 1922* (Lund 1923, 253 s.) är främst ägnad åt den karolinska forskningens föregångsmän Harald Hjärne och Arthur Stille. Professor Carl Hallendorff publicerar sitt i karolinska förbundet hållna föredrag om *Harald Hjärne och den karolinska forskningen* och professor Stilles minne har tecknats av lektor Per Sörensson.

— Ett vidlyftigt och på omfattande insamlingsarbete grundat biografiskt arbete, *Skara högre allm. läroverks lärjungar åren 1870—1910* (Skövde 1922, 383 s. 26 kr.), omfattande icke mindre än 2 969 biografier, har nyligen utgivits av kamrer Elis Erlandsson.

— En ny släkthistorisk publikationsserie har startats under namn av *Hasselrotska släktföreningens publikationer*, vars första nummer, *Kalender över släkten Hasselrot jämte de från samma stam utgrenade släktena Hasselroth och Hasselroth* (53 s. Sthlm 1923), utgiven av byrådirektören Axel Hasselrot, nyligen utkommit. Den lilla skriften är icke blott, som man av titeln möjligen kunde tro, en kalender över nu levande släktmedlemmar, utan rymmer en fullständig ättertavla, såvitt bekant, över släkten. Något väsentligt nytt för den genealogiske forskaren erbjuder den visserligen icke utöver vad som förut finnes i tryck framlagt, men det måste anses som ett särdeles lyckligt grepp att börja en släkthistorisk serie med en dylik sammanfattande handbok, och kalendern över den livskraftiga Hasselrotska släkten är därför ett gott föredöme.

— Av *Finlands Riddarskaps och Adels Kalender* har 10:e upplagan med kalenderuppgifter för 1923 utkommit, utgiven i sedvanlig utstyrsel av riddarhusgenealogen Oscar Wasastjerna (Helsingfors 1922). I sitt företal påpekar utgivaren, att han till denna årgång varit i tillfälle att insamla fylligare notiser om utom Finland bosatta ättmedlemmar än tidigare. Närmast föregående edition var 1917 års kalender.

— På innevarande års *adelsmöte*, som avslutades den 26 mars, ha även ett par genealogiska frågor av intresse varit uppe till behandling. I syfte att beivra tillgrepp av utdöda riddarhusnamn och åstadkomma biträde åt ledamöter av riddarskapet och adeln vid åtgärder till skydd för deras namn samt att genom sakliga erinringar bidraga till att ur nu pågående lagberedningsarbete på namnrättens område en god slutgiltig lagstiftning måtte framkomma, hade herr G. V. Gyllensvärd efter

en vidlyftig motivering, i vilken framfördes ett flertal exempel på missbrukande av adliga namn — utslocknade ätters liksom ännu fortlevande — föreslagit (motion n:r 3), att riddarhusdirektionen skulle i domstolsväg, därest ej ett frivilligt avträdande kunde ske, utverka, att utdöda adliga släktnamn ovillkorligen skola bortläggas av obehöriga och att riddarhusets tjänstemän i görligaste mån med råd och dåd förberedelsevis biträda de medlemmar av riddarhusätter, vilka vilja försvara sina inkräktade släktnamn samt att riddarhusdirektionen i kontakt med andra sammanslutningar av svenska släkter, om så befinnes tjänligt, skulle ingå till Kungl. Maj:t med »framställning i syfte att påvisa, hurusom vissa redan befintliga eller föreslagna lagrum och andra författningsställen rörande släktnamnsinstitutet visserligen äga det mycket behjärtansvärda ändamålet att bereda fördelar åt onormalt existerande yngre och äldre individer, men i själva verket, i sina nu alltför kategoriska avfattningar, ganska ofta kunna medföra påföljder av motsatt innebörd, samt att jämkningar i dessa stadganden även påkallas såväl i det allmännas som i släkternas intresse, därför att stadgandena, så som de nu lyda eller äro föreslagna, ägna sig att dels ganska väsentligt lamslå släktnamnsrättens grundidé, bibehållandet av det legitima blodsbandets gagnande betydelse, dels i växande grad med tiden försvåra ett säkert handhavande av de i vårt land allt mer uppblomstrande släktföreningarnas verksamhet till inbördes hjälp.» I sammanhang härmed hade motionären även föreslagit, att de genealogiska arbetena inom riddarhuset mera väsentligt än hittills skulle inriktas på att utmönstra ur stamtavlorna nutida obehöriga personer, som angivits på dessa »utan känd ätteledning» och att fullständiga tabellerna över nu levande generationer samt att i särskild bok anteckna i yngre tid inträffade usurpationer av riddarhusnamn. I det utlåtande, som riddarhusdirektionen avgav i ärendet till särskilda utskottet, som hade att pröva motionen, avgavs bl. a. även en förklaring rörande den vid de genealogiska tabellerna för ett flertal ätter fogade *tabellen utan känd ätteledning:* »Å denna tabell antecknas personer, vilka enligt tillgängliga källor bära vederbörande ätts namn, men vilkas samband med ätten i övrigt icke kunnat konstateras. Dessa personer, vilka sålunda icke införas å ättens genealogi, kvarstå på tabellen 'utan känd ätteledning', till dess de genom nya källor bevisas tillhöra någon ättegren, då de strykas från sistnämnda tabell och i stället införas på vederbörlig plats i ättens genealogi. Ett sådant överförande förekommer icke sällan och visar den stora vikten av att bibehålla detta system oförändrat.» I anslutning härtill framhöll utskottet, att det genealogiska arbetet i riddarhuset i första hand bör omfatta ett bearbetande av det äldre genealogiska material, som kan finnas tillgängligt, men att detta i mera väsentlig grad, än vad hittills varit fallet, även böra inriktas på en undersökning av den rätt till adligt släktnamn, som eventuellt kan tillkomma antingen person, som finnes uppförd i tabell med överskriften »utan känd ätteledning», eller ock person med adligt namn, som icke finnes upptagen å genealogi eller nyss omförmäld tabell. Utskottet hemställer slutligen med anledning av motionen till Ridderskapet och adeln att besluta: »1:o att uppdraga åt riddarhusdirektionen att skyndsamt verkställa granskning av det av professor Eberstein utarbetade förslag till

lag om släktnamn m. m. samt att därefter till Kungl. Maj:t avgiva det yttrande över förslaget, vartill granskningen kan föranleda; 2) att i och för utvidgande av det genealogiska arbetet å riddarhuset därhän, att desamma i högre grad än vad hittills varit fallet jämväl kommer att inriktas på dels undersökning av den rätt till adligt släktnamn, som eventuellt kan tillkomma person, vilken utan att vara uppförd å i riddarhuset befintlig genealogi, bär dylikt namn, dels ock en allsidig komplettering av de genealogiska tabellerna över nu levande generationer, för vart och ett av åren 1924, 1925 och 1926 ställa ett belopp av 1,000 kronor till riddarhusdirektionens förfogande; 3) att herr Gyllensvärds motion i övriga delar ej må till någon vidare åtgärd föranleda.» Denna hemställan bifölls utan ändring av adelsmötet den 26 mars. Vid detta sammanträde föreslog herr Croneborg, att direktionens åsyftade framställning till Kungl. Maj:t jämväl måtte komma att innehålla begäran om uttryckligt tillerkännande av behörighet för riddarhusdirektionen att vid domstol föra talan mot olovligt nyttjande av adligt släktnamn av säregen natur. Till förmån för detta tilläggsförslag samt även i övrigt har herr Gyllensvärd inlagt en utförligt motiverad reservation.

I anslutning till en motion (n:r 1) av friherre Gustaf Ridderstolpe angående anvisande av anslag för beredande av tillfälle för medlemmar av Ridderskapet och adeln att till reducerat pris förvärva exemplar av den nya upplagan av *Svenska adelns ättartaflor*, som under redaktion av Gustaf Elgenstierna skall utkomma på P. A. Norstedt & Söners förlag och varav första delen beräknas lämna trycket under den närmaste tiden, beslöt adelsmötet endast att giva riddarhusdirektionen i uppdrag att genom anordnande av subskription söka bereda Ridderskapets och adelns medlemmar tillfälle att till reducerat pris förvärva densamma. Enligt inhämtade upplysningar från förläggaren torde de nya ättartavlorna komma att omfatta åtta delar, varje del beräknad till en kostnad av omkring 70 kronor för inbundet och omkring 60 kronor för häftat exemplar.

[illegible]

Notiser.

Personhistoriska samfundets årsmöte 1923 ägde rum i källaren Freden i Stockholm fredagen den 13 april 1923 och var besökt av ett 50-tal medlemmar. I samband med mötets öppnande framkallade ordföranden, arkivrådet Joh. Ax. Almquist, minnet av de tvänne förutvarande sekreterarna i samfundet, d:r Sune Hildebrand och stiftsbibliotekarien greve C. M. Stenbock, som båda efter föregående årsmöte avlidit. Efter revisionsberättelsens uppläsande beviljades styrelsen ansvarsfrihet och ett av revisorerna framfört förslag om årsavgiftens sänkning bordlades i enlighet med stadgarnas bestämmelse. Till styrelse omvaldes arkivrådet J. A. Almquist, hovmarskalken greve Adam Lewenhaupt, professor Sven Tunberg och direktör Govert Indebetou samt nyvaldes efter d:r Hildebrand arkivarien Ivar Simonsson. Härefter omvaldes till redaktionsutskott arkivrådet Almquist, intendenten friherre R. Cederström, postkontrollören Gustaf Elgenstierna och förste arkivarien Bertil Boëthius samt nyvaldes arkivarien Simonsson. Till revisorer omvaldes kamrer A. Dandenell och hovrättsrådet F. W. Grönwall med kapten A. Pålman till suppleant. Efter förhandlingarnas slut höll justitierådet Birger Wedberg ett intressant och livligt uppskattat föredrag om »Prästen i Danderyd kontra kungamördarens vänner. En gustaviansk tidsbild». Härpå följde gemensam supé och samkväm.

Styrelsen har på sammanträde konstituerat sig sålunda, att till ordförande valts arkivrådet Almquist, till skattmästare direktör Indebetou och till sekreterare och redaktör för Personhistorisk tidskrift arkivarien Simonsson.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1922:

Debet.

Behållning från år 1921		5,785: 25
Inkomster år 1922:		
Årsavgifter	6,370: —	
Lagerförsäjning	823: 86	
Räntor	225: 35	7,419: 21
Summa		13,204: 46

Kredit.

Utgifter år 1922:		
Trycknings- och illustrationskostnader . . .	5,466: 64	
Uppbörds- och distributionskostnader m. m.	664: 61	
Arvoden	1,689: 44	7,820: 69
Behållning till år 1923		5,383: 77
Summa		13,204: 46

Folkunga-ætten.

Av **Hans Fleischer**, Kristiania.

Denne navnkundige æts stamtavle begynder nu å få fast form, takket være bl. a. *S. A.* , som i svensk personhistorisk tidskrift for 1914 (s. 100) har skjænket os en værdifuld oversigt over alle de fra Bengt Folkessön og Ulfhild Björnsdatter utgåtte grener av ætten.

Jeg tror dog ikke at den helt igjennem står for en kronologisk pröve. Ialfald ikke for den hellige Birgittas vedkommende:

Hun var jo datter av Ingeborg Bengtsdatter og Birger Peterssön og blev gift med Ulf Gudmarssön. Men av disse to er hun, Birgitta, ifölge *S. A:s* stamtavler, nr. 8 fra det fælles utspring, Bengt Folkessön, han, Ulf, nr. 5. Og deres datterdatter Katarina, nr. 10, blev gift med den norske drotsete, Ogmund Finssön, på hans gamle dager, en samtidig av Jon Haftoressön, hvis hustru Birgitta, Katarinas »brylling», på samme tavle er opfört som nr. 6. Hvilket vanskelig, for ikke si umulig, går an. Man får nok stryke et par led, så der blir så megen balance som på dr. Karlssons tab. 2 i *Svenska Autografsällskapets tidskrift*, I (1879—88), s. 216 flg., og anbringe Bengt lagmand höiere oppe, nærmere stamfaren, Bengt Folkessön. Men om denne tavle i dette punkt er riktig, var vel dr. Karlsson selv i nogen tvil, skjönt den synes å indeholde den heldigste lösning av dette gamle problem.

Heller ikke tabel 2 kan helt godkjendes.

Forslag till delvis revision: (Se sid. 68).

At Stenkil — som *S. A.* fastslår — var gift med en datter av Anund, er for mig »nyt av året». Jeg holder mig indtil videre til Schück og andre autoriteter.

Kristina, g. m. Erik d. hellige, var sandsynligvis datter av Inge d. yngre, ikke av Björn jernside.[1] Dennes far, Harald Kesja, Erik Eiegods sön, var gift med Ragnhild, Magnus Barfots datter.

[1] Nat. Beckman i *Personhist. tidskrift* 1914, s. 10. og Schück, *Inbjudan till professorsinstallationen i Uppsala 15—16 jan. 1914.*

Men hendes mor var ikke Margareta Fredkulla, Inges datter; ti med hende hadde Magnus ingen barn.[12] Margaretas yngre söster var gift med Björn jernside. Litt underlig, kronologisk set, men vel ikke umulig. At hun var mor til Björn, det »veta vi» — icke.

Ved samme leilighet tillater jeg mig å spörge de ærede svenske genealoger om de kan gi nærmere oplysninger om et par av de i Folkunga-ætten længre ned i tiden indgiftede kvinder:[13] 1) Ingeborg Bengtsdatter, Brynjulf Jonssöns anden hustru. Jeg

[1] SCHÜCK, *a. a.* s. 39: »Den bästa förklaringen synes då att vara, att Emund haft minst två döttrar, av hvilka den ena gift sig med Stenkil, den andre med Sverkers farfar.»

[2] SCHÜCK, *a. a.*: »Att Emund haft en dotter som gift sig med Stenkil, veta vi.»

[3] SCHÜCK, *a. a.*, s. 34 og 35.

[4] NAT. BECKMAN, *Personhist. tidskr.* 1914, s. 9 note 3: »Märk att i det hela Stenkils ätt haft förkärlek för grekiska helgonnamn: Margareta, Katarina, Kristina, hvartill kommer Helena som bars av Inges drottning.»

[5] SCHÜCK, *a. a.*, s. 40: »Sverker har tydligen varit befryndad med den svenska konungaätten, troligen så att han stammat från Emund Slemmes dotter.»

[6] SCHÜCK, *a. a.*, s. 31: »Det synes då alldeles ofrånkomligt att Ragnvald Knapphöfde och Ragnvald Ingesson varit en och samma person.» — BECKMAN, *a. a.*, s. 9: »Onekligen förefaller detta ganska öfvertygande, men torde icke dess mindre vara oriktigt.»

[7] Datter av Margareta, Waldemar I:s söster, og Stig Hvitaleder, en storættet mand fra Skåne — se STRINHOLM, *Sv. folkets hist.*, IV, s. 133.

[8] Datter av den danske stormand Ebbe Sunesen av Hvide-slegten — se STRINHOLM, IV, s. 229.

[9] Ikke tillike datter av Ingrid Ragnvaldsdatter — se K. H. KARLSSON i *Sv. autografsällsk.:s tidskrift*, I, s. 217 noten.

[10] BECKMAN, *Personhist. tidskr.* 1912, s. 16.

[11] Datter av Waldemar I, STRINHOLM, IV, s. 241.

[12] HANS OLRIK, *Knud Lavards död og gærning*, s. 62 og 64. RÆDER, *Danmark under Svend Estridsen og hans sönner*, s. 429 og 430.

[13] Også om en mand er jeg i nogen tvil: Ulf Holmgerssön, gift med Cecilia Jonsdatter. Hvem var hans nærmeste aner?

gjætter at også hun var en Folkunge og har sin plass blandt Magnus Bengtssöns efterkommere.

2) Ingegerd Magnusdatter, g. m. Knut Brynjulfssön.

3) Margareta Bondesdatter, Knuts anden hustru.

4) Brita Björnsdatter, g. m. Peder Ulfssön.

Forklaringen til disse mine spörsmål vil man finde i min avhandling i norsk personalhistorisk tidskrift for i år: *Jon Haftoressöns frue og barn*, hvis indledning jeg skal få lov til å citere:

»Mange er de, både i Sverige og Norge, som utleder sin avstamming fra fyrster og stormænd i disse — og andre — land, gjennem de norske riksråder, baron Jon Haftoressön og hans yngre broder Sigurd. Ti deres far, Haftore, var gift med ingen mindre end kong Håkon V Magnussöns »naturlige» datter Agnes,[1] og Jon hadde den svenske lagmand av Folkunga-ætten, Knut Magnussöns datter Birgitta, til egte, medens Sigurd sökte og fandt sin brud i Norge: drotseten Erling Vidkunssöns datter Ingeborg, til Bjarkö og Giske, som nedstammet fra Håkon Håkonssön den gamles og Kanga hin unges »naturlige» datter Cecilia og hr. Gregorius av Stavreims-ætten, med det Stenkilske kongeblod i sine årer.

Å påvisse begge Haftore-sönnenes aner og deres efterkommere, flest mulig av dem ialfald, gjennem 1000 år og skrive litt om de mest fremtrædendes personlige, særlig erotiske liv, er en opgave undertegnede har tat fat pä under sit »otium», håbende engang ad åre å få utgit dette store verk.

Det er altså ikke blot »härstamningen från Norges grundläggare Harald Hårfagre» han vil »förhärliga sig öfver» — sig selv og tusener andre — men også blodet, om end i sparsomme dråper, fra nær sagt alle fyrstehuser i Europa og de mest bekjendte stormandsætter i norden.

Særlig har jo »härstamningen från kejsar Carl d. store länge ansetts vara det främligaste som i dylik väg kunnat tänkas», og veien til ham tror han fremdeles er åpen, også for dem som kun har Knut d. helliges datter Ingegerd å ty til som gjennemgang. Dette til tröst for dem av Folkunga-ætten, som har læst de grusomme ord i Sv. ättartal for 1889: at bemeldte Ingegerds flanderske byrd er »högeligen osannolik». Og alt det övrige til litt adspre-

[1] *Script. rer Dan.*, III, s. 125: 1302 Hafporir sonr Jons Rauds festi jvngfr Agnes dottur Hakonar konungs. — THORKELIN kalder hende i *Anal.* XXV »notha», og MUNCH belegner hende, IV:2, s. 325, som »frugten av en forbindelse i landet selv med en kvinde hvis navn er ukjendt, et barn som kongen dog vedkjendte sig som sådant, og som later till å ha nytt samme hæder som hun hadde varet hans egte födte datter».

delse — forhåbentlig — for nulevende mennesker med genealogisk interesse i Norge, Sverige og Danmark.

Uten at det endnu kan siges om resultatet blir det at »långt flera svenskar äro delaktiga i samma företräde» — som skrevet står i hint svenske tidskrift. Hvert land skal pligtskyldist få sine. Forholdet blir ventelig det at Sverige får de fleste av Jon Haftoressön og hans svenske frues ætlinger, medens Norge beholder broderparten av Sigurd og hans norske frues efterkommere, avseende nogen til Sverige, nogen til Danmark og enkelte til andre land, særlig av fru Ingerd til Austråt og Nils Henrikssön (Gyldenlöves) talrike descendens.

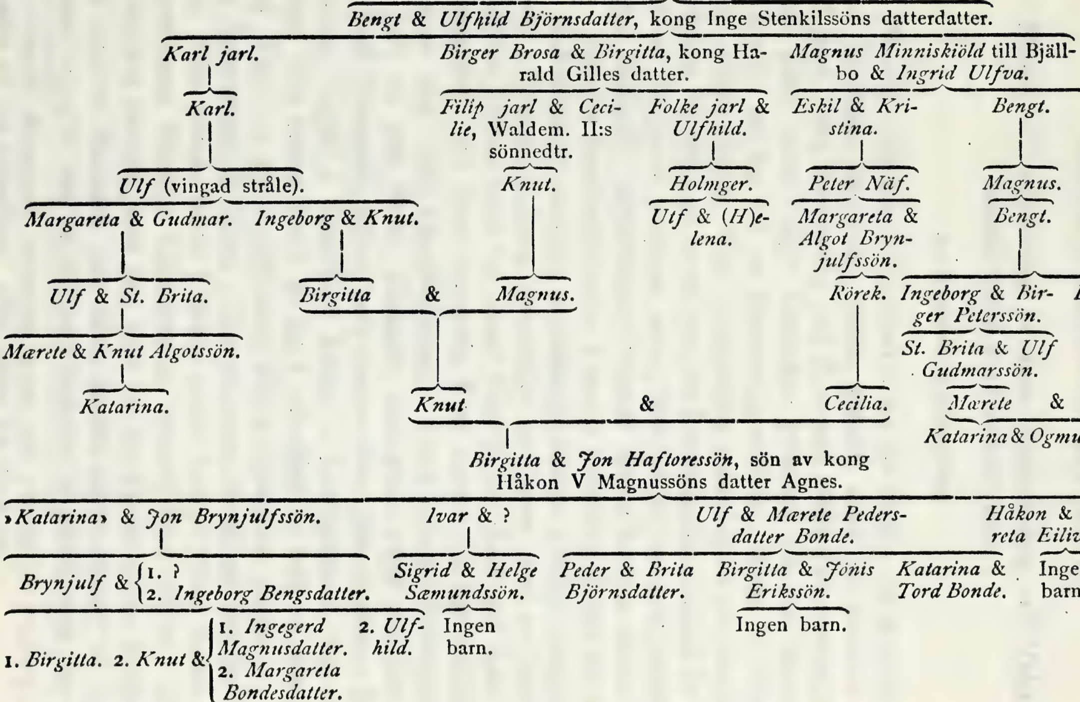
Og han håber han ikke skal bli regnet blandt de »norrmän, som förvisso ej i 9 fall bland 10 kunna uppvisa en slik härledning». Den er, efter hans mening, oplagt, for nordmænd som for svensker. Men like sikker er den jo ikke på alle hold. Særlig har det været vanskelig å få knyttet båndet med ættene Folkunge, Bonde og Griphufvud, og få rede på deres indbyrdes, uredige slegtforbindelser. Men også dette har lykkes, takket være den uvurderlige hjælp han — efter först længe möisommelig på egen hånd å ha strævet med denne vanskelige materie — har fundet hos svenske genealoger, specielt i den berömte dr. K. H. Karlssons avhandlinger i Personhistorisk tidskrift og andre steder.

Hvad avhandlingen forövrig indeholder, kan han desværre ikke her meddelele, da det vilde komme i strid med hans avtale med redaktionen av det norske tidskrift. Kun dette: at han har den dristighet å præsentere for dets læsere den »hittil ukjendte kvinde», som födte kong Håkon Magnussön datteren Agnes, og skjænke denne vor stammoder en sönnedatter »Katarina», istedetfor — som dr. Karlsson — en sönnesön Brynjulf.

---

[1] Om Folkunga-ætten, se også *Sv. autografsällskapets tidskrift*, I (1879—88) s. 216 og *Personhist. tidskrift*, 1914, s. 93—100, og 1918—19, s. 108—110, samt 1910, s. 6, og hosfölgende slegttavle, hvor dog kun de for os nödvendige navn er medtat.

Stamtavle.

Folke digre & Ingegerd, kong Knut den helliges og Adela av Flanderns datter.
Bengt & Ulfhild Björnsdatter, kong Inge Stenkilssöns datterdatter.
Karl jarl.
Birger Brosa & Birgitta, kong Harald Gilles datter.
Magnus Minniskiöld till Bjällbo & Ingrid Ulfva.
Karl.
Filip jarl & Cecilie, Waldem. II:s sönnedtr.
Folke jarl & Ulfhild.
Eskil & Kristina.
Bengt.
Birger jarl & Ingeborg, kong Erik Knutssöns datter.
Ulf (vingad stråle).
Knut.
Holmger.
Peter Näf.
Magnus.
Kristina & Sigge.
Margareta & Gudmar.
Ingeborg & Knut.
Ulf & (H)elena.
Margareta & Algot Brynjulfssön.
Bengt.
(H)elena & Ulf Holmgerssön (Stengafvel).
Ulf & St. Brita.
Birgitta
&
Magnus.
Rörek.
Ingeborg & Birger Peterssön.
Brynjulf.
Lars.
Mærete & Knut Algotssön.
St. Brita & Ulf Gudmarssön.
Algot.
Holmger.
Katarina.
Knut
&
Cecilia.
Mærete & Knut.
Ulf?
Katarina & Ogmund Finssön.
Holmger?
Birgitta & Jon Haftoressön, sön av kong Håkon V Magnussöns datter Agnes.
»Katarina» & Jon Brynjulfssön.
Ivar & ?
Ulf & Mærete Pedersdatter Bonde.
Håkon & Margareta Eilivsdatter.
Cecilia & Ulf.
Brynjulf & 1. ? 2. Ingeborg Bengsdatter.
Sigrid & Helge Sæmundssön.
Peder & Brita Björnsdatter.
Birgitta & Jönis Erikssön.
Katarina & Tord Bonde.
Ingen barn.
Karl.
Åsa.
1. Birgitta.
2. Knut & 1. Ingegerd Magnusdatter. 2. Margareta Bondesdatter.
2. Ulfhild.
Ingen barn.
Ingen barn.

Släkten Ekeblad till Stola.

Ett försök till utredning av dess härstamning och ifrågasatta samhörighet med dalagrenen.

Av **Helmer Lagergren.**

En var, som något intresserat sig för adliga och grevliga släkterna Ekeblads ursprung, torde ganska snart ha kommit under fund med, huru tvivelaktig och förvirrad riddarhusgenealogien för denna släkt, som enligt förmodan grundats på von Stiernmans stamtavlor, ter sig vid en närmare granskning. Frih. G. Djurklou säger också därom: »Den Ekebladska genealogien på riddarhuset överflödar för öfrigt av bevisligen fritt konstruerade släktled för inpassande af allehanda personer, som i lifstiden fört samma ättemärke.»[1] Några ingående påpekningar rörande de av honom såsom felaktiga ansedda kombinationerna i sagda stamtavla göras dock icke.

Riddarhusgenealogien beträffande släkten i fråga, återgiven av Anrep i Svenska Adelns Ättartaflor, begynner med en Ingebyörn i Rörebo, vilken hade tre söner, Kettilbjörn, Karl och Lars Ingebjörnssöner. Av dessa uppgives Karl, som 1352 var ståthållare i Dalarna och 1366 häradshövding i Åkers härad i Södermanland, ha haft en son Peder Karlsson, som levde 1390 och blev fader till Karl Pedersson, vilken hade tvenne söner, Jöns Karlsson, häradshövding (1432) i Snävringe härad i Västmanland, och Michel Tasto. Den senare levde år 1453 och skall ha haft en son Qvitzo eller Tasto — gift (1476) med Märta Jönsdotter Posse —, vilken ges faderskapet åt Jakob i Simbla, som »förde ett ekeblad i vapnet». Om denne Jakob i Simla säger Anrep: »Med denne börjar sekreteraren Rasmus Ludvigssons ättartal över slägten, vilket är så mycket säkrare, som han själv en tid kände denne Jacobs sonson Anders Hansson och hade dennes kusins dotter till hustru.» Denna uppgift om en släktens förfader är också, som här nedan

[1] Se G. Djurklou, *Arfstvisten mellan Nils Nilssons till Traneberg och fru Ingegerds till Öja afkomlingar.* (Hist. tidskr. årg. 10, s. 14.)

kommer att påvisas, det hart när enda riktiga av hela den långa medeltida ättelängden.

Angående *Ingebjörnssönerna* vet man med anspråk på visshet följande.[1] *Karl* och *Lars*, vilka bevisligen förde ett eklöv i vapnet, hade en brorson vid namn *Sune* i Ruda i By socken, Dalarna, vilken omtalas i en handling av år 1353.[2] *Lars Ingebjörnsson*, väpnare 1346 och ännu 1379, var hertiginnan Ingeborgs fogde på Dåvö 1360 och erhöll 1362 förvaltningen över Dalarna. Han var gift med *Kristina Magnusdotter* (2 vingar), som nämnes såsom änka 1383, och efterlämnade icke manliga avkomlingar. *Karl Ingebjörnsson* var 1341 anställd i marsken Anund Finvedssons tjänst, kallas väpnare och fogde i Dalarna 1351, häradshövding i Åkers härad 1366 och levde 1370. Han var (1348) gift med *Katarina Fadersdotter* och efterlämnade två döttrar *Kristina* och *Katarina* samt en son väpnaren (1377—1386) *Folke Karlsson*, vilken 1379 donerade jord till Vårfruberga kloster för beredande av lägerstad därstädes åt sina förenämnda systrar samt bortgav 1386 sin gård Rönöholm åt sin fästmö *Katarina Stefansdotter* att av henne besittas på livstid. Han var död 1421 utan bröstarvingar. Genealogien på riddarhuset ger åt Karl Ingebjörnsson ett andra gifte, med *Ingegärd Nilsdotter* till Öja i Närke, ävensom ännu en son *Peder Karlsson.* Djurklou påvisar[3] emellertid, att sagda Ingegärd Nilsdotter omöjligt kunnat vara Karl Ingebjörnssons andra hustru, enär han den 8 november 1348 bevisligen är gift med Katarina Fadersdotter och fru Ingegärds son Per Karlsson, åt vilken ärkebiskop Hemming (Nicolai), som avled 1351, gjort bröllop, måste antagas vara född på 1320-talet, men anser icke helt och hållet uteslutet, att hon *kunnat vara* Karl Ingebjörns *första* hustru. Ehuru ej fullt bevisat, finnas starka skäl antaga, att Per Karlsson i stället var son av en numera okänd riddare *Karl*, vilkens änka, Ingegärd till Öja, sedan gifte om sig med en riddare *Nils Kettilsson*, efter vilken hon var änka 1344, då hon donerade sin gård Traneberg i Torsö s:n till Rackeby kloster. Per Karlsson var gift med ärkebiskop Hemmings systerdotter, vilkens namn likväl icke nämnes, och hade en son *Karl Persson*. Ingen-

---

[1] Ben. meddelat författaren av redaktören för nya upplagan av adelns ättartavlor, G. Elgenstierna.

[2] Daterad 24 febr. och rör sig om ett jordbyte mellan honom och hans hustru samt farbrodern Karl Ingebjörnsson. Tr. i *Diplomatarium Dalekarlikum* under n:r 19. I *Sv. Riks-Archivets Pergamentsbref f. o. m. år 1351*, där denna handling i sammandrag finnes återgiven under n:r 108, säges Karl Ingebjörnsson och Sune vara *bröder*.

[3] *A. a.*, s. 72 n.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

dera av dessa, varken far eller son, ha efterlämnat några sigill och förekomma icke i någon enda handling utöver nämnda arvstvist. Att även de i sitt sköldemärke fört ekebladet är, påpekar Djurklou, sålunda icke säkert. Karl Persson hade blott en arvinge, *Jöns Karlsson*, som 1413 skrev sig till Berg på Ön och var underlagman i Västmanland 1420 samt var död före 1470. Hans hustrus namn är obekant. Jöns Karlsson hade två[1] söner, *Karl* och *Palne* Jönssöner, vilka båda omtalas 1470, då den förre, som redan 1455 är myndig, upprättar ett köpebrev, vilket bevittnas av den senare och beseglas av båda bröderna med deras faders sköldemärke ekebladet. Palne Jönsson efterlämnade inga manliga avkomlingar, men brodern *Karl*, som 1483 och 1485 försålde fädernegården Berga till Sten Sture d. ä., hade i sitt äktenskap med *Inga Jönsdotter* sonen *Anders Karlsson*, rådman i Stockholm. Denne kärade till fädernegården Berg 1513 och blev halshuggen i Stockholms blodbad 1520.

Förutom sonen *Jöns Karlsson*, vilken, som ovan nämnts, var sin faders ende arvinge, ger riddarhusgenealogien Karl Persson även en son *Michel Tasto*, vilket, säger Djurklou,[2] »är således intet annat än en på fri hand uppgjord konstruktion för att genom honom och [hans, enligtriddarhus genealogien, son] *Gottschalk Qvitzo* fastknyta de från Jacob i Simbla härstammande yngre Ekebladarne vid den äldre släkten eller Ingebjörnsönernas». Dessutom framgår av bevarade handlingar, att *Michel Tasto*, som 1463 försäljer sitt mödernegods Oppeby i Helgesta socken i Södermanland, varit son av *Magnus Michelsson Tasto* till Oppeby, vilken 1410 gifte sig med *Ingegärd Ervastdotter*. Dessa, far och son, förde i vapnet ett eklöv. Gottskalk Tasto, vilken var gift med *Märta Jönsdotter Posse*, uppges vidare i riddarhusgenealogien, såsom ovan berörts, ha haft en son *Jakob i Simbla*, som Rasmus Ludvigsson i den av honom sammanfattade släkttavlan sätter som släkten Ekeblads tidigast kände förfader. Senare forskare vilja emellertid förkasta ej mindre denne Jakobs stamfaderskap för släkten i fråga än även hans samhörighet med dennes i riddarhusgenealogien förekommande son Hans Jakobsson till Krokfors i Dalarna (och Sundby i Södermanland), under förmenande att den senare, som var väpnare 1512—1525, tillhört en annan ätt, möjligen gamla Svinhuvudsläkten, och varit en helt annan än Hans Jakobsson till Sundby.

---

[1] Riddarhusgenealogien upptar en tredje son, Matts Jönsson i Hageby, men dennes samhörighet med familjen till Berg måste t. v. betvivlas.

[2] Se ovan anförda uppsats, s. 18.

Jämväl daladiplomatariets utgivare C. G. Kröningssvärd, som i ett tillägg till nämnda urkundssamling, betitlat *Genealogiska tabeller*, under Tab. XII har en stamtavla över släkten Ekeblad, fotad på riddarhusgenealogien, ställer sig skeptisk mot Michels och hans sons, Gottskalk Tasto, inrangerande bland Ekebladarnas stamfäder. Därom skriver han: »Hvilkendera af Ingebiörns afkomlingar varit stamfader för denna gren är nu mera nästan omöjligt att bestämma. Man har ansedt det vara en vid namn *Michel Tasto;* men denne var en Meklenburgare, som emot slutet af 1300-talet inkom till Sverige och skall haft en son *Gotskalk*, hvilken kallade sig *Quitzou* och varit gift med *Märtha*, en dotter af Väpnaren *Jöns Lagesson Posse.* Vida mer sannolikt är det dock, att någon förblandning af namn ägt rum och att stamfadern för denna gren varit *Carl Pederssons* son *Michel Carlsson* och att denne varit gift med nyssnämnda Märtha, hälst namnet Lage från denna tid blef ett arf inom slägten.[1] I sådant fall hade denne Michel sonen *Jacob*, hvilken uppgifves, dels hafva bodt på Simbla i nu varande Westanfors socken i Westmanland, dels att hafva antagit detta namn» etc.

Det förefinnnes dock en urkund, som, ehuru publicerad i daladiplomatariet, (under n:r 890) hittills av genealoger icke beaktats och som belyser en del av ovanberörda mörka punkter beträffande släkten Ekeblads ursprung, liksom dessutom ett par handlingar kunna åberopas, som, synes det upptecknaren, bekräfta riktigheten av sagda släkts härstamning från Sundborns socken i Dalarna. Det aktstycke, som vid närmare undersökning ger några visserligen sparsamma, men ändock synnerligen värdefulla upplysningar om ifrågavarande släkts tre första led, är följande, Kopparberget den 21 januari 1484 daterade dombrev (RA):

Jach Greg*e*rs matyssz j tordsø[2] Riddh*e*r Lagma*n*d j Vesmanaland och offwer Dala Gör wetherleghz mz thz mith oppith br*e*ff ath tha jak lagma*n*d tingh holth j Dala hær*a*dh mz almogen opa Copp*er*berghz j nærware ærlegh och velbyrdigh ma*n* h*e*r niels stwr*e* Ridd*e*r och vedken[3] j fremme*n*by ok Niels maenssz domare A*n*no dnj mcd lxxx quarto odenzdagen næsth ept*e*r he*n*rici kom for r*e*tthe beskedeleg ma*n* hans

[1] Namnet Lage inom Simlasläkten kan måhända med större skäl ha upptagits efter riksrådet Lage Göstafsson (Sparre) till Hellekis och Torestorp. Dennes hustru Botilla Benktsdotter Pik var nämligen släkt med väpnaren Knut Pik, vilkens hustru Märita Nilsdotter var nära befryndad med Jakob Simlas svärfader riksrådet Folke Turesson (1/2 bock). Detta kan möjligen ge ett om ock svagt stöd åt riktigheten av genealogiernas uppgift om Jakob Simlas gifte med Beata Folkesdotter (1/2 bock), som jämväl stod i släktskapsförhållande till Hans Jakobsson Simla (se nedan). Förf:s anm.

[2] Texten suddig. Tordsø = Tyresö.

[3] = Vilken Olsson på Främby.

jopssz och kerde tel erik j swnnaborg Och sagde thz swnnaborg vaar hans rettha fæd(er)ne Och haffde hwarche han hans fader eller hans fadersyster nagen tydh fath ther skypte eller vedergeld foore[1] Tha lagde erich pederssz ther j retthen try besilt[2] perchmans breff lydend, ath hans j[opssz fader][3] fader henrik symbla hade thz kopt aff marqwardh frowenloff for koppar och jern som breffwen klarlike vttv[ise] och hadhe forb:de henrik symbla tha en hust:o het cresten och afflade mz henne en son het jopp och en dotter heth lycka [swa dødhe for:de hust:o cresten och] tha kom tredingen aff thz køppegotz oppa jopp ok hans syster lycke The twa dela som han købt ha[de gaff han en anna]n hust:o som heth helgia Olafs dotter Och hadhe lycke epter sik mz en heth niels tordzssz twa døttre cr[esten och — — — —] och hade for:de lycka syden Niels tordssz bleff dødh mz en annen man tre døtthrer Swa kom en heth mickel och fik [cresten ly]ckes dotter ther afflade han eth barn mz swa dødhe for:de hust:o crestin tha erffde begge thers dotter modren swa erffde han fremdel[es syn][4] dotter Syden togh han syn frylla heth margareta hwilka han hade affladh eth barn mz j lønzskelegge før en [han] gifth waar och heth ælin Och lodh sigh swa vyga vedh for:de margret Och woore the thel hoppa j otta aar syden the vigd waare hwilket olaff olssz och lasse anderssz vitnade ath her olaff i tellebergh hade them vikt thel samman pa then tydh han war kerke here j swerdesyø lagde och for:de erik fram j retten eth pappers breff besilt vnder her Esbiørs kirke here j norbergh och Anders laerssz bergx fogotte sammestadz jnsigle hwr:o for:de helgia hade salth mickel j swnnaborgh the twa dela som hennes bonde henrik symbla hade henne giffwith som han kopt hade och the twa dela køpthe mickel ffor ællewa skyppund och fyra liiffs pd koppar hade och for:de erik ith her jngel jønssz fastebreff lydend hwr:o tz mickel hade giffwet syn dotter ælin alle syna løssøre och the twædele som han kopt hade j for:de swnnaborg ytermer war ok hust:o ælin mickels dotter tellakt ath hwn skulle ey vare æktha ok retta Tha lod jak thennæ for:næ ærende thel nempden hwilket the grannelika ranssakade och offwervogo och sagde for:de køppe breff och fastebreff vedh fullæ makt then gaffwe och køpp laglike giordh vare Och for:d hust:o ælin ækta och rettha Epter nempdens ranzsakan vitne och edhe och engen moth mik eller nempden vædhia viille Tha dømpde jak førsth henrik symbla och hust:o crestins barn och affödhe tredingen thell j for:de swnnaborgh vndan tagen the femte del j then tredingh som for:de mickel erffdhe epter syn dotter hwilke twa dela och then fempte dell j then tredingen j for:de swnnaborgh dømpde jak for:de erik hans hust:o ælin och theres œrffwenom thel ewerdeligha æghæ och for:de hust:o ælin æktha och rettha fforbywdendes hwarjom enom henne thz føre kasta och fremdeles ey hyndre (-er?) eller qwæl[5] qwælia

[1] Kanske rättare fooer.

[2] = beseglade.

[3] Originalbrevet har ett stort fräthål. Parenteserna ange därför författarens försök till tolkning av den förlorade texten.

[4] Krönixgssvärd har tolkningen »hans frende».

[5] Så står det otvivelaktigt. Ordet »qwæl» utgör det sista å raden och då det icke kunnat skrivas ut i sin helhet till »qwælia» har skrivaren kanske tänkt stryka det, ehuru det ej skett. »Hinder eller kval göra» är däremot en vanlig term på tiden i fråga.

for:de erike och hans hust:o ælins del j for:de swnnaborgh vedh sex mark for lagmans dom. Thesse epter:ne xu (= XII) satto j nempden jøren peder nielssz vlff karlssz niels jonissz olaff erssz knut jenssz peder helsingh hynsse jønssz Olaf grå lasse anderssz Olaff ysakssz lyder och Oloff larenssz Thel ytermere lather jak hengha mith jnsigle nedhen for thz breff Datum anno die loco vt supra.

Att den i denna handling omförmälda arvstvisten rör sig om medlemmar av släkten Ekeblad, synes författaren kunna ställas utom varje tvivel. Namnen Jåp Symbla, riddarhusgenealogiens »Jacob i Simla», Hans Jåpsson lika med Hans Jakobsson till Krokfors, ävensom tvistefröet jord i Sundborns socken Dalarna, den Ekebladska släktens hemvist under 1400- och början av 1500-talen, torde vara bekräftelse nog.

Kontentan av dombrevets innehåll är denna. Hans Jåpsson kärade till »Erik j Swnnaborg» (Sundborn) under förmenande att sagda egendom var hans rätta fäderne. Erik med efternamnet Pedersson berättar då och bestyrker med tre stycken pergamentsbrev i huvudsak följande. Hans Jåpssons farfader *Henrik Symbla*, vilken genom köp av en Markvard Frowenloff[1] blivit ägare till »Sunnaborg», var gift 1:o med en *Kristina*, vilkens tillnamn ej nämnes, och 2:o med en *Helga Olofsdotter*, vilken såsom änka torde ha varit bosatt i Norberg. Med den första hustrun hade han två barn, sonen *Jåp* eller *Jakob* och dottern *Lycka*. Den senare gifte sig 1:o med en *Nils Tordsson* och 2:o med »en annan» onämnd och hade hon i förra giftet två och i det senare tre döttrar. Av döttrarna i första giftet blev den äldsta(?), vilkens namn, enligt vad som framgår av brevet, var *Kristina*, gift med en man vid namn *Michel*[2] av okänd släkt och fick med denne en dotter, som var död, när ovanstående dombrev utfärdades. Michel hade emellertid, »förrän han gift var», haft en förbindelse med en kvinna vid namn *Margareta*, som »i lönskaläge» fött honom en dotter *Elin*. Efter hustrun Lycka Henriksdotters död lät han emellertid i Svärdsjö viga sig vid nämnda Margareta, därvid en präst »Herr Olof i Tällberg», f. d. kyrkoherde i Svärdsjö,[3] förrättade vigseln. Detta äktenskap varade i åtta år, då det upplöstes,

[1] Markvard Frowenloffs namn skrives omväxlande Vrovenlof, Frolig och Fröligh. Han var gift med Sigrid, vilken 1440 som änka till biskopen och domkyrkan i Västerås för mannens en skuld överlät en andel i ett hytteställe i Hosjö damm, som hennes svärfader Markvard Fröligh, gift med Gertrud, köpt av Lars Hyttekämpe. Markvard d. ä. omtalas redan år 1406.

[2] »Michel i Sunneborg» omtalas i ett fastebrev 1464, tr. i *Diplomatarium Dalekarlikum* under n:r 118.

[3] Förekommer icke prästlängden för Svärdsjö s:n i Västerås stifts herdaminne.

troligen genom hustruns bortgång. Elin Michelsdotter blev gift med Erik Pedersson i Sundborn, vilkens rätt till sagda egendom »beskedlig man» Hans Jakobsson ville bestrida på grund av Elin Michelsdotters, enligt dennes förmenande, oäkta börd. Erik Pedersson fick dock tingsrättens bekräftelse på sin hustru Elins äkta börd och kunde därjämte med »pappersbrev», beseglat av kyrkoherden Esbjörn[1] i Norberg och bergsfogden därstädes Anders Larsson, bevisa, att hans svärfader skriftligen förärat sin dotter »de tvådela» i Sunnaborg, vilka han hade köpt av Henrik Simlas andra hustru Helga Olofsdotter, ävensom »femtedelen i tredingen», som han ärft genom sin första hustru.

Namnet *Symla* eller *Simla* förekommer redan under medlet av 1300-talet som familjenamn. År 1368 omtalas nämligen, dels en *Karl Symbla* såsom köpare av en gård i Västerås, dels ock en *Könike Simbla* såsom fogde i »Östanaros». Namnet har med sannolikhet något samband med Semla gård eller gruvor, senare bruk, i Västanfors socken i Västmanland men fordom tillhörande Norbergs socken, som då lydde till Dalarna. År 1539[2] omtalas även i Norbergs by en gård Simblegården, bebodd av en Nils Hård.

Den i ovan återgivna dombrev omförmälde *Henrik Symbla*, vilken troligen var en avkomling till Karl eller Könike Simla, omtalas mycket tidigt i urkunder rörande landskapet Dalarna och är då bosatt vid Stora Kopparberget, varest han i likhet med flertalet där befintliga frälsemän säkerligen drev bergsbruk. I juli år 1406 uppräknas han sålunda bland tingsrättens därstädes medlemmar och bevittnar samma år jämte Siukinus Simla, troligen hans broder, ett dombrev. År 1414 inköpte han av Olof Degesson och dennes hustru Margit »en täkt, som heter Dygse täkt, liggande västan (Sundborns-)ån jämte Karlabor (Karlborn) med allt där till ligger, intet undantaget». Köpeskillingen utgjorde 1 skeppund koppar, 28 mark penningar och sex alnar »kumest» kläde. Karlborn, som i det den 14 nov. 1414 upprättade köpebrevet[3] tidigast träder fram i någon handling, är beläget invid

[1] Uppräknas ej bland prästerna i Norberg i förenämnda herdaminne.

[2] I Otto Nilssons fogderäkenskap. Västmanlands handl. (1539: n:r 4), Kammararkivet. I samma by förekommer samtidigt »Vaasegården», vilken förklaras vara öde, men lydande under kyrkan. Sistnämnda gård omtalas tidigare i ett pergamentsbrev 1462 22/2.

[3] Återgivet av författaren i en den 23 juni innevarande år i Svenska Dagbladet (n:r 167) införd uppsats betitlad *Ett pergamentsbrev från Jösse Erikssons dagar. Ett fynd i Grycksbo pappersbruks arkiv. Ett välbevarat dokument, daterat 17 nov. 1414*, med 1 illustr.

nuvarande allmänna landsvägen till Falun, ungefär mitt emellan Sundborns kyrkby och Krokfors, som också utgjorde en av de första Ekebladarnas possession. Som synes av dombrevet 1484 ägde Henrik Simla dessutom »Sunnaborg», då beläget inom Svärdsjö socken. Vilken egendom, som därmed åsyftas, kan författaren icke fastslå. Karlborn kan det ej gärna ha varit, utan torde sagda Sunnaborn ha legat på den plats, där Sundborns kyrka och by nu befinna sig. Uteslutet är icke, att den ett par kilometer söder om kyrkan liggande prästgården med jordområde utgör det gamla Sunnaborn eller Sundeborgen, som det även skrevs. Kapell, lydande under moderkyrkan Svärdsjö, fick Sundborn först år 1620 och utbröts som egen församling år 1634. I ett dombrev den 8 december 1417 omtalas Henrik Simla i sådana ordalag, att man kan sluta sig till, att han då innehaft beställningen såsom domhavande i Österdalarna. Han synes ha levat ännu år 1437.

Denne släkten Ekeblads förste med säkerhet kände stamfader, Henrik Symla, förde icke och, i motsats till vad som uppgives i riddarhusgenealogien, troligen ej heller hans son Jakob Symla eklövet i sitt sköldemärke utan en *femuddig stjärna* inom en halvrund sköld.[1] Därom kan man så mycket mindre vara i tvekan, som avtryck av hans sigill ännu finnas i behåll.[2] Eklövet och det därav härledda släktnamnet torde ha upptagits av Henrik Symlas sonsonson Anders Hansson till Stola och anses numera härstamma från dennes moder Birgitta Andersdotter, som var dotter av häradshövdingen i Österrekarna Anders Eriksson (Ekeblad) och hans hustru Ingeborg Markvardsdotter Link. Denna förmodan[3] vidkommande sköldemärket ekebladets upptagande är likväl, synes det författaren, icke höjd över varje tvivel. Enligt riddarhusgenealogien förde Anders Hanssons till Stola moder Brigitta Andersdotter, vilkens föräldrar där icke angivas, »en halvmåne» i sitt vapen. Flere genealoger[4] uppgiva dock, att hon var dotter till

---

[1] Den s. k. Stjärnasläkten i Dalarna, från vilken Georg Stjernhjelm härstammar, förde också en stjärna, ehuru sexuddig, i sitt vapen. Även den historiskt bekante Anders Perssons på Rankhyttan namne och samtida Anders Persson d. y. av okänd härkomst hade i sitt sigill den sexuddiga stjärnan (i blått fält). Om den senare, se förf:s uppsats *Anders Persson på Rankhyttan*, Dalarnas hembygdsförbundtidskrift 1922, h. 2, och denna tidskr. 1922, s. 205.

[2] Se brev 1437 $^{13}/_{9}$, tr. i *Diplom. Dalek.* under n:r 866.

[3] Uttalad av författaren i ovan sid. 78 not 3 omnämnda uppsats. Den delas även av red. för nya upplagan av adelns ättartavlor.

[4] Av vilka må nämnas K. H. Karlsson (i hans ovan anförda utredning av medeltidssläkter med namnet Pik) och G. Elgenstierna.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

nyssberörde Anders Eriksson (Ekeblad). Vid den undersökning,[1] författaren låtit göra, av den sistnämndes sigill, som bl. a. finnes fogat till ett pergamentsbrev, daterat Gripsholm den 29 aug. 1486, framgår emellertid, att Anders Eriksson då i sitt vapen icke förde ett ekeblad utan *en pil*. Möjligen har han, ehuru författaren icke undersökt detta, senare upptagit ekebladet i sitt vapen, vartill han ock kunde ha ett visst berättigande, åtminstone på en tid, då sköldemärkena ännu icke voro så fasta. Hans svärfader väpnaren Markvard Link, som 1:o var gift med Benkta, Peder Rembolssons (1 bjälke) dotter, var nämligen sedermera i äktenskap förenad med Lars Jonssons i Berga dotter Benkta Larsdotter, som förde 3 ekollon eller blad i sköldens hörn.[2]

Rörande Henrik Simlas son *Jakob Henriksson Simla* lämna bevarade dala-urkunder inga närmare upplysningar. Enligt Kröningssvärds genealogiska tabeller var han bosatt på Karlborn[3] i Sundborns socken åren 1440—1446. Jämlikt riddarhusgenealogien åter var han bosatt på Simla i Västanfors socken i Västmanland och á vapen åren 1470—1490 samt gift 1:o med *Beata Folkesdotter*, dotter av riksrådet och hövidsmannen på Västerås Folke Turesson (1/2 bock) på Jämmertuna i Västmanland, vilken enligt Rasmus Ludvigsson skall ha varit gift med Engelbrekts änka Karin Larsdotter, och 2:o med »en dotter till Olof Olofsson[4] i Simbla(!), som förde en sexuddig stjärna i blått fält». Dessa uppgifter om Jakob Simlas båda giften emanera möjligen från Rasmus Ludvigsson,[5] vilken, som ovan berörts, var gift inom Simlasläkten, och få måhända, om så är händelsen, tillmätas en viss trovärdighet. Några samtida handlingar, som bekräfta detta, känner författaren dock icke till och har icke varit i tillfälle att för ändamålet genomgå riksarkivets m. fl. pergamentsbrev.

---

[1] Ben. verkställd av förste aman. i riksarkivet, kammarherren frih. H. Fleetwood. Ovanberörda sigill visar en ginbalkvis ställd pil med spetsen uppåt. »Pilen är», säger frih. F., »gjord kort och bred, varvid de för densamma mest karakteristiska delarna nämligen spetsen och nedre befjädringen gjorts onaturligt stora. Detta har givit anledning till, att pilen felaktigt tolkats som ett eklöv.»

[2] Se K. H. Karlsson i ovan anförda uppsats.

[3] Gårdsarkivet på Karlborn, som uppgives ha varit ganska rikhaltigt men av forskare veterligen ej genomgånget, har nyligen vid egendomens försäljning, i tanke att det var värdelöst, blivit uppbränt. Enahanda eller annan förstörelse har övergått arkiven på Främby, Grycksbo, Höjen, Liljan, Noret, Rotneby samt de gamla Stjärne-släktgårdarna Räfsarvet, Bollergården och Svartskär. De gårdsarkiv i Falutrakten som pietetsfullt bevarats genom tiderna, torde endast vara Lönnemossa, Stabergs med Ragvaldsberg (Rasberg) och Svedens.

[4] Se K. H. Karlssons ovan anförda uppsats. Folke Turesson anges där av förf. vara nära befryndad med väpnaren Knut Piks († 1488) hustru Marita Nilsdotter.

[5] I den stamtavla av Rasmus Ludvigssons hand, som finnes under avd. Biografica (Stjernhjelm) (RA), finnas ovan berörda giften dock icke upptagna.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Jakob Simla efterlämnade enligt riddashusgenealogien fem barn, sönerna *Vilken*, *Hans*, *Lage* och *Peder*, samt dottern *Ingeborg*, gift, så vitt författaren kunnat utröna, med en *Olof Hemmingsson*. Utöver dessa barn ser det ut som om han haft en son *Joen*. På ting å Kopparberget den 14 april 1545,[1] där en arvstvist rörande Karlborn förekommer till behandling, omtalas nämligen en *Erik Joensson* såsom brorson till Lasse Vilkensson, vilken var son till Hans Jakobssons till Krokfors m. m. broder Vilken på Karlborn. Huruvida denne Erik Jonsson är identisk med den då på Uggelviken boende bergsmannen med samma namn, som (1542) var gift med en dotter till Hans Skåning, har icke varit möjligt att fastslå. Bemälde Hans Skåning, som bland andra egendomar i Faluorten ägde Gråsälja i Svärdsjö socken, hade ytterligare en dotter *Karin*, vilken var gift med Jakob Simlas son *Lage Jakobsson* på Karlborn. Hon omtalas år 1545 och var då änka. Sistnämnda makar hade förutom sonen *Jakob Lagesson* på Krokfors en dotter *Kjerstin Lagesdotter*, gift med en *Olof Persson*, med vilken hon hade en dotter *Malin*, som blef gift med kyrkoherden i Funbo och Hötuna i Uppland »Herr Jöns»,[2] och dessutom[3] döttrarna *Gertrud*, *Barbro* och *Brita* och en son *Hans Lagesson*.

Jakob Simlas son *Peder Jakobsson* var gift med *Anna Gerlaksdotter*, som var dotter till Gerlak Markvardsdotter (sexuddig stjärna) och hans hustru Gertrud Hansdotter (Westfal) och som efter Peder J:s död gifte om sig med bergsmannen Olof Andersson på (Stora) Näs i Hosjö. Peder Jakobssons dotter *Margareta*, gift med ägaren till Pershyttan i Hedemora landsförsamling och Nyhyttan i Silvberg i dåvarande Stora Tuna socken, *Nils Pedersson*, vanligen kallad »Nils orgellekare», blev som bekant genom dottern Klara Nilsdotter svärmoder åt den kände genealogen Rasmus Ludvigsson.

Vad slutligen Jakob Simlas son *Hans Jakobsson* beträffar, omtala bevarade urkunder, att han den 13 januari 1485 var ledamot i Stora Kopparbergs tingsrätt och den 2 aug. 1492 nämnes han bland de »XII dandemen», som fått i uppdrag att verkställa syn angående rågången mellan Vika och Stora Schedvi socknar, där-

---

[1] Tingsprotokollet i fråga tr. i daladiplomatariet under n:r 684.

[2] Kyrkoherde Jöns' ovanstående gifte är icke bekant för utg:na av ärkestiftets herdaminne. — Förutom ovannämnde barn torde Lage Jakobsson jämväl ha haft en son Nils Lagesson, vilken omtalas år 1552.

[3] Enligt Rasmus Ludvigssons egenhändiga anteckningar om Jakob Simlas avkomlingar. Biografica (Stjernhjelm) RA.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

vid han säges representera Svärdsjö socken.[1] Han uppgives ha varit bosatt på Krokfors[2] i Sundborns socken. Efter sistnämnda år påträffas han icke i någon urkund rörande landskapet Dalarna. Detta kan tilläventyrs bero på, att han, sedan han genom hustruarv kommit i besittning av det betydande godset Sundby med dess underlydande elva gårdar, ansett det ofrånkomligt att flytta ned till Sundby och själv övertaga förvaltningen av det stora godset. Hans död torde ha inträffat omkring år 1530. Enligt riddarhusgenealogien var han gift 1:o med *Beata Pik*, dotter av Måns Knutsson Pik (mussla) till Bjursnäs, vilken år 1508 blev ihjälstucken på Västerås slott av Klemens Hogenskilds tjänare, samt änka efter Erik Pedersson till Dräggestad. Denna Beata återfinnes icke i den Pikska släkttavlan, som upprättats av K. H. Karlsson, och denna är även beträffande hennes föregående gifte felaktig (se nedan). Vad man med visshet tror sig veta, är emellertid, att *Hans Jakobsson* var gift med förenämnde Erik Pederssons (skaftat blad) i Dräggesta änka *Birgitta Andersdotter*, dotter av Anders Eriksson (Ekeblad) och Ingeborg Markvardsdotter Link.[3] Det är otvivelaktigt genom detta sitt gifte, som Hans Jakobsson bekom äganderätten till godset Sundby i Jäders socken i Södermanland. Hans hustru Birgitta Andersdotters mormoder Bengta Larsdotter (3 ekollon eller blad) blev nämligen efter sin man väpnaren Markvard Links död omgift med häradshövdingen i Åkers härad Magnus Pik († 1462), som år 1428 var gift med Ingegärd Knutsdotter (Blå), vilkens fader Knut Benktsson ägde Sundby (och Arnäs), och som då jämväl fick Sundby i arv efter sin svärfader. Efter Hans Jakobssons till Krokfors frånfälle bortbytte hans änka med barnen Anders' och Ingeborgs samtycke den 17 mars 1530 Sundby säteri med tillydande mot ett dussin andra i Södermanland och Västmanland belägna gårdar till konung Gustaf I.

Hans Jakobsson till Krokfors och Sundby hade följande barn:

Margareta Hansdotter, troligen död omkring 1529. Hon var gift 1:o med bergsmannen *Greger Ulfsson* (rött lejon) på Gammelgården i Kniva bergslag av Vika socken i Dalarna och 2:o (enligt riddarhusgenealogien) med en *Ulf Pedersson*, båda troligen avlidna före år 1529. Vid den syndaförlåtelse, kung Gösta den 6 sept. sistnämnda år gav Mårten Skinnare i Vadstena för

---

[1] Se *Diplomatarium Dalekarlikum* under n:ris 135 och 148.

[2] Enligt Kröningssvärds genealogiska tabeller samt riddarhusgenealogien. Krokfors omtalas första gången i ett köpebrev den 6 juni 1403, tr. i daladiplomatariet under n:r 60.

[3] Se ovan s. 79.

hans uppdagade andel i det Småländska upproret, hade Mårtens löftesman på hans vägnar såsom försoning för hans ifrågavarande förseelse gjort vissa utfästelser, bl. a. att han var villig avstå »the twå gårda, som han hadhe til panta aff Anderss Hanssons syster hustrw Margareta i knyffua, huilke twå gårda wij igen vntt haffue för:de Anderss Hansson».[1] Margareta Hansdotter torde ha avlidit före den 1 febr. 1530, enär konungen då till bemälde hennes broder skänkte 2:ne gårdar i Harakers s:n i Västmanland, även ledes pantsatta till och frånträdda av Mårten Skinnare.

Anders Hansson, regementsråd (1529), fogde på Älvsborgs slott, sedan slottsloven på Läckö. Skrev sig till Stola i Kållands härad i Västergötland och torde ha avlidit i Hamburg 1544, dit han året förut anlänt som svenskt sändebud. Se i övrigt ANREP *Sv. adelns ättartavlor*.

Ingeborg Hansdotter lär ha levat ännu 1565. Hon var gift 1:o med *Per Knutsson* på Gylle i Stora Tuna socken, Dalarna, död före 1530, och 2:o med *Nils Larsson* (1 vinge) till Fornby i nyssnämnda socken, vilken levde ännu 1544 $^{23}/_{4}$, samt

Benkta Hansdotter, abedissa i Sko kloster.

Att Hans Jakobsson till Sundby gifta döttrar båda fingo dalkarlar till män får nog ej anses endast som en slump. De voro helt visst liksom brodern Anders Hansson till Stola själva bördiga från Dalarna. Ett ojävaktigt bevis därpå finnes, ehuru måhända tillförene ej beaktat. När f. d. bergsfogden vid Stora Kopparberget Jeppe Hansson (Svinhufvud)[2] liksom en del andra upproriska dalkarlar »för någen hans brutt skuld affhuggen wart», fäste Anders Hanssons till Stola svåger Nils Larsson till Fornby konungens uppmärksamhet vid, att bland den fasta egendom, som tillhört den avrättade och på grund av den över honom fällda domen enligt lag borde tillfalla K. Maj:t och kronan, befunne sig en äng, benämnd »Sunnerborg» i Svärdsjö socken, »*som skall ware hans* [Nils Larssons] *hustrwes rätte arff*», men som hon för någon tid tillbaka hade pantsatt till bemälde Jeppe Hansson. Konungen tog saken i övervägande och beslöt att av »synnerlige

[1] *Konung Gustaf den förstes registratur*, VI, s. 281.

[2] Denne, som skrev sig till Risholn, har understundom förblandats med Jakob Hansson till Krokfors och Sundby. Jeppe Hanssons broder Ingel Hansson blev för förrädiska stämplingar mot konungen även han avrättad (1534). Båda voro söner till bergsfogden vid Stora Kopparberget Hans Jeppesson (Svinhuvud). Förf. Karl Erik Forslund gör Ingel Hansson oriktigt till bondson från Danielsgården i Nedre Gärsbyn, Rättviks socken. Se *Med Dalälven från källorna till havet*, bok VIII, sid. 65.

gunst och nåde» med ett öppet brev, daterat Gripsholm den 23 april 1544, »vnne och tillathe» Nils Larsson till Fornby, »att hann frij och ubehindret må och skall komme till samme äng igenn och henne nyttie, bruke och beholle, hann och hans effterkommende effther honom».[1] Sundborn ägdes, som ovan närmare framhållits, redan i början av 1400-talet av stamfadern för den släkt, som är föremål för föreliggande utredning. Betydelsen av godsbesittning i samma trakt och de sannolikhetsskäl, som därav kunna dragas, känner envar genealog till.

Ännu ett enligt författarens förmenande ovedersägligt bevis finnes slutligen vidkommande Stolaättens samhörighet med Sundbornssläkten. I Otto Nilssons fogderäkenskap för Svärdsjö socken å 1539 omtalas, att egendomen Backa därstädes, som skattar 6 öre i markgäldspenningar och 1 öre i skogskatt samt 2 fodringshästar, är förpaktat till en Engelbrekt, rörande vilken uppgives, att han »*gör Anders Hansson på Stola i Afrad 10 mark*». Det får med all säkerhet icke betraktas som en tillfällighet, eller en kapitalplacering, att denne i Västergötland bosatte frälseman är godsägare just i den trakt, varest Henrik Simla och hans ovan angivna avkomlingar i mer än 100 år besuttit jordegendomar och varit brukande bergsmän. Den av riddarhusgenealogiens författare gjorda förläggningen av släkten Ekeblads till Stola tidigare verksamhetsområde till landskapet Dalarna, har, såsom författaren här ovan sökt påvisa, skett av verkligt bindande skäl.

För större översiktlighet meddelas en släkttavla, dock endast upptagande ovan omnämnda ättemedlemmar.

---

[1] *Konung Gustaf den förstes registratur*, XVI, s. 253.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Henrik Simla (5-uddig stjärna),
g. 1. m. *Kjerstin*, 2. m. *Helga Olofsdotter*.

- 1. *Jakob H—n*, g. 1. m. *Beata Folkesdotter* (1/2 bock), ? 2. m. — — *Olofsdotter* (6-uddig stjärna).
  - *Vilken J—n* till Karlborn.
    - *Lasse V—n* till Karborn. 3 barn, se riddarhus-genealogien.
  - *Hans J—n* till Krokfors och Sundby, g. 2. m. *Birgitta Andersdotter* (Ekeblad).
    - *Margareta H—r*, g. 1. m. *Greger Ulfsson* (rött lejon), 2. m. *Ulf Pedersson*.
    - *Anders H—n* (Ekeblad) till Stola, se sv. ad. ättartavlor.
    - *Ingeborg H—r*, g. 1. m. *Per Knutsson* på Gylle, 2. m. *Nils Larsson* (1 vinge) till Fornby.
    - *Bengta H—r*, abedissa i Sko kloster.
  - *Lage J—n*, g. m. *Karin Hansdotter Skåning*.
    - *Jakob L—n* till Krokfors.
    - *Kjerstin L—r*, g. m. *Olof Persson*.
    - *Hans L—n* till Karlborn.
    - *Gertrud L—r*, gift.
    - *Barbro L—r*, gift.
    - *Brita L—r*, gift.
    - *Nils L—n* ?
  - *Peder J—n*, g. m. *Anna Gerlaksdotter*, omg. m. *Olof Andersson* på Näs.
    - *Margareta P—r*, g. m. *Nils Pedersson Orgellekare*. Dotter *Klara*, g. m. *Rasmus Ludvigsson*.
  - *Joen J—n*, okänd
    - *Erik J—n*, g. ? m. — *Hansdotter Skåning*.
  - *Ingeborg J—r*, g. m. *Olof Hemingsson*.
- 1. *Lycka H—r*, g. 1. m. *Nils Tordsson*, 2. m. okänd.
  - 1. *Kjerstin*, g. m. *Michel* i Sundborn, omg. m. *Margareta*.
    - 2. *Elin*, g. m. *Erik Pedersson* i Sundborn.
  - 1. dotter, 2. 3 döttrar, alla okända.

Johan Fredrik von Nolckens brev till Fredrik Sparre åren 1773—1781.

Meddelade av **H. L. von Dardel.**

Friherre J. F. von Nolcken, som var född 1737, ägnade sig först åt sjövapnet och avancerade till kapten vid flottan, medan han samtidigt fästes vid hovet i egenskap av kammarherre hos änkedrottning Lovisa Ulrika. Härunder lyckades han förvärva sig Gustav III:s ynnest, och han synes å sin sida hava hört till denne konungs ivrigaste beundrare. År 1773 utnämndes v. Nolcken till envoyé i S:t Petersburg, i vilken befattning han kvarstod till krigsutbrottet 1788. Det var hans depescher angående ryska rustningar mot Sverige, som av konungen togos till förevändning för de svenska stridskrafternas överförande till Finland.

Efter freden med Ryssland förflyttades v. Nolcken 1791 till envoyé i Wien, därifrån han likväl rapellerades 1794 i samband med den Armfeltska högmålsprocessen. Bland Armfelts beslagtagna korrespondens fanns nämligen även brev till denne från v. Nolcken med förklenliga uttalanden om regeringen. Dessutom lade man honom till last, att Armfelt efter sin flykt från Neapel kunnat passera Wien utan att bliva anhållen.

Hedvig Elisabet Charlotta skriver i sin dagbok härom bl. a. följande: »Ehuru det i hans (v. Nolckens) skrivelser ej fanns något direkt brottsligt, begagnade regeringen med förtjusning detta tillfälle för att återkalla honom ty han är icke någon framstående diplomat,» och vidare: »Rikskanslern är i själva verket skuld till att baron v. Nolcken råkat i onåd, ty Sparre kan icke tåla honom. Orsaken därtill är, att N. i sina brev yttrat sig tämligen oförbehållsamt om Sparre, varöver denne blivit sårad och förmodligen nu vill hämnas». Den forna vänskapen mellan Sparre och v. Nolcken, som givit sig uttryck i den brevväxling, varur utdrag här nedan meddelas[1], förbyttes sålunda senare i motsatsen härtill. J. F. v. Nolcken avled i Stockholm 1809.

[1] Breven, skrivna på franska, tillhöra arkivet på Börstorp.

Friherre Johan Fredrik von Nolcken.
Porträtt i olja av Alexander Roslin (1776). Jordberga.

I det första av dessa brev, daterat Petersburg den 21 juli 1773,[1] uttalar v. Nolcken sin stora glädje över Sparrres utnämning till hovkansler samt sin aktning och tillgivenhet för denne. Därefter övergår han till att tala om sin egen nya ställning. »En persons debut i ett främmande land är ju i allmänhet svår, men för mig har den mycket underlättats genom det vänliga mottagande man berett mig vid hovet, och den artighet, med vilken alla människor överhopat mig. Detta behövdes också för att, i trots av det smickrande i min mission, trösta mig för att nödgas leva avlägsnad från en konung, som jag dyrkar, och från alla mina vänner. Det enda, som skulle skänka verklig tröst åt mitt hjärta, vore tillfredsställelsen av att med framgång kunna tjäna kungen och få se det goda samförståndet mellan de båda hoven riktigt återställt.»

»Jag har just emottaget ett porträtt av kungen, som jag beställt av herr Lundberg, varvid jag bett honom att göra sitt allra bästa. Han har lyckats över förväntan. Porträttet är utmärkt väl målat, mycket likt och ramen av utsökt skönhet. Jag är utom mig av glädje över att äga detta porträtt och erfar aldrig någon angenämare känsla än då jag kastar mina blickar på denna enastående fysionomi, som uttrycker så mycken nobless, esprit och själ och som tillhör en Herre, vilken jag älskar lika varmt, som om han vore min like.»

I ett följande brev av den 13 december samma år, som överbringats genom en baron Pfeif,[2] »broder till den vid gardet», säger han om denne. »Hans äventyr äro för många för att jag skulle företaga mig att redogöra för dem. Jag vill i få ord säga Er, att han har tillbragt flera år i Ryssland (efter att ha genomrest hela jordklotet) i egenskap av snickare och under namnet Sauvage, att hans arbetens elegans, hans hederliga karaktär och goda seder hava förvärvat honom aktning av landets store, och att, sedan han yppat sin börd och stängt sin verkstad, hava flera och bland dem greve Panin överhopat honom med godhet och artighet. Det fattas honom varken begåvning eller kunskaper, men saknaden av bättre umgänge har givit honom un air neuf, se där allt. Hans önskan är att få komma in på något byggnadskontor. Jag har givit honom ett brev till H. E. greve U. Scheffer, som jag hoppas vill göra något för honom.»

I fortsättningen av sitt brev redogör v. Nolcken rätt utförligt för intrycken från sin nya post:

[1] Detta liksom följande data hänför sig till nya stilen.
[2] Daniel Pfeif, sedan hovintendent.

»Om jag endast läte mig ledas av ärelystnaden, skulle jag känna mig särdeles belåten med en så smickrande post, som den konungen anförtrott mig, men min känslighet har tyvärr alltid förkvävt ärelystnadens och fåfängans röst i min själ. Ett pålitligt och angenämt umgänge, intima vänskapsförbindelser, se där den enda lycka, som jag njutit i världen, den enda, som min själ eftertraktat, och vilken jag för närvarande ser mig med smärta berövad. Jag lever i ett land, otillgängligt för sådana oskattbara förmåner, och där misstron och misstänksamheten valt sin hemvist, vilka behärska alla sinnen här och förkväva lusten till umgängesliv samt medföra att utlänningar hållas på avstånd. Här finnas endast två hus, där vi äro mottagna, nämligen familjen Czernischews. Återstoden av nationen flyr oss som pesten. Damerna i Ryssland äro i allmänhet föga aimabla, utan kalla, fiera och blyga tillsammans med utlänningar. Paruren utgör deras enda studium, deras enda sysselsättning. De kunna dock ej undgå att frappera vid första ögonkastet. Prakten, smaken och elegansen i deras klädedräkt, mängden av juveler, med vilka de äro betäckta, det otvungna och nobla i deras sätt att uppträda, allt detta intager en att börja med, men detta intryck försvagas betydligt vid en närmare granskning. Deras uppfostan har varit mycket försummad, och de äro i saknad av de mest elementära kunskaper. Deras till följd härav befintliga brist på idéer gör att de frukta för samtal med utlänningar, fastän de tala mycket väl franska. Däremot finna de sig väl tillrätta med sina egna landsmän, då de kunna använda sitt eget språk och på grund av den överenstämmelse i intellektuellt avseende, som förefinnes mellan båda könen i detta land. Okunnigheten är en gemensam egenskap hos dem. Man kan vara övertygad om att paruren och kläderna utgöra det ständiga ämnet för deras konversation. Männen likna i detta hänseende i allmänhet kvinnorna: En vacker fernissa, tomma huvuden, falska världsbegrepp, mycken slapphet och ingen idé om den sanna hederns fordringar. Några ryssar, uppfostrade utomlands, utgöra ofta undantag från den allmänna regeln, men långt ifrån att bliva tagna till mönster för andra, bliva de betraktade såsom högst löjliga, och om de ha mod att framhärda i sina principer, skörda de ingen annan fördel härav än sin personliga tillfredställelse. Större delen av dem väljer den utvägen att återgå till det råa tillståndet för att kunna njuta av de nöjen och förmåner, som societetslivet erbjuder. Damerna äro för övrigt behäftade med tvenne stora svagheter. De utmärka sig för en utormordentlig gourmendise, vilket gör att smärta figurer

äro ytterst sällsynta i Ryssland, och de äro fasligt osnygga. Lika omsorgsfullt behandlad som den synliga delen av kroppen är, lika försummad är, säger man, resten av densamma. Utländska damer ha försäkrat mig, att det är någonting alldeles otroligt. Männen måtte här vara bra överseende. Då de ryska damerna ej kunna förutsätta samma egenskap hos oss, förefinnes härigenom ännu ett skäl, varför de ej vilja mottaga oss i intimité. Jag känner två à tre charmanta damer här, som äro vackra, älskvärda, fulla av behag och talanger och vilka tycka om utlänningar, men en fars, en mors eller makes tyranni eller andra hänsyn hindra dem i deras goda avsikter, varför ock deras behag äro förlorade för oss.»

»Ni kan på grund av denna ofullkomliga skiss döma om de resurser, som sällskapslivet i Petersburg erbjuder, och om den saknad, man måste känna, då man haft lyckan få njuta förmånen av den mest angenäma av societeter. Till följd av mitt lynne, som är stämt för hypokondri, kräves det den största ansträngning av mitt förnuft, för att jag ej skall duka under vid ett så tråkigt liv. Lägg härtill, att naturen här, långt ifrån att göra vårt tillstånd mera uthärdligt, bidrager att göra det ännu obehagligare. Kölden är här långvarigare och mer bitande än i Sverige, och Petersburg, omgivet av träsk och byggt på sumpmark, mottager de mest elakartade, ohälsosamma avdunstningar, som under hela året utbreda tusen sjukdomar bland innevånarna och företrädesvis bland utlänningarna. Slutligen, och för att fullborda tavlan, så övergår dyrheten allt vad man kunnat inbilla sig. Allting är förskräckligt dyrt, nödvändighetsartiklar, lyxsaker, bostäder, betjäning, med ett ord allt. Med iakttagande av den största sparsamhet har jag ej kunnat ungå att göra skulder. Storfurstens bröllop är i själva verket en utomordentlig händelse, men olyckligtvis finner jag att man hemma hos oss betraktar den såsom en helt vanlig. Oaktat all omsorg och sparsamhet från min sida vid detta tillfälle, så ha mina utgifter med anledning därav stigit till 4,000 rubler, medan vårt hov endast försträckt mig 1,200.»

»Det enda, som uppehåller och tröstar mig är den framgång jag haft beträffande de offentliga angelägenheterna, och för vilka vi ha omständigheterna att tacka.

Konungens av Preussen försvagade inflytande vid härvarande hov (som ej längre stöder sig på den beundran han förr väckte, utan på den makt, han vetat att förskaffa sig), långvarigheten av ett kostsamt krig, på vilket nationen tröttnat, inre oroligheter, svåra att stilla, och en berättigad fruktan att genom ett anfall på

Sverige antända krigets fackla i alla hörn av Europa, se där garantierna för Rysslands fredliga avsikter gent emot oss, åtminstone för någon tid framåt. Denna tid av lugn bör emellertid väl användas, så att vi kunna bliva i stånd att möta en så fruktansvärd fiende och hindra honom att intränga på vårt område. Vad vår store och vise monark redan utfört detta år har återskänkt oss en stor del av det anseende, vi förut förlorat. Styrt av en upplyst och verksam regent äger Sverige alla de resurser, som böra kunna försäkra detsamma om lycka i det inre och göra det respekterat av dess grannar. Måtte vi ännu en tid få åtnjuta ett behövligt lugn, på det att kungen må kunna fortsätta med att återuppliva och giva styrka åt allt det, som vår förra beklagliga styrelse låtit förfalla, och herrar ryssar skola betänka sig två gånger innan de söka sak med oss. Det är i synnerhet flottan, som är förtjänt av uppmärksamhet från kungens sida. Ryssarna förbliva alltjämt barn i fråga om sjömansyrket, och om vi äro överlägsna dem till sjöss, komma alla de krig, som de företaga mot oss, att sluta till deras nackdel. Deras trupper till lands åter äro ojämförliga, den ryske soldaten är måhända den bäste som existerar, men deras officerare äro djupt okunniga. Om vi förstå att draga fördel av dessa saker, böra vi kunna känna oss trygga för framtiden. — — — — — Man har ännu ej kommit till rätta med den dåre,[1] som gav sig ut för Petter III och satt sig i spetsen för de upproriska, vilkas antal t. o. m. befinner sig i ansenlig tillväxt. För att bringa dem till förnuft ämnar man skicka dit en general, benämnd Bibikov, en man av mycken förtjänst, som säkerligen kommer att betaga den föregivne tsaren lusten att regera».

»Jag tror mig i ett föregående brev ha talat med Er om kejsarinnans alla älskvärda egenskaper, hennes stora sådana känner Ni väl till förut. Beskrivningen av dessa kommer att bli rakt motsatt den, jag gjort av nationen i övrigt. Om alla damer i hennes rike liknade henne, skulle detta vara ett jordiskt paradis. Om hennes undersåtar ville följa hennes exempel i godmodighet och hövlighet, även mot utlänningar, skulle Petersburg vara den mest charmanta stad i världen, men olyckligtvis äro de fast övertygade om denna furstinnas oefterliknelighet och vilja ej utsätta sig för skammen att misslyckas. Jag skulle betrakta det som höjden av lycka, om kungen och kejsarinnan lärde att känna varandra. De skulle då ej kunna undgå att beundra varandra, och som avundsjukan ej torde ha så lätt att uppstå mellan personer av olika kön, är jag

[1] Pugatjev, avrättad 1775.

övertygad om, att de skulle komma att tycka om varandra. De äro helt visst de mest älskvärda varelser, som finnas i detta sekel.»

Den 2 september 1774 omtalar v. Nolcken att ryska hovet inom kort ämnar begiva sig till Moskva för att stanna där en längre tid. Han beklagar sig över att nödgas flytta med dit, vilket måste medföra dryga kostnader, men tröstar sig med att »man har ej sett Ryssland, om man ej tillbragt någon tid i Moskva». För skötandet av de löpande göromålen i Petersburg ämnar han där kvarlämna sin sekreterare Kjörning,[1] men hoppas att man från Stockholm vill sända honom någon intelligent ung man, som kan åtfölja honom till Moskva.

Direktören vid teatern i Stockholm friherre G. J. Ehrensvärd befann sig vid denna tid på besök i Petersburg.[2] Om denne heter det i samma brev: »E. använder tiden på bästa sätt. Han ser och tar kännedom om allt, som är förtjänt av en resandes uppmärksamhet. Jag är mycket belåten med hans sällskap». Ännu i slutet av november är E. kvar i Petersburg. v. Nolcken skriver nämligen den 28 nov., att han övertalalat E. att stanna ännu några dagar »för att se en ny italiensk opera, som heter Lucio Vero». I ett brev av den 14 oktober 1774 uttrycker v. Nolcken sin djupa bedrövelse över Fiken v. Fersens död.[3] »Aldrig, aldrig kommer jag att kunna glömma den mest älskvärda kvinna, som jag känt, den mest sällsynta karaktär, den uppriktigaste av vänner.»

Att såsom sekreterare åtfölja v. Nolcken till Moskva utsågs legationssekreteraren Gramstorff, varöver N. uttalar sin synnerliga belåtenhet. »Detta val har gjort mig stor glädje. Jag har känt honom sedan länge, det är en mycket präktig karl, som bör vara rutinerad i fråga om det arbete, som väntar honom, eftersom han i nära 20 år varit använd i karrieren. Det enda som oroar mig är hans dåliga hälsa, som jag fruktar att klimatet här kommer att ytterligare försämra.»

Nolckens första brev från Moskva är daterat den 2 mars 1775. »Oaktat jag varit här närmare en månad, är jag föga orienterad i Moskva. Denna stad har en ofantlig utsträckning, och som den är ganska oregelbundet byggd, fordras det en väldig tid och många fotvandringar, något som årstiden ännu ej tillstädjer, för att lära känna densamma. Här finnes en otalig mängd adelsfolk, vilket gör hovet mycket lysande. Under de vanliga courdagarna ses i

[1] Georg v. Kjörning, sedan kommerseråd.

[2] Dennes titel och förnamn angives ej i brevet, men med all sannolikhet avses G. J. E.

[3] Sophie v. F., g. m. överhovstallmästaren greve A. F. Lewenhaupt.

allmänhet 2 à 3 hundra damer och på hovmaskeraderna 4,000 personer, alla tillhörande adeln. Den senaste maskeraden fick en särskild glans till följd av tvenne kadriljer, båda mycket vackra, magnifika och gnistrande av juveler, kejsarinnans i turkiska, storfurstens och storfurstinnans i spanska dräkter. Kejsarinnan superade därefter med sin kadrilj och anställde till dess förmån ett lotteri på nipper, där envar erhöll sin vinst, några av stort värde, ända till sextusen rubel! Det är att förena det nyttiga med det angenäma.»

»Beträffande umgängeslivet i övrigt äro vi inskränkta till den utvalda krets, i vilken vi levat i Petersburg, familjen Czernichev, och vi känna oss lyckliga över att den förflyttat sig hit. Det är omöjligt att bliva introducerad i någon av här bosatta familjer. Familjerna äro ytterst talrika, ha var och en sin vidsträckta släktkrets och umgås uteslutande inom denna. Ryssarna själva mottagas knappast annat än inom den egna släkten. Den vackra årstiden kommer att giva oss tillfälle att göra utflykter i Moskvas fagra omgivningar. Men denna vackra årstid dröjer länge med att infinna sig. Man hade skrutit så mycket för oss med fördelen av klimatet här mot det i Petersburg, men hittills har jag funnit att 54 och 60 latituden likna varandra som tvillingar. De senaste 14 dagarna hade kunnat vara värdiga Torneå.

Jag är ytterst belåten med Gramsdorff. Jag söker endast men utan framgång att moderera hans nit i arbetet, av fruktan för att hans svaga hälsa ej skall stå ut härmed. Ni måste medge att arbetet med att sätta två långa depecher i chiffer och att dechiffrera en, som samma dag ankommer, nästan överstiger en människas krafter, och jag är övertygad om, att han är den ende legationssekreterare, som skulle underkasta sig något dylikt. Ni hyser välvilja mot denne präktige karl, min käre baron, värdigas giva honom ett prov härpå! H. E. Carl Scheffer hade redan i Berlin smickrat G. med att han skulle bli adlad. Han hade till och med lovat det åt herr Zöge[1] och åt mig. Många ha hedrats med en sådan utmärkelse, vilkas tjänstemeriter och personliga egenskaper ej gingo upp mot hans, och den stackars G. blev bortglömd.»

Ett efterlängtat avbrott i den långvariga Moskvavistelsen bereddes v. Nolcken, då han under sommaren 1775 vid ett besök, som Gustaf III gjorde i Finland, fick tillfälle att uppvakta konungen. Hänförd häröver skriver N. den 30 juni till Sparre. »Det är Er jag har att tacka för den tillfredställelsen att ha fått uppvakta vår

[1] Otto Jacob Zöge v. Mantteuffel, svensk minister i Berlin.

store och dyrkade monark, att ha fått återse denne furste, som jag älskar av hela min själ. — — — — Kungen bemötte mig med den mest utsökta älskvärdhet, jag kan säga med den ömhet, som sedan länge utgjort min ära och lycka, och vars förnyande uppfyllt mitt hjärta med tacksamhet och sådana sensationer, för vilka säkerligen icke gives någon tillräckligt poetisk benämning på något språk. De närma sig till avgudadyrkan — — — — — Allt vad jag sett kungen göra, allt vad han sagt och all den godhet, han visat mig under loppet av denna resa, har ökat min beundran för denne furste, och jag prisar mig lycklig att vara hans undersåte.»

Härefter övergår brevskrivaren till andra ämnen.

»Ni får inom kort se greve Schuwaloff, som kommer för att besvara greve Lewenhaupts compliment.[1] Jag har haft föga tillfälle att lära känna honom, men han är, efter vad man säger, mycket förbindlig, mycket spirituell, har gott minne och deklamerar överlägset, däruti han såsom lärare t. o. m. haft den ryktbara Clairon. Dessutom är han poet, och hans epistel till Ninon, som ni utan tvivel känner till, är ett mycket behagligt verk. Jag är ledsen över att hans fru ej åtföljer honom till Sverige; hon är särdeles älskvärd och besitter många stora förtjänster. Hon skulle ha behagat kungen och alla andra mycket, men jag fruktar att våra damer skulle känt sig en smula förödmjukade på grund av hennes magnificence. Hon besitter diamanter till ett värde av 500 tusen rubler.»

»Vi äro nu i färd med att börja festerna, som givas med anledning av freden och komma att bliva lysande. Man arbetar på förberedelserna härtill med en iver och snabbhet, som närmar sig till det otroliga, och man ser i dag paviljonger, tempel, ja, t. o. m. städer, där ens öga för en stund sedan endast upptäckte nakna slätter.»

»Hovets förflyttning till Petersburg är bestämd till början av december eller vid första inträffande slädföre. Jag tillstår för Er, att jag lämnar Moskva utan saknad, för att ej säga med verklig glädje. Med vilken fröjd skall jag ej åter finna mig i mitt vackra hem i Petersburg.»

Den 24 augusti omtalar v. Nolcken en förändring inom franska beskickningen. »Herr Duvand har nyligen blivit ersatt av marquis de Juigné och återvänder inom kort till Frankrike, uppriktigt saknad av dem, som lärt känna och uppskatta honom på

[1] Överhovstallmästaren greve Adolf L., som i maj 1775 sänts till Petersburg.

grund av hans begåvning, kunskaper och pålitlighet. Juigné besitter alla de egenskaper, som skola göra honom lika omtyckt. Han åtnjuter i Frankrike det största anseende, och han har under sin levnad givit mångfaldiga ptov på beundransvärd oegennytta och friskostighet, för vilka dygder han har särskild böjelse, och som hans stora förmögenhet tillåter honom att utöva. Dess båda omständigheter förefinnas olyckligtvis högst sällan samtidigt.»

»Jag hade för länge sedan skrivit till Torvigge[1] för att bedja honom laga så, att porträttet av hertiginnan av Södermanland, bestämt för hennes höga vän, storfurstinnan,[2] bleve sänt till Petersburg före seglationstidens utgång detta år, men jag har ej hedrats med ett ord till svar. Hennes kejserliga höghet väntar detta porträtt med otålighet och har ofta gjort mig den äran tala härom. Det som hon ämnar giva H. K. H. är redan färdigt att avsändas. Som denna sak intresserar mig mycket på grund av det nöje, den kommer att bereda dessa båda prinsessor, bönfaller jag Er att taga den om hand. Jag ber Er också säga min gamle vän Torvigge, att jag är mycket stött över hans tystnad. Militärer bruka i allmänhet utmärka sig genom sin punktlighet, men jag märker att hovluften har förkvävt denna egenskap.»

Vad min bror[3] är lycklig, som åter befinner sig i fäderneslandet efter så många års frånvaro. Jag älskar mycket denne bror, och jag skulle känt mig överlycklig, om jag kunnat se honom vid detta tillfälle, men det gick ej för sig, och Gud vet om jag någonsin kan få den tillfredställelsen.»

»Jag ber Er omfamna den tjocke Ehrensvärd från mig. Han hör ej till antalet av dem, som äro minnesslöa eller vilkas vänskap snart fördunstar, jag har för många prov på motsatsen härtill. Emellertid har hans lättja hindrat honom att svara på mitt sista brev angående M:lle Colat's resa till Sverige. Var god och säg honom, att Falcone skriver till mig brev på brev i detta ämne, och att, om vi förarga honom, kan det mycket väl hända, att han trycker av oss i fortsättningen av sin översättning av Plinius.»

I ett brev av den 2 oktober återkommer Nolcken till sina intryck från Moskva. »Man måste vara född och uppfödd i Moskva för att kunna vänja sig vid de enorma avstånden, den avskyvärda stenläggningen, vid stadens osundhet och osnygghet, och dessa brister komma alltid att hindra mig ifrån att bliva en beundrare

[1] Gustav Adolf T., överste, förste stallmästare.
[2] Storfurst Pauls första gemål, Wilhelmina av Hessen-Darmstadt.
[3] Gustaf Adam v. N., svensk minister i London.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

av densamma, men jag måste tillstå för Er (något som jag var långt ifrån att inbilla mig den första tiden av min härvaro) att jag lämnar Moskva med stor saknad. Jag har här utvidgat kretsen av mina bekantskaper, mer än vad mina kolleger förmått, av vilka ingen vunnit tillträde till något av de verkliga Moskvabornas hus. Jag har kommit in i tre à fyra, där jag funnit esprit, vänskap och pålitlighet och träffat damer, som skulle utgjort en prydnad för societeten i själva Paris. Ni blir säkert förvånad över det häfte, som jag bifogar mitt brev. Se här, varom det handlar. Jag har velat beskriva för Er en sejour, som jag nyligen tillbrakt hos marskalken greve Czernichew[1] på en av dennes egendomar, belägen 116 verst härifrån. Jag hade gjort en detaljerad skildring av detta angenäma besök i brev till min korrespondent i Berlin, M:lle Wréech, och jag tyckte det var bekvämare att låta taga en kopia av detta brev och sända Er den. Ingenting är åtminstone överdrivet av vad Ni läser här. Min beskrivning har endast det felet att vara för matt. Där fanns i sanning allt vad man kunde önska sig ifråga om nöjen.» — — —

»Ni torde nu leva i den högsta oro beträffande hertiginnan av Södermanland, vilkens nedkomst efter vad jag tror är snart förestående. Storfurstens gemål, som varmt älskar H. K. H., visar mig ständigt den hedern att fråga efter henne och med ett intresse, som endast vänskapen ingiver.»

Med anledning av Carl Sparres utnämning till riksråd skriver Nolcken från St. Petersburg den 29 dec. »Måtte Gud tillstädja, att vår store och vise monark får tid och lycka att kunna utbilda dugliga ämnen till statsmän, som kunna ersätta honom för den saknad, han kommer att känna, då enligt naturens ordning han ser sig berövad de store män, som nu omgiva tronen. Jag darrar för denna tidpunkt. Det fattas mycket för att den generation, som jag själv tillhör, och ännu mera vad beträffar vår tids ungdom, det fattas mycket, säger jag, för att denna skara på något sätt skall förmå ersätta bärarne av namnen Scheffer, v. Höpken, Fersen, Lieven, Sparre etc. Senare tids uppfostran har hos oss varit så felaktig, så ytlig, sederna ha, i det de allt mer avlägsnat sig från våra fäders stadga och enkelhet, blivit depraverade, andarna ha förlorat sin kraft och verksamhetslust. Slöhet i arbetet, lättsinnighet och smak för förströelser, se där vad som olyckligtvis karaktäriserar dem, som i dag skola uppträda på skådebanan.»

Härefter övergår han till att omtala sin förlovning, som han

[1] Troligen fältmarskalken greve Ivan C.

antager att Sparre fått veta genom greve Scheffer. »Min unga fästmö, grevinnan Manteuffel[1], besitter alla de egenskaper, som man kan önska sig av den, med vilken man står i begrepp att förena sig för livet, och som sällan påträffas samlade hos en person. Hon är mild, känslig, pålitlig, och hennes hjärta är ädelt, värdigt hennes börd. Hon är mycket välväxt och utseendet särdeles distingerat. Utan att vara vackert kan hennes ansikte ej undgå att behaga, emedan mildheten, anspråkslösheten och ädelheten där äro uttryckta. Det har varit aktningen, vänskapen och förståndet, som förmått mig till detta steg, men alltsedan jag haft lyckan att behaga henne och hon givit mig sin hand och sitt hjärta, livas jag av en mycket varm känsla, och nu älskar jag henne mer än jag förmår utsäga. Döm då, min käre Baron om min stora otålighet att få fullborda mitt giftermål.» — — —

»Men vad är den jordiska lyckan, min käre baron. Den är ofta endest ett sken, en angenäm dröm, följd av ett förskräckligt uppvaknande. Vi hava framför våra ögon ett särskilt slående exempel härpå i storfurstinnans oväntade död. Hennes ungdom, hennes hälsa, hennes styrka förebådade den lyckligaste barnsäng, men man var okunnig om, att naturen vid hennes skapande hade bestämt, att hon aldrig skulle kunna bringa något barn till världen. All barnförlossningskonst, alla barnmorskor och läkare ha icke kunnat rädda varken moderns eller sonens liv. Denna prinsessas mod under flera plågsamma dagar, hennes undergivenhet, hennes lugn och frimodighet vid dödens annalkande äro värda den största beundran, de torde vara nästan utan exempel vid hennes ålder, då man som hon hade så många skäl att älska livet. Hon var nämligen dyrkad av sin gemål, åtnjöt kejsarinnans gunst och hade intagit allas hjärtan, som haft lyckan att lära känna henne, och detta på grund av hennes begåvning, godhet och hövlighet. Hon tog avsked av dem, som tillhörde hennes uppvaktning, eller hennes och storfurstens trängre sällskapskrets. Hon sade åt var och en något som rörda denne personligen och på ett så lugnt och redigt sätt, att alla kände sig lika rörda som förvånade. Denna prinsessa är obeskrivligt saknad och förtjänar att vara det. Såsom privatperson skulle hon varit en charmant kvinna. I den upphöjda ställning hon intog förenade hon med stor älskvärdhet mycken förnämhet och vänlighet. Jag är gripen av smärta över hennes död och gjuter verkliga tårar härvid. Storfursten är försänkt i den djupaste bedrövelse. Det är så sällsynt, att giftermål bland de höga lyckas så väl som detta.

[1] Johanna Margareta.

Det var ett verkligt borgerligt äktenskap och på grund härav uppskattat av allt hederligt folk.»

Brevskrivaren slutar med vördsamma hälsningar till grevinnan Fersen samt ber Sparre framföra hans lyckönskningar till tvenne nygifta par, grevinnan Sophie Fersen och greve Piper, vilken förening betecknas såsom »ett mycket gott val, som otvivelaktigt kommer att bringa lycka», samt» den vackra Jeanna»,[1] som kommer att bli mycket lycklig med den hederliga Lantingshausen, vilkens lungor jag hoppas komma att förbättras genom klimatet i Italien».

Härefter bifogas följande »apostille»:

»Jag kan ej nog uttrycka min glädje över att se prins Henrik,[2] vid vilken jag är uppriktigt fästad, ävensom greve Hård[3] samt herrarna Wréech och Kniphausen, som intaga framstående rum bland mina vänner. Prins Henrik mottog mig med oförliknelig godhet och överhopade mig artighet och uppmärksamhet. Han påminner sig sin vistelse i Stockholm med mycken glädje och saknad, och vi talade rätt ofta om Sverige. H. K. H. befinner sig för närvarande i Tsarskoje Selo, där han med sitt besök skall söka trösta och förströ storfursten.»

»Jag hade äran skriva till vår herre och konung för att inhämta hans medgivande till mitt giftermål och adresserade brevet direkt till hans höga person. Flera gånger hedrad med de mest älskvärda och vänliga brev från denne monark under en tid, då jag ej hade andra anspråk på hans godhet än en uppriktig men för honom onyttig tillgivenhet kunde åberopa, trodde jag mig nu mera värdig härtill, då jag med mina forna känslor förenar egenskapen av att vara en nyttig undersåte, vilkens alla stunder äro ägnade åt hans tjänst, och jag hade följaktligen anledning smickra mig med, att kungen skulle hedra mig med ett par ord till svar. Jag blev grymt besviken i denna glada förhoppning, och det var genom en depesch från riksrådet Scheffer, som H. M. behagade giva mig sitt samtycke. Jag måste tillstå för Er, min käre Baron, att jag är bedrövad i min själ.» — — —

Nästa brev av den 15 oktober 1776 översändes med en prins Kourakin, som varmt rekommenderas till Sparre. »Tusen skäl komma mig att önska det prins Kourakin blir på bästa möjliga sätt mottagen vid hovet och inom societeten. Härvarande hov kommer att bliva mycket känsligt ifråga om det mottagande, han

---

[1] J. v. Stockenström.

[2] Prins Henrik av Preussen, bror till Fredrik II.

[3] Johan Ludvig H., preussisk generallöjtnant.

hos oss får röna. Kejsarinnan utmärker honom särskilt, storfursten älskar henom som en hjärtevän, och han är sin onkels greve Panins[1] avgud. Det val man gjort av honom ådagalägger på allt sätt att man strävar efter att visa kungen att greve Schuvaloffs klagorop och beskyllningar[2] icke gjort något djupare intryck, men det är också nödvändigt att man gör allt för att dementera dessa genom att behandla prins Kourakin med den största utmärkelse och välvilja. Jag skulle till och med önska, att kungen icke gjorde någon skillnad mellan honom och dem av sina undersåtar, som han hedrar med sin speciella välvilja, och att prins K. får tillfälle att närma sig vår kung så ofta som möjligt och vinna tillträde ej blott till de stora supéerna, där hela staden är med, utan även till dessa små kotterier, där esprit'n härskar och konungens stora älskvärdhet framträder med större glans och fängslar mera omedelbart. Ett sådant artigt mottagande kan icke undgå att göra det största intryck på kejsarinnan, men storfursten och greve Panin komma att bli än mera känsliga härför. Och alla dessa intryck tillsammans och var för sig måste bliva till stor nytta för kungen såväl nu som för framtiden.»

I ett senare brev av den 20 mars 1777 kan Nolcken hava tillfredsställelsen meddela beträffande prins Kourakin, som nu återkommit till Petersburg, att »hans känslor för vår kung och vår nation äro avgjort entusiastiska».

v. Nolcken, som anhållit om konungens tillstånd att få resa hem till Sverige på ett års permission, ber Sparre i ett brev av d. 2 maj 1777 att understödja denna begäran. »Nöjet att få återse mitt fosterland är ej det förnämsta motivet till denna min önskan, ordnandet av mina affärer fordrar med nödvändighet ledighet, och jag är förlorad, om min framställning avslås.» Han åberopar exempel på kolleger, som erhållit liknande tillstånd. »Sprengtporten[3] t. ex., som vanligen tillbringar halva året i Sverige, kan verkligen skatta sig lycklig och betrakta sin post såsom bra bekväm och förmånlig. Efter att hava levat mer än fyra år vid Europas mest slösaktiga hov, i det dyraste land, med en avlöning, som ej står i rimlig proportion härtill, förtjänar jag att bliva uppmuntrad på detta sätt, i synnerhet då omständigheterna härför äro gynnsamma och min frånvaro ej kan bli skadlig för min konungs intressen.» I juni 1777 avlade Gustaf III ett besök hos kejsarinnan i Peters-

[1] Nikita P., förste minister.

[2] I Hochschilds memoarer omtalas, att kungen såsom repressalier för Lewenhaupts kyliga mottagande av kejsarinnan låtit S. länge få vänta på audiens.

[3] Ministern i Köpenhamn Johan Vilhelm Sprengtporten.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

burg; varefter v. Nolckens begärda tjänstledighet synes hava blivit beviljad, och under sommaren fick han med sin hustru tillfälle att avlägga besök hos Sparre på det vackra Åkerö.

Den 2 oktober 1778 upptager han åter korrespondensen från Petersburg.

»Kungen har förmodligen delgivit Er herr Simolins[1] snart förestående återkallande och vem som skall efterträda honom, baron von Sacken[2], Rysslands nuvarande envoyé i Danmark. Jag har ej velat dröja med att skriva till Er härom på grund av det livliga intresse jag hyser för baron v. Sacken, med vilken jag är förenad genom nära släktskap och framför allt genom den ömmaste vänskap. Han är spirituell, särdeles älskvärd och av en ovanligt hederlig karaktär. Jag vågar försäkra Er, att kejsarinnan omöjligen kunnat göra något lämpligare val till denna post, och att kungen har alla skäl att bliva belåten med en så präktig karl. Utsikten såsom utländsk minister i vårt land innebär ej något särskilt eftersträvansvärt, men vår store och älskvärde kung har förmåga att kunna göra den ofantligt angenäm för en person, som har lyckan att behaga honom. Herr v. Sacken är verkligen besjälad av denna önskan, av en sådan ärelystnad, och jag vågar tro, att han skall vinna framgång.»

Med anledning av kronprins Gustaf Adolfs födelse skriver v. Nolcken den 16 november 1778:

»Jag kan ej låta kuriren avresa utan att lyckönska Er till födelsen av den prins, som himlen nyss givit oss, utan att tala om min outsägliga glädje vid mottagandet av denna lyckliga nyhet. Kejsarinnan blev verkligt glad och har oupphörligt uttryckt sin belåtenhet häröver till de personer, som omgiva henne, medan storfursten, vilkens karaktär är så fri från förställning som möjligt kan vara, och storfurstinnan på det mest naiva sätt ådalägga sitt deltagande i vår kungs och vårt folks lycka. Måtte himlen bevara vår unge prins! Det är min första önskan. Den andra är att denna lyckade debut må föranleda vår dyrkade monark att fortsätta i samma genre och lyckliggöra oss med ännu några prinsar. Jag önskar endast tre jämte en prinsessa, som är nödvändig för hovets prydnad, ty man bör vara måttlig i sina fordringar. Jag har med obeskrivlig förtrytelse hört, att vår avskyvärda änkedrottning förgiftat denna fröjderika stund för kungen genom det nedriga brev, som hon vid detta tillfälle tillskrev honom. Gud give att denne

[1] Johan Mattias v. S.
[2] v. Osten-Sacken.

furste äntligen ville besluta sig för att avlägsna en sådan furie, som söker att grumla hans lycka och ej blir nöjd förrän hon plågat livet ur honom, en olycka som med kungens känslighet nästan blir oundviklig, om han ej sätter detta odjur ur stånd till att ständigt förfölja honom. Jag är okunnig om vad kungen ämnar göra med anledning härav, men om jag finge giva ett råd, så vore det att förvisa henne till något ställe inom Sverige, och Borgholms slott på ön Öland synes mig såsom den lämpligaste platsen härtill. Om kungen utsåge Stralsund till boningsort för henne, komme hon att ställa till skandaler i oändlighet, bliva en olycka för hela provinsen, och hon skulle oupphörligt käbbla med hovet i Berlin, samt draga in prins Henrik i alla sina avskyvärda stämplingar, varförutom hon komme att göra omåttliga utgifter och överhopa sig med skulder. —

Vilken utväg kungen än finner för gott att taga, hoppas jag dock att han handlar med orubblig beslutsamhet, verkställer sin plan utan att för mycket tala därom och betraktar det såsom alldeles under sin värdighet att inlåta sig på någon underhandling med denna brottsliga mor eller låta henne få framställa något som helst villkor.» — — —

Angående riksrådet greve Schwerins[1] död skriver Nolcken den 27 januari 1779: »Han blir svår att ersätta hos änkedrottningen. Det var en hedersman, som vid de ofta förekommande trakasserierna vid detta hov handlade så som det anstår en sådan. Till och med hans rusticité förfelade ej att där vara till stor nytta».

I samma brev beskriver han den fest, han nyligen givit. »Nu äntligen har jag givit min fest och har haft tillfredsställelsen se, att såväl hovet som staden varit nöjda härmed. Det var en maskeradbal, till vilken jag utfärdat 700 bjudningskort, varav 40 blivit till följd av sjukdom återsända. Alla gäster voro bjudna till kl. 6. Man började samlas vid denna tid, och då kejserliga familjen vid 7-tiden anlände, var huset fullt. Kejsarinnan hade ordnat en kadrilj med åtta par, alla iförda domino i vitt och svart, våra gala färger, en uppmärksamhet, som jag ansåg mig kunna försäkra att kungen skulle sätta mycket värde på. Såväl kejsarinnan som Deras kejserliga högheter voro under hela aftonen glada och älskvärda samt behagade överhopa mig med artigheter. Jag hade haft lyckan finna en enastående person i fråga om att arrangera en fest, greve Panins hovmästare, som funnit på alla upptänkliga detaljer och vilken genom den ordning och smak, han utvecklade, ådrog mig alla människors bifall. Supésalen blev i synnerhet ofantligt uppskattad

[1] Jacob Philip v. S.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

och erbjöd verkligen en alltigenom superb anblick; den föreställde en trädgårdsparterr. Bordet för D. K. H. med 40 kuvert stod i mitten, omgivet av flera andra bord med inalles 200 kuvert. Ett helt orangerie utbredde sig mellan de olika borden, vilket gjorde en mycket god effekt. Supén var särdeles god, och serveringen skedde med utmärkt ordning och raskhet av utvald betjäning. Salen var rikligt eklärerad, och en orkester av förträffliga hautboister och klarinetter, tillhörande hovet, utförde taffelmusik. För kejsarinnan serverades i enlighet med hennes vilja supé i ett annat rum tillsammans med värdfolket, men H. M:t värdigades göra en tur i salen och uttalade sedan för alla närvarande sitt beröm över anordningarna. Fast det vid denna fest saknades fyrverkeri, folkförlustelser eller storartad yttre illumination, så kan jag försäkra Er, att det hela var så vackert, så rikt och så nobelt som möjligt och vann allmänt bifall. Men, o. ve! le quart d'heure de Rabelais har ännu ej kommit. Jag fruktar den så mycket mera, som jag redan utbetalt mer än jag erhållit och förbereder mig på en ännu större räkning. Hur stor oro jag häröver än känner, tröstar jag mig likväl vid tanken på vår konungs givmildhet. Kungen måste bli förtjust över att höra, att kejserliga familjen hedrat denna fest med sin närvaro, att den värdigats tillbringa hela aftonen och t. o. m. superat hos mig.»

»Greve Gyldenstolpe[1] tillbringar sin tid här på tänkbarast angenäma sätt, firad, smickrad, aktad och avhållen. Kejsarinnan visar honom stor uppmärksamhet, det unga hovet likaså. Dagen efter vår fest var han på middag och supé hos storfursten. Aldrig har en utlänning blivit mottagen såsom han. Jag skulle önska att man gjorde åtminstone hälften så mycket för baron Stroganow[2]. Jag är övertygad om, att han blir överhopad med godhet vid hovet, men den vänlighet, som en utlänning hos oss röner i enskilda familjer, är så sällsynt, så länge förberedd och väntad, att man kan ömka sig häröver.»

»Jag rekommenderar till Er, min käre Baron, framlämnaren av detta brev, herr Grå. Han kommer att få herr Grönings plats såsom translator i ryska. Han har meriterat sig mycket härför under sin vistelse i Petersburg. Han har varit en rätt skral ekonom men är för resten en begåvad gosse och en trogen undersåte. Var god hedra honom med Ert beskydd.» Emellertid tycks denna

[1] Nils Filip G., landshövding, sedan guvernör för Gustaf IV Adolf.

[2] Alexander S., generalmajor, sänd till Stockholm för att lyckönska med anledning av kronprinsens födelse.

rekommendation ej haft åsyftad verkan ty i det följande brev av den 19 mars heter det:

»Vad som hänt Grå bedrövar och förvånar mig. Varför beröva en person, som är utbildad till translator, denna plats för att giva den åt en annan, som skall vara fullkomligt oduglig härtill, i synnerhet sedan man offrat pengar på att utbilda den förstnämnde. Någon måste ha förtalat den stackars Grå för att gynna sin enfaldige skyddsling, ett handlingssätt, som är verkligt upprörande.»

I samma brev omtalas att »greve Gyldenstolpe medför åt kungen från M:e de Ribas porträttet av M. de Belski. Hon ber mig säga, att hon därvid dristat sig att bifoga en liten biljett, ej till kungen, men till greven av Gottland.»

Tydligen såsom svar å ett brev från Sparre, vilken åtföljt konungen till Gripsholm, skriver v. Nolcken den 8 oktober: »Med saknad i min själ är jag i inbillningen alla dagar hos Er på Gripsholm. Jag deltager i alla Edra sysslor, vilka vid vårt hov är detsamma som nöjen. Jag är närvarande vid vår dyrkade herres lever, jag tycker mig höra honom, jag inbillar mig emellanåt utgöra föremålet för hans välvilja, jag närmar mig detta höga och förtjusande barn, vårt fäderneslands hopp, jag tackar himlen för hans liv och åkallar den för hans lyckliga framtid. Efter denna njutning skänker mig inbillningen ytterligare andra, som härröra av känslorna för mera likställda personer. Jag går att öppna mitt hjärta för min kära mor, att muntra upp mig hos den älskvärda Ulla[1], jag träder in till den vackra Augusta[2], beväpnad mot hennes behag, erinrande mig att återfall alltid äro farliga, jag styr slutligen mina steg överallt, dit aktningen, vänskapen och glädjen på mig utöva sin dragningskraft, och för alla dessa känslor får jag en yppig näring. Fast allt detta olyckligtvis endast är en dröm, som ett hastigt uppvaknande förjagar, är det så ljuft att överlämna sig häråt, och man är säll åtminstone för ett ögonblick».

I ett brev av den 6. januari 1780, som sändes med greve Serge Romanzow[3], rekommenderas denne till Sparre.

»Greve R. är otvivelaktigt den unge man vid detta hov, som är mest bildad, mest älskvärd och som ingiver de bästa förhoppningar. Hans uppfostran har varit synnerligen omsorgsfullt ledd, och han har gjort en vidsträckt resa genom Europa under ledning

[1] Grevinnan v. Höpken, f. v. Fersen.
[2] Grevinnan Löwenhielm, f. v. Fersen.
[3] Sedan rysk ambassadör i Berlin.

av herr Grien. Han har mycken esprit, finess och glättighet samt en upphöjd själ, som är rätt sällsynt hos hovmän.»

I ett senare brev samma månad översändes en bok till konungen. »Det är en översättning av ärkebiskop Peatons katekes, som kungen uppdragit å greve Serge Romanzow att skaffa honom, och som dennes äldre bror nyligen funnit».

Ännu i april månad synes greve R. hava varit kvar i Stockholm, ty det heter i ett brev av den 7. april: »Jag är förtjust över att R. haft lyckan falla kungen i smaken och göra sig allmänt omtyckt. Alla de brev, han skriver från Sverige, utgöra lika många lovsånger över vårt hov och vårt land.»

I Riga bodde vid denna tid en änkegrevinna Wachtmeister, född v. Bassewitz, jämte en son Adam Bernhard, kammarherre vid Gustaf III:s hov. Hon hade ägt en dotter, som varit gift med greve Mouschin-Pouschkin i dennes första äktenskap.

Om grevinnan Wachtmeisters planer på att med sin familj överflytta till Sverige handlar v. Nolckens brev av den 5 februari 1780. Länge tveksam huruvida hon vid en så framskriden ålder kunde, givande efter för sin familjs önskningar, besluta sig för en dylik flyttning, hade Pouschkins utnämning till minister i Stockholm häft hennes betänkligheter härutinnan. Ett villkor hade hon dock härvid uppställt. »Då hon i alla de länder, där hon varit bosatt, åtnjutit en mycket hög rang, tillstod hon, att hon hade den svagheten att ej vilja kliva ned på rangskalan, men att om kungen värdigades giva henne vid ankomsten till Sverige riksrådinnas rang med de hedersbetygelser, som därmed följa, så skulle hon tillmötesgå sina barns önskan och överflytta till Stockholm. Herr Pouschkin och greve Wachtmeister ha nyligen delgivit mig detta och enträget bett mig att söka förmå någon att tala med kungen härom. Värdigas, min käraste baron, åtaga Er denna underhandling. Kungen är så älskvärd och god, han tycker så mycket om att göra människor lyckliga, och beviljandet av denna anhållan av en gammal dam, något fåfäng, det är sant, men som genom sitt namn, sitt uppträdande och det vackra kapital, hon tager med sig, synes förtjänt härav, skulle verkligen göra hela familjen lycklig ävensom herr Pouschkin uppfylld av den livligaste tacksamhet.»

»Ni kommer att göra en mycket god akvisition genom herr och fru Pouschkin, som båda äro mycket älskvärda och hederliga samt särdeles intagna till Sveriges förmån. Jag är övertygad om att de bliva omtyckta och deras hus mycket behagligt. Herr P. kommer att åtföljas av sin kusin, en ung greve Pouschkin, löjtnant

vid hästgardet och en mycket vacker, kunnig och trevlig pojke.» I ett senare brev heter det om Pouschkin, att i honom »kommer Ni att lära känna den fullkomligaste motsatsen till hans obehaglige företrädare[1], det vill säga en klok, hederlig och älskvärd man.»

Att Sparre lagt sig ut för grevinnan Wachtmeister hos konungen framgår av v. Nolckens brev av den 7 april, liksom även att svaret varit svävande och ett bifall till den gamla damens anhållan kunde bliva beroende av, om hon vore villig övertaga grevinnan von Fersens plats såsom överhovmästarinna. Emellertid hindrade en iråkad svår sjukdom grevinnan W. att t. v. fullfölja sina planer på den tillämnade förflyttningen till Sverige, och hennes höga ålder gjorde dessutom, att hon omöjligen kunde åtaga sig en ansträngande syssla vid hovet.

Under juli 1780 gjorde kejsar Josef II inkognito ett besök i Petersburg. Härom skriver v. Nolcken den 14 i samma månad: »I detta ögonblick skulle jag för allt i världen ej vilja lämna Petersburg, och jag vore otröstlig, om jag undgått att se och lära känna den höge resande, som vi nu hava hos oss, men vilken lämnar oss om 5 eller 6 dagar, greven av Falkenstein. Jag kommer här endast att upprepa de lovord, som man med så stor rätt slösat på denne furste överallt, där han uppträtt under sitt inkognito, men jag kan ej neka mig nöjet att förena min röst med så många andras. Han besitter alla de egenskaper, som dana en stor och god regent; han har också alla sådana, som kunna göra en enskild person berömd och intressant, och de sistnämnda äro hos honom oskiljaktiga från de förstnämnda. Kejsaren är mycket spirituell, besitter stora kunskaper, och alla hans samtal bära prägeln härav. Han tycker om konversation, men hans sätt att tala är, ehuru ledigt och obesvärat, på samma gång okonstlat och liksom hans hela uppträdande präglat av stor flärdlöshet. Han är ytterst artig mot alla människor och förenar härmed verklig glättighet och mot damer en ton av galanteri. Hans inkognito är av strängaste slag; han bor hos sin minister, men intager sina måltider på värdshus, då han ej äter tillsammans med tsarfamiljen. Han mottager för övrigt ej inbjudningar från något håll, utan ägnar sig åt dels att göra sin cour för den härskarinna, i vilken han med all rätt är så intagen, dels att odla bekantskapen med storfusten och dennes gemål samt dels att studera den mängd av föremål, värda intresse, som här förefinnas. Också har det endast varit i kejsarinnans följe, som han en gång intagit middag hos prins Potemkin och en

[1] J. M. Simolin?

annan dag superat hos överhovstallmästaren. Han kläder sig särdeles enkelt, alltid i uniform utan några ordnar. Om morgnarna promenerar han ofta till fots, iförd en brun surtut, skinnbyxor och stövlar och endast på avstånd åtföljd av en lakej utan livré för att vid behov kunna tjänstgöra som tolk. Det är under dessa vandringar, som kejsaren på det mest beundransvärda sätt njuter av sitt inkognito; han genomströvar arkiven, sjukhusen och alla de ställen, dit han drives av sin nyfikenhet, och med fickorna fulla av dukater strör han härav med fulla händer och utan att giva sig tillkänna för dem, vilkas talanger och skicklighet han önskar belöna och som oftast äro sådana, som antagas vara mest i behov av hans frikostighet. Är detta ej bra ädelt, bra rörande med hänsyn till det på en gång hemlighetsfulla och okonstlade, som här blandar sig.»

»Av allt vad jag nu haft äran meddela Er, min käre Baron, kan ni förstå att denne illustre man bör ha gjort ett synnerligen fördelaktigt intryck. Han har också gjort ett djupt intryck på mig personligen, något som ni och hela vår nation kommer att dela.

Efter att hava bemött mig med mycken artighet varje gång jag haft äran se honom, behagade greven av Falkenstein närma sig mig på maskeradbalen i Peterhov vid kejsarinnans spelbord, omkring vilket vi bildade en ring. Han började med att utfråga mig angående kungens resa och om den var avsedd att utsträckas längre än till Spa. Då jag ej var i stånd att tillfredställa hans nyfikenhet härutinnan, talade han till mig i de älskvärdaste ordalag om den önskan och det hopp, man hyst i Wien, att där få se kungen, vilkens första resa ju blivit avbruten genom förre kungens död, och han försäkrade mig, att dessa hans känslor voro de mest livliga. Därefter frågade han mig, hur lång tid man behövde för att fara från Kronstadt till Stockholm, och då jag hade äran säga honom, att under lyckliga navigationsförhållanden toge det endast tre dagar, varvid jag citerade fallet rörande greve Kaunitz, sade han mig med livlighet, att det skulle ha varit bra frestande att få företaga denna resa, om kungen befunnit sig i Stockholm. Härpå följde ett det mest smickrande uttalande om vår konung jämte uttryck för kejsarens önskan att få göra hans bekantskap och få lära känna en nation, så värd högaktning, och hos vilken man påträffade så många personer av utmärkt förtjänst, bland vilka han särskilt nämnde grevarne Scheffer. Slutligen frågade han med intresse efter hertigens av Östergötland hälsa och om dennes hjärtesår, som han hoppades nu hunnit läkas, sedan fröken v. Fersens giftermål

under prinsens frånvaro blivit beslutat, och han utgöt sig i lovord över den fasthet och det mod, greve Axel visat genom att avsla en så lysande förbindelse». — — —

I ett brev av den 3. september 1780 redogör Nolcken för sitt sammanträffande med prinsen av Preussen, sedermera konung Fredrik Wilhelm II., först i Riga, där N. och hans hustru varit för att besöka släktingar, samt därefter i Petersburg. »Prinsen», skriver han, »gör sig allmänt omtyckt här i landet och kan ej annat, då han med utomordentlig artighet förenar en älskvärd och öppen karaktär». I ett senare brev heter det: »Prinsens av Preussen avresa har gjort ett slut på baler och fester. Mina kollegar, som äro rika och föra stort hus, ha ställt till ståtliga fester. Då jag ej kunnat åstadkomma så mycket som de, inbjöd jag H. K. H. på en middag, som han godhetsfullt med nöje antog, och han medförde dit sitt angenäma glada lynne samt uttalade sig på det artigaste sätt till min hustru och mig.

Denne prins har under sin resa återupprättat Preussens anseende genom de presenter han utdelat, vilka alla voro i enlighet med sista smaken».

Den 1 augusti 1780 undertecknades en konvention mellan Sverige och Ryssland till skydd för den neutrala sjöfarten, med anledning varav presenter utdelades till härvid medverkande statsmän. Härom handlar v. Nolckens brev till Sparre av den 11 oktober s. å.: »Jag lyckönskar Er av hela mitt hjärta till den vackra gåva, ni erhållit av kejsarinnan och som är så mycket mera hedrande, som den är prydd med hennes namnchiffer. Dosan är för övrigt i enlighet med sista smaken, och jag vet mig ej ha sett någon vackrare. Det beskedliga riksrådet Falkenberg har, som man säger, följt med på släpet. Kungen hade ålagt mig att, för den händelse härvarande hov önskade ge presenter åt hans ministrar och man frågade mig till råds angående vilka personer som härvid borde komma i fråga, därför att de såsom ministrar använts vid denna traktat, nämna greve Scheffer och hovkanslern. Då man frågade mig, uraktlät jag heller ej att bokstavligen följa denna order. Man frågade mig då, om ej riksrådet Falkenberg hade varit med på något sätt, man framhöll för mig, att kejsarinnan svårligen skulle kunna beröva den tredje mannen i vår ministär ett bevis på sin aktning och välvilja, varpå jag ej kunde giva annat svar än att jag ej vågade hindra H. K. M:ts frikostighet, och att hon finge göra, som hon behagade. Följden härav blev en present till greve

F., åtföljd av den anmärkningen från greve Panin, att hans härskarinna ej ansåg sig böra förbigå kungens andre minister.»

Den 19 oktober är Nolcken i tillfälle att kunna omtala en händelse, vilken inträffat i Warschau och som blivit »föremål för förvåning och samtal i alla kretsar». »Herr Thugut, envoyé för österrikiska hovet, hade haft audiens hos det polska majestätet kl. 11 på morgonen, och samma dag på fm var det cour hos kungen, såsom plägseden är, efter messans slut. Thugut träder in i samlingen, märker en herre med blått band, vilken samtalar med påvliga nuntien i en fönstersmyg (det var kungen), närmar sig denne och säger: Ers excellens har väl mottagit den biljett, som jag haft äran skriva, jag skulle bliva förtjust över att få göra Ers excellens' bekantskap etc. Kungen avbryter och säger: Jag förstår ingenting av vad ni säger, min herre. Då den andre åter började med 'Herr Ambassadör', avbröt kungen ånyo: Jag ser att ni tar mig för den ryske ambassadören, men han står där! Thugut vände sig då bort till greve Stackelberg, åskådare till denna scen och som upplyste honom om att det var med kungen han talat. Thugut, helt förskräckt över sitt misstag, gick genast till kungen för att bedja om ursäkt. T. är mycket närsynt, men det förefaller otroligt (jag kan såsom varande nästan blind bedöma det), att man kan vara det till den grad, att man ej kan erinra sig den persons drag, som man sett för endast en timme sedan, och till på köpet en suveräns, hos vilken man just haft audiens. Det är för övrigt svårt att avgöra, för vem denna scen varit mest pinsam, för envoyén, som haft olyckan att så grymt misstaga sig, som debuterat vid ett hov på ett så ohövligt sätt, eller monarken, som ej blivit igenkänd vid sitt eget hov och vid den mottagning han givit. Det säkra är, att kungen blev mycket stött över denna missaktning. En del folk försäkrar att herr Thugut är synnerligen elak och anser, att han varit i stånd till att göra detta med avsikt, vilket dock förefaller otänkbart, emedan det skulle ådagalägga en lågsinnad elakhet, lika oanständig som den vore skadlig för politiken. Ni måste tillstå att denna historia är särdeles lustig. Intet hovs annaler lämna stoff till något dylikt».

Till brevet bifogas följande apostille:

»Vid sin återkomst från Sverige skänkte prins Jousoupov prins Panin små historiska tavlor, vilka föreställde, efter vad jag tror, dygnets fyra avdelningar och voro målade av en svensk. Dessa tavlor behagade greve Panin mycket, och han har till mig uttryckt sin önskan att bekomma ytterligare fyra av samma hand samt bett

mig beställa dem, överlämnande åt artisten att själv välja ämnen härför. Jag har sökt taga reda på målarens namn[1], men prins Jousoupov, som glömt det, meddelade i stället andra upplysningar, som torde hjälpa att finna konstnären. Om Ni, min käre baron, skulle vilja taga reda på honom. Det är nämligen densamme, som målat dörröverstyckena hos änkedrottningen, och det skall finnas flera arbeten av honom i herr Suthers[2] hus. Var så nådig att skicka efter mannen och beställa de fyra tavlorna av samma storlek, som dem han gjort åt Jousoupov, och bed honom lägga ned lika mycken omsorg på dessa och låta infatta dem elegant men enkelt och i anslutning till ämnesvalet, och gör er för all del mödan att vägleda hans smak. Ni skulle också göra mig Er förbunden, om Ni sade honom, att det vore för Er, han arbetade, ty vid beställning åt en utländsk magnat kunde priset på tavlorna stiga i höjden.»

Den 2 november skriver v. Nolcken och undrar på att han ej hört något »om herr Peyrons[3] återkomst med ratifikationerna och kejsarinnans presenter till kungens ministär. Motvind eller stormar måtte ha uppehållit honom på vägen, ty jag hoppas väl, att ingen olycka hänt honom».

Kort härpå synes v. Nolcken hava erhållit i detta avseende lugnande underrättelser från Sparre jämte beskrivning å den nye ryske ministerns, greve Mouschin-Pouschkin, mottagande i Stockholm. N. skriver härom d. 10. nov. »Jag ser av Ert brev med verklig glädje, att min vän Pouschkin på ett så smickrande och angenämt sätt debuterat hos vår nådige herre, i det han blivit kallad till enskilt företräde hos kungen samma dag, han haft sin audiens, en utmärkelse och ett bevis på förtroende, som ingen utländsk ministär hos oss kunnat skryta med och tydligt ådagalägger de känslor, kungen hyser för kejsarinnan. Döm därför om min förvåning, då jag i slutet av Ert brev läser, att Pouschkin öppet beklagat sig för Er över ett fel mot etiketten, som begåtts vid hans audiens, men vars beskaffenhet Ni ej omnämner. — — — — —

Jag önskade likväl inhämta detaljer angående denna sak, varför jag under samtal med greve Panin och greve Osterman vidrörde Pouschkins audiens, förmodande att de skulle omnämna den sistnämndes klagomål, men ingen av dessa ministrar inlät sig härpå. Hysande berättigat förtroende för greve Panin, eftersom jag vid de förhandlingar, jag haft med denna värdige minister, rönt så många

[1] Antagligen Hugh Taraval.
[2] Den bekante samlaren och juveleraren Per S.
[3] Claes P., sed. ministerresident.

prov på hans hederlighet och välvilja, talade jag slutligen med honom om den sak, varom Ni gjort mig den äran att skriva till mig, herr Pouschkins klagan. Då jag väl känner greve Panins principer, blev jag alls ej överraskad vid att höra honom med lätt hand glida över den etikettsförsummelse, varöver Pouschkin beklagat sig, påpekande den tillfredsställande ursäkt, som följde på detta enkla förbiseende av hovmarskalken. Greve Panin behagade uttrycka sitt ogillande av att Pouschkin lagt sådan vikt vid en sak av så ringa betydelse, och gjorde mig den äran meddela, att kejsarinnan uttalat ett liknande omdöme, och han lät mig förstå, att man ämnade tillråda herr Pouschkin att med hänsyn till det intima förhållande, som råder mellan de båda hoven, och de känslor, som besjäla de båda suveränerna, för framtiden visa mindre ömtålighet.»

Sparre hade i ett brev till v. Nolcken skildrat livet vid Gustaf III:s hov, varför N. tackar i sitt brev av den 22 december (?) 1780, däri han skriver:

»Den beskrivning, Ni haft godheten göra mig över det liv, man för vid vårt hov, synes mig särdeles lockande, och det är endast nattvaken, som jag finner överflödiga, och vilka skämma det hela. Jag är så mycket mera ledsen över dessa, som de förr eller senare kunna skada vår store konungs hälsa, men olyckligtvis synas alla föreställningar häremot fåfänga. Huru ofta har jag ej med all iver sökt göra sådana; de hava upptagits med godhet, men vi ha icke desto mindre fått vaka till tre timmar efter midnatt. Vilken lycka om kungen, som äger så många vackra och stora egenskaper gemensamma med kejsarinnan, även sökte att i denna punkt efterlikna denna furstinna, som han med rätta beundrar och älskar, om H. M. ville vid sitt hov införa samma ordning, som råder vid det härvarande, ett liv lika enkelt som ordnat! Och nöjena kunde ändå hava sin gång och vara lika länge, emedan det blott skulle bli fråga om att flytta fram tiden. Men jag fruktar, att alla förhoppningar härom bliva gäckade, och jag måste nöja mig med att önska, det kronprinsen i detta hänseende ej blir såsom sin store fader och hela den kungliga familjen, som är uppfostrad i denna olycksaliga smak för nattvak, något som ej kan undgå att enervera och försvaga kroppen, som ofta förkortar livet och städse medför en ledsam och sjuklig ålderdom, om man överhuvud taget kan med en sådan regim uppnå en hög ålder. Emedan detta angår våra regenter, den nuvarande och den kommande, vill jag endast åberopa kejsarinnans exempel. Denna furstinna har överskridit 50-talet, men hon besitter ungdomens fulla fraicheur, och de åtta år,

som jag tillbragt vid hennes hov, hava ej åstadkommit någon försämring häruti eller den minsta ändring av hennes ansikte eller figur. Hon arbetar och skriver, ensam eller med sina ministrar, från kl. 5 på morgonen till kl. 11 fm. och hon underkastar sig noggrant alla de tröttande andaktsövningar, som den grekiska kyrkan påbjuder. Om hon har naturen att tacka för alla de härliga och sällsynta gåvor, varmed hon är utrustad, så är det lika visst, att denna suverän har sitt förståndigt ordnade levnadssätt att tacka för sin kraft och spänstighet, för bibehållandet av sin ungdom ofantligt mycket längre än andra av sitt kön, för glättigheten och jämnheten av sitt lynne och för en hälsa, som tyckes tillförsäkra hennes undersåtar att ännu i många år få leva under hennes spira. Jag skulle önska att detta exempel inverkade på hennes »august bratt[1]», som man säger i Ryssland och som kejsarinnan kallar kungen, och jag tror att det ännu ej är för sent».

Sparre hade skrivit till v. Nolcken angående sin myndling fröken Adlerfelt[2] och hennes planerade giftermål med den i Ryssland boende greve Wachtmeister. I v. Nolckens svar av den 27. februari 1781 behandlas denna angelägenhet. »Den längtan, som Ni uttalar efter greve Wachtmeisters ankomst för att befria Er från en så behaglig börda (förmyndareskapet för fröken A.) bör vara bra smickrande för honom. Jag tycker för mycket om W. för att undanhålla honom detta, och ehuru sjuk och svag syntes han, då jag uppläste denna punkt i Ert brev, rörd av den livligaste tacksamhet. Om han lyckas komma ut ur detta land med hela sin förmögenhet, blir han å sin sida ett särdeles gott parti. Han har förresten ett förträffligt hjärta, en mycket hederlig karaktär och kommer till följd därav att göra sin hustru fullkomligt lycklig, om han någonsin gifter sig, men hans hälsa är mindre att rekommendera, han har en ytterst klen konstitution, en mycket förstörd kropp, och han plåstrar ständigt men med föga framgång med sin hälsa. Emellertid passar allt detta föga ihop med ungdomens vår, med den fraicheur och de knoppande behag, som Ni ämnar honom. Efter att grundligt hava övertänkt, vad Ni genom mig meddelat honom, har greve Wachtmeister bestämt föresatt sig att vårda sin hälsa, söka förbättra den och, med ett ord, vara mycket förståndig, och som han ännu befinner sig i den ålder, då en dylik förbättring av såväl kropp som själ kan anses möjlig, vågar man ännu hoppas, att hans hälsa och krafter återvinnas. I avvaktan härpå

[1] Betyder på ryska »broder».
[2] Sannolikt Charlotta August A., sedan g. m. friherre A. Rålamb.

har jag givit min välsignelse åt hans goda föresatser». Sedan övergår v. N. att tala om hovet. »Vårt hov torde med rätta vara berömt såsom det angenämaste i Europa på grund av vår kungs ovanliga och älskvärda egenskaper samt den smak, otvungenhet och glättighet, som råder vid hovet. Den fest, som hertigen givit för kungen, måtte ha varit bra vacker, bra hänförande[1]. Jag har läst alla detaljer härom, alla verserna med obeskrivligt nöje, och jag tackar Er ödmjukligen för att Ni delgivit mig dessa. Sedan jag erhållit ännu ett exemplar genom fröken Strokirk[2], har jag givit det, Ni haft godheten sända mig, till greve Panin, som låter översätta det, liksom överhovstallmästaren låter översätta det exemplar, som hans son sänt honom från Stockholm. I allmänhet måtte det liv, Ni för i huvudstaden, min käre baron, vara bra behagligt; dessa assembléer hos olika damer vid hovet och i staden, där hela den fina världen samlas på aftnarna, framträda tydligt för min inbillning, och supéerna hos kungen måtte vara gudomliga. Dessa små tafflar, den frihet och glädje, som där ständigt råda, och den hälsning, med vilken kungen hedrar sällskapet, då midnattstimmen slår, allt detta förefaller mig förtjusande och ökar min saknad över att ej få vara med».

»Vid hovet här åter är allting magnifikt, stelt och ledsamt, och man skulle kunna sammanfatta beskrivningen av alla fester i detta land, vid hovet förstås, till dessa ord: mycket juveler och gruvligt tråkigt. Förresten, överallt där börden betyder föga, men rangen allt, måste sällskapstonen bliva tvungen. I Ryssland måste man hava någon rang för att våga vara älskvärd, och i brist på sådan betyder man intet för societeten här. Då jag talar om den ledsnad, som råder vid härvarande hov, måste jag göra undantag för storfurstens, där man är alldeles à son aise, där man gör allt vad man vill, och där följaktligen alla ha roligt och angenämt. Storfursten och storfurstinnan[3] visa en artighet och uppmärksamhet, som intager alla människor, och då man har äran vara hos dem, behagar man dem mest genom att hängiva sig åt glädjen. Greve Gyldenstolpe torde ha sagt Er allt möjligt gott om storfursten, och han skulle fördubbla sitt lov, om han nu såge denne furste, som sedan dess blivit ännu mera älskärd, och vars öppna och pålitliga karaktär utvecklar sig dag för dag.» — — — — —

[1] Syftar på divertissementet »Sibyllans grotta», uppfört den 24 januari 1781 med anledning av Gustaf III:s födelsedag.

[2] Anna Magdalena S., kammarfröken hos hertiginnan av Södermanland.

[3] Maria Feodorowna av Würtemberg, storfurst Pauls 2. gemål, med vilken han förmälde sig 1776.

»Flera rykten rörande Er ha nått hit, och alla äro för Er fördelaktiga. Man har försäkrat mig, att Ni står i begrepp att bli riksråd och att Ni därefter skall få ledningen av kronprinsens uppfostran. Båda dessa lysande utmärkelser hava livligt glatt mig, den förstnämnda på grund av min tillgivenhet för Er person, den sistnämnda på grund av min kärlek till detta höga och dyrbara barn och till mitt fädernesland. Kungen har ej kunnat träffa ett bättre val, — som också kommer att allmänt gillas. Men en sådan eventualitet kommer att göra ett slut på vår korrespondens, min käre baron. Ni blir för högt uppsatt, för att jag därefter skall kunna använda den familjära, vänskapliga och ej cirklade stil, som Ni tillåtit mig bruka.»

I ett brev av den 12. juli, som begynner med »Monseigneur», och i vilket Sparre tituleras »Excellens», lyckönskas denne till riksrådsutnämningen. Sedan denna tid bliva breven från v. Nolcken till Sparre, såsom förutsett var, kortare, mera ceremoniösa och sparsamma, till dess korrespondensen mellan dem med året 1784 synes alldeles hava upphört.[1]

Den 21 september 1781 uttrycker v. Nolcken sin glädje över en byst av kronprinsen, som kungen lovat att förära honom. »Ingen gåva kunde för mig vara mera kärkommen och smickrande», utbrister han, och den 26 oktober skriver han: »Tusen ödmjuka tacksägelser för sändningen av tavlorna och bysten, jag väntar deras ankomst med otålighet, och jag gläder mig på förhand över det nöje, dessa tavlor komma att skänka greve Panin, som tyvärr har gott om tid för att roa sig härmed. Vilket öde för en så ansedd man, som förtjänat att hans suveräns tacksamhet följt honom ända till graven, och vilkens styrelse varit lika vis som ärofull!»

Därefter övergår han till en annan händelse, som djupt grämer honom, greve Wachtmeisters förlorade process. Detta slag har varit förskräckligt för min vän W., och jag fruktade i första ögonblicket, att det skulle kosta honom livet. För närvarande är han dock i en alldeles lugn sinnesförfattning, uteslutande upptagen av sin stackars mor, åt vilken han oavlåtligen måste ägna sin uppmärksamhet, emedan hennes ålder ej medgiver henne att hava några följdriktiga tankar i sitt huvud, och hennes ytterliga häftighet göra henne i stånd till de besynnerligaste tilltag. Ingenting går upp emot de scener, som hon ställt till inför oss dessa dagar; min hustru har varit så uppskakad härav, att hon varit nära att insjukna.»

[1] Ett brev från Nolcken till Fredrik Sparre 1793 $^{23}/_{3}$ finnes på Ericsberg (gratulationsbrev).

Brev från Jakob Berzelius till Gustaf Löwenhielm 1838—1839.

Meddelade av **Erik Naumann.**

Bland de arkivalieserier, som från utrikesdepartementet under de senare åren överlämnats till riksarkivet finnes även en volym innehållande skrivelser till svenska sändebudet i Paris greve Gustaf Löwenhielm från åren 1837—1839. Löwenhielms privata papper i övrigt ha från Long överlämnats till riksarkivet. En sluten deposition överlämnades 1875 av Anders Fryxell. Samlingen öppnades och ordnades 1905. En accession från Long tillkom 1914.

Dessa papper, som till större delen bestå av skrivelser till Löwenhielm, innehålla huvudsakligen brev från tidigare år. Bland brevskrivare i den nu berörda samlingen märkes t. ex. Magnus Brahe, Bernhard von Beskow, svenska sändebudet i Petersburg N. F. Palmstierna. Ett större antal skrivelser föreligger från E. Lagerheim från Köpenhamn 1837—1838 och från Stockholm 1839. Från B. Cronstrand finnas några brev daterade Kairo, Konstantinopel, Rom och Neapel 1838—1839. Av särskilt intresse äro ett par brev från Berzelius 1838 och 1839, däri han bl. a. uttalar sig om de politiska förhållandena i samband med rättegången mot Crusenstolpe. Sedan sin stora resa 1818—1819, då Berzelius en längre tid vistades i Paris och även bodde hos Löwenhielm, stod han i nära förbindelse med denne. Såsom av rätten utsedd juryman deltog Berzelius i handläggningen av det ryktbara tryckfrihetsmålet.[1] Om hans votum ha olika meningar uttalats. Ahnfelt anförde en tradition, enligt vilken det skulle varit frikännande men hänvisade samtidigt till, huru den samtida pressen utpekade Berzelius som en av dem, som fällt Crusenstolpe. Om Crusenstolpe uttalade Berzelius i brev mycket skarpa omdömen, ett utdrag av ett av hans

[1] AHNFELT, *M. J. Crusenstolpe* I, s. 181 och II, s. 209, TROLLE WACHTMEISTER. *Anteckningar och Minnen* utgivna av Elof Tegnér II, s. 223 o. f., *Briefwechzel zwischen J. Berzelius und F. Wöhler* herausgegeben von O. WALLACH. II, (1901) s. 40.

brev till Wöhler citeras av Anhfelt.[1] Trolle-Wachtmeister, som bekant Berzelius' nära vän, meddelar i sina Anteckningar den upplysningen, att Berzelius vid en middag hos Brahe uttalat sig för att Crusenstolpe borde fällas. På grund av detta yttrande erbjöds han en plats i juryn, vilken han ej ansåg sig trots sina vänners, såsom Poppius och Brinkmans, avstyrkande råd kunna vägra att mottaga. »Omsorgen att icke giva sig dementi ledde hans votum i juryn och Crusenstolpe blev på en röst således på Berzelii fälld.» Enligt Trolle-Wachtmeister inverkade det anfall, varför han utsattes, trots det förakt härför, som han uttalade, synnerligen nedstämmande på honom. I utländska tidningar inflöto uppgifter om de obehagligheter, varför Berzelius utsatts.[2] Enligt hans egen uppfattning inverkade hans deltagande i juryn på statsutskottets votering vid 1840 års riksdag vid behandlande av förslag till nationalbelöning åt honom.[3]

Stockholm d. 24 Aug. 1838.

Eders Excellence.

Jag lyckönskar Eders Excellence at, efter den långa frånvaron, vara återkommen til sina penater, och hoppas at familjen befunnits i god hälsa. Vi hafva, sedan Eders Excellence lemnat oss, genomgått oroliga tider, som ännu icke slutat til mer än de våldsamma utbrotten, men volcanens härd glöder, med hvar dag värre, och utbrott förberedas af oppositionspressen, som ensam har ljud, som med hvarje vecka stiger i beräknad oförskämdhet, och skal ofelbart leda til någon alvarsammare

---

[1] »Utdrag av brev från Berzelius till Wöhler den 28 juni 1838. Eine paar Tage vorher sass ich in einer Jury über eine Pressfreiheitssache. Der Delinquent wurde zu 3 Jahren Festung verurteilt. Es ist der hinterlistigste Racker, der jemals die Feder auf das Papier gesetzt hat. Wir haben keine anderen Zeitungen, die gelesen werden, als Oppositionszeitungen von der infamsten Tendenz. Diese forderten zur Rache gegen das Gericht und dem Ankläger auf. Die Fenster wurden beim Justizkansler und beim Hofkanzler (oder richtiger gesagt bei einem anderen, der jetzt eine Etage bewohnt, aus der der letztere vor einiger Zeit weggezogen war) nachts zerschlagen und eine ungeheure Volksmenge sammelte sich vor dem Gefängnis des Delinquenten, von wo sie schliesslich durch hinzugekommenes Militär vertrieben wurde. Die Mitglieder der Jury wurden jedoch nicht beleidigt, wiewohl die Zeitungen erzählen, dass man bei uns die Fenster eingeworfen hat, vermutlich in der Absicht daran zu erinnern, dass es vergessen wurde. Unsere Regierung ist weder stark noch klug, genug um die Zügellosigkeit zu hemmen, und wenn die Freiheit schon in diese übergegangen ist, ist die Lage viel schlimmer als unter reinem Despotismus. Unterdessen filtriere ich jedoch meine blauen Säuren in grösster Ruhe.» Briefwechsel etc. II, s. 40.

[2] G. J. Mulder till Berzelius från Rotterdam 17 aug. 1838 och dennes svar 4 sept 1838. B. försäkrade «Ni moi, ni ancun de ceux qui faisaient parti du jury qui declara Crusenstolpe coupable n'a jamais eu d'autre désagrément de cette affaire que les articles des gazettes, qui cependant se sont peu occupées de nous. Or ces gazettes sont de nature que tout homme de bien peut dire: Quel mal ai-je fait, pour avoir merité votre approbation. JAC. BERZELIUS, *Bref II:* 1, s. 117, 125.

[3] B. till Wöhler den 4 maj 1840 a. a. s. 173.

brytning. Goda råd äro dyra, at de måtte saknas torde man kunna sluta deraf at ingen ting göres för at hejda strömen, om jag undantager militära försvarsåtgärder, som icke det ringaste inflyta på den verkande kraftens undanrödjande. E. Exc. känner at äfven jag rycktes ur min lugna verkningskrets in i dessa politiska händelser. Mina vänner besvuro mig at afsäga mig updraget; men jag har af E. Exc. lärt at när medborgareplikten kallar måste man glömma sit eget jag. Jag upfyllde min plikt och handlade efter *mitt* samvetes öfvertygelse, utan fruktan för packets, det vil här säga, det i klädesfrack klädda packets, missnöje. — Man har rygtesvis utspridt, at jurymännen sedermera varit utsatte för enskilta vexationer i sällskap, serdeles Professor Göthe[1] och jag; men detta alldeles utan grund. Det har och visat sig, at det så mycket omskrifna jurymålet icke varit annat än en causa occasionalis til opinions-utbrottet. Skrifvar-banditen håller på at glömmas, der han sitter, Nerman och Hartmannsdorff äro ej mer ensamme les bêtes noires, man kastar sig nu närmare in på styrelse-personalen, hvars liberalaste och skickligaste ledamot, Skogman, behandlas ännu värre än de föregående. En i Freya, af Johanson, med wedernamnet Argus, genom flera blad gående, ännu ej slutad artikel, är af en vida mer direct ingripande och til missnöjets consoliderande verkande natur, än någon af de Crusenstolpiska produkterna. Det ser ut som finge det opåtaladt gå. På ringaste gifven anledning af t. ex. eldsvådor, äro, förut til myckenheten osedda, massor af folket i rörelse, hurra, skoja och utgjuta skällsord öfver militären. Man ser at de hålla sig färdiga, ifall det skulle komma til handling. Så är tilståndet nu hos oss i Stockholm, E. Excellence. Det är icke lätt at ändra och lugna. En resande, som kom från de norra orterna, berättade mig at han fann en dag på de flesta gästgifvargårdar samlingar af bönder. På första stället frågade han anledningen til deras samlande så midt i andtiden. De bevärdigade honom icke med svar; men gästgifvaren uplyste at den dagen skulle posten passera denna väg, at i byarne sammanslå sig åboerna om Aftonbladet och at dessa nu afbidade bladet för hvar sin by, som af postföraren på gästgifvaregården aflemnas. Bondgubbarne äro så nyfikna på denna läsning at de heldre fara sjelfva än skicka gångbud, och samtala ofta en god stund efter läsningen, innan de fara hem för att omläsa för sina medabonnenter. Huru skal en kur någonsin blifva möjlig när giftet så sprider sig i statskroppens äfven mindsta ådror, utan at någon väg begagnas för at ditledade motgiftet. En rättvis emancipation, gifven åt i Sverige bosatta Judar, som icke har något annat fel, än at den borde hafva varit gifven för mindst 30 år sedan, begagnas af oppositionspressen med mycken skicklighet, för at äfven sätta afunden (som är et nationaldrag i de nordiska folkslagens lynne) och religionsfanatismen i verksamhet. Under det att allt detta sprider sig med tidningspressen, utskickas, på correspondensväg och muntligen, de nedrigaste och infamaste rykten om konungens person och enskildta handlingar, hvartil hvarken nu eller fordom någonsin den ringaste skugga af anledning funnits, men som tros af medelclassen på landet och af bondfolket. Til och med tid-

---

[1] Göthe, Erik Gustaf (1779—1838), den bekante skulptören.

ningarne tala med förtäckta ord om rykten, utan at tillägga at de äro falska. Jag har af vänner från rätt aflägsna landsorter fått frågor om dessa rykten kunna äga grund. Sådan är, i detta ögonblick, ställningen i vårt arma fädernesland. Det är lätt insett at utan ovanlig klokhet och kraft kan den ej förändras. — Men jag slutar min Jeremiad och går till annat.

Eders Exc. blir snart upvagtad af en Norrman, som heter Thaulow.[1] Han är utsedd til lärare i Chemien vid univers. i Christiania, har fått et reseanslag, hvilket han, under min ledning, begagnat til alfvarsamma studier i den practiska chemien, först i Berlin hos Mitscherlich[2] och Rose[3] och sedan i Giessen hos Liebig,[4] hvarunder jag hoppas at han gort goda framsteg. Nu kommer han til Paris, för at äfven der taga kännedom om deras Laboratorier och föreläsningsmethoder. Jag tager mig den friheten at bilägga et bref til honom, innehållande introductionslappar til åtskilliga Parisiska chemister. Jag har i en breflappp til Blumm[5] bett denne introducera honom hos Dumas[6] och Peligot,[7] och rec. Thaulow til det bästa hos E. Excellence.

Jag nämde Dumas.[8] Sedan E. Exc. reste har jag väl haft enskilta bref från Paris, hvari man för mig förklarat stort missnöje öfver hans sätt at framfara; men jag känner ännu icke det ringaste af hvad han yttrat redan vid sessionerna i Maj, och ännu mindre hwad han i et senare sammanträde, d. 2 Juli, ånyo föredragit i Academien, och hvarom min enda underrättelse är hemtad ur aftonbladet, som begagnat et utdrag ur en fransk tidning för at få säga mig några ohöfligheter. (Svanberg[9] hade upsat en artikel til svar derpå, som jag förbjöd honom at införa.) För några dagar sen fingo vi Par. Acad. Comptes rendus, men när jag lade dem i ordning, befunnos de gå endast til sista måndagen i April. Gubben Brongniart[10] har tilskrifvit mig et ganska vänligt bref och bett mig icke deltaga i den strid, som mit bref til en jeune rien nedkallat öfver hans måg och tillade at han tyckte at jag nyttjat något för hårda uttryck. Jag svarade honom at detta bref icke haft annat ändamål än at tilkännagifva mina åsigter i ämnen, som Dumas förut olika behandlat, at jag icke ämnade ingå i någon skriftvexling icke ens retorquera hvad jag redan viste vara emot mig anfördt af Dumas, emedan om mina åsigter äro riktiga, så behöfva de icke försvar och blifva be-

---

[1] Thaulow, Moritz Kristian Julius (1812—1850), professor i kemi i Kristiania.

[2] Mitscherlich, Eilhard (1794—1863), porfessor i kemi vid universitetet i Berlin.

[3] Rose, Heinrich (1795—1864), professor i kemi vid universitetet i Berlin.

[4] Liebig, Justus von (1803—1873), friherre, professor i kemi vid universiteten i Giessen och München.

[5] Blumm, Georg, egentligen Bergström, Gabriel Daniel (1790—1863), kanslist vid svenska legationen i Paris.

[6] Dumas, Jean Baptiste (1800—1884), professor i kemi i Paris även politiker.

[7] Peligot, E. M. (1811—1890), professor i kemi i Paris.

[8] Om Dumas, och Berzelius jfr Berzelius till Wöhler d. 28 juni 1838. *Briefwechsel zwischen J. Berzelius und F. Wöhler*, utg. av O. Wallach, II, s. 33.

[9] Svanberg, Lars Fredrik (1805—1878) professor.

[10] Brogniart, Alexander (1770—1847), professor i mineralogi i Paris Jfr Brogniarts brev till Berzelius 29 maj 1838 och dennes svar 29 juni s. å. Jac. Berzelius, *Bref, III: 2*, s. 32—37.

ståndande och om de äro origtiga, så kan intet försvar bevara dem från at falla. Om jag dervid icke begagnat uttryck, dikterade av samma aktning, som fallet skulle hafva varit om de bestridda åsigterna kommit från Dulong,[1] Gay-Lussac,[2] Thenard[3] eller Berthier,[4] så kom detta deraf at Dumas ej är en samvetsgrann skriftställare, hvarpå jag meddelade honom några citationer.

E. Excellence hade den godheten at lofva meddela mig de tidningsartiklar som kunna innehålla något angående denna sak. För d. 12 och 19 Maj har jag väl nog af hvad jag redan sett, men på artiklarna efter d. 2 Juli är jag nyfiken. Dulongs frånfälle har innerligen bedröfvat mig. Han var äfven utländsk ledamot af vår Academi, och hans plats der kommer troligen at fyllas af Dumas; men när frågan är om rättvisa, finnas hvarken vänner eller fiender.

Jag har förlorat ännu en vän, som rörer mig mycket närmare än förlusten af Dulong, emedan det närmare inflyter på mina förhållanden. E. Exc. känner redan Crusells[5] bortgång. Han aftynade småningom, magen vägrade mottaga föda och han var redan lik innan han var död. Ännu kort före sin död, då all redig medvetenhet uphört, hörde man på et och annat uttalat ord, at själen sysselsatte sig med musik, och at hans inbildning arbetade med stämmornes sättande til et religiöst musikstycke. Han insåg långt förut at han icke skulle vederfås, resonerade och handlade i enlighet dermed med samma lugn, som han skulle hafva gort i hvarje annan sak. Han förböd at kroppen skulle öppnas efter döden, som han sade mig, i den ädla afsigt at deraf inga anledningra skulle hemtas til förebråelser emot hans vän och läkare Pontin,[6] ifall denne, såsom troligt var, gifvit honom läkemedel mot en annan sjukdom än den, som blev anledning til hans död. Han är jordfäst på Solna kyrkogård. Hans familj är i väl behållna omständigheter. Enkan har, tack vare E. Excellences omsorger, något öfver 1000 Rd. i pensioner och han efterlemnar et capital af 25,000 Rd. banco säkert förräntade til en god del à 6 %, utom et välbehållet bo och några mindre fordringar. Hans måg har tillträdt hans tjänst såsom Directeur för Lifgrenadier-Regementernes musikcorpser.

Vi hafva haft förnäma besök sedan E. Exc. lemnade oss, såsom det är E. Exc. bekannt. Jag begärde af Potocki[7] at blifva keysaren föreställd för at få tacka för den orden han gifvit mig. P. drog på saken, nämde at keysaren förbjudit alla presentationer, lofvade försöka på Drottningens bal, men har, efter all anledning, icke vågat nämna derom. Gref Axel Mörner[8] frågade mig om jag talt vid keysaren, på mit nekande svar drog han mig fram, feck tilstånd at presentera mig. Jag afbördade min tacksägelse och til min förundran fanns k. fullkomligt au fait af den undersökning för hvilken jag fått den. — Efter key-

[1] Dulong, Pierre Louis (1785—1838), professor i fysik i Paris.
[2] Gay-Lussac, Joseph Louis (1778—1850), professor i fysik i Paris.
[3] Thénard, Louis Jacques (1777—1857), professor i kemi i Paris.
[4] Berthier, P. (1782—1850), fransk kemist.
[5] Crusell, Bernhard Henrik (1775—1838), kompositör.
[6] Pontin, Magnus Martin af (1781—1858), hovmedikus, medicinalråd.
[7] Potocki, Leo, greve, rysk minister i Stockholm 1836—1839.
[8] Mörner, Axel (1774—1852), generallöjtnant, statsråd.

sarens hemkomst feck jag en ganska artig skrifvelse från Grefve Cancrin,[1] som på keysarens vägnar tilstälde mig första klassen af St. Stanislai-orden, hvaraf jag förut hade den andra. Storfursten besökte mig i mitt Laboratorium i sällskap med vår kronprins, och lät, ved sin afresa, genom Ministern tilställa mig en Juvel-ring med sin namnchiffre, vid hvilken en ännu quarsittande nota af Juveleraren utvisade at den varit betald med 2,550 rubel, och samma dag som jag erhöll ringen, feck jag en visit af Brockhausen[2] som lemnade mig från k. i Preussen 2:dra Classen af röda örns orden. Besynnerligt nog at dessa utländska utmerkelser tildelades mig, under det at man här hemma förnöjde sig åt berättelser at jag blef utsparkad ur sällskaper och på gatorna feck ruttna appelsiner i ansigtet, och på andra ställen blef spottad i ansigtet. Det förra har gladt mig och åt det sednare har jag skrattat.

Wördnad och vänskap

Jac. Berzelius.

P. S. til Jeremiaden. Rogskörden har börjat. Sedan 3 veckor regnar det dagligen och går in crescendo. Regnet har blifvit med hvar dag mer uthållande och skurarna starkare. Barometern står orörlig och lågt. Vinden går compassen ikring och från alla väderstrek regnar det. Utsigterna för skörden blifva högst betänkliga. Potäterna synas blifva gifvande, men äfven dessa, som ej lida af regnet, hotas från annat håll. Vi få stundom alldeles klara nätter och då blir det fryskallt. Natten til d. 20 aug. hade vi nattfrost, men så lindrig at ingen skada följde.

Stockholm d. 28 Sept. 1838.

Jag har at ödmjukligen tacka för ej mindre än 3 bref och sändning af 1:o Incombustibla tygprofver, hvaraf jag meddelat prof stycken åt Åkerman[3] vid technologiska institutet här och åt Palmstedt,[4] för slöjdeskolan i Götheborg. Dessa synas förtjena all möjlig upmerksamhet, serdeles om de kunna tvättas, som ej finnes angifvet. 2:o Et prof af förtennt koppar. Jag kan icke inse någon förtjenst i detta prof. Det innehåller et ganska orent tenn, har derigenom icke den hvita färg, som publiken hos oss är van vid. Om förtjensten af detta förtenningssätt skulle ligga i dess lätta verkställbarhet, så bör jag nämna at det vanliga sättet at förtenna våra kokkärl af koppar är så lätt, at jag i min lärobok i chemien sökt fästa upmerksamheten derpå at hvarje kökspiga borde lära det. Jag tror således icke at det vore något skäl i at ingå med upfinnaren i någon transaction för at få hans upgift. För at rätt kunna pröfva värdet af denna, hade varit nödigt at känna hvari dess fördelar bestå, heldst det vanliga förtenningssättet hvarken faller sig dyrt eller konstigt.

---

[1] Cancrine, Georg, greve (1774—1845), rysk finansminister.
[2] Brockhausen, Adolf, friherre (1801—1858) preussisk minister i Stockholm.
[3] Åkerman, Joakim (1798—1876)., professor i kemi.
[4] Palmstedt, Karl (1785—1870), professor och föreståndare för Chalmerska slöjdskolan.

Beträffande phormium tenax, bör jag nämna at det hos oss är i bruk, ehuru ej mycket allmännt; men jag har sett det användas redan för flera år sedan i Gibsonska repslagare-banan i Götheborg. Gibson visade mig vid detta tillfälle åtskilliga stånd af denna planta som han updragit och hvilkas bladstjelkar det var omöjligt at med handkraft afslita. Han hade et icke så obetydligt uplag af detta slags lin.

Min stackars svärfar, Poppius, har råkat ut för blåsesten, som jag likväl hoppas skal genom Ekströmmers[1] biträde på krossningsväg uttagas. Ekströmmer har länge varit obenägen för denna operation, men har på Lazarettet gort et par lyckliga kurer dermed och synes nu vilja fortfara med dess användande; i annat fall hade Poppius varit nödsakad at fara til Köpenhamn; ty Säve,[2] som 1835 instuderade stenkrossning och stenborrning hos Civiale har gort idel misslyckade försök i denna väg. Då han med understöd af allmänna medel utskickades för detta ändamål, afrådde alla, som något förstodo i saken, at välja honom; men hans recommendatorer hade mera gehör å högre ort. Nu kommer snart nog en af våra bättre yngre läkare, Dr. Svalin,[3] som länge under Ekströmmer varit Underchirurg vid Lazarettet, til Paris. Jag anhåller på det högsta at Du ville allvarligen tilhålla honom at inöfva denna vigtiga operation och dertill gifva honom Din mägtiga recommendation hos Civiale; ty det är af stor vigt at vi få tilvanda operatörer. Blåsesten, som förut var en af de äfventyrligaste sjukdomsformer, blir därigenom hädanefter en obetydlig och lätthjelpt åkomma.

Det är ganska väl at Åkerhjelm[4] samlar materialier til en tryckfrihetslag; blott hvarken han, eller någon af statsrådets nuvarande ledamöter försöker at skrifva lagen; ty oagtadt man väl nu har mera erfarendet af hvad tryckfrihet är och har insett at den ej endast bör skyddas, utan också bör motas, när den urartar, så tviflar jag dock på at den nya lagen blefve en hårsmån bättre, än den vi nu hafva, svårigheten oberäknad at med misstänksamma ständer, utan allmännt eget omdöme, få någon slags ändring at gå igenom. Så länge tryckfrihetsbrott skola afdömas af en Jury, som kan väljas ur hopen, blir det altid en opinions domstol. Ville man helt enkelt hålla sig til det enkla budet at man för hvad man trycker ståndar samma ansvar inför lag och vanligt forum, som för hvad man säger, så behöfdes ingen särskildt lag, och en möjlig orättvis dom i första instanzen, stode altid at få ändrad i någon af de följande. Nu kan jag strafflöst trycka, hvad jag icke ostraffad får säga, om det åtalas. Men någon ting förståndigt i denna väg har man ingen anledning at hoppas. Du har sett af tidningarna at Hofrättens ena hälft förklarar den andra hälftens åsigter lagstridiga, och at vår högst ömkliga Justitiæ-Ombudsman[5] dragen i åsneöronen af Tidningspressen, actionerar Himbeckska[6] Divisionen af Hofrätten för Crusenstolpiska målet, icke strax efter det för olagligt ansedda beslutets

---

[1] Ekströmer, Carl Johan (1793—1860), livmedikus överkirurg.
[2] Säve, Salomon Fredrik (1797—1872), livmedikus, regementsläkare.
[3] Swalin, Olof August (1808—1857), med. dr., bataljonsläkare.
[4] Åkerhielm, Gustaf Fredrik (1776—1853), friherre, statsråd.
[5] Landin, C. L., (1789—1858), justitieombudsman.
[6] Hindbeck, Carl Magnus, (1791—1875), hovrättsråd.

fattande, icke strax efter domens afkunnande, icke under, den tid af 30 dagar, som lemnas den dömde för att begära nåd, utan 4 dagar sedan han var afförd på fästning. Förutsätt nu, hvad jag icke anser omöjligt, at högsta domstolen gillar Justitiæ-Ombudsmans anmerkning: ty hos oss finnes intet sammanhang, ingen enhet, intet consequent system i något. Hvilken härfva af olycksaliga oredor skal icke då sammantrassla sig; som ingen dödlig kan reda ut. — Utsigterna äro verkligen bedröfliga. Fredrik den store sade en gång at Svenskarne äro et besynnerligt folk, som beständigt arbeta på at förstöra sig utan at lyckas. Gud låte honom hafva haft rätt för mer än den tiden.

Jude-emancipationen, så länge förut af pressen påkallad, och nu så ifrigt och groft af dem häcklad, förbereder genom tidningarnes bemedling oro och missnöje i landsortsstäderna. Man upviglar dem til böneskrifter deremot, hvilka man, efter Skogmans afträdande, söker förebygga med en förklaring af den första förordningen, hvarigenom denna til en hög grad inskränkes. Pressen och folket jubla deröfver at de styra regeringen. Hvad skal blifva följden deraf, annat än nya försök at göra på lika vis i andra mål. Men hvarför skal jag uppehålla Dig med detta ledsamma gorm? Du har tilförlitligare källor för underrättelser i desse ämnen än jag kan vara.

M:r Corin är här. Jag kan ty värr, vara honom til ganska liten nytta. Jag vistas, förmodligen til efter medlet af nästa månad, på Poppii landsställe och är endast Tisdagar och Fredagar på f. m. i staden. Jag har likväl haft tilfälle at föra honom på Museum och sätta honom i beröring med Fries,[1] med hvilken han tar et insectbyte för General Dejeans räkning.

Spitsbergs-Expeditionens Ledamöter väntas i dag eller i morgon til Stockholm. Jag fruktar at denna expedition förstår bättre at trumpeta än undersöka. Våra Landsmän hafva blifvit bemötta med all möjlig gästvänlighet och artighet och haft fullt kalas hvar dag på Corvetten; men tyckas icke tilfredsställda af det alltför skyndande i framfarten, så at ingen ting grundligt kunnat, i deras tanke, åstadkommas. Lappska resan anträddes från Hammerfest d. 3 Sept. och den 28:de väntas de i Stockholm. Du kan lätt föreställa Dig grundligheten af forskningarna under en resa, som sker med en så ytterlig skyndsamhet, at den som har bråttom omöjligen kan göra den fortare, och detta hastverk har dock troligen kostat franska regeringen en ganska vacker summa och kommer förmodligen at beskrivas i flera volumer spatiöst tryck med många kostbara plancher; de våra hafva från början påstått at bokmakeri vara Expeditionens hufvudsakliga ändamål. En Tysk mineralog. Dr. Tamnau från Berlin, som var i Köpenhamn, då samma personer återvände från Isländska expeditionen, och som passerade et par veckor här i Stockholm under sommaren, berättade mig at en stor del af Expeditionens Isländska samlingar inköptes i Köpenhamn för ein ungeheures geld. Något af detta borde väl hafva blifvit insett af Vet. Acad. i Paris, ty jag fann i de Comptes Rendus, som Du haft den godheten at i sommar skicka oss, at Academien hos Ministern på det alvarligaste

[1] Fries, Bengt Fredrik (1799—1839), professor.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

yrkade at åtminstone til den Vetenskapl. Exp. til l'Algerie icke skulle antagas andra än fullgoda och af Acad. erkända skickliga Vetenskapsmän, på hvilkas undersökningar man kunde lita. Jag inbillar mig at det måtte hafva varit något slags antithes til den Grönländska, Isländska och Spitsbergs expeditionen. Emedlertid anhåller jag at Du icke i Paris meddelar något af mit nu i förhand gifna förmenande om denna Expedition. Blir man i Frankrike nöjd med den, så kunna vi väl vara det äfvenledes.

Min hustru, som fann sig ofantligt smickrad af de sista raderna i Ditt bref, ber mig framföra sina wördnads betygelser och så gör äfwen hela den Poppiska familjen.

Wördnad och vänskap
Jac. Berzelius.

P. S. Jag har efter Din ynnestfullt yttrade önskan bortlaggt hvad Du kallar Excellensandet, oagtadt våra bruk föreskrifva dess användande. — Tillåt mig dessutom anhålla at åtföljande bref til Pelouze[1] på lilla posten får upnå sin bestämmelse.

Stockholm d. 20 Aug. 1839.

Jag hade den äran emottaga Din ynnestfulla skrifvelse af d. 18 Juni med inneliggande propositioner af Gref Chassenon, hvilken jag genast expedierede til föredraganden i finance-ärender, med bifogad enskilt tilstyrkande af mig at LBr. Akademien skulle få befallning at anställa försök öfver hurudant vin, som kan frambringas af blåbär, hälst jag ansåg troligt at vi egde lika goda Chimistes fermentateurs, som General Chassenon kan vara. Tiden var då ännu at anställa försök, ty blåbären begynnte at mogna. Jag feck af Tit. Munthe[2] det svar enskildt at saken var föredragen och skulle til LBr. Ac. remitteras. Blåbären äro nu förbi, men ingen remiss har ännu kommit till Poppius? För i år är således saken ej mer verkställbar. Under tiden har i bokhandeln en liten svensk skrift utkommit om sättet at tilverka viner af inhemska frukter, deribland äfven af blåbär. Jag kan nog fatta, at i länder der man vant sig vid sådana drycker, som cider och gement vin du pays, man också skulle finna bärvin drägligt. Men här i Sverige är den egentliga hufvudfrågan at skaffa magar, som stå ut med dem. Bond-dryck blir bärvin hos oss svårligen någonsin och den i öfrigt vindrickande personalen dricker heldre intet vin än dåligt, således blir förmodligen blåbärsvin en icke afsättlig vara, så vidt man icke kan bringa det derhän, at det kunde, hos den arbetande klassen, utthränga åtminstone en del af bränvinet, på hvars utträngande vi alvarligt arbeta, få se med hvad framgång. Vi äro icke alldeles utan vind i seglen. Har man bara godt tolamod och håller fint i, så går all god sak på

[1] Pelouze, Theophile Jules (1807—1867), professor i kemi i Paris.
[2] Munthe, Sven Abraham (1787—1873), t. f. statssekreterare.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

längd: men man får ej misströsta med anledning af äfven ihärdigt motstånd.

En stor sak, hvarpå vi ifrigt arbeta, är den fördömda Husbehofsbränningens afskaffande. Den gör nu brännvinstillverkningen til jordbrukets monopolium, och har i Sverige frambragt åtminstone 150,000 bränvinspannor, men de äro säkert ännu flera. Man kan ej tänka at jordbrukaren afstår den bränneririätt han nu har; men möjligt vore at få rörelsen fri för alla, fri i afseende på redskapens beskaffenhet och tilverkningens storlek, så som all näringsindustri bör vara, och begränsad endast af hvad som bär sig. Med en hög skatt på tilverkningen, hvartil det icke är så svårt, som man föreställer sig, at gifva användbara grunder kan varan tilräckligt fördyras och då går husbehofsbränning småningom in, derföre at den ej kan hålla pris med den stora tilverkaren. Sedan drank ej mera är et allmänt påräkneligt boskapsfoder (och det är et foder, hvaraf boskapsracerna försämras ouphörligt), måste man blifva betänkt på fodercultur, som hittils är så godt som alldeles försummad, så på Herregårdar, som på bondhemman, och detta skulle frambringa den största och mest välgörande revolution til förbättring i vårt jordbruk. Skulle Du väl tro at Sverige, med sina ofantliga betesmarker, som borde vara par preference ett boskapsfödande land, har under 1837 utifrån låtit inkomma för något öfver $2^1/_2$ million riksdaler Banco ladugårdsprodukter? Summan är tullvärdet och har säkert in natura utgått til mer än 3 millioner. Jag trodde ej mina egna ögon, då jag såg specification deraf i Comm. Coll. till K. M. nyligen ingifna und. Rapport för 1837. Jag hopsmorde genast, i sällskap med Major Ekenstam[1] på Gusum, en liten skrift om Husbehofsbränningens inflytande på svenska jordbruket och Boskapsculturen, hvari den specificerade listan på införskrifna Ladugårdsproducter infördes, hvilken skrift Nykterhets sällskapet låtit trycka och hvaraf innan hösten 10,000 Exemplar skola vara utdelade öfver alt i närmare och fjärmare Landsorter. Man förvånas öfver til hvilken grad det onda gått, utan att man, förr än så nyss, begynnt alfvarsamt tänka på dess hämmande. Det har uprigtigt fägnat mig at af Ditt bref förnimma at Du kommer hem til Riksdagarna(!). Du skal säkert hjelpa oss at hamra på kopparskallarna.

Någon har sagt mig at vännen Blumm skulle i sommar vara stadd på en liten resetour och dervid nu befinna sig i Sverige, men icke ämna komma ända til Stockholm; min sagesman hade hört det af en annan och visste ej hvad trovärdighet berättelsen hade. Jag har i närlaggde bref til Blumm besvärat honom med en liten commission, ej precist för mig, men för våra unga chemister, för hvilka jag gerna vil vara som en far, så långt jag kan. Då Trolle-Wachtmeister[2] var i Paris hade han åtagit sig at skaffa et par platinadeglar, som när de hemkommo, befunnos så förträffliga och derjemte så billiga at jag blifvit bestormad af den ena efter den andra, at skaffa dem dylika. Jag har derföre beslutat at låta komma 10 sådana deglar på en gång, hvilka jag ville ödmjukast anhålla at Du hade den godheten at medtaga, paketet bör ej bli större än at kunna bäras i en rockficka. — Jag har en fordran

[1] Af Ekenstam, Carl (1798—1879), major.
[2] Trolle-Wachtmeister, Hans Gabriel (1782—1871), greve, justitiekansler.

hos Utgifvarne af Encyclopedie des Gens du Monde, i hvilken jag skrifver då och då Artiklar, och får 150 fr. tryckta arket och med denna fordran ville jag liquidera deglarna. Om Blumm är frånvarande, anhåller jag ödmjukast at Du ville vara god och öppna brefvet och skicka et deri liggande bref til M. Pelouze, som egentligen har beställningsbestyret, hvilken bor på Ecole polytechnique, der han är Chemiæ Professor, samt förvara min invisning til Blumm återkommer, hvilket väl ändå sker långt innan Du lemnar Paris för at hemresa. Storleken af min fordran är mig ännu obekannt, derigenom at flera artiklar äro tryckta, hvilkas sidotal är mig obekant. Om den icke skulle förslå til platinasakernes liquidering, hvilken väl går emellan 4 och 500 frank, anhåller jag at Du ville öka mina förut stora tacksamhetsförbindelser, med at tillägga hvad som kan fattas, hvilket tacksammast här skal blifva Dig återbetaldt.

Jag hoppas at, åtminstone efter Din återkomst, en ministeriell Tidning skal kunna bringas i stånd. Författare deri skola säkert icke saknas; men det vil synas som funnes här ingen som har förmåga at organisera den. Jag tror at det ej skulle vara svårt at organisera Stats-Tidningen dertil, blott man feck göra sig af med de nu på Tidningens stat med stor fix lön försedda personerna, som aldeles icke duga dertil. I et sådant företag bör ingen hafva fix lön, mer än den som ansvarar för det economiska. Alla andras besvär bör gäldas efter Spalt och rader, som de skrifva. Derigenom skal man få artiklar at välja i och man kan betala hederligt och Tidningen skall ändå ge pecuniär vinst, så vidt et visst peremptoriskt inflytande kan undvikas. Med detta inflytande skal den aldrig bära sig. I den lilla skriften Läsning för folket, af hvars Direction Du äfven är medlem, går det alldeles förträffligt. Vi betala 25 RD:r Bco för tryckt ark, författarne äro dermed väl belåtna, sträfva efter at få detta honorarium, vi hafva altid goda artiklar och vår öfverskjutande behållna cassa var vid sista sammankomsten 2,300 RDr. Bco, oagtadt det icke är meningen at arbetet skal gifva Direction något öfver. Afsättningen går i tiltagande. Detta är visst et lekverk mot en Tidning, men den är til den economiska inrättningen af samma slag. Efter all den scandal, som nu utgör oppositions-pressens updukning och den nära nog nullité som utgör Statstidningens, hafva vi et ytterligt behof af någon ting bättre, hvartil det dock alvarsamt saknas les gérants. Viljor och förmågor ligga spridda, men den som kan och vill förena dem til samverkan har ännu ej framträdt.

Men jag uptager din tid med mitt joller och slutar med den anhållan at fortfarande få omfattas af Dig med samma ynnest som hittils.

Wördnad och vänskap
Jac. Berzelius.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Gustaf III på stockholmspromenad.

Meddelat av **B. W.**

I en liten fickbok, som tillhört min morfars far lärftskramhandlaren i Stockholm Lars Erik Enblom (20/1 1742—23/10 1810),[1] har han antecknat bl. a. följande:

A:o 1777 Martii d. 8:de som war en Lördag, hände sig, att Hans Kongl. Maijst:et Konung Gusta(!) den 3:dje kom til fots gåendes med en Hof Cavalier ifrån Staden och ämnade sig till Söder; och när Hans Kongl. M:st paserade Bod-raden fram som är på Stora Sluss-Bron, och kom wid LärftsKrämareEnkan Mad:me Sara Frisks Bod träffade Hans Maij:st som giäck på högra sidan om Cavalieren att halka på en haler Isklint och föll omkull på den högra sidan så att Hans Maijs:ts fötter kom̄er framför nämde härre, och när han skulle hastigt hiälpa Hans M:st upp, halkar han äfwen omkull och slår sig framstupa twärt öfwer Konungen hwaraf Hans Maijs:t tycktes få någon stöt: men märkligt är, att vid den̄a olyckshändelsen kom̄er En Krydd-Krämare wid namn Hare i tanke att taga upp Hans Kongl. M:sts Kiäpp som tillika med hatten woro fallne på Gattan(!), och i detsam̄a han bockar sig att taga Kiäppen, war ock Konungen samt Herren uti sitt uppräsande, far fötterna undan Krydd-Krämaren så att han liksom skrillade under Konungen och blir sittjandes på Gatan tills Konungen war uppstigen och tar sin Kiäpp af den på Gatan sittjande man̄en under det Konungen småskrattar sägandes några gongor tack, tack, hwaruppå Konungen kom̄er instigandes uti förrnämde Bod til att sättja sitt spen̄e på den wänstra fotten(!) till rätta som war utursluppit hwartil H. K. M:st betiente sig Af en utan för disken stående stol att sätta foten uppå då Cavaliern staraxt(!) war til räds att wara H. K. M:st behiälplig, men nemde Krydd-Krämare sprang skamlig sin wäg. Jag

[1] Se ÖRNBERG, *Svenska Ättartal*, 1890, s. 145.

Lars Enblom i Co med Enkan som war inom diskiken(!) ståendes åskådade detta ganska tydligt, men kunde uti deña hastigheten intet igenkiäña Kl. M:st fören Kl. M:st kom instigandes uti förenämde bod, hwarwid jag blef något Surprenerad, i detsaña gafs nådig befallning med dessa orden, å drag igen dörren fålket ser på oss huru snögiga wij äro, och när spännet hwar till rätta satt, tog jag mig den dristigheten med en wiska Afsopa Kl. M:st snöön hwarunder några små frågningar om handelen giordes, men under alt detta hwar Kl. M:st ståendes hattlös, sluteligen betackades mig med ganska nådig Compliment, då Kl. M:st tog sin Cavier(!) under armen sägandes Jesus bewara oss at wij intet faller ännu en gong.

Deruppå går Kl. M:st till Adolph Fridricks Torg, Och utsåg detsamma som tjänlig plats för Riddarspället som dersañastädes Soñaren derpå hölts för första gongen.

På äldre dar har Enblom tillagt orden: och sedan aldrig mera. Boken innehåller även anteckningar om kungamordet — bl. a. omtalas att »Riksrådet Pecelin» arresterats —, vilka sluta sålunda:

Major eller Öfwerste Bielcke intog förgift, och den 27:de deñes fördes så gott som obetäckt på Bödels-Kärran ut, för at på Galg-backen nedgrefwas.

Den 29:de d:o Kl. 3/4 till 10 före middagen uppgaf deñe store och högst wise Konungen sin saliga anda, hwartill et sådant förbañat mordskott ensamt hwarit wållandes.

Ätten Wrangels stamlinjer.

Ett tillägg av **Georges Wrangell**, Reval.

I Personhistorisk tidskrifts XIX:de årgång (1917, s. 162) trycktes i svensk översättning av professor Evert Wrangel min uppsats med ovanstående titel. Genom en av mig först efteråt i estländska ridderskapets arkiv påträffad urkund är jag nu i tillfälle att göra en väsentlig rättelse rörande den därstädes angivna härstamningen av huset *Tolsburg-Ellistfer*.

Urkunden, som är daterad den 1 juli 1430 och vilkens innehåll för första gången i tryck omnämts i min uppsats om namnet Tolsburg i vol. IX (häft. 7—8) av *Beiträge zur Kunde Estlands* (Reval, februari 1923) innehåller ett köpekontrakt mellan Konrad Uxkul, Nikolaus' son, säljare, och Frederik Wrangel, Bertholds son, köpare, angående gården Oyel i Maholm socken jämte kvarn och bland andra ägor även tre bondgårdar (»Gesinde») i Tols. Genom en otryckt, men mig redan tidigare bekant urkund av år 1470 (ur baron Toll-Kuckers arkiv i Reval) vet man, att den äldste kände medlemmen av huset Tolsburg-Ellistfer, Vicke Wrangel, även ägde dessa tre gårdar hörande till byn Tols, och det står härigenom utom allt tvivel, att han bör anses som Frederiks son och arvinge. Härav följer:

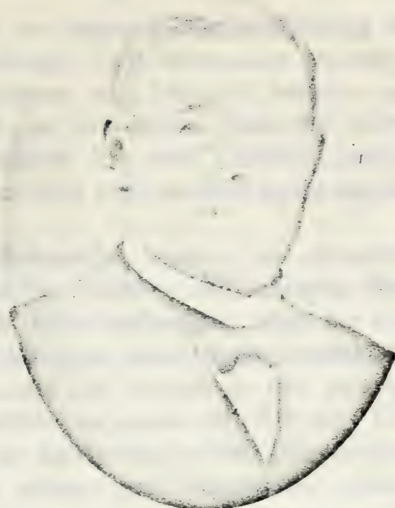
1) att Vicke Wrangels fader, huset Tolsburg-Ellistfers stamfader, icke endast troligen, utan säkert hette Frederik, och bör följaktligen frågetecknet vid detta namn i tabell II strykas ut;

2) Frederiks fader och Vickes farfader var icke Hans Wrangel till Oyel av huvudgrenen Hoebbet-Addinal, utan hette Berthold;

3) Wolmar Wrangel, vilken i urkunden av 20 mars 1464 omnämnes som redan avliden och vilken är Vickes farbroder, är i intet fall identisk med Wolmar Wrangel av Hoebbet, Hans' son, utan med den Wolmar Wrangel av Selligel (Selgs) och Kalligel (Kalliküll), som omnämnes 1450 och 1451 (se *Lifl. Urkundenbuch*, XI: 17, 140, 171; *Tols Bfl.* I: 140 med orätt årtal 1423 istället för omkr. 1450);

4) Fredrik och Wolmar Wrangel, Bertholds söner, kunna med största sannolikhet anses som bröder till Jurgen, Bertholds son av huvudgrenen Iess och Itfer, och hela huset Tolsburg-Ellistfer bör därigenom icke anses tillhöra huvudgrenen Hoebbet-Addinal, som i min ovannämnda uppsats (tab. II) angivits, utan grenen Iess och Itfer (tab. III).

Torsten Uggla.

Med krigsdomaren Torsten Ugglas bortgång sistlidne 17 april led den personhistoriska forskningen i vårt land en svår förlust.

Uggla var född i Lund den 27 april 1869 och således vid dödsfallet icke fullt 54 år. Fadern, akademieräntmästaren Uggla, hade året förut slagit ner sina bopålar i den skånska universitetsstaden, och själv förblev han lundabo under större delen av sitt liv. Endast tjänstgöringen i äldre broderns domsaga samt i Svea hovrätt och verken i Stockholm bilda nämligen ett undantag. Vistelsen i Lund satte också sin prägel på honom. Han var hela livet igenom studenten, verkade i studenternas krets och följdes också av dem till sitt sista vilorum.

Frånvaron från Lund räckte icke mer än 9 år. Han återbördades nämligen dit i egenskap av ombudsman vid Sparbanken i Lund redan 1902. Därjämte fick han tidigt förordnande som auditör vid Södra skånska infanteriregementet och allra sista tiden som krigsdomare vid detta jämte Skånska dragonregementet och

Kronprinsens husarregemente. Sitt intresse för sin hemstad fick han tillfälle att ådagalägga såsom stadsfullmäktig under tvenne perioder.

Det var klart, att en person i Ugglas ställning skulle få en omfattande personkännedom. Och denna kom att omspänna icke blott de många studenterna och blivande ämbets- och tjänstemännen utan även folk av vitt skilda yrken och stånd. När så därtill kom hans utpräglade lust och fallenhet just för personhistoria, så förvånas man icke över att han ägnat sig däråt under sina lediga stunder.

Redan under Stockholmstiden började han sitt arbete på detta område. Det av Hasse W. Tullberg stort anlagda »Svenskt Porträttgalleri» fick sålunda hans medverkan. Han har i del IV behandlat överrätter och kollegier samt övriga centrala ämbetsverk, ett omfattande arbete med icke mindre än 620 porträtt och biografier. Ännu mer svällde en annan del, XII, ut. Där fortsatte och avslutade han det av läroverksadjunkten och matrikelutgivaren S. G. Dahl påbörjade arbetet med lärarkåren, vilket icke blev färdigt förrän 1909. Icke mindre än 1,219 personer ha däri fått sin bild och sin kortfattade biografi.

Tillsammans med en annan känd matrikelutgivare förste aktuarien fil. d:r Hjalmar Gullberg har han utgivit Matrikel över e. o. tjänstemän inom Justitiestaten 1903 samt Landsstatsmatrikel, första upplagan 1903—04 och andra 1913. Alla dessa tre publikationer äro uppställda efter samma program, vilket, så vitt det varit möjligt, fullt genomförts. Som alla matrikelutgivare stötte de på svårigheter att få in material, men detta kompletterades då på annat sätt, så att några större luckor icke uppstodo. En ny upplaga hade nu varit av behovet påkallad, men båda utgivarna ha tyvärr kallats hädan.

På ett förtjänstfullt sätt har han skildrat den institution, där han verkat de sista tvenne årtiondena, i »Sparbanken i Lund, minnesskrift med anledning av sparbankens 75-årsjubileum» (1908). Många av universitetets och stadens förnämsta män ha där sin minnesruna.

I samma stil gå »Stadsfullmäktiginstitutionen i Lund 1863—1910» och den personhistoriska avdelningen i »Minnesskrift med anledning av stadsfullmäktiginstitutionens i Lund femtioåriga tillvaro» (1913) samt »Sparbanken för Eslöv med kringliggande ort 1866—1916». Sitt studentikosa kynne har han ådagalagt i tvenne små häften om Studentkamraterna 1880—1905 och 1887—1912.

För S:t Knuts gille i Lund, där han intog en bemärkt plats, har han tillsammans med akademisekreteraren O. Ernberg fortsatt utgivandet av dess matrikel för åren 1887—1917 (den äldre tiden har behandlats av stadsfogden C. Sjöström). Minst lyckat blev tyvärr hans sista större arbete, det av Hasse W. Tullberg personligen planlagda, att utgiva en biografisk matrikel med en del för varje län och omfattande alla mera kända personligheter i de skilda landsdelarna. Uggla skulle behandla Skåne, men stötte på ett envist motstånd i den skånska trögheten. Därför utkom ej heller mer än en del, Malmöhus län (1918).

Ivrig exlibrissamlare hade han lyckats åvägabringa en storartad samling bokägarmärken både från in- och utlandet.

Uggla var en hedersman. Kunde han hjälpa någon med sitt rika vetande i personhistoria, särskilt senare generationers, stod han alltid beredvilligt till tjänst. Då »Svenska släkters» första häfte skulle utges 1908, stödde han företaget även genom sitt namns auktoritet. Och mången gång har han senare bistått, t. ex. vid utgivandet av Sjöströms arbete om Smålands nation i Lund 1668—1921.

Frid över hans minne!

Vilh. Ljungfors.

Smärre meddelanden.

— Med innevarande år har Joh. Ax. Almquists stora verk *Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630*, 1—4 (Meddelanden från Svenska Riksarkivet. Ny följd. II: 6, VIII + 400, VIII + 688, VIII + 355, IV + 488 s., Stockholm 1917—1923), nått sin fullbordan. Banbrytande inom den svenska förvaltnings- och kameralhistorien har detta arbete även för svensk personhistoria den allra största betydelse. Några ord om dess rika innehåll äro därför även här på sin plats.

I en inledande översikt orienterar förf. först över källmaterialets art och beskaffenhet. Den synnerligen distinkta och upplysande redogörelsen formar sig delvis till en skarp anklagelse mot den svenska kameralförvaltningens vanvård av densamma anförtrodda dyrbara arkivalier; man erinrar sig i detta sammanhang med största tillfredsställelse, hurusom genom en reform från ett av de senaste åren ifrågavarande arkivalier överlämnats till den ordinarie arkivadministrationen. Den första huvudavdelningen av arbetet ägnar förf. därefter åt en diskussion av lokalförvaltningen i allmänhet, varvid han särskilt uppehåller sig vid furstendömen och livgeding, förläningsväsendet, arv och eget, fögderiförvaltningens grundlinjer och arrendeväsendet. Massor av nytt stoff och nya synpunkter möta läsaren; flera frågor ha också för första gången fått en sammanfattande behandling. Med oförställd beundran följer man förf.:s säkra ledning genom källmaterialets förvirrande mångfald, och man märker genast, att betydande vidder invunnits åt den svenska historiska vetenskapen. Utrymmesskäl förbjuda att här ingå på en detaljerad framställning av de många nya resultat förf. uppnått. Dock torde i förbigående kunna påpekas, hurusom efter förf.:s forskningar Gustav Vasas förvaltningsorganisatoriska insatser te sig i ett något annat ljus än förut. Gustav Vasa har tydligen mer än man hittills föreställt sig varit en fortsättare av medeltida förvaltningstraditioner, och brytningen med det gamla inträder i huvudsak först efter hans tid. På ett intressant sätt stämma dessa iakttagelser överens med de av en annan forskare nyligen gjorda rörande Gustav Vasas ekonomiska politik.

Arbetets andra huvudavdelning, vilken utgör det centrala och mest omfattande partiet, ger en ingående redogörelse för fögderiindelningen i hela det dåvarande Sverige, begynnande med Uppland och slutande med den svenska kronans landvinningar i trakterna öster och söder om Finska viken. Man finner här en detaljerad undersökning av de olika landskapens omfattning, deras växlande kamerala indelning, uppräkning av fogdar och förläningsinnehavare, arv- och egnajordar, kyrkogods, bergslag

och bruksdistrikt, fisken o. s. v. I stort sett har förf. gått fram på alldeles obruten mark, och vad han mäktat åstadkomma måste betecknas såsom en verklig jätteprestation. Hela det äldre Sveriges kamerala och statsekonomiska organisation har på en gång klarlagts, och 1500- och 1600-talens svenska personhistoria har vunnit ett tillskott av utomordentligt värde. Förvisso torde kunna sägas, att få länder kunna uppvisa en så allsidig och för all framtida forskning grundläggande förvaltningshistorisk utredning, som den förf. här framlagt. Den svenska historiska vetenskapen står i djupaste tacksamhetsskuld för en vetenskaplig insats av i sanning monumental räckvidd och betydelse.

Till sist kan påpekas, att det stora verkets användning högst väsentligt underlättas av förträffliga tabeller samt innehållsrika register över personer och orter.

S. T—g.

— Den av landskanslisten Otto Lindberg i Malmö i dec. 1919 utgivna matrikeln över den skånska landsstaten efter den nuvarande länsindelningens införande och till landsstatens omorganisation har icke vunvit det beaktande, som den i hög grad förtjänar. (*Landsstaten i Malmöhus och Kristianstads län 1719—1917*, XII + 381 s. Förf:s förlag, Malmö 1919. När man känner till, med vilken utomordentlig noggrannhet det vidlyftiga materialet hopbragts och granskats, så förstår man kanske bäst, vilken värdefull och tillförlitlig skrift som den personhistoriskt intresserade allmänheten fått i sina händer. För att åstadkomma ett arbete av detta slag har förf. givetvis måst anlita en mängd handlingar, som förut ej varit tryckta, liksom en mängd kyrkoböcker för det rent biografiska genomgåtts.

Efter en historik på 47 sidor följa biografier över 20 landshövdingar, 12 landssekreterare, 13 landskamrerare, 12 landsräntmästare, 50 länsnotarier och länsbokhållare, 48 landskanslister och lika många landskontorister samt 17 landsfiskaler. Vidare upptager arbetet 81 kronofogdar och 64 häradsskrivare samt 348 kronolänsmän, 16 mantalskommissarier och 14 kyrkoinspektorer, allt i Malmöhus län. Biografierna äro icke bara nakna data, utan ofta belysta av utdrag ur samtida handlingar.

I Kristianstads län ha fungerat 17 landshövdingar, 12 landssekreterare, 15 landskamrerare och 9 landsräntmästare. Länsnotariernas och länsbokhållarnas antal utgör 36, medan landskanslisternas stannar vid 35 och landskontoristernas vid 40. Landsfiskaler har länet haft ej mindre än 29, alltså fler än Malmöhus län. Kronofogdar, häradsskrivare och kronolänsmän utgöra respektive 45, 58 och 312. Även antalet mantalskommissarier och kyrkoinspektorer är något större än systerlänets, nämligen resp. 23 och 15.

Arbetet slutar med en redogörelse för Tolls generalguvernementstid samt en kronologisk förteckning över avlagda kronolänsmansexamina i de båda länen.

Rent biografiskt är landskanslist Lindbergs arbete av stort värde, då det upptager notiser ej blott om giften och barn utan även dessa senares yrken och död, där sådant stått att vinna. Det torde icke vara

många misstag, som kunna uppletas. Ett har anmälaren upptecknat: mantalskommissarien Magnus Löfberg är broder, ej son till borgmästaren Elias Löfberg. Korrekturläsningen har varit omsorgsfull. Landskanslist Lindbergs arbete rekommenderar därför sig självt. Det kanske förtjänar påpekas, att han är sysselsatt med ett likartat arbete om Hallands läns landsstat.

Vilh. Ljungfors.

— Till den rad av läroverksmatriklar, som till utgivare haft läroverksadjunkten S. G. Dahl och rektor E. Kölgren, har nu kommit en ny, den av registratorn i skolöverstyrelsen Yngve Dahl utgivna, vilken skall bilda ett slags fortsättning på den av Kölgren senast (1915) utsända (*Lärarmatrikeln 1922*, XXVII + 810 s. Sthlm 1923). Den inledes liksom denna av biografier och bilder av överstyrelsen, dock ej endast undervisningsråden utan även av övriga tjänstemän. Man går därför till läsningen och granskningen av arbetet med rätt stora förväntningar, men dessa bli i hög grad besvikna. Ty det visar sig vara ett hafsverk, vari stora luckor kunna upptäckas. Icke mindre än över 60 av den ordinarie personalen vid läroverk och seminarier saknas helt och hållet. Värst åtgångna äro Lunds folkskoleseminarium, där man förgäves söker rektor, nio tjänstgörande lektorer och åtta övningslärare, Göteborgs latinläroverk, där tre lektorer, tre adjunkter och gymnastikläraren uteglömts, och Stockholmsläroverken, särskilt Norra latinläroverket, med tillsammans 12 blottor.

Därjämte äro transporter i 10 fall ej upptagna, och nyutnämningar, alla före 1923 års ingång, saknas för sex personer.

Även övriga i matrikeln upptagna läroanstalter förete många luckor. Men till en genomgående granskning har saknats fullständigt material. Alla de stora privata läroverken ha uteslutits, under det att de minsta kommunala mellanskolor medtagits. Man frågar sig förgäves varför? Föregående utgivare hava meddelat uppgifter om avskedade och döda, och därigenom har kontinuiteten med föregående arbeten av detta slag uppehållits. Men hr Dahl har uteslutit så gott som alla dylika uppgifter. Det märks alltför väl, att det direkt personliga arbetet på att täcka befintliga luckor varit högst ringa. Så lätt tillgängliga källor som statskalendern och lärov. årsredogörelser ha icke anlitats, ty eljest skulle omöjligen så många personer kunnat uteglömmas.

Massor av e. o. lärare finnas icke heller. De flesta förändringar, som inträffat på nyåret och under matrikelns tryckning, äro ej annoterade. Utgivaren tyckes trots sin ställning icke haft nödig kunskap för uppdraget.

Att få med giftermål är ju alltid en vansklig sak, då många aldrig meddela något därom. Det väcker därför icke förvåning att dylika saknas i åtminstone ett 40-tal fall.

Totalomdömet om arbetet blir därför icke vidare gott. Rektor Kölgrens matrikel företedde sina brister, men dessa voro dock ett intet mot de många fel och luckor, som förefinnas i Yngve Dahls lärarmatrikel.

Vilh. Ljungfors.

— Bland de många nya stadshistorikerna intager *Jönköpings historia* (D. 1—4. Jönköping 1917—21. XV, 463; XIII, 327; XVI, 491; XV, 726, 75 s. — 58 kr.) redan genom sitt yttre omfång en särställning. De tre första delarna framföra efter några av fackmän utarbetade inledningskapitel om naturförhållanden och fornfynd i en enhetlig skildring stadens öden till slutet av 1600-talet. Forskningarna för denna skildring äro helt och hållet redaktören Rudolf Björkmans verk, och även framställningens yttre form blev det honom i allt väsentligt förunnat att giva, innan han (1916) bortrycktes av döden. De som haft tillfälle att se Björkman under hans forskningar, voro på förhand övertygade om deras grundlighet och vida omfattning, och det utkomna arbetet bekräftar till fullo dylika förväntningar. Förf. har strövat vida omkring i tryckta och otryckta källor; av de sistnämnda komma helt naturligt huvudparten på riksarkivet, kammararkivet och stadens eget arkiv. Framställningen är hållen i en klar och lättläst, enkel och flärdfri stil. Bearbetningen av det insamlade materialet är emellertid ej långt driven: den ligger väsentligen i sovrandet, grupperingen och den orienterande inramningen, som anvisar de många meddelade uppgifterna deras rätta plats. Av den minnesruna, som i tredje bandet ägnas Björkman, erfar man, att hans tvekan inför historikerns konstruktiva uppgifter varit klart medveten: »Av erfarenhet vet jag, sorgligt nog», har han en gång skrivit, »huru envist journalisten med sin fantasi, sin lätthet att fixera intryck, sin brist på full vederhäftighet, sin böjelse för i hast gjorda slutsatser sitter i, även om man beslutat att slakta honom på exakthetens och vetenskapens altare». Huruvida en så vaken självkritik icke skulle mäktat övervinna de befarade vådorna, måste naturligtvis förbli en öppen fråga; läsaren kan endast konstatera, att förf. uppnått vad han ville, att ge »precisa detaljer i den riktiga miljön, i tidstrogen inramning och mot den stora historiska fonden», men samtidigt förstått göra detta med en så klar översiktlighet, att ingen skulle behöva »tappa bort sig i detaljernas irrgångar».

Den penna, som föll ur redaktör Björkmans hand, upptogs närmast av lektor Sigurd Schartau, vilken på de 239 första sidorna i fjärde bandet fört skildringen av stadens öden fram från 1690-talet till 1862. Skillnaden i bredd mot den föregående framställningen är i ögonen fallande. Sin förklaring får den däri, att i och med den nye författarens inträde en berättande och sammanfattande framställning ersätter den kommenterande källöversikt, som tillfredsställde på en gång redaktör Björkmans krav på exakthet och hans onekligen mycket vakna sinne för gamla källors märg och karaktärsfulla tidstypiskhet. I fråga om forskningar i tryckt och otryckt material har lektor Schartau fullföljt de Björkmanska traditionerna: hans källförteckning upptager liksom dennes både de lokala och de centrala arkivens flitigt genomplöjda serier. De sista två tredjedelarna av det digra fjärde bandet upptagas av redogörelser för stadens framåtskridande efter stadsfullmäktigeinstitutionens tillkomst. Utarbetade av ett flertal författare, ge de en sakrik och sakkunnig översikt över stadens andel i den nyaste tidens omvälvande utveckling, här liksom eljest framträdande på de mest olikartade områden av mänskligt liv.

Vägarna, som löpte samman vid Vätterns sydspets, gav Jönköping på en gång dess ekonomiska och militära betydelse och därmed även

förutsättningen för dess livskraft och för de många händelser av både politisk och krigisk vikt, som ge liv och omväxling åt ett typiskt svenskt småstadslivs enahanda med borgarnas enkla näring och självstyrelse, konkurrensavund utåt och inåt, förnöjsam idoghet i trånga villkor och trohjärtat enkla seder jämsides med mycken obruten hårdhet och råhet i sinnena, som kräver både kyrkans och lagens tuktande och uppfostrande hand. Jordbruk och handel med oxar eller andra boskapsskötselns produkter äro stadens främsta näringsfång; bland hantverkare lägger man märke till guldsmederna, vilkas anmärkningsvärda blomstring i Jönköping är av gamla anor. Krigets behov skapade i Småland liksom annorstädes ett hantverksmässigt smide på landsbygden. Då smederna 1620 i enlighet med tidens modedoktriner ålades att inflytta till staden, skapades med det nya faktoriet en industrigren, som, ehuru till slut emigrerande till Huskvarna, länge intog ett av de främsta rummen i stadens ekonomiska liv i tävlan med hantverkerierna och de för orten mer eller mindre naturliga manufakturer, åt vilka statsmakternas omsorger och ofta efemära tidsriktningar gåvo liv, innan den med tändsticksindustrien kulminerande industrialiseringen gav en helt ny prägel åt staden. Landshövding och hovrätt ha väsentligen bidragit till att särskilja stadens liv från en vanlig småstads; åt båda ägnas mycken uppmärksamhet. Det kan emellertid ej tillhöra detta påpekande av den ståtliga Jönköpingsboken att söka sammanfatta arbetets rika innehåll eller utläsa de linjer, som bestämt stadens utveckling. I denna tidskrift bör blott särskilt framhållas den rikedom av personhistoriskt stoff, som de fyra digra banden rymma — en rikedom, som bäst karakteriseras och samtidigt gjorts tillgänglig genom det trespaltiga, sjuttiofem sidor starka registret. De talrika illustrationerna i och utom texten äro en prydnad för arbetet.

B. B—s.

— I Lotten Dahlgrens bok *Nordenfeldtarna på Björneborg. En värmländsk släkthistoria* (Sthlm, Wahlström & Widstrand. 1922. XV, 352 s., 1 släkttavla — Kr. 10) ligger tyngdpunkten helt och hållet på Nordenfeldtarna. Familjeegendomen är med i skildringen framför allt som det av hemkärlekens och barndomsminnenas romantik omspunna förenande bandet i de olika öden som skymta. Grundlagt vid 1600-talets mitt kom bruket genom giftermåls- och arvskombinationer i vanlig stil till den Nordenswärd-Nordenfeldtska ätten under den lysande järnkonjunkturen efter stora nordiska krigets slut, alltså vid en tidpunkt, väl ägnad att konsolidera arvet från det föregående seklet och lägga grundvalen till den uppenbarligen mycket solida förmögenhet, som skulle framgå ur det slutande 1700-talets än mer glänsande järnkonjunkturer — i boken mindre lyckligt betecknade som en »stagnationens tid», tydligen på grund av den monopolistiska produktionsbegränsning, varigenom marknadsläget till det yttersta utnyttjades av den svenska järnhanteringen. Björneborgs historia börjar med generaltullinspektorn Peter Flygges efterkommande — den stridbara och storrådiga sonhustrun Sigrid Ekehjelms och mågen Olof Person Jernfeldts, grundläggarens, generation. Från dem springer skildringen förbi de följande släktleden fram till den av sår och värk hårt medtagne, men

dock sege och kraftfulle karolinen Niklas Nordenswärd, så vidare till en ny generation, där husmodern fru Regina Nordenfeldt, född Gråsten representerar kraften och den praktiska dugligheten, medan hennes man Johan Olofsson Nordenfeldt — Nordenswärds brorson och arvinge — med sina mångfaldiga kunskaper (»han var mathematicus, lantmätare, physicus, chemicus, målare i oljefärg och pastell, musicus på fiol, svarvare m. m.») dock till slut låter oss ana en drömmare, djupt inne i tidens mystiska romantik. Med nästa generation börja släktanteckningarna att flyta rikligare, visande ett herrgårdsliv, där ett värmländskt livligt umgänge och lantliga förströelser som jakt, fiske, segling och vintersport bilda den yttre ramen kring allvarligare uppgifter, om vilka papperen eller i varje fall framställningen icke mycket förtälja, med undantag dock för de husliga sysslorna, som handhavas av en ny krafttyp i Regina Gråstens stil, den rivande och ganska bråkiga Anna Posse. Det är emellertid först med hennes mans brorson, Olof Nordenfeldt (f. 14 mars 1790), som källorna bli riktigt givande. Författarinnan har här haft mycket att välja på, studie- och extraordinarieår i Uppsala och Stockholm, som gjorde den unge värmlänningen till en helt visst gärna sedd förbundsbroder i den götiska kretsen, det nöjes- och umgängesliv, som huvudstaden bjöd en ung, rik och vinnande tjänsteman i utrikesdepartementet, diplomatliv i Köpenhamn, Berlin och Wien, där olika kretsar öppna sig och förbindelser vårdas eller knytas både med underliga vagabonder sådana som den irrande artisten Leonard Henrik Roos av Hjelmsäter och med hemlandets framtidsmän — Hartmansdorff, Geijer, Atterbom, Bernhard von Beskow och andra — och så till slut, då Nordenfeldt lämnar diplomattjänsten, åter ett stycke värmländskt herrgårdsliv med svärmisk förälskelse, lyckligt giftermål och ett extra stänk av romantik, som författarinnan — mera måhända än de återgivna brevlapparna — kastat över det även i denna förmildrande belysning ganska trista slutet på Magdalena Rudenschölds stormiga levnadsbana.

Allt detta mångahanda speglas genom det kultiverade och kännande men ej starka temperamentet hos en ung man, som söker personlighetens allsidiga utbildning i tidens stil. Den eftersträvade harmonien störes — ehuru lätt bruten av ett ärvt drag av melankoli — aldrig av hetare lidelser, och varken inre eller yttre tvång driver den oberoende ynglingen utöver det samvetsgranna uppfyllandet av löpande plikter. Ämnet är sympatiskt men icke betydande. Författarinnans vanliga berättargåva, som är mest vinnande, då händelser och papper få tala för sig själva, har emellertid sammanflätat de många smådragen till en underhållande skildring. En ny del är utlovad och skall säkerligen avvinna sina läsare samma intresse som den nu föreliggande.

B. B—s.

— Få släkter torde kunna uppvisa en så noggrant utarbetad stamtavla som den *Edgrenska*, men så har också intresset härför varit stort under flera generationer. Redan 1881 lämnade Anrep i Svenska släktboken en framställning om släkten, huvudsakligen grundad på uppgifter från fältläkaren P. A. Edgren och disponenten Th. Edgren, vilken sistnämnde samma år utgav *Edgrenska släktens stamtavla* med ättlingar

även på kvinnolinjen. En andra upplaga under titel *Släkten Edgrens stamtavla* utkom 1894 och en utförlig behandling ägnades släkten av K. Leijonhufvud i Ny Svensk Släktbok år 1903. Nu har som släktens genealog och biograf framträtt sjökaptenen Anders H. Edgren, som på ett synnerligen lyckligt sätt synes hava skiljt sig från sin uppgift. (*En Värmlandssläkt.* Från Johan Edgren härstammande släkter. Stockholm 1923. 256 s., 1 släkttavla. — 30 kr).

Den i detta arbete uppställda stamtavlan upptar från stamfadern

i första	generationen	4
» andra	»	18
» tredje	»	56
» fjärde	»	176
» femte	»	234
» sjätte	»	67
» sjunde	»	2

eller tillsammans 557 ättlingar och av närmare 500 av dessa meddelas porträtt. Boken erbjuder därigenom ett icke alltför ofta förekommande tillfälle att studera släktdragens ärftlighet även på kvinnosidan. Den prydes dessutom av ett 40-tal utsikter, huvudsakligen från Värmland, där många släktmedlemmar haft sin verksamhet som ämbetsmän eller jordbrukare. Goda register göra de i arbetet förekommande uppgifterna lätt tillgängliga.

G. I.

— Av det av dr Nils Ahnlund på uppdrag av Sundsvalls stadsfullmäktige utgivna verket *Sundsvalls historia* har nyligen fjärde delen utkommit (143 s., J. Sunessons bokhandel. A.-B., Sundsvall 1923. — Kr. 7:50). Denna utgöres av ett av kamrer Bernhard Löfgren samlat porträttgalleri, omfattande stadsfullmäktige och stadsfullmäktiges sekreterare samt magistrat för tiden 1863—1921. Från personhistorisk synpunkt bör särskilt påpekas de synnerligen fullständiga biografierna, som upptaga ej endast föräldrar, giftermål och barn, utan även släktutredningar för en mängd äldre och yngre Sundsvallssläkter, uppgifter som man för övrigt i hög grad saknar för våra norrlandsstäder. Bland släkter som förekomma, kunna nämnas Åström, Bünsow, Berggren, Sundberg, Axell, Åslund, Barthel, Berg, Roberg, Hay, Knaust, Palmqvist, Stackell, Bond, m. fl. Påpekas bör också den fullständiga och säkert mycket svåranskaffade porträttsviten. *G. I.*

— *Beiträge zur Geschichte der Kupferschmiedfamilie Schramm aus Ohrdruf und zur Geschichte eines Berufsstandes* von Werner Konstantin von Arnswaldt lyder titeln på ett arbete, som genom kamrer Claës E. Schrams tillskyndan utgivits 1922 i Leipzig på förlag av Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte.

Kamrer Schram, som under en lång följd av år sysslat med forskningar i släkten Schrams historia, har här lyckats påvisa sambandet mellan den till Uppsala i mitten av 1700-talet inflyttade släkten Schram och den i Tyskland vitt utgrenade kopparslagaresläkten Schramm. Att släktens äldre historia blivit utgiven på tyska språket synes därför riktigt.

Inom kort lär även ett arbete behandlande släkten i Sverige vara att förvänta på svenska.

Arbetet skildrar kopparsmidets utveckling i Tyskland, särskilt i Türingen, där många hammare voro belägna, och meddelar ägarelängder för desamma. Genom gesällvandringarna kommo de gamla släkterna att utflytta och bilda grenar såväl i Sverige, som även i Norge, Danmark och Nordamerika. Arbetet är sålunda även av stort kulturhistoriskt intresse som ett icke oviktigt bidrag till skråväsendets historia. Förträffliga register och icke mindre än 14 stamtavlor sörja dessutom för att alla berättigade genealogiska fordringar på en släktmonografi blivit tillfredsställda.

G. I.

— Rektor R. Röding har avslutat sina *Bidrag till Göteborgs latinläroverks historia* med tredje häftet innehållande Biografiska uppgifter om lektorerna vid Göteborgs gymnasium (Göteborg 1921, 136 s.). Rödings arbete innehåller ej mindre än 87 biografier från Henric Torstani Soterus, som från Leyden hemkallades av Gustaf Adolf för att såsom »rector och scholemästare» ställas i spetsen för det nyupprättade läroverket, fram till August Leopold Trana, som 1850 överlämnade sitt uppdrag till efterträdaren, den förste rektorn vid Göteborgs Högre Elementarläroverk. I den långa raden av lektorer ha funnits ej få, som på olika områden gjort betydande insatser. Biskopsvärdigheten hava J. C. Poppelman, H. Schröder, C. F. af Wingård och A. Bruhn samt M. G. Wallenstråle nått och på biskopsförslag uppsattes 1840 den ej prästvigde B. Wadström. I den svenska lärdomshistorien intaga flera en bemärkt plats såsom astronomen Birger Vassenius, vilken bl. a. har utgivit almanackor 1724—1748. Under mitten av 1700-talet stod gymnasiet på en hög ståndpunkt. Bland dess lektorer funnos t. ex. orientalisten J. Gothenius, vars samlingar angående gymnasiet varit en viktig källa för Röding, den mångfrestande publicisten Johan Rosén och Wallenstråle, stiftaren av Vetenskaps- och vitterhetssamhället. G. Beyer förlorade på grund av sin svedenborgianism möjligheten att vinna prästerlig befordran eller ens nå de genom prebendena givande teologiska lektoraten. Bland dem, som från lektoratet nådde professur, kunna nämnas läkaren J. H. Engelhardt och latinaren J. G. Ek. Matematikern E. D. Björck karaktäriserade Skarstedt i sina gymnasieminnen som »bland alla lektorshuvuden det mest skarpa, som här nånsin tänkte».

E. N.

— Att publicera memoarer om nyligen timade händelser, om vilkas bedömande uppfattningen ännu är skiftande och ömtålig, fordrar förvisso stor grannlagenhet och har hos oss icke heller varit alldeles vanligt. På andra håll är det mindre sällsynt och särskilt har i de krigförande länderna genom världskriget framkallats en våldsam ström av memoarer, i vilka de agerande i det stora dramat sökt avlasta sina andelar av skulden och givit förvirrande bidrag till den slutliga sanningens utletande. De ha vanligen karaktär av försvarsskrifter, avsedda att påverka världsopinionens domar. Ett par memoarverk, nyligen utkomna hos

oss, ha med denna litteratur egentligen ingen likhet annat än därigenom att de beröra händelser, som tillhöra vår allra sista historia och särskilt vår utrikespolitiska ställning. Det ena av dessa är f. d. envoyén Ernst Günthers *Minnen från ministertiden i Kristiania 1905—1908.* (Sthlm P. A. Norstedt & Söner, 1923, 126 s.—6 kr.) G. var som bekant den förste svenske ministern i Kristiania, dit han tillsattes i november 1905 efter unionsupplösningen, och man läser icke utan spänning, vad han har att berätta om opinionen och stämningarna i Kristiania under denna övergångstid. Hans framställning har i viss mån formen av en plaidoyer och hans stil kan ibland vid återuppväckande av de gamla minnena ännu få en viss passionerad livlighet. Hans mål var att bygga en brygga mellan de förra brödrafolken och avlägsna alla tvisteämnen, en försoningspolitik, som för övrigt också var den svenska regeringens. Mot »chauvinisterna» i de båda landen, som stodo i vägen för hans syftningar, har han rätt skarpa ord. De små missförstånd, som oundvikligt döko upp, avklarades vanligen utan större svårigheter och utan att medföra några allvarsamma eller ledsamma följder. De norska revolutionsmännen, med vilka förf. på mycket nära håll kom i beröring, skildrar han ingående och icke utan sympati. För den varma uppskattning, som konung Oscar personligen åtnjöt i Norge, ger förf. otvetydiga bevis och från den allmänna sorgen i Norge vid kungens död har han att meddela många rörande drag. Bland mera betydande händelser, om vilka han berättar, märkas särskilt de svensk-tyska traktatunderhandlingarna 1906, som ge förf. tillfälle att skildra en fest hos kejsaren, och förhandlingarna 1906—1907 om novembertraktatens förnyande. Boken prydes av ett stort antal vackra porträtt av huvudsakligen politiker och diplomater i Kristiania. Av ett uttalande i förordet att döma har man att vänta en fortsättning behandlande förf:s ministertid i Köpenhamn.

Den nyligen avgångne amerikanske ministern i Stockholm mr. Ira Nelson Morris har utgivit *Minnen från min ministertid i Stockholm åren 1914—1923* (P. A. Norstedt & Söner 1923, 183 s. — Kr. 5: 75). Som av titeln framgår rör hans arbete alltså de upprört händelserika åren under världskriget, men det är i själva verket en mycket älskvärd bok och närmast att betrakta som en minnesgåva avsedd att framkalla sympatiska tankar om givaren. Med sina välvilliga uttalanden om vårt land och folk skall den här säkerligen tacksamt anammas och citeras oss till godo, och en amerikansk upplaga bör vara en god propaganda. Hans bok är för övrigt, utan att ge några egentligt sensationella detaljer, ett dokument om Sveriges roll i världskriget som krigsspionernas mötesplats. Härom har han på grund av den andel, han själv haft häri, helt naturligt åtskilligt att berätta liksom också av samma grunder, det måste även framhållas, om det internationella hjälparbetet till krigsnödens lindrande. Ett vinnande drag är hans amerikanska optimism och praktiska intresse för återuppbyggnadsproblemet — »evigt springer hoppet ur människans bröst».

— Som en särdeles vacker och värdefull volym, helgad åt guldåldern i den svenska porträttkonstens historia, framträder Sveriges Allmänna Konstförenings XXXI publikation *Svensk Sjuttonhundratalskonst*

(Svensk Sjuttonhundratalskonst. Bilder och studier under redaktion av Axel Gauffin. Sthlm 1923. VII, 198 s., m. 107 ill. i koppardjuptryck). Den stora utställning på Charlottenborg 1921, som på ett så ypperligt sätt representerade den svenska 1700-talskonsten och även bragte fram nytt material, särskilt från danska och skånska samlingar, för de svenska konstforskarna själva, har här fått ett varaktigt monument, och det är med verklig njutning, som betraktaren tar del av de ypperliga reproduktioner av de främsta dukarna på denna utställning, så gott som genomgående porträtt, vilka här i generös rikedom ha framlagts.

Århundradets alla betydande svenska porträttister äro här representerade. Bland de äldre finner man sålunda David von Krafft, Mikael Dahl (engelska porträtt), Georg Desmarées, Olof Arenius och Gustaf Lundberg. Till dessa hör även den här mindre bekanta, i Danmark verksamme Johan Hörner, som gjort goda och jämna porträtt av borgerlig anstrykning. Pilo-porträtten utgöra verkets glanspunkter. Pilo har knappast tidigare framträtt på ett mera ypperligt sätt än här (18 reprod.). Hans äldsta, här återgivna målning är den till honom attribuerade gruppbilden av grevinnan Emilie Königsmarck med sina fyra barnbarn, av vilka döttrarna Ulrica Charlotta och Amalia Beata hålla sin fader Charles Emil Lewenhaupts blomsterkransade bild. I sina porträtt på Övedskloster, i de utomordentliga paradbilderna av den danska kungliga familjen och i en hel rad porträtt ur den danska aristokratien har Pilo fått tillfälle att visa sina bästa egenskaper som målare och människoskildrare. Av Roslin och C. Fr. von Breda meddelas även utmärkt vackra serier av porträtt, varibland av den senare det posthuma, sergel-inspirerade Gustaf III-porträttet från Övedskloster. För övrigt finner man goda porträtt av Krafft d. ä. och y., Lorens Pasch d. y., Wertmüller och Elias Martin samt flera miniatyrister såsom Hall, Lafrensen och Sparrgren. Av Per Hilleström finnes hans oljemålning av ett spelparti hemma hos Elis Schröderheim med värden själv, G. M. Armfelt och prinsessan Sofia Albertina.

Volymens tyngdpunkt ligger helt, som utgivaren även framhållit, i bildmaterialet. Bland textbidragen märkas en framställning över Elias Martin av Ragnar Hoppe, vilken lyckats framdraga ett betydligt biografiskt material, och en värdefull översikt av miniatyrmåleriet under 1700-talet av Karl Asplund.

— Av *Handlingar rörande Helga Lekamens gille i Stockholm*, som utgivas av riksbibliotekarien Isak Collijn, har utkommit ett andra häfte *Erogata 1509—1528* (Sthlm 1923, 158 s.), i vilket gillets tre utgiftsböcker för denna tid publicerats. I personhistoriskt hänseende har det nyutkomna häftet intresse särskilt genom att lämna bidrag till kännedomen om de vid Storkyrkan verksamma prästerna vid tiden närmast före och under reformationen. Ett personregister skall bifogas det sista av de två band, som de återstående ännu icke utgivna häftena komma att omfatta. Däremot har utgivaren försett häftet med en glossar.

— *Ätterna von Malmborg, n:r 2337, och Malmborg, n:r 2318*, som redan skildrats av kapten Oscar Fredrik Strokirk i Kultur- och

Personhistoriska Anteckningar (1918), kommer att av samma förf. behandlas i en utförlig och reviderad släktskildring, avsedd att tryckas i en numrerad lyxupplaga, vartill han utfärdat subskriptionsinbjudan (Kr. 10).

— I sina båda föregående monografier över från Karlskoga utgångna släkter har redaktör A. G. Petersson skildrat sina egna fäderne- och möderneslākter, Måns-släkten och Kexsunds-släkten. Med prisvärd energi och entusiasm har han fortsatt sin »åt minnet av fäder och hembyggd» ägnade verksamhet och tillagt en tredje del, denna avhandlande *Nytorpssläkten* (Nytorpssläkten. En gammal bergsmanssläkt från Karlskoga. Genealogiska och biografiska anteckningar. 143 s. + stamtavlor, Kristinehamn 1923), härstammande från en på gården Högfors i mitten av 1600-talet bosatt bergsman Olof. Dennes efterkommande, kända till ett antal av 532 personer, hava till stor del hållit sig kvar som bergsmän i sin hembygd, en kraftig ätt med starka karlar, men många ha också emigrerat till Amerika, och även dessa har förf. lyckats spåra. Med stor samvetsgrannhet och flit har förf. samlat notiser om alla dessa människor och därtill ett stort antal gårdsbilder och porträtt, varmed han kunnat pryda sitt arbete. Boken avslutas med en utförlig släktstatistik och stamtavla. Förf. är värd en honnör för sina mödor.

— I en uppsats *Ulvilda Norica* i Norsk historisk tidskrift (5 r., 5 b., 4 h. 1922) har Hans Toll till kritik upptagit frågan om Sverker d. ä:s drottning Ulvhilds tidigare giften. Enligt en i Fagrskinna lämnad uppgift skulle konung Inge Hallstensson varit hennes man i hennes andra gifte och detta har bl. a. godtagits även av P. A. Munch. Förf. förnekar detta och som förklaring härtill vill han bl. a. göra gällande, att handskriftens författare möjligen sammanblandat henne med den Brigida, som i sitt första gifte ägt konung Inge, i det andra jarlen Karl Sunesson och som troligen varit hennes syster.

— En av de förnämsta handskriftsamlingarna i Lunds universitetsbibliotek är den store naturforskaren och arkeologen professor *Sven Nilssons*, som av hans arvingar 1901 överlämnats till biblioteket och 1916 kompletterats av hans dotter fröken Ida N. Brev finnas i denna bevarade från 800 korrespondenter och dessa omfatta en tidrymd på 65 år (1813—1878). Samlingen i sin helhet, som omfattar 75 band och kapslar, har nyordnats av bibliotekarien Gunnar Wetterberg. Denne har i Historisk Tidskrift för Skåneland, band 5, h. 6—8 (1923), lämnat en redogörelse för arkivet samtidigt med att han avtryckt *Sven Nilssons självbiografiska anteckningar*. Den plan över arkivet, som författaren meddelat, förefaller präglad av en något främmande systematisering, som kunde gjorts mindre ovig. Sven Nilssons självbiografi, som skrevs med tanke på Wieselgrens biografiska lexikon, hör onekligen till det mera betydande i vår biografiska litteratur. Den är visserligen icke lång och sträcker sig blott till det år han blev historiæ naturalis professor i Lund (1832), men den är full av karakteristiska iakttagelser och särskilt levande skildrar han sin barndom och de första utslagen av sitt tidigt väckta naturvetenskapliga intresse. Utgivaren har försett den med värdefulla

anmärkningar och bland dessa även meddelat uppgifter om Sven Nilssons härstamning.

— *Norsk Personalhistorisk Tidskrift* (ↄ: Norsk tidskrift for genealogi og personalhist., biografi och literærhist.), som började utgivas 1906 av stadsarkivarien S. H. Finne-Grönn i förening med arkivarien E. A. Thomle och som hittills i tvångsfria häften utgivit trenne band, utgives från 1922 av Grönn och byråchef Chr. M. Munthe. Denne senare har i år i tidskriften publicerat en norsk genealogisk bibliografi *Kilderegister til norsk slegtshistorie* (71 s., även utkommen separat). Detta är att betrakta som en ny upplaga, anlagd i vidare plan och förd à jour, av förf.:s »Oversigt over hvad der findes av bidrag til norske slægters historie i den for 1904 trykte literatur», som trycktes i dansk personalhist. tidskr. 1905 (5 række, 1 bind). Denna i sin tur har byggt på professor L. Daaes översikt av »Norges genealogiske Literatur efter 1814» i samma tidskrift 1882.

I den nya bibliografien lämnas i olika avdelningar förteckningar på dels i Norge utkomna genealogiska verk, dels annan norsk litteratur, vari finnes bidrag till norsk släkthistoria, dels bidrag till norsk släkthistoria i dansk och annan utländsk litteratur. Härtill följer ett särdeles rikhaltigt namnregister över norska släkter, som behandlats i den tryckta litteraturen.

Över norsk genealogisk litteratur, utkommen 1919—1920, finnas förteckningar i den danska *Personalhistorisk Tidskrift*, 1923, h. 1—2 (8 række, 2 bind).

— I en av Reinh. Hausen uppställd *Bibliografi öfver Åland* (Sammandrag af bibliografien i verket Åland, tom VI, samt en dess fortsättning afsedd att ingå i tom VII. Helsingfors 1923) meddelas även en kort avdelning »personhistoria».

— De gamla tyska östersjöstädernas arkiv gömma som bekant på betydande skatter av material till äldre svensk historia, och att göra detta lättare tillgängligt för forskningen är ett gammalt önskemål. Bland dessa arkiv är Danzigs ett av de allra mest betydande och givande. Ett värdefullt bidrag till kännedomen om dess svenska innehåll föreligger nu i den förteckning över *Handlingar och brev i Danzigs arkiv till Sveriges medeltidshistoria* (Sveatryckeriet, Göteborg 1923, 82 s.), som nyligen utgivits av fil. mag. Georg J. V. Ericsson. Arbetet, i vilket 525 urkunder äro förtecknade, är av stort intresse för den medeltida baltiska personhistorien och dess användande underlättas genom ett i slutet tillagt namnregister. Det skulle onekligen för vår personhistoria vara värdefullt om författaren kunde fortsätta förteckningen även för de närmast följande århundradena.

— Till det nyligen firade operajubileet har även utkommit en framställning av *Kungl. Hofkapellets Enke- och Pupillkassa samt Pensionsinrättning 1794—1922* (Sthlm 1923, 65 s. 4:o.), författad av dess nuvarande kamrerare hovkapellisten O. Fr. Wennberg. Till arbetet äro

fogade fullständiga register med biografiska data över pensionärer och delägare, och av ett antal styrelsemedlemmar meddelas även porträtt.

— Om *Bergsfrälsegården Gamla Staberg* i Vika socken, mest bekant som av traditionen utpekad att ha varit Georg Stiernhielms födelsehem, skriver Helmer Lagergren i Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift 1922, h. 4 (Hedemora 1922) och får därvid tillfälle att ingå på den store skaldens släktförhållanden. Den äldste kände innehavaren av gården var bergsmannen Hans Marquardsson (sexuddig stjärna), som ägde den 1539, och från honom ärvdes den av brodern Olof, Stiernhielms farfars far och efter honom dennes son Marquard. Vid jordaskifte efter den sistnämndes änka 1615 överlämnades gården emellertid icke åt Stiernhielms fader Olof Marquardsson, utan åt hans faster Kerstin Marquardsdotter. Under hennes tid kom gården ur släktens händer genom att pantsättas åt bergsmannen Kristoffer Olsson (Gyllenknoster) av den s. k. Rottnebysläkten. Bland senare ägare märkas medlemmar av släkterna Funck och Nauclerus. På Staberg finnes ännu ett betydligt gårdsarkiv (430 nr), vars äldsta del går tillbaka till början av 1600-talet, och på detta jämte material i kammararkivet och äldre domböcker har förf. byggt sin uppsats, som dessutom sysslar med en legend om drottning Kristinas besök på gården.

— I en liten skrift med titeln *Om rådman Joseph Månsson, kapten Erich Furugreen och Diuröhampns capell* (65 s. Aktiebolaget August Rietz' förlag, Sthlm 1923. — Kr. 3: —) har Gunnar Hellström lämnat bidrag till Djurö kapellförsamlings historia. Som det redan framgår av den litet omständiga titeln, rör sig boken egentligen på det personhistoriska området, och det har varit de människor, som bidragit till öns kyrkobyggnad eller blivit begravna i det Furugreenska gravkoret därstädes, som utgjort föremål för förf:s sakliga och exakta forskning. Dessa tillhöra den stockholmske 1600-talsrådmannen Joseph Månssons familj, hans barn, som togo sig namnet Furugreen och deras ättlingar inom släkterna Waller, Skutenhielm och Svaretz. En man, som framkallar ett visst allmänt intresse, är onekligen kapten Erik Furugreen, en lärjunge till Johan Columbus. Man vet just icke mycket om honom, men hans rikhaltiga bibliotek, som han skänkte kyrkan och vars katalog förf. avtryckt, gör honom imponerande och har litteraturhistoriskt värde. Ett kapitel om öns äldsta präster ger ett bidrag till ärkestiftets herdaminne. Den väldokumenterade skriften är försedd med stamtavlor och personregister.

— Ett nyligen påbörjat stort danskt biografiskt arbete, som också har betydelse för svensk personhistorisk forskning, är *De danske apotekers historie* av E. Dam, fortsatt och bearbetat av A. Scheffer, varav första delens första häfte nyligen utkommit (Köpenhamn 1923). Verket skall i sin helhet omfatta tre band, av vilka det första behandlar apotek, upprättade före 1672, och kommer att innehålla biografier över samtliga apotekare i Danmark.

— Ur arkivet på Börstorp, där delar av rikskansleren Fredrik Sparres och överståthållaren Carl Sparres korrespondenser förvaras och från vilket den i detta häfte publicerade brevsviten från J. F. von Nolcken till den förre är hämtad, har utgivaren av denna överste H. L. von Dardel redan tidigare hämtat material till en biografisk studie, denna gång om Curt von Stedingk, den siste svenske fältmarskalken, och med smak och kunnighet har han vävt samman den långa och intressanta följd av brev, som v. S. under 25 års tid sände sin välgörare Carl Sparre (*Fältmarskalken von Stedingks tidigare levnadsöden skildrade efter brev till överståthållare Carl Sparre.* Örebro 1922. 166 + (4) s. — 9 kr.). Mellan Sparre och v. S—s fader hade under pommerska kriget stiftats en trogen vänskap, och Sparre blev en faderlig beskyddare för sin väns bägge söner Curt och Victor, den sedan berömde generalamiralen, och som om de varit hans egna barn lät han sörja för deras utbildning. Breven äro en framåtsträvande och ärelysten ung mans till en äldre vän, hängivna, förtroliga, respektfulla, ibland litet pockande, särskilt när det gäller ekonomin. Den Stedingska familjens affärer voro ej just de bästa och karaktäristisk för v. S—s uppfattning är hans uttalande om sin 85-årige gamle farfader vid dennes död: »Han slutade sitt liv med brinnande böner för mig och min bror, i det han tillstod den orätt, han gjort sin familj genom att bortslösa en stor del av sin förmögenhet.» Genom Sparres bemedling kom v. S. i fransk krigstjänst till det berömda regementet Royal Suédois, där han stannade till 1773. Det var för honom på det hela en ganska hård skola, och han ger många inblickar i det franska militärlivet, garnisonsförläggningarna, intrigerna och uppvaktningarna. För Creutz, som tog sig an honom på sitt vanliga älskvärda sätt, är han full av entusiasm, och han är smickrad av att få råka dennes vän gubben Marmontel, som hänförd över Gustav III »säger sig vara svensk och undersåte till Gustav den store». För övrigt skildrar han hoven i Versailles och Berlin, där hans krigarhjärta flammar upp för Fredrik den store.

Efter ett uppehåll i hemlandet på fem år reste v. S. tillbaka till Frankrike och deltog 1779 i nordamerikanska frihetskriget, där han i slaget vid S:t George vann sin egentliga krigarära. På hösten 1787 var han åter i Sverige, nu en erfaren och berömd soldat, lagom för att kunna taga del i ryska kriget, där han väl behövdes och som chef för Savolaksbrigaden fick göra en betydande insats. I sina brev till sin nu åldrige vän skildrar han kampanjen ingående. I Anjalaaffären spelade han en tämligen passiv roll. Efter fredsslutet blev v. S. som bekant svenskt sändebud i Petersburg och därmed avslutar förf. sin skildring, då korrespondensen kort därefter upphör genom Sparres död på våren 1791.

— Bland de mångskiftande tryckalster, med vilka den topografiskt-historiska litteraturen på senare år blivit riktad finner man icke sällan omtryck av äldre, visserligen ofta svåråtkomliga, bygdebeskrivningar, vanligen tillhörande 1700-talets rika litterära alstring i denna genre. En av docenten Jöran Sahlgren utgiven serie *Svenska bygder* ägnar sig sålunda väsentligen häråt. Att återuppväcka en åldrig bok i modern typografi

är en grannlaga sak, och man kan lätt göra sig frågan om icke den nedlagda mödan och kostnaden hellre och med större behållning hade kunnat riktas på modern forskning och produktion. Naturligtvis kan en omsorgsfull och vidlyftig kommentar ge den gamla texten ett högt avsevärt tillskott i värde, som man har anledning att tacksamt erkänna, och man får hoppas, att de gamla beskrivningarna skola stimulera och vidga forskningsintresset i bygderna.

Den av förste bibliotekarien Bert Möller i ovanstående serie utgivna *Warbergs Historia författad och offentliggjord i Götheborgska Magasinet 1759 av Johan Rosén* (Svenska Bygder. Halland II. Lund 1923. 174 s. 3 pl. — Kr. 4:75) är visserligen ett omtryck av äldre tryck, men texten har blott varit publicerad nummer efter nummer i en löpande tidningsårgång, som dessutom är högst sällsynt, och att nu finna den samlad i en volym har helt nyhetens behag. Den kan läsas med stort nöje. Göteborgslektorn och redaktören Johan Roséns Varbergshistoria är ett ypperligt prov på 1700-talets journalistik, ypperligt även i den mening, att den ännu är underhållande och stilistiskt njutbar. Som journalist var han lärjunge hos Dalin, som bekant även hallänning, och får betraktas som en god upplysningsman, för vilken problemet var att kunna förlika »Moses och Linnäus». Sina antikvariska notiser och ekonomiska rön serverar han i en lätt ironisk form, och man får därvid komma ihåg, att det är en invånare från det stora Göteborg som skriver om småstaden. För dammiga antikviteter och gamla handlingar betonar han gärna sitt förakt, ja, förklarar sig t. o. m. ha avsmak härför, och är angelägen att anses som intresserad allenast för sådana saker som angå levande människor, och riktigt belåten med sig själv känner han sig, när han får göra upp stora projekt ex. till fiskets förbättring. Men han kan icke låta bli att spekulera över historiska frågor och det antikvariska materialet får bli ett tacksamt fyllnadsgods. Han kan emellertid anses som gott initierad både rörande stadens forntid och samtid, och man märker, att han fört långa och vördnadsfulla samtal med borgmästaren, kyrkoherden och stadens äldste, vilka han också respektfullt nämner som sina »wärdaste auctorer».

Utgivaren har försett boken med en rikhaltig kommenteringsapparat, såväl anmärkningar som särskilda sak-, person- och ortsregister samt en av docenten J. Sahlgren uppgjord ordlista. Ett par bifogade kartor från 1750 äro till nytta vid läsningen.

— I den av Dalslands Hembygdsförbund utgivna årspublikationen *Hembygden* (5 årg. 1923. Uppsala 1923. 64 s. — Kr. 1:25) redigerad av med. d:r Emanuel Bergman, har denne publicerat en kortfattad uppsats *Släktforskning och medicinsk ärftlighetsforskning*, närmast med tanke på dalsk genealogi, men även av intresse därutöver. Dalsland är enligt förf:s konstatering det landskap, som har vårt lands rasrenaste befolkning. Här ha hembygdsvårdarens och den medicinske fackmannens intressen fått en föreningspunkt. Förutom en populär översikt av den svenska släktforskningens primärmaterial, huvudsakligen hänvisande till kyrkoarkiven, framhåller förf. den betydelse, som en

rationellt genomförd släktforskning äger för den vetenskapliga rasbiologien, vars resultat han i korthet antyder.

I årsskriften finner man förövrigt biografiska uppgifter om två berömda dalslänningar, bondeståndstalmannen Hans Jansson i Bräcketorp och generallöjtnant Gustaf Björlin.

— *Verein für niedersächsische Familienforschung* i Hannover har i början av detta år uppgått i Zentralstelle für niedersachsische Familiengeschichte i Hamburg som en särskild »Ortsgruppe».

— Som tidigare i denna tidskrift bebådats har första delen av f. överbibliotekarien Leonhard Bygdéns norrländska herdaminne nu blivit tillgängligt i tryck (*Hernösands stifts herdaminne. Bidrag till kännedomen om prästerskap och kyrkliga förhållanden till tiden omkring Luleå stifts utbrytning.* Första delen. Uppsala 1923. 373 s. Till detta i svensk personhistorisk forskning särskilt betydelsefulla arbete skall tidskriften i nästa häfte återkomma.

Svenska porträttarkivets verksamhet 1916—1922.

En rättelse.

I den redogörelse för Svenska Porträttarkivets verksamhet, som lämnades i årg. 1922, h. 3—4, s. 211, av denna tidskrift, förekom tyvärr en lapsus av beklaglig art. I raden av Porträttarkivets stiftare hade nämligen tre av de mest förtjänta namnen bortfallit: hovstallmästaren *C. G. Platen*, *Riddarhuset* samt generalkonsul *Joseph Sachs.*

Amédée de Clausade.

Ett kapitel i de fransk-svenska förbindelsernas historia under 1800-talet.

Av **Nils Forssell.**

Georges-Jacques-Amédée de Clausade hette en av de främlingar, som enligt vad *det tjugondeförsta Aftonbladet* den 14 juli 1842 meddelade sina läsare, åhörde föredrag och diskussioner på det Tredje skandinaviska naturforskarmötet, som då sammanträdde i Stockholm. Ingenting säges i den samtida pressen om att Clausade vid detta tillfälle skulle ha spelat någon särskilt framskjuten roll, ej heller synas de knapphändiga data, som i franska uppslagsböcker stå att inhämta om hans *curriculum vitæ*, lämna några uttömmande upplysningar om hans person.[1] Född år 1809 har han tydligen sysslat med mångahanda, studerat juridik i Toulouse och medicin i Montpellier och uppnått vissa resultat inom båda disciplinerna, eftersom han benämnes »docteur en médicine» och i augusti år 1838 offentliggjorde en *Essai sur la Médicine Légale considérée comme science.* Måhända har i denna rättsmedicinska studie Clausades kombinerade läkarvetenskapliga och juridiska intressen varit fruktbärande; den har emellertid icke varit tillgänglig vid avfattandet av denna uppsats, vilket däremot varit fallet med den avhandling, som han år 1843 publicerade om *Usages locaux ayant force de loi et topographie légale* (département du Tarn).[2]

[1] LAROUSSE, *Grand dictionnaire universel du 19:e siècle.* 4. *La grande encyclopédie* 11. HOEFER, *Nouvelle biographie générale.* 10. På sistnämnda ställe citeras ett griftetal, som icke varit mig tillgängligt. *Discours prononcé sur la tombe de M. Amédée de Clausade par M. Rigal. Gaillac*, 1847 in 8:o.

[2] Clausades verk bära titlarna: *Mes prisons, memoires de Silvio Pellico, Première traduction, publiée en France.* Paris. Vimont, 1833. Imprimerie de V. Poussin et de Crapelet. — *Essai sur la Médicine Légale considérée com science.* Montpellier J. Martel aîné. 1838. — *Feuilles de voyage. Belgique, Hollande, ouest de l'Allemagne.* Paris. Prevost-Crocius et Delaunay. 1834. — *Usages locaux ayant force de loi et topographie légale* (*département du Tarn*). Paris. Joubert, Librairie de la cour de cassation. 1843. — *Voyage à Stockholm.* Paris. V. de Perrodil. Libraire-éditeur 1845.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

På grundval av en vidsträckt enquête har Clausade sökt fastställa rättssedvänjorna, d. v. s. de legala bruk, vilka äro obligatoriska, men dock ej av lagstiftningen reglerade, inom sin egen hemtrakt: det är ett franskt rättshistoriskt verk, som till sitt speciella vetenskapliga värde undandrager sig vårt bedömande, även om man vore frestad att tillerkänna det objektivitet och vederhäftighet. Av allmänt intresse är i varje fall Clausades principiella utgångspunkt: enhetlighet inom lagstiftningen är ett önskemål, ty enhetlighet i i rättigheter och skyldigheter är i själva verket revolutionens och kejsardömets stora gåva till det franska folket. Frankrike är dock vidsträckt; dess natur och näringar skifta efter olika breddgrader; klimat, seder och behov är olika på skilda håll. Ständigt måste man därför överlämna något åt bruket att utforma inom de samhälleliga institutionerna. Men även om man *à tout prix* eftersträvar att överallt sammangjuta lagstiftningen till ett helt, utgör likväl förutsättningen härför att man grundligt känner rättssedvänjorna på olika orter, särskilt inom jordbruk och handel.[1] — Efter denna *plaidoyer* ilar så Clausade till sin uppgift: att inhösta allt, som inom hans forskningsområde kan finnas kvar av gammal hävd och sed. Modern uniformitetsiver trives i hans sinne tydligen ganska oförmedlat sida vid sida med städse vaket kuriositetsintresse och pietet för till synes föråldrade livsformer. — Clausade rönte emellertid framgång på sin juridiska bana. Till en början advokat vid domstolen i Toulouse uppnådde han ställningen som medlem och sekreterare i departementet Tarns representation (conseil général) och beklädde den i tre år intill sin ganska tidiga bortgång år 1847.

Den upptäckarhåg, som man med eller utan fog tror sig möta i Clausades rättshistoriska arbete, gjorde honom i varje fall till en mycket vittfarande turist, som ej blott ställde kosan till Belgien, Holland och västra Tyskland, utan även, såsom inledningsvis nämndes, frestade färden till vår höga nord; den bok, *Voyage à Stockholm*, vartill denna färd gav anledning, karakteriseras i en fransk biografi såsom vittnesbörd om »ett vidsträckt vetande», ja, det säges, att densamma lämnar »de värdefullaste uppgifter rörande Sveriges institutioner, seder och framstående personligheter».

Ett närmare studium av *Voyage à Stockholm* och av dess författares svenska förbindelser bekräftar dessa uppgifter. Clausade förtjänar tvivelsutan att alldeles särskilt ihågkommas, när historien

[1] *Usages locaux* etc. Préface VII. IX. Introduction XVIII.

om Sveriges och Frankrikes litterära förbindelser under 1800-talet någon gång kommer att avfattas. Såsom reseskildrare intager han för det första en plats för sig, visserligen utgående i sina iakttagelser från Lebas' och Daumonts[1] beskrivningar av land och folk, men självständig, pigg och vaken i sina annotationer, en journalist av rang. Liksom i en rad snabba kameraskott har han fångat det traditionsmättade svenska samhället ögonblicket innan folkskoleväsen och fattigvård, bankinrättningar och järnvägsanläggningar bröto väg för den moderna tiden. Men även i politiskt avseende saknar Clausade och hans bok långt ifrån intresse. För att belysa, hur därmed förhåller sig, böra emellertid några ord sägas om den miljö, i vilken han framträder.

Under Karl XIV Johans regering bestämdes Sveriges ställning inom fransk opinion väsentligen av debatten om hur den forna franska marskalkens debut och senare verksamhet såsom svensk regent skulle uppfattas. Naturligt nog kommer ödesåret 1813 att därvid stå i diskussionens förgrund. Den, såsom därvid framför allt sörjer för att intresset ej slappas, är Karl XIV Johan själv, som genom snart sagt otaliga intervjuer och promemorior bestormar den kyligt stämda franska allmänheten med sina efter de politiska konjunkturerna och sina egna stämningar något skiftande apologier.[2] Efter 1844, då dynastien Bernadotte syntes ha vunnit hävd på Sveriges tron, blir läget ett annat. Oskar I:s »liberala era» begynner med demokratiska tendenser, som mer och mer hänvisa vårt land till »västmakternas», Frankrikes och Englands, gemenskap. Inom utrikespolitiken antager liberalismen karaktär av expansiv skandinavism: omkring den andliga enheten mellan Sverige, Norge och Danmark, som man — enligt Atterboms be-

---

[1] PHILIPPE LEBAS. *Suède et Norvège.* Paris 1838. — ALEXANDRE DAUMONT, *Voyage en Suède.* Paris 1834. I. II.

[2] Den ovannämnde Daumont erbjuder exempel på en dylik, i Karl Johans intresse skrivande fransk publicist. En notis må här inflickas. I *Voyage en Suède*, II, s. 338 förtäljer Daumont om en intervju, som han troligen år 1832 haft med Karl Johan och där denne på tal om det hot, för vilket Ryssland kunde utsätta Sverige från Ålandsöarna, betonat dels att Ålands hav vore brett och sällan tillfruset — tillståndet år 1809 hade visserligen utgjort ett undantag härifrån — dels att man i Sverige alltid vore underrättad, när ryska truppkoncentrationer företoges på öarna, dels slutligen att Stockholm sedan två år tillbaka försetts med fortifikationer. Av Karl XIV Johans förhållande till fransk opinion har LÉONCE PINGAUD i sitt verk *Bernadotte, Napoléon et les Bourbons* (1797—1844), Paris 1901, givit en översikt s. 313—423, som innehåller rikhaltiga uppgifter, men synes mig kännetecknas av en nära nog nervös strävan att överallt spåra otillbörliga försök av Karl Johan att till sin fördel vilseleda fransk opinion. De källor, jag i det följande åberopar för att belysa Karl Johans publicistiska kampanj i sitt gamla hemland, äro anlitade i första hand; jag har för dem ej begagnat mig av Pingaud's förmedling. Denne omnämner ej alls Amédée de Clausade.

vingade ord — ville finna,» i dikt och forskning, i skaldskap och vetenskap, i konst och litteratur, i fornhävd och framtidshopp», sökte man skapa yttre politiska band i den ena eller andra formen. Från västmakternas sida strävade man emellertid att inordna denna nya intressegrupp inom den allmänna politiska uppställningen; man ville utbilda och bruka en skandinavisk gemenskap för att dymedelst i norr schacka Nikolaus I:s stormäktiga Ryssland. Särskilt den franska publicistiken kommer under 1850-talet att mer och mer genomträngas av en dylik tankegång; i rent av hotfulla vändningar hänvisar man den svenska nationen till dess påstådda. världshistoriska skandinavistiska uppgift.[1]

Mellan dessa två skeden i de fransk-svenska publicistiska förbindelserna, Karl XIV Johans och det skandinavistiska, utgör Clausades *Voyage à Stockholm* på ett intressant sätt en förmedlande länk. Han är å ena sidan den nämnde konungens troligen sista språkrör till dennes forna landsmän, å andra sidan är han, mig veterligen, den förste, som inför fransk opinion antyder den fruktbara möjligheten av en politisk sammanslutning mellan Sverige-Norge och Danmark såsom en motvikt mot den fruktade, despotiska ryska övermakten.

*

I det följande skall jag först något uppehålla mig vid Clausades uppgifter om sina samtal med Karl XIV Johan och dennes insats i Sveriges utveckling, därefter i samband med det Tredje skandinaviska naturforskarmötet söka att närmare belysa Clausades förhållande till skandinavismen samt slutligen anföra ett par exempel på den resejournalistik, som synes bära hans personliga prägel.

Clausades uppfattning av Karl XIV Johan och Sverige.

I det elfte kapitlet av *Voyage à Stockholm*, där Clausade skildrar sitt sammanträffande med den svenske konungen på sommaren 1842, berättar han, att denne till honom överlämnat böcker och kartor för att vinna en bättre inblick i våra förhållanden samt att Karl Johan under ej mindre än tio enskilda audienser ställt hela sin sakkännedom om Sverige till Clausades disposition. Denne

---

[1] Se härom: E. HILDEBRAND — C. HALLENDORFF, *Sveriges historia till våra dagar*. Del 12. Oskar I. 1844—1859. s. 73—115. Stockholm 1923, samt C. HALLENDORFF, *Oskar I, Napoleon och Nikolaus. Ur diplomaternas privatbrev under Krimkriget*, s. 66 ff. och s. 99 ff. Stockholm 1918.

förklarar också öppet, att då han ej direkt åberopar någon annan källa, hans framställning av Sveriges författning, handel och armé-väsen vilar på information från högsta ort; dessutom återupprepar Clausade så gott som efter diktamen Karl XIV Johans biografi i apologiens form. Ja, stundom kan hans beundran för den bernadotteska dynastiens grundläggare antaga rentav drastiska proportioner. Sedan han givit adoptivfadern, Karl XIII, det kuriöst klingande lovordet att ha varit »en fredlig furste, trots den del, som hans arméer togo i koalitionens stora krig», säges det (s. 116) om denne: »Om Adolf Fredrik hade varit en lika stor konung som vår Henrik IV, skulle man på honom (Karl XIII) kunnat tillämpa den åt Ludvig XIII ägnade inskriptionen: åt sonen till den störste av fäder, åt fadern till den störste av konungar.» Avsikten med denna tirad är tydligen icke att skämta med den gode svarvaren på tronen, utan att yttermera förhärliga Bernadotte.

En samtida fransk publicist av större mått än Clausade, som under 1830-talet mer än en gång gästade Stockholm, Xavier Marmier, har framhållit det motsägelsefulla i Karl XIV Johans förkunnelse: gamla republikanska idéer sällade sig hos denne till böjelser för självhärskardöme, han älskade icke adeln och omgav sig dock endast med adelsmän. Då Marmier år 1837 besökte konungen, behärskades denne emellertid av utpräglat antiliberala tendenser; han förklarade, att den religiösa fanatismen tillhörde visserligen numera det förflutna, men frihetsfanatismen ryckte i stället dem med sig, som gåve sig i dess våld. Härden för denna fanatism vore Frankrike; om detta rike framgångsrikt höjde revolutionens fana, skulle det ej förmå att hejda sina vapen. Men om Frankrike förbleve lugnt, skulle Europa aldrig mera störas av orosrörelser.[1]

Det är ett ganska typiskt konservativt betraktelsesätt från den Heliga alliansens skede; till grund för detsamma ligger en skarp kontrast mellan ordning och frihet, företrädda i två skilda läger av de under Rysslands ledning samlade monarkierna och Frankrike.[2]

---

[1] XAVIER MARMIER, *Passé et présent. Récits de voyages. III. La Suède sous Bernadotte* s. 34 ff. Paris 1886. Marmier berättar, att han strax antecknat sina intryck efter en två timmar räckande, pompös monolog av Karl XIV Johan. Marmier hade en ymnigt flödande penna, med sitt verksamhetsfält främst inom nordisk och särskilt isländsk litteratur.

[2] På ett klassiskt sätt har denna åskådning kommit till uttryck i general Leopold von Gerlachs brev till Otto von Bismarck år 1857, anförda i den senares memoarer (*Gedanken und Erinnerungen*. Bd. I. s. 178—217. Stuttgart und Berlin 1923). Gerlachs tes var (s. 193): »Mein politisches Princip ist und bleibt der Kampf gegen die Revolution.» Striden vore av evig och ideell art, mellan det gamla och nya Europa. Bismarcks replik löd, bland annat (s. 200): »Wie viele Existenzen giebt es noch in

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

För Karl Johan kunde emellertid denna motsats knappast vara av absolut och doktrinär art; ty hans konungadöme hade avsatt sig just av de stora omvälvningar, som inlett 1800-talet. »Legitimist i ordets allra mest traditionsbundna mening kunde han därför rimligtvis ej vara. Frihetens princip måste finna en, låt vara tillbakaskjuten, plats inom hans politiska system vid sidan av ordningens.

Inför Clausade har nu Karl Johan på ett intressant sätt belyst denna, om man så vill, republikanskt färgade sida av sin personliga position. Clausade berättar, att man på vissa håll i Sverige vore angelägen att i allo befästa den nya dynastien och att om möjligt bevisa, att dess ställning vore helt och hållet legitim. Man pekade då med förkärlek på historien om att Gustav IV Adolf ej vore Gustav III:s rätte son och frånkände fördenskull även prins Gustav varje befogat anspråk på den svenska tronen. Så menade man att man kunde vindicera en oinskränkt legalitet åt tronföljarvalet i Örebro år 1810.[1] Till Clausade hade emellertid Karl XIV Johan på tal härom förklarat (kap. XI): »Jag vill inte veta av denna legitimitet. Jag samtycker aldrig till att med sådant förtal smutsa den tron, till vilken jag kallats. Gustav är född i purpurn, han bör vara legitim son i Edra ögon.» Han tillade: »Jag har ingenting att göra med avsättningen av Gustav IV Adolfs familj; det är icke jag, som störtat den från tronen. Svenskarnas fria och enhälliga val, min fars adoption äro mina rättsgrunder; dem håller jag på; alla andra avvisar jag.» Det är, som man ser, ett principuttalande av ej ringa intresse; det förråder måhända även något av den försonliga anda gentemot Gustav IV Adolfs ätt, som sedermera tog sig uttryck i Oskar I:s politik i detta stycke.

Temat i Clausades skildring av 1842 års Sverige är bekant; det återfinnes i Karl XIV Johans flerfaldiga diktamina och pro-

---

der heutigen politischen Welt, die nicht in revolutionären Boden wurzeln? Nehmen Sie Spanien, Portugal, Brasilien, alle amerikanischen Republiken, Belgien, Holland, die Schweitz, Griechenland, Schweden, das heut noch mit Bewusstsein in der *glorious revolution* von 1688 fussende England; selbst für das Terrain, welches die heutigen deutschen Fürsten theils Kaiser und Reich theils ihren Mitständen, den Standesherrn, theils ihren eigenen Landständen abgewonnen haben, lässt sich kein vollständig legitimes Besitztitel nachweisen, und in unserm eignen staatlichen Leben können wir der Benutzung revolutionärer Unterlagen nicht entgehn.» Bismarcks realistiska anmärkning må i sin mån tjäna som kommentar till de i texten belysta motsatserna inom den svenske konungen Karl XIV Johans position.

[1] Clausade berättar (s. 327 ff) ett drag, som belyser dåtida svensk opinion i detta ämne. Strax före hans besök i Uppsala hade man därstädes (den 29 mars 1842) tagit kännedom om den gustavianska handskriftssamlingens innehåll; man hade därvid med nyfikenhet väntat att få bekräftelse på sina misstankar om Gustav IV Adolfs börd, men fann med besvikelse att man missräknat sig.

klamationer om sina mångahanda välgärningar mot det svenska folket, som först ryckts från avgrundens rand och sedan gjorts delaktigt i civilisation, välstånd och framåtskridande. Men motiveringen är ej av stereotyp art; den är genom självsyn sammanfogad på platsen.

Det gamla, svenska samhället skisseras i sin hårda intolerans mot judar, katoliker och sekterister, med de otaliga reglementeringar och skrankor, varmed statsmakten genomsyrat handel och vandel och med det hierarkiska formelväsen, som tagit sig ett löjeväckade uttryck inom de ymnigt förekommande »ordnar», där aldrig, vare sig de gälla välgörenhet eller Bellmans minne, kommendörs- och riddarvärdigheter saknas. Militären står högst på den sociala skalan; officersbanan leder säkrast till statens högsta äreposter. Clausade, advokaten från Louis Philippes land, gör en jämförelse: »Man förebrår Frankrike att utlämna allt åt ordets makt, upplysta svenskar klaga över att hos dem allt blir värjans arvedel». Det hela är en kanske i allmänhet träffande, men schablonmässigt utförd bild; man får i varje fall en föreställning om det forna dagars Sverige, som karakteriserats med livfullare färger av vår landsman Emil Key under erinran om »massan av våra smutsiga pappers tolv- och tjugufyra-skillingar, väntningarna på våra gästgivaregårdar, matsäckskantinerna, de långsamma ångbåtsfärderna — betraktade dock såsom under av snabbhet och komfort — våra tröga postkommunikationer, våra dåliga vägar och hela landsträckors liksom obebodda utseende.[1]

Man bör dröja något vid Clausades teckning av 1809 års statsskick (s. 144), just emedan han antyder, att han hämtat materialet därtill ur Karl XIV Johans egen hand. Det betecknas visserligen såsom ett av de mest liberala i det dåtida Europa, men det säges, att de mest skilda ämnen däri sammanförts på det mest sällsamma sätt. Detta beror dock på läget vid författningens tillkomst; man diskuterar ej nymodigheter, när faran står för dörren och i dylika bråda tider bör man ej heller införa ändringar, vid vilka man redan är bunden. Man kunde emellertid om dessa grundlagar säga detsamma, som Solon yttrade om de bud, han givit atenarna: de voro ej de bästa möjliga, men de voro de bästa, som nationen kunde bära. 1809 års grundlag hade nu övergått till sed. Man kände den allmänt; juridiken hade tolkat det däri, som vore dunkelt: publicisterna hade klargjort dess fördelar och nackdelar, dess

[1] *Minnen av och om Emil Key utgivna och utfyllda av Ellen Key.* II. s. 146. Stockholm 1916.

svaghet och styrka. Den lag, man kände, vore ju tydligen att föredraga framför en, som kanske vore bättre, men som man ännu hade att lära känna. Clausade, som ibland antager moralistens attityd, tillfogar icke utan pendanteri: det är ej lagarna, som äro dåliga, utan människorna, som tillämpa dem.

Karl XIV Johan har nu enligt Clausades vittnesbörd, gjort sin personlighet gällande med den moderna tidens uppryckande makt inom det svenska samhället. Han har vänt sig mot tvånget inom näringarna; genom inrättandet av det Teknologiska institutet har en bräsch skjutits i skrånas slentrianmässiga metod att tillgodose yrkesskickligheten. Inom kommunikationsväsendet har han lyckligen genomfört kanalanläggningar, som omsider förena riket till ett helt. Därvid är det märkligt att se, hurusom Clausade troligtvis i enlighet med Karl Johans åsikt menat, att efter tillkomsten av vattenlederna allt vore väl beställt med samfärdseln i Sverige. Han uppställer nämligen (s. 339) frågan, huruvida de skandinaviska folken skulle ha något intresse av ännu snabbare kommunikationer, och svarar, att det vore ett intresse, som ej finnes i ett land nästan utan handel; dess hav, sjöar, kanaler skulle erbjuda, vad det kunde behöva. Clausades ytliga bekanskap med svensk opinion satte honom sålunda ej i stånd att förutsäga den kraftiga utveckling, som järnvägsväsendet hos oss inom kort skulle komma att taga. — Framför allt betonar emellertid Clausade, såsom naturligt är, Karl Johans bemödanden att modernisera Sveriges försvar, den omsorg, som kommit vårt befästningsväsen till godo, med Karlskrona, Vaxholm och Karlsborg såsom stödjepunkter, den iver, med vilken konungen sökt och delvis lyckats avskaffa det fördärvbringande ackordsystemet vid befordringar. Särskilt dröjer Clausade, läkaren, vid Karl Johans betydande insats inom arméns och flottans sanitetsväsen: garnisonssjukhusets imponerande byggnad i Stockholm liksom fältläkarinstitutionen framstå härvid såsom monument över hans fruktbärande initiativrikedom.[1]

Över Karl XIV Johans utrikespolitiska system, förankrat i öster, bryter emellertid Clausade staven, låt vara i förtäckta ordalag. Därmed övergå vi till hans ställning till skandinavismens vid 1840-talets början framspirande tidsrörelse; det är då lämpligt att begynna med några ord om iscensättningen av det Tredje skandinaviska naturforskarmötet, vilket bildar utgångspunkten för Clausades svenska intressen och studier.

---

[1] s. 476 ff. har Clausade ägnat en utförlig och alltjämt läsvärd not åt den militära läkarvården i vårt land.

II. Clausade och skandinavismen.

År 1842 hade skandinavismens ideal ännu ej förtätats till programmet om ett svenskt-norskt-danskt vapenbrödraskap i striden för Ejderlinjen; man hade ännu på sin höjd hunnit så långt, att man på båda sidor om Sundet godtog satsen, att Nordens folk i forntiden känt sig såsom nära fränder och förstått varandras språk, och tankar. På sina håll ansåg man, att i det »associationens» tidevarv, som man menade vara för dörren i den allmänna fredens och samfärdselns tecken, svenskar, norrmän och danskar närmast skulle finna varandra i en inre samhörighet; det gällde i så fall, vilka former denna skulle antaga, kulturella eller politiska, och hur vidsträckt den skulle bliva — om den gamla svenska odlingen i Finland skulle inbegripas därunder eller om rentav — såsom Peter Wieselgren profeterade i Skandinaviska sällskapet i Köpenhamn den 20 november 1847[1] — också ett enat Germanien skulle ingå i harmonien. Det demokratiska inslaget framträdde emellertid tidigt inom dessa unionstankar: de svenska frihetsvännerna eftersträvade i sin opposition mot Karl Johans åt Ryssland orienterade »allenastyrelse» anslutning till norsk politik; för de danska liberalerna hägrade Sveriges jämförelsevis fria författning som en motpol till den absolutistiska danska regimen. Så antog skandinavismen före år 1848, då linjerna omsider klarnade, något dimmiga konturer; desto mer irriterande måste då denna företeelse verka på en så misstänksam och om ledningen så svartsjuk monark som Karl XIV Johan. Denne ansåg ju, att det nordiska statssystemet definitivt utkristalliserats genom den svensk-norska unionen, varigenom det tryck avlägsnats, som Danmark västerifrån sedan århundraden utövat på vårt land; utrikespolitiska rubbningar kunde enligt Karl Johans mening endast äventyra hans egen dynastis bestånd och sätta den nyss befästade europeiska ordningen på spel. När skandinavistiska sympatier med politisk bismak i januari år 1837 yppades i en landsortidning sådan som »Lunds Veckoblad», föranledde detta under sådana förhållanden — och ej utan rysk inblandning — den 14 april en bekant cirkulärskrivelse till våra ministrar i utlandet, där »Kalmarunionens» tanke utdömdes såsom vådlig för allmänt lugn och frid. Fem år senare återupp-

---

[1] S. Wieselgren, *Peter Wieselgren. En levnadsteckning*, s. 263 Stockholm 1900. Jfr. för övrigt J. Clausen: Skandinavismen historisk fremstillet. Köpenhamn 1900. Passim. Att märka är, att den s. k. studentskandinavismen ej nämnes av Clausade; 1842 var den ännu en mycket lokal företeelse.

repades denna åtgärd från den svenska regeringens sida — och då med anledning av en för övrigt ganska allmänt avfattad artikel, som den 25 maj var synlig i Aftonbladet och där det antyddes, att en yttre sammanslutning även av de nordiska folken kunde krävas till värn av deras frihet.[1] Strax därefter sammanträdde i huvudstaden det Tredje skandinaviska naturforskarmötet, som bland andra bevistades av den franske advokaten och läkaren Clausade.

Redan år 1830 hade, berättas det, på ett naturforskarmöte i Tyskland förslag väckts om att ett dylikt borde föranstaltas på skandinavisk grund: gemensamt skulle Nordens folk bättre kunna understödja vetenskapliga företag; inom alla de skandinaviska länderna borde mer betydande verk kunna uppväcka intresse och diskussion och deras halt kontrolleras. Trots det utpräglat neutrala draget i detta program ansågs på vissa håll det första skandinaviska naturforskarmöte, som år 1839 avhölls i Göteborg, såsom en betänklig företeelse; en storman som Jöns Jakob Berzelius sökte motverka det och detta — kan man tillägga — måhända icke utan inverkan från högsta ort i Sverige.[2] År 1842 var Berzelius emellertid personligen närvarande och höll till och med ett högtidligt inledningsanförande om skandinavisk samverkan på vetenskapens fält. Följande dag, den 13 juli, kommenterade Aftonbladet talet med den försiktigt hållna anmärkningen, att »den icke mindre vigtiga följden, de tre skandinaviska folkens ytterligare sammanknytande genom att på vetenskapens fält räcka hvarandra en hjälpsammare hand, än så ofta fordom skett på politikens, ligger i öppen dag, ehuru talaren naturligtvis ej deröfver yttrade sig.»

---

[1] *H. Almquist, Karl XIV Johan och den begynnande skandinavismen. Historisk Tidskrift* 1914 s. 198 ff. Jämför även där citerade arbeten av A. THORSOE och B. THRIGE. De såsom förgripliga ansedda orden i Aftonbladet $^{25}/_{5}$ 1842, vilka ej i litteraturen upprepats, må här anföras. Efter att ha pekat på »Sveriges medelklass, dess jordägande *odalmän*» såsom en sista resurs inom riket och framhävt att det av ett folk fordrades mer än ett slentrianmässigt vegeterande, nämligen en »tro på något annat och högre än detta blotta framlevande», yttrar Aftonbladet: »Det är egentligen denna utveckling av det positiva på Svensk odalmannagrund och med ett småningom närmande till en allmän Nordisk förening av flera fria folk, som vi anse utgöra uppgiften för den s. k. *framtiden*, liksom det blir dess enda möjliga stöd och villkoret för bestånd; ty Svenska folket vill varken Ryss- eller Preussificeras, vilka alternativer man nu synes, inom de olika fraktionerna inom kotteriet, vilja omfatta såsom en räddningsplanka». Med uttrycket »framtiden» förband sig som bekant bitanken på kronprins Oskar såsom morgondagens monark. Artikeln i fråga rubriceras »Om nödvändigheten att omfatta en sann tro, även i politiken» och är undertecknad med »H.» Den föranledde en tidningspolemik, på vilken jag ej har anledning att ingå.

[2] OL. IM. FÅHRÆUS, *Skildringar ur det offentliga lifvet*, s. 21—26. Stockholm 1880. Ett Andra skandinaviskt naturforskarmöte hölls år 1840 i Köpenhamn.

Några yttre politiska manifestationer föreföllo därunder naturligtvis ej, ty såsom en sådan kan näppeligen betecknas den tillfällighetsdikt, som lär ha utdelats på det sista av mötets samkväm och som Aftonbladet den 21 juli var i tillfälle att meddela. Däri hette det emellertid bland annat:

»*Svensk*, *norsk* och *dansk* vi kaldes, dog
De samme Aandens Gaver,
Den samme Aet, det samme Sprog
Giör os til *Skandinaver;*
Men fastere vort Broderbaand
Skal Videnskaben knytte,
Og Fredens Ro og Fredens Aand
Till fiernest Old beskytte.»

Ett och annat kan emellertid även här läsas mellan raderna: den intima, äldre gemenskapen, vetenskapens mission att ytterligare befrynda sinnena, uppgiften att tillsammans också *beskydda* freden i Norden äro lösensord, som kunna klinga oförargliga, men i vilka litet av varje torde kunna intolkas. Nu har ju även Clausade givit en teckning av det Tredje skandinaviska naturforskarmötets gång; den är dock närmast facklig och meddelar för övrigt en gemytlig bild av trevnad och feststämning utan biavsikter. Man vore måhända böjd att alldeles förtiga hans bok i förevarande samband, om ej tillfälligheten velat, att hans intresse för skandinavismens sak kraftigt understrukits och därmed anledning givits att närmare granska »Voyage à Stockholm» ur denna särskilda synpunkt.

I slutet av Clausades reseskildring återfinnes en rad biografiska notiser om olika deltagare i mötet, i de flesta fall ganska intresseväckande såsom personhistoriska bidrag. Där presenteras också friherre Jakob Vilhelm Sprengtporten, som säges överallt i Sverige åtnjuta stor popularitet; han talar lätt och rent franska språket, är världserfaren och har överhopat Clausade med så mycken välvilja, »att det att berömma honom vore kanske misstänkt i min mun». Sprengtporten är frikostig och älskvärd; hans fiender, ty han har såsom politiker dylika, förebrå honom, att han är en smula våghalsig (qu'il a l'esprit un peu aventureux). Clausade förnekar icke direkt att så kan vara fallet men tillägger några tröstande ord om att ett dylikt sinnelag brukar känneteckna män i opposition; då de sedan komma till makten, förändrar ansvaret dem till det bättre.

Sprengtportens bana är känd: född år 1794 hade han utbildats till officer, tillfälligtvis tjänstgjort i Ryssland som diplomat, under

en utrikes resa år 1821 i Paris insupit den liberale nationalekonomen Léon Say's doktriner, som synas ha gått honom i blodet.[1] Gift med konungagunstlingen Magnus Brahes syster blev han år 1830 överståthållare, en befattning, som han år 1838 förspillde genom sitt kanske alltför humana uppträdande mot huvudstadspöbeln. I början av 1840-talet tillhörde han ledningen av den liberala opposition, som traktade efter »allenastyrelsens» argaste; hans förhoppningar att med kronprins Oskars tronbestigning få bliva delaktig i makten återspeglas måhända i Clausades anmärkning, att ansvaret plägar stadga även lättsinniga oppositionsmakare. Sprengtporten synes ha hyst den dåtida svenska liberalismens skandinavistiska sympatier; sålunda återfinnes bland hans litterära kvarlåtenskap följande hyllningsvers vid Oskar I:s trontillträde:

»Hell dig, O! Konung, Skandiska Norden
Vördar Din krona på förfädrens sätt.
Vår har Du varit, Kung är du vorden
Mera ännu genom kärlekens rätt.
— — — — — —
Aning om lycka, drömmar och ära
Vaknat på nytt uti Svenskarnes bröst;
Hvad Du oss lofvar, skall Du beskära.
Bjud! och vårt svar ljuda skall som en röst».[2]

Åtminstone Agardh synes ha trott,[3] att Sprengtporten nu skulle bliva den ledande mannen i en liberal reformministär; så blev dock ej fallet, men han blev nu åter överståthållare — till sin olycka, ty hans prestige gick åter förlorad, då han år 1848 skulle bemästra marsoroligheterna och i det hela misslyckades därmed. Han brukades nu i en diplomatisk mission till Köpenhamn för att förbereda de svensk-danska förhandlingar, som på sommaren vidtogo i Malmö.

Vi skola ej följa Sprengtporten längre på hans alltmer undanskymda bana — han avled först år 1875[4] — utan gå i stället att

[1] Sprengtportenska samlingen. R. A. Jacob Vilhelm Sprengtporten. Biografica. »Lefnadsteckning», avfattad av S. för Vetenskapsakademien. S. omnämner där, att han tillsammans med A. Agardh bevistat Says föreläsningar i Paris år 1821. Bland brev till S. återfinnes i nämnda samling slutet av en skrivelse från Agardh, tydligen härstammande från februari 1844 och riktat till en annan person än S. bland vilkens papper emellertid fragmentet hamnat. Däri talar A. bland annat om sitt sammanträffande med S. i Paris år 1821 på Says lärosal samt berättar, att de diskuterat de inhämtade lärdomarna, varvid S. försvarat, men A. bekämpat Says principer. En av den svenska liberalismens utländska källor är därmed antydd.

[2] Sprengtportenska samlingen. R. A. J. V. S. Politiska uppsatser, dikter m. m.

[3] Det citerade brevfragmentet.

[4] Se för övrigt H. WIESELGREN, *Ur vår samtid. Femtio porträtt med nekrologer.* s. 125 ff. Stockholm 1880.

[illegible]

> [illegible]
>
> [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

uppmärksamma några brev från ingen annan än Clausade, vilka återfinnas bland den förres papper. Den 23 september 1843 skriver Clausade från Toulouse till Sprengtporten[1] och tillägnar honom bland annat sin bok om de lokala rättssedvänjorna i sin hemtrakt; ingen svensk skulle bättre kunna värdesätta Clausades arbete än just denne. Den 23 mars 1844 är Clausades andra brev dagtecknat; det innehåller ett djupt beklagande med anledning av Karl XIV Johans frånfälle. Denne hade med stor välvilja mottagit Clausade, vilken försäkrar, att han i allt, som kan vara förenligt med hans plikter som fransman, ställer sig till den bernadotteska dynastiens disposition. I dagens tidning har Clausade avfattat en artikel med anledning av det celebra dödsbudet. Han fortsätter:

»Je souhaite que tous les articles soient de votre goût. J'entends dire autour de moi et je lis dans les journaux les choses les plus étranges et les plus malveillantes; c'est incroyable l'ignorance, où nous sommes en France sur la Scandinavie et la haine que certaines gens (le parti aristocratique surtout) ont pour la famille de Bernadotte. Il faut faire tête à l'orage mais il y aurait folie à l'attaquer de front. Ce qu'il y a de bien important maintenant c'est qu'on ne pense pas que la Scandinavie est, ainsi que bien des gens le croient en France, un pays, où la barbarie et le despotisme regnent en maîtres et qui ne bouge pied ou bras qu'avec l'approbation de la Russie. J'ai taché de détromper de cette fausse idée et de faire un peu connaître la Scandinavie et l'importence politique de l'union de la Suède et de la Norvège; on verra plus tard si une autre union est utile et possible.»

Man avskyr alltså särskilt inom Frankrikes aristokratiska (legitimistiska) kretsar den bernadotteska dynastien; man anser Sverige som ett despotiskt styrt ryskt lydland rätt och slätt. Häremot har Clausade gjort gällande den storpolitiska vikten av den svensk-norska unionen och fattar i sikte dennas utvidgande, tydligen genom en förbindelse med Danmark. Clausade framträder sålunda medvetet som en bernadotternas vapendragare inom fransk publicistik; han fattar dock denna uppgift på ett alldeles särskilt sätt, nämligen i Jakob Vilhelm Sprengtportens »smak»: ett politiskt balanssystem i stor stil bör upprättas i Nordeuropa, tydligen i skandinavisk anda. Clausade uppmanar slutligen i detta ganska märkliga brev Sprengtporten att inför Oskar I, vars förtrogne tydligen denne förutsättes vara, framhäva, hur fullständigt okänt Sverige i verkligheten är i Frankrike; bedriver man icke sitt upplysningsarbete på franska, engelska, tyska eller italienska, betyder det intet

[1] Brev till J. V. S. R. A.

att man har underbara ting att meddela. »Je vous jure, que pour la Suède, nous en sommes toujours ici à Gustave III.»

Slutligen har Clausade med ett brev av den 11 juni 1845 tillsänt Sprengtporten sitt verk »Voyage à Stockholm», såsom ett »minne» och tillfogar så återigen de betecknande orden: »Je souhaite, monsieur, que les idées politiques que vous trouverez dans le libre soient toujours de votre goût.» Låt oss med anledning härav söka fastställa, i vad mån nämnda bok kan sägas befordra en opinionsbildning i den anda, som Clausades skrivelse till Sprengtporten den 23 mars 1844 angiver!

På den färd kanalvägen mellan Stockholm och Göteborg, som Clausade efter kongressen företog, beskådade han även det nyresta Karlsborg, beundrade dess vidsträckta och efter tidens mått storslagna anläggningar, förbundna med fastlandet allenast med ett trångt och slingrande näs. Han anställer därvid (s. 370) den sedvanliga reflexionen, att den, som vill fred, bör bereda sig för krig och tillägger: »Tvivelsutan blir folkets lycka och frihet den starkaste skölden mot jätten i grannskapet, om politikens skickelser tvungo det att försvara sig mot honom»; emellertid borde även Karlsborgs citadell verka avskräckande på den, som planlade ett angrepp. Därmed synes Clausade nästan ofrivilligt ha angivit sin väsentliga synpunkt på Sveriges utrikespolitik: faran från öster. Han delade ju denna åsikt med flera av skandinavismens målsmän: Lunds Veckoblad pekade redan i januari 1837 på den hotande skuggan av den ryska örnen såsom en maning till kraftsamling.

Med den ryska faran var frågan om Finlands öde nära förbunden: det är då påfallande, hurusom redan Clausade uppfattade den sistnämnda såsom problemet om 1812 års politik. Han konstaterar (s. 264 ff.), att Karl Johan aldrig velat erkänna, att han vid berörda tidpunkt, därest han företagit en framstöt mot Petersburg, under det Napoleon tågade mot Moskva, hade haft en enastående utsikt att återerövra Finland, så nödvändigt eller åtminstone nyttigt att besitta för försvaret av Stockholm. Napoleon hade ju låtit denna möjlighet framstå för den svenske kronprinsen. Häremot kunde man, menar Clausade, invända, att Sverige kan undvara Finland, men icke den »ointagliga» gräns i väster, som unionen med Norge förskaffat det. Emellertid skulle Napoleon nog ej ha lämnat Karl Johans tjänster obelönade. »Vem vet på vilken tron han kunde ha placerat honom, om han i sina stora planer hade sett sig föranlåten att under Danmarks spira förena det forna Kalmarkonungadömet.» En förening av Sverige, Norge

och Danmark eftersträvas i själva verket av några »vågsamma sinnen» (quelques esprits aventureux), — man erinrar sig, att »aventureux» just är det uttryck, som Clausade brukar om Sprengtporten i de biografiska notiserna — men tanken ogillades av Karl Johan. Clausade förklarar försiktigt, att han ej vill uttala sig i denna stora fråga, men att han hoppas, att de monarkier av andra rangen (les royaumes secondaires), som finnas i Norden, skola kunna undandraga sig det mäktiga och beständiga inflytandet från den jätte, som befinner sig i deras närhet.

Man kan säga, att skandinavismens tanke, sedd mot bakgrunden av Rysslands övermakt, är ett, låt vara förstucket, politiskt ledmotiv i Clausades framställning, ty på dess sista sida (418) förklarar han — alldeles som i sin korrespondens med Sprengtporten — att de nordiska länderna borde bliva mer kända i Frankrike, tillfogande, att man därstädes ej bör förbise, att »Sverige och Danmark starkt böra inverka på det, som benämnes den europeiska jämvikten, d. v. s. omöjligheten av att en stat absorberas av en annan».

Som man ser, återfinnas antydningsvis i Clausades utrikespolitiska recept nästan alla ingredienserna till de publicistiska och diplomatiska anrättningar, som sedermera så ymnigt och så starkt kryddade serverats under skandinavismens festmåltider. Man får en försmak av vad som komma skulle tio år efteråt — »avslöjandena» om det förfelade i 1812 års politik, då så rika och ovanliga utrikespolitiska möjligheter skulle ha förstörts, men Clausades — och förmodligen också hans sagesmäns — synpunkter på den finländska frågan äro föga energiskt betonade; Stockholms försvar var en klen premiss till så vittgående restaurationsplaner, som här framskymta. Som ett svagt grepp måste det också betecknas, när »Kalmarunionen» får tjäna som ett slags mönster för skandinavistiska framtidsplaner, men — såsom *Emil Hildebrand* en gång sagt — den historiska kunskapen var nu ej denna rörelses starkaste sida. Så pass realistisk, att Sprengtporten et consortes kunde ha lärt ett och annat därav för framtiden, är däremot Clausades personliga grundåsikt i frågan: en motvikt borde skapas mot Ryssland, en ny bricka borde konstrueras i det stora maktpolitiska spelet. Det var ju också som en sådan bricka i Englands och Frankrikes händer, som Sverige fick göra tjänst år 1855, då novembertraktaten kom till stånd, detta förbund mellan de tre länderna, som påskyndade västmakternas fred med Ryssland, men grumlade Sveriges förhållande till denna stat.

Inledningsvis betonade jag, att Clausade personligen utgjorde en förmedlande länk mellan Karl Johan och den skandinavistiska rörelsens utländska propaganda; han verkade, märkligt nog, samtidigt i bådaderas intresse. Det bör i samband därmed påpekas, att i och med hans skrift ledningen av denna agitation begynner övergå från den officiella, i Paris av Gustaf Löwenhjelm representerade, ledningen till enskilda svenska krafter. Jakob Vilhelm Sprengtporten är, mig veterligen, den första i raden av hela den svärm av självgjorda »nationens män», officiösa, halvofficiösa eller helt privata, hederliga entusiaster eller charlataner, incognito verkande eller öppet skandalösa figurer, som efterhand träder i förbindelse med fransk och engelsk opinion för att befrämja Nordens stora sak. Den förnämste och bäste av dem är kanske O. P. Sturzen-Becker.[1] Måhända handlade därvid flertalet av de franska och engelska publicisterna som Clausade, när han efter sitt eget lands »smak» tillrättalade den storpolitiska mission, som hans utländska uppdragsgivare värdigades tilldela honom. Fasthållas bör under allt detta att konturerna till denna apparat för propagandan kunna spåras redan under Karl XIV Johans tid och i hans kabinett.

III. Clausade som turist.

För politiken får man ej glömma, att *Voyage à Stockholm* först och sist är en piggt och vaket skriven turistbok, en intresserad jämförelse mellan franskt och svenskt samhällsliv, som ofta glimrar av träffande ironi.[2] Konsthistoriska anmärkningar överflöda. Lustiga äro emellertid Clausades randanteckningar till något så påtagligt som den svenska matsedeln. Bekant är ju, att i inhemska memoarer och brev Karl Johans-tiden lyser med fet glans

[1] Se härom bland annat de ovan anförda arbetena av E. HILDEBRAND och C. HALLENDORFF samt O. SYLVAN, *Sturzen-Becker och skandinavismen. Studier tillägnade Karl Warburg på hans sextioårsdag av vänner och lärjungar*, s. 157 ff. Stockholm 1912.

[2] Framhävas må, att Clausades resebeskrivning, som fortgår nästan dag för dag, omfattar en route genom Hamburg, Lybeck, Stockholm, Uppsala och sedan via Göta kanal till Göteborg samt slutligen båtledes till Köpenhamn. Överallt har han breda miljöbeskrivningar, för Stockholm svällande ut till en fängslande situationsbild. Dessutom berättas vidlyftigt och intressant om Sveriges politiska, ekonomiska, kommunala, kulturella och rättsliga institutioner, visserligen med bruk av handböcker, men likväl överallt under personliga annotationer och anmärkningar. Det är ett tvärsnitt genom den sista Karl Johans-tidens Sverige, verkställd av en ganska opartisk främling: man får även veta, vad svenskarna själva vid denna tidpunkt aktade meddela en utlänning om sitt land. Frapperande är därvid, hur litet Clausade har att förtälja om den partipolitiska ställningen.

såsom läckergommarnas guldålder, symboliserad av Askelöfs briljanta vinkällare och belamrad med dignande, aldrig slutande och länge kännbara måltider. Clausade, som naturligtvis var bjuden både här och var, skämtar nu obarmhärtigt (s. 102 ff.) med »les gourmets de Stockholm»: deras av dem själva högt uppskattade bourdeaux- madeira- och alicanteviner liksom portvinet äro som oftast fabricerade utan mycken konst i Lybeck; dessa surrogater tillfredsställa icke desto mindre dessa kännares föga fordrande tunga. Clausade förkunnar med anledning härav för sina landsmän, att eftersom den goda varan ändå till sist hembär seger, så öppnar sig här ett lockande fält för de franska exportörerna. Han förnekar (s. 384) — i förbigående sagt — att dryckenskapen skulle florera i Sverige under förklaring att ju rikligare tillgången till alkohol är, desto mindre missbrukar man den! Den svenska matordningen finner han vara underbar. Man äter ofta och litet. Vid uppstigandet dricker man ur en dockservis mycket mjölk, hällt i några droppar kaffe, vartill man förtär litet smör på en bit bröd. Klockan 10 f. m. intager man ännu en smörgås, litet skinka och rökt eller saltad fisk jämte en sup brännvin. Klockan 2 e. m. vidtager middagen, som i varje äkta svenskt hem begynner med ett brännvinsbord, konstruerat för ändamålet i två avsatser, den nedre fylld med rökt skinka, medvurst och salt fisk och den övre upptagen av en flaska kornbrännvin med glas. Man aväter smörgåsbordet stående; sedan slår man sig ned till middagen, som plägar börja med stek. Sedan serveras soppa, som kan bestå av buljong med grönsaker, mjölksoppa, kokt på mjölk, öl och sirap (!), körsbärssoppa, varm och tillsatt med makaroner. Till maten bjudes på socker och potatis. Klockan 4 intages kaffe med grädde; klockan 6 följer ytterligare en lätt måltid; klockan 9 ätes aftonvard med samma rätter, som förekomma klockan 10 f. m. Clausade dristar den frågan, hur tankearbetet skall kunna fungera med hänsyn till den kontinuerliga matsmältning, som ovannämnda måltidsordning måste föranleda.

Clausade vore ej sydlänning, om han ej särskilt intresserade sig för den nordiska kvinnans yttre och inre egenskaper; särskilt stockholmskan står i den starkt eklärerade brännpunkten för hans uppmärksamhet. Han finner i sin utsökta artighet (s. 97 ff.), att hon skulle »med rätta lysa i Paris' rikaste salonger», att hon i de flesta fall är intelligent och tilltalande, ögonen blå och livliga, håret vackert och blont, figuren fördelaktig o. s. v. Men efter bugningarna kommer sarkasmen: »Om man ej alltför mycket fäster

sig vid händerna och med tystnad förbigår fötterna, kan man utan fruktan att tala osanning säga, att få städer skulle som Stockholm kunna uppvisa en svärm skönheter, tagna från alla grader av den sociala skalan.» Graciöst koketteri lär enligt Clausade i alla fall utmärka stockholmskan, både i glädje och sorg. Damerna tala i allmänhet en förträfflig franska. Clausade gör härvid en liten anmärkning, som skall citeras ordagrant (s. 98):

»elles ont seulement substitué à notre *oui*, dont la prononciation est desagreable, le *ja so* delicieux du Suedois. Ce *ja so* est, selon l'inflexion de la voix, le: oui da? mais oui, et allons oui! Enfin, c'est oui et non dans toute la grâce de l'expression humaine et feminine.»

Muntra och gäckande samspråk, som obönhörligt förklingat, eka alltjämt genom dessa rader, redan burna av minnet, då Clausade fattade dem i pennan vid sitt skrivbord nere i Sydfrankrike.

Ty *Voyage à Stockholm* är icke till sin grundkaraktär någon avhandling eller propagandaskrift, utan en facit, i vilken författaren summerat ner sina hågkomster och reflexioner från färden. Han förtäljer på ett ställe, hurusom han nedskriver sina tankar vid stränderna av Tarn, den mest nyckfulla och intagande flod i Frankrike och att han därvid har framför sig det mest vidsträckta och vackra landskap man kan föreställa sig: till höger begränsa Pyreneernas vita kammar horisonten; i fonden resa sig amfiteatraliskt mörka, skogbeklädda höjder, kontrasterande mot den klarblå himlen; till vänster skymtar en djärvt monterad hängbro, avtecknande sig mot raden av landsförsamlingarnas i den djupa grönskan inbäddade kyrkspiror. Men genom vanans makt är han blind för omgivningens fägring. Han lever i stället i det förflutna på fjärran orter. Han minnes då en sommarafton, då han från Drottningholm var på hemväg till Stockholm (s. 287): »Nordens långa skymning, då ljuset har en otrolig genomskinlighet, omslöt oss med sina vita strålar, och då vi färdades förbi Solna kyrkogård och kyrka, vars runda torn vittnar om dess höga ålder, förstod jag, hur mycket skandinaverna måste älska sitt lands himmel och trots sin snövinters längd för sin sommars skull omhulda en jord, där natten är utan slöja och där poesien tyckes ha valt sin hemvist.» Eller är han på färd från Uppsala norrut, skridande på sin skjuts genom skymmande skogar mellan primitiva gästgivargårdar fram mot sevärdheterna i Dannemora (s. 334): »Ingenting är jämförligt med de nordiska trakternas lugn och dystra tystnad, då vinden, som ej rör furornas barr, ja, allt är försänkt i vila och då likväl ett sällsamt, vitt och genomskinligt ljus uppfyller rymden.»

Stundom ha sommarnätterna på ett kvävande sätt gripit honom med sin sällsamma makt. (s. 335): »Om man ej förnummit det, skall man aldrig fatta det djupa vemod, den fruktansvärda sorgsenhet, som griper själen då på land och i stad allt är försänkt i sömn och liksom utdött och då dunklet likväl ej med sina vingar skyler detta gravlika tillstånd.» Så har Clausade personligen stått under den nordiska naturens trolska inflytande, starkare måhända i denna de glesa och primitiva samfärdsmedlens tid än det numera är beskärt den med järnväg och automobiler jäktande turisten.

*

Att Clausades bok *Voyage à Stockholm* icke bör förtigas, när de fransk-svenska förbindelserna under 1800-talet en gång skola skildras, så mycket torde ovanstående rader i alla händelser ha ådagalagt. Större och rikare ämnen för uppmärksamheten gives det förvisso på detta fält. Inom litteraturen kunde t. ex. namn som Xavier Marmier eller Edélestand du Méril säkerligen erbjuda ojämförligt mycket mer givande perspektiv än Clausades, som trots sina delvis lustiga skildringar av Stockholms och Uppsalas akademiska sedvänjor och celebriteter icke på detta område spelat någon roll inom en växelverkan mellan svenskt och franskt; högt ovanför hans anspråkslöst hållna turistskildringar ligger sålunda uppgiften att utreda de fornnordiska motivens härledning och bruk inom 1800-talets franska diktning. Även på den politiskt historiska publicistikens område resa sig storheter, som vida överskygga Clausade: Geffroy, Gustav III:s och Karl XIV Johans hävdatecknare, behöver blott citeras för att klargöra att så är fallet. Men var och en bör ju bedömas efter sin natur och sin art; Clausade har aldrig givit sig ut för att vara annat än en nykter och välvillig iakttagare, som ej låter sig duperas i brådkastet, och det måttet fyller han väl. Han berättar troskyldigt om sin älskvärda metod att på resor komma till tals med folk: han låtsar att glömma en fransk bok i sin närhet, han avvaktar, om någon av hans medpassagerare finner effekten och synes komma under fund med språket, lyckas anslaget, är Clausade strax färdig med en intervju, som för hans oförtrutna iakttagelseförmåga alltid bereder någon rikare insikt i folkpsykologi och tänkesätt och ofta förnöjelse och trevnad. Så kommer det sig, att Clausade också har något att berätta, när han företagit en resa; åtskilligt flera exempel skulle

också kunna anföras på hans pigga observationer. Att Clausades svenska förbindelser i politiskt avseende dessutom kommo att innebära något annat och mera, det var ett faktum, som nog mer var ett händelsernas verk än beroende på hans egen förskyllan och värdighet.

Vasaättens härstamning från Kristiern från Öland och vasavapnets uppkomst.

Av **Carl M. Kjellberg.**

Femtonhundratalets genealoger upptaga Kristiern från Öland bland k. Gustav I:s förfäder, d. v. s. de låta drotset Kristiern Nilssons fader Nils Kettilsson på fädernet härstamma från honom,[1] vilket tydligen beror på någon uppgift de funnit, att k. Gustav härstammade från »advocatus Stockholmensis» Kristiern från Öland, ehuru de icke kände några närmare detaljer, utan blott på nyssnämnda grund komponerat släktled, till och med förande in finge-

---

[1] TEGEL, *K. Gustav I:s krönika*, I. s. 4, har följande släkttavla.

Ingemund
levde för 400 år sedan.

Niels Ingemundsson
riddare 1285.

Kristiern Nilsson
ståthållare på Stockholms slott
1304.

Krister Kristiersson

Karl Kristersson
till Vasa.

Kettil Karlsson
till Vasa 1330.

Nils Kettilsson
till Björnö, ståthållare på
Stockholms slott 1360.

Kristiern Nilsson.

Denna släktledning är hämtad från den i Johan III:s tid tydligen av Rasmus Ludvigsson uppgjorda »Genalogia paterna — domini Gustavi», som till 1702 års brand fanns målad på väggen i Gustavianska gravkoret i Uppsala domkyrka och i koppargravyr finns återgiven hos PERINGSKIÖLD (*Monumenta Ullerakarensia*, s. 62). Där uppgives också Nils Kettilssons moder Kristina vara dotter till en uppdiktad Bono Johannis (med lejonörn som vapen), vilken på fädernet angives härstamma från Birger Filipsson (Blå), halshuggen 1280, genom en likaledes fullkomligt uppdiktad släktledning. — MESSENIUS, *Theatrum nobilitatis Svecanæ* (1616), s. 32, har samma släktledning som *Genealogia paterna* och hos TEGEL, men sid. 33 en annan släkttavla, som börjar endast med Kettil och hans söner Karl och Nils.

rade personer. Att visa på vad sätt ätten verkligen härstammade från nämnde Kristiern, utgör bl. a. föremål för denna uppsats.

Nils Kettilsson, som bl. a. en tid var »advocatus Stockholmensis» eller fogde på Stockholms slott liksom Kristiern på Öland, är den äldste med säkerhet kände medlem av Vasaätten. Hans hustru Kristina Jonsdotter, som förde en sjuuddig stjärna i sitt vapen,[1] sålde $^{9}/_{10}$ 1376 till sin måg Tord Bonde några uppräknade *fädernegods*, varibland Norby (nu Norrby) i Vidbo socken, Seminghundra härad.[2] I samma gods tillbytte sig $^{20}/_{3}$ 1312 en Niclis Jonsson 5 öresland av Vårfruberga kloster.[3] Han är tydligen identisk med den Niclis Jonsson i Rickaby (nu Rickeby i Vidbo socken), som $^{2}/_{2}$ 1316 jämte sin hustru Kristina Kristiernsdotter testamenterade 14 öresland i Bista i samma Vidbo socken till samma pastorats innehavare, vilket brev beseglades av Erik Kristiernsson, ridd. Nils Kristinasson och Kettil Jonsson.[4] Niclis Jonsson i Rickaby var redan 1310 gift med nämnda Kristina, dotter till Kristiern från Öland och syster till Kristiern, Erik och Likvid Kristiernssöner.[5] Som änka efter Niclis Jonsson bortbytte hon $^{17}/_{8}$ 1319 1 attung i *Fröslunda* i Stenåsa socken på *Öland* till Vårfruberga kloster, dit hennes avlidne broder Kristiern Kristiernsson förut givit alla sina gårdar i samma Fröslunda på Öland.[6] Till en *tredjedel* i nämnda Fröslunda, en *tredjedel* i »Aasgodzkrom», båda på Öland, och en *tredje* gård i Kyrkohagby i Möre, var Nils Kettilssons (vase) hustru, förutnämnda Kristina Jonsdotter, arvtagerska efter ridd. Jon Kettilsson (vinge-Puke).[7] Redan detta visar tydligt, att Kristina

---

[1] Under ett brev av $^{24}/_{10}$ 1378 i original i Säfstaholms arkiv (nu i riksarkivet). Se Fört. över Säfstaholms pergamentsbrev, s. 7 (*Handl. rör. Skand. hist.*, 36).

[2] *RAPb*, n. 1229. De i brevet uppräknade godsen skänkte Tord Bonde $^{8}/_{9}$ 1378 till sin hustru Ramborg med tillåtelse, att om Ramborg dog barnlös före Tord, godsen skulle återgå till Nils Kettilsson och hans hustru.

[3] SD, n. 1842.

[4] SD, n. 2045. Rickeby, utgörande $3^{5}/_{8}$ mtl frälse, lyder än i dag under Norrby säteri i Vidbo socken. Till $^{29}/_{4}$ 1640 tycks Rickeby hava tillhört kronan, då Andreas Bureus köpte det av dr. Kristinas förmyndare för »ofruktbar» betalning i kopparkompaniet. Indrogs till kronan 1691 från Erik Bure (Reduktionskommissionens skrivelse $^{9}/_{2}$ 1691 i Uppsala länsstyrelses arkiv, nu landsarkivet). Har sedan åter tillika med Norrby kommit i enskild ägo. — Det bör även uppmärksammas, att Vasa gård är belägen föga mer än $^{1}/_{2}$ mil från Rickeby, och att drotset Kristiern Nilsson var innehavare av gården. Han var också häradshövding i Seminghundra härad.

[5] SD, n. 1700, 1833, 2203.

[6] SD, n. 2203, 1833.

[7] I ett brev av $^{11}/_{1}$ 1370 (original i Uppsala universitetsbibl.) uppräknas de gods, som Bo Jonsson »fik af Niclesse Kætilsson oc then sami Niclis Kætilsson ærfde mz sinne husfrw Cristine Jonsdotter epter Jon Kætilsson, først i Ølande i Aasgodzkrom allan tredhia delin, item allan tredhia delin i Frøslundum, item i Møre i Kirkio-Haghaby een trytia gard» o. s. v. — $^{31}/_{8}$ 1369 gör Nils Kettilsson jordabyte med Bo Jonsson, då han upplåter till den sistnämnde »en rættan oc fullan thridhie

Jonsdotter, drotset *Kristiern Nilssons* moder, härstammade från Niclis Jonsson i Rickaby och hans hustru Kristina, Kristierns från Öland dotter, men släktskapen torde kunna ännu närmare utredas.

Kristiern från Öland nämnes första gången 1297 som k. Birgers fogde,[1] men endast med sitt förnamn. Något sonnamn finnes aldrig utsatt för honom, utan endast tillägget »de Ølandia». 1303 är han »advocatus Stockholmensis», d. v. s. fogde på Stockholms slott.[2] Han var 1306 Torkel Knutssons testamentsverkställare[3] innan dennes avrättning. Efter den s. k. Håtunaleken, då k. Birger fängslades, blev Kristiern troligen vid Stockholms intagande tillfångatagen och var ännu i okt. 1306 ej frigiven, då hertigarna Erik och Valdemar bortgåvo gods, som han innehaft, till Folke Jonsson (Blå), en gåva, som säges skola äga bestånd, även om Kristiern skulle bli frigiven eller upptagen i hertigarnas nåd.[4] Vid k. Birgers förlikning med sina bröder $^{26}/_{3}$ 1308 är han frigiven och beseglar konungens brev, men kallas då f. d. fogde.[5] Den $^{13}/_{5}$ 1309 upprättade han och hans hustru Margareta sitt testamente, varvid Vårfruberga kloster ihågkommes.[6] Han synes vara död $^{14}/_{10}$ 1310, då sönerna säga sig vara hans arvingar.[7] Han förde i sitt sigill, som haft omskriften: »S. Cristiarni de Ølandia», en vapenbild, som blivit kallad tvärlilja,[8] varom mera längre ned. Hans härkomst synes ej kunna utrönas. Visserligen ha 1500-talets genealoger uppgivit hans fader varit ridd. Nils Ingemundsson, men dels för denne ett helt annat vapen, en lilja snett över skölden,[9] dels förekommer han ej i samtida urkunder så nämnd, att denna släktskap rimligtvis kan antagas. Kristierns hustru hette som nämnt Margareta och var sannolikt syster till riddaren Peter Likvidsson (tre sjöblad), alldenstund den senare beseglar Kristierns från Öland testamente och tvenne dennes söners brev om Fröslunda, varjämte Kristierns ene son bär namnet Likvid och i sin ordning

---

del aff allo the godze; som herra Joan Kættilson atte i Ølande, i Möre, Sihæradhe oc allo Kalmarna føgheti, badhe i wato oc thorro, engo vndan takno, hwilket godz jak fik mz minne husfrw Christine Jonsdotter, som henne mz landzlaghom til arfi fallit war», emot jord i Garnbo, Odhinsargha, Fröslunda och Skanalda socknar. Brevet, som finnes i original i Linköpings stiftsbibl., är beseglat bl. a. av Ingemar Dyeken, som förde ett vapen likt Nils Kettilssons.

1 *SD*, n. 1190, 1330.
2 *SD*, n. 1379.
3 *SD*, n. 1496.
4 *SD*. n. 1516.
5 *SD*, n. 1577.
6 *SD*, n. 1623.
7 Nos heredes sui. *SD*, n. 1700.
8 HILDEBRAND, *Sv. sigill fr. medeltiden*, III, n. 127.
9 *A. a.* III, n. 66.

beseglar Peters Likvidssons broders, kaniken Hemming Likvidssons testamente.[1] Margareta, som dog före mannen, var tydligen moder till alla tre Kristiernssönerna, av vilka sonen Kristiern kallar sig »filius Margaretæ» i omskriften till sitt sigill,[2] vilket visar, att modern ansågs vara av förnämare börd än fadern. Denne Kristiern Kristiernsson nämnes sista gången 1312 och dog troligen barnlös, kanske ogift. Brodern Erik Kristiernsson var väpnare och levde ännu 1328 $^{24}/_{4}$, varefter man ej finner honom nämnd.[3] Om han varit gift, känner man ej, men tydligen efterlämnade han icke några barn. Likvid Kristiernsson var även väpnare och levde ännu 1335 $^{31}/_{1}$, då han nämnes sista gången. Han var 1330 gift med Birgitta Holmvidsdotter, en syster till Ambjörn Holmvidsson (sparre?), som 1337 $^{10}/_{2}$ hade ärvt hennes gods i Uppland, vilket visar, att Likvids och Birgittas äktenskap var barnlöst.[4] Kristierns på Öland dotter, den förut nämnda Kristina Kristiernsdotter, som 1319 var änka efter sin man Niclis Jonsson i Rickaby, blev 1328 omgift med väpnaren Bengt Sigurdsson (människohuvud), som i ett föregående gifte ägde en dotter, Katarina Bengtsdotter, redan 1338 gift med väpnaren Greger Styrbjörnsson (spets från vänster).[5] Kristina levde ännu 1340, men blev troligen barnlös i detta sitt andra gifte. Dessa äro Kristierns från Öland barn, som de tydligen framgå av diplomen, men antydningar finnas om ännu tvenne.

Erik Kristiernsson och hans syster Kristina omnämnas nämligen på så sätt i Eskil Anderssons (lejon, halv lilja) testamente av 1328 $^{29}/_{5}$ och i hans barns, Anders Eskilsons och Ingeborg Eskilsdotters samt hennes mans, Nils Tyrkilssons (Färla), 1340 gjorda stadfästelse å samma testamente, att man nödgas antaga släktskap dem emellan.[6] Därtill kommer, att Eskil Andersson, bosatt i Uppland, önskade bli begraven i Vårfruberga kloster hos sin där förut begravda hustru Margareta, som sålunda bar samma namn som Kristierns från Öland hustru. Hennes fadersnamn finns emellertid ej utsatt. I Vårfruberga kloster hade både Kristiern från Öland, hans hustru Margareta och deras son Kristiern blivit begravda, dit hade Kristina Kristiernsdotter och hennes man Niclis Jonsson givit gods.[7] Allt detta gör troligt, att Eskil Anderssons hustru Margareta just var

---

[1] *SD*, n. 1627. 2438, 1623, 1833, 2839.
[2] HILDEBRAND *Sv. sigill fr. medelt.*, III, n. 195.
[3] *SD*, n. 1833, 2134, 2666.
[4] *SD*, n. 2772, 3280.
[5] *SD*, n. 2666, 3511, 3389, *RAPb*, n. 870.
[6] *SD*, n. 2666, 3511.
[7] *SD*, n. 1623, 1833, 2438, 2666.

[illegible]

Kristierns dotter. Deras son Anders Eskilsson dog barnlös. Dottern Ingeborg Eskilsdotter hade i sitt gifte med Nils Tyrkilsson tvenne söner, som dogo ogifta och bl. a. ärvdes av modern, som blev omgift med lagman Algot Bengtsson (Griphuvud) i Västergötland.[1] I detta Ingeborgs senare gifte föddes åtminstone en dotter, Bengta, som blev gift med Jon Knutsson (tre rosor) och till vilkens efterkommande sannolikt en *tredjedel* av arvet efter Kristierns på Öland barn övergick.

Som ovan blivit nämnt, var Jon Kettilsson (vinge-Puke-vapnet) ägare till en *tredjedel* i Fröslunda och ett par andra gårdar på Öland, vilket allt ärvdes av Kristina Jonsdotter (stjärna). Detta visar, att även Jon Kettilsson måste härstamma från Kristiern. Jons föräldrars namn känner man ej med visshet, men man har av lätt insedda skäl all anledning att anse den *Kettil Jonsson*, som tillika med Erik Kristiernsson 1316 $^2/_2$ beseglar Nils Jonsson i Rickaby testamente till Vidbo pastorat, vara Jon Kettilssons fader, som sålunda med all sannolikhet var gift med en dotter till Kristiern från Öland, och därigenom släktskapen emellan Nils Kettilssons (vase) fru och riddaren Jon Kettilsson.

Det återstår nu att söka visa, på vad sätt Nils Kettilssons hustru Kristina Jonsdotter (stjärna) härstammade från Niclis Jonsson i Rickaby och Kristina Kristiernsdotter. Härvid bör emellertid först nämnas, att ännu finns i Sigtuna klosterkyrka bevarad den troligen av franska konstnärer utförda vackra gravstenen över Niclis Jonsson i Rickaby och hans hustru samt barn. Den bär inskriften: Hic jacet Nicolaus Jons[son] de Rikkaby et vxor ejvs Cristina cvm̄ qvinq[ue] filiis et qvinq[ue] filiab[us] eor[um], qvor[um] a[n]i[m]e si[n]t in pace, amen. På stenen äro inhuggna bilderna av en man och två kvinnor. Mannen intar mellersta rummet och är klädd i vapenskrud samt håller med båda händerna en stor, trekantig sköld med en 8-uddig stjärna, placerad över den balkvis delade skölden. Vid kvinnornas fötter stå vapensköldar. Den högra (hustruns) innehåller samma vapenbild, som förekommer i Kristierns från Öland sigill, den vänstra (troligen en ogift dotters) visar en åttauddig stjärna utan delad sköld.[2] Man finner av gravstenen, att Niclis Jonsson hade 5 söner och 5 döttrar. Av dessa tio barn kan endast en son, Johan Niclisson, identifieras, varför de övriga troligen dött i unga år. I förutnämnde Eskil Anderssons testamente av år 1328, som beseglas av Kristina Kristiernsdotter

[1] *RAPb*, n. 484.
[2] *Upplands fornm. förenings tidskr.*, I, h. 5, s. 50.

och hennes broder Erik, vilkas släktskap med Eskil är antydd, uppräknas nämligen bland gåvorna ett silverbälte åt en Johan Niclisson, ehuru ingen vidare upplysning om personen i fråga där lämnas. Samme Eskil Anderssons barns stadfästelsebrev å faderns testamente beseglades utom av Kristina Kristiernsdotter och hennes man av riddaren Johan Niclisson,[1] vars sigill vidfästat brevet visar en *sexuddig stjärna* med omskrift: S' Johis Nicol. de Rikkaby.[2] Tydligen samme J. N. i Rickaby bortbyter 1333 9/6 jord i Åsby i Tensta socken, Norunda härad, emot jord i Örboholm, Ekeby och Mjösäter i Bro socken, men han har då ej sitt sigill tillstädes.[3] Sigillet har han sedermera som rätt vanligt den tiden ändrat. Under ett brev av år 1348 4/1, har han satt ett sigill visande en *sjuuddig stjärna i styckad sköld*, som över sitt ena hörn bär en hjälm, omgiven med en halv lilja på vardera sidan. Omskriften är: S. Johannis Niclisson.[4] Denne riddar Jon Niclisson finns nämnd sista gången 1351; med vem han var gift, framgår ej av urkunderna. Stiernman uppger visserligen,[5] att han andra gången var gift med Sune Jonssons (båt) dotter Märta, men detta torde vara oriktigt, emedan Margareta Sunesdotter till Fogelvik var gift med Ulv Ambjörnsson (sparre) och moder till marsken Karl Ulvsson till Tofta. Vad här anförts, visar emellertid, att han var son till Niclis Jonsson i Rickaby och Kristina Kristiernsdotter, Kristierns från Öland dotter, och vid sammanställandet av de fakta, vi ovan anfört, framgår med all tydlighet, att han var fader till Nils Kettilssons hustru, Kristina Jonsdotter. Kristiern från Öland var sålunda morfars morfar till drotset Kristiern Nilsson (vase), vilken tydligen ärvde sitt förnamn efter den förre.

Första gången Nils Kettilsson (vase) nämnes är 21/3 1355 och då som fogde på Stockholms slott (advocatus Stockholmenses).[6] Detta torde visa, att han redan, troligen genom sitt gifte med riddaren Johan Niclissons dotter, ryckt upp i ledet bland det mer bemärkta frälset. 1367 är han häradshöfding i Frötuna skeppslag och Roslagen.[7] För att nå denna värdighet måste han ha varit bosatt i domsagan. Att också så var förhållandet, framgår bl. a. därav, att han 1364 och 1365 förskaffade sig jord i Björnö, Öst-

[1] *SD*, n. 2666, 3511.
[2] Hildebrand, *Sv. sigill fr. medelt.*, III, n. 519.
[3] *SD*, n. 2991.
[4] *SD*, n. 4276. Hildebrand, *a. a.*, III, n. 645.
[5] *Höfdingaminne*, I[2], s. 4.
[7] *SD*, n. 5103 efter Örnhjälms avskr., under vilken står antecknat, att Nils Kettilssons sigill tycks vara vasavapnet.
[7] *RAPb*, n. 769.

hamra, Gyrlinge m. m., belägna i skeppslaget, samt avstod jord i Bro socken i Bro skeppslag.[1] Han befinnes även i övrigt ha varit rätt betydande jordägare. Han nämnes väpnare 1371.[2] Efter 1378 förekommer han ej, varför han synes ha dött ungefär vid denna tid.[3] Två år förut ingav han sin dotter Ingeborg i S:ta Clara kloster.[4] Tord Bonde var 1376 gift med Nils dotter Ramborg.[5] Sonen Kristiern Nilsson är riddare redan 1396.[6] Man har emellertid ingen möjlighet att kunna utröna Nils Kettilssons härkomst. Det finns ingen med namnet Kettil, nämnd i urkunder från början av 1300-talet, som kan ha varit Nils fader. På släkttavlan hos Tegel säges hans fader ha hetat »Kettil Karlsson till Vasa 1330», och Rasmus Ludvigsson[7] uppgiver, att Bonde Johansson, som levde 1344, hade en dotter Kristina, gift med Kettil Karlsson 1359, som hade barnen Karl Kettilsson och Nils Kettilsson 1376, den sistnämnde drotset Kristiern Nilssons fader. Liknande släktledning förekom på Gustav I:s antavlor i Uppsala domkyrka, varför upphovsmannen till dessa även torde ha varit Rasmus Ludvigsson. Nu kan man emellertid konstatera Rasmus misstag. 20/8 1384 bekräftar en Karl Kettilsson sin faders, Kettil Karlssons, och sin moders, Kristin Bondadotters, gåva av jord i Småland till Nydala kloster.[8] Att den nyssnämnde Kettil Karlsson ej kan ha varit Nils Kettilssons fader, torde vara alldeles tydligt. På så lösa grunder har Kettil Karlsson tillkommit på Vasa-ättens stamtavla. I den tydligen även av Rasmus uppgjorda släktbok, som nådig fru grevinnan fick med sig i slutet av 1550-talet,[9] sättas i spetsen för ätten: Karl till Vasa, hans son Kettil Karlsson samt dennes son Nils Kettilsson. Det finnes ingen anledning att betvivla, att icke även där Kettil Karlsson kommit till på grund av Rasmus kritiklösa användande av nyssnämnda 1384 års brev. Det blir sålunda tydligt, att man på 1500-talet ej hade sig något bekant om Nils Kettilssons härkomst. Det fanns troligen inga brev i Gustav Vasas gömmor, som kunde lämna upplysningar härutinnan. Var i Uppland Nils Kettilsson ursprungligen bott, är ej så lätt att avgöra.

---

[1] Sparre, *Förteckn. på pergamentshandl. i Säfstaholms arkiv.* s. 6. Breven nu i Riksarkivet.
[2] *RAPb*, n. 987.
[3] *RAPb*, n. 1368.
[4] Nordberg, *S:ta Clara minne*, s. 82.
[5] *RAPb*, n. 1224; Nordberg, *a. a.*, s. 82.
[6] *ST*, II. s. 662.
[7] X, 1 på Uppsala universitetsbibl.
[8] *RAPb*, n. 2038.
[9] H. 39 i riksarkivet. *Sv. autografsällskapets tidskr.*, I s. 211.

Han ägde emellertid 1370 jord i Järfälla socken i Sollentuna härad, i Sånga socken på Färingsön och i Åkers socken i Åkers skeppslag,[1] som han bortbytte till k. Albrekt mot jord i Skepptuna, Malsta, Frötuna, Estuna, Riala och Närtuna socknar, och åren 1364 och 1365 tillbytte han sig jord i Björnö m. m., bl. a. mot jord i Bro socken i Bro skeppslag.[2] Den jord han bortbytte enligt nyssnämnda brev synes ha varit hans egen, ej hustruns, ärvda eller förvärvda egendom, som han tydligen var angelägen att ersätta mot jord i Roslagen, och har han sannolikt till sist bott på Björnö. Det är märkligt, att han tillika med Roslagsjord tillbytte sig just jord i Skepptuna socken, där Vasa gård är belägen. Styffe uppger,[3] att Kristiern Nilsson i k. Albrekts tid ägde Vasa, ehuru han ej anger något stöd för sin uppgift, men skulle så vara förhållandet, torde man få anse, att gården fanns till redan i faderns tid eller att Kristiern Nilsson bildat den. Därför synes det ej osannolikt, att Nils Kettilssons födelseort just är att söka i Skepptunatrakten, vilket också skulle kunna förklara hans förbindelse med riddaren Johan Niclissons dotter, som bodde i Rickeby i Vidbo socken, i samma härad som Skepptuna. Det torde emellertid av det anförda vara tydligt, att Nils Kettilsson själv ej direkt uppstigit från bondestånd, så mycket hellre som han åtminstone redan 1355 var fogde på Stockholms slott, utan är det rätt troligt, att fadern var en burgen jordägare och redan frälseman samt rustade för någon egendom, om han också ej intog någon bemärkt ställning eller ens hade skaffat sig vapenmärke. Att tänka sig finna några brev rörande denne Kettils jordförvärv, vore rätt lönlöst, emedan fasta vanligen endast under vissa yttre former gåvos å tingen, och brev den tiden ytterst sällan utfärdades rörande köp eller byten, isynnerhet när det gällde förvärv av jord inom bondeklassen eller dess vederlikar.

I detta sammanhang finns det anledning att upptaga frågan om vasa-vapnets tillkomst, dess betydelse och ursprungliga beskaffenhet, ehuru därom skrivits rätt mycket. I en från Rasmus Ludvigsson härstammande handskrift i riksarkivet[4] har Gustav Vasa med egen hand antecknat om Johan Kristiernssons vapen: »her iohan *vasen* och linden»,[5] d. v. s. förde både vasen och linden (moderns vapen linden, Krummediks vapen). Nu bör härvid först anmärkas,

---

[1] *RAPb*, n. 922.
[2] SPARRE, *a. a.*, n. 9, 10 (s. 6).
[3] KU[2], s. 373.
[4] Sign. H. 40.
[5] E. HILDEBRAND, i *Sv. autografsällskapets tidskr.*, II, s. 7.

Släkttavla.

Kristiern från Öland, fogde på Stockholms slott, död 1309 eller 1310, g. m. ***Margareta,*** *Peter Likvidssons* (tre sjöblad) syster, död före mannen.

- *Kristiern Kristiernsson* (även Margaretasson), levde ännu 1312, tydligen död barnlös.
- *Erik Kristiernsson*, väpnare, levde ännu 1328, efterlämnade inga barn.
- *Likvid Kristiernsson*, väpnare, levde 1335, död barnlös, gift före 1330 med *Birgitta Holmvidsdotter* (syster till Ambjörn Holmvidsson, sparre?).
- *Kristina Kristiernsdotter*, levde ännu 1340, gift före 1310 med 1) *Nicklis Jonsson* (sjuuddig stjärna) i Rickaby, död emellan 1316 o. 1319, 2) 1328 med väpn. *Bengt Sigurdsson* (människohuvud); tydl. barnlös i sitt andra gifte.
  - 1. 4 söner och 5 döttrar.
  - 1. *Johan Nilsson* (sjuuddig stjärna) i Rickaby, riddare levde ännu 1351.
    - *Kristina Jonsdotter* (sjuuddig stjärna), levde ännu 1378, g. m. *Nils Kettilsson* (vase), fogde på Stockholms slott 1355, häradsh. i Frötuna skeppslag etc. 1367, väpnare 1371, levde ännu 1378.
      - *Ingeborg*, nunna i S:ta Clara kl. 1376.
      - *Ramborg*, g. före 1376 m. *Tord Bonde* (Röreksson, k. Karl Knutssons farfar).
      - *Kristiern Nilsson*, riddare 1396, drots, död 1442.
- *Margareta*, g. m. *Eskil Andersson* (lejon, halv lilja), levde 1328.
  - *Anders Eskilsson*, död barnlös.
  - *Ingeborg Eskilsdotter*, g. 1) med *Nils Tyrkilsson* (Färla), 2) med lagman *Algot Bengtsson* (griphuvud),
    - 2) *Bengta Algotsdotter* i Skofteby, änka 1399, g. m. *Joan Knutsson* (Tre rosor).
- *En dotter*, g. m. *Kettil Jonsson* (vinge-Pukevapnet), levde 1316.
  - *Jon Kettilsson*, (vinge-Pukevapnet), riddare, död före 1360, barnlös, g. m. *Botilda Jonsdotter*, ingiven i Vadstena kl. 1382, död före 1398.

att man ej kan avgöra, om kung Gustav avsett kort eller långt a-ljud i ordet vasen. I samma handskrift beskriver nämligen Rasmus Nils Kettilssons vapen på följande sätt: »en svart *wasz* udi ett förgylt field» och talar sedan om »vapn *Waszen*» samt »*Waszens*» släkt. De två senare anteckningarna ansåg Emil Hildebrand vara från 1560-talet, de andra äldre.[1] I en annan handskrift i riksarkivet (sign. H. 38, fol. 19, 21) har Rasmus vid Kristiern Nilssons m. fl. namn antecknat: »*Medt en wasz*», sålunda kort a-ljud, men i samma handskrift heter det också: »*en förgyld wasa*» samt i en tredje handskrift (H. 39) av Rasmus *vaasa* och *waasa* samt *vaasan*, d. v. s. långt a-ljud.[2] Även benämningen »en förgylt *wase*» förekommer hos Rasmus. Det bör i förbigående påpekas, att i Uppsala domkyrka fanns före branden 1702 ett par medeltida vasasköldar just med en svart »vass» eller »vase» i förgyllt fält, båda avbildade hos Peringskiöld.[4]

Vasavapnet.[3]

Benämningen *vasz*, *waszen* synes ha varit den tidigaste under 1500-talet, och är det starkt fråga om, att Gustav Vasa själv avsett samma uttal med sitt »vasen». Dessa ordformer jämte formen *vase* ge utan tvivel förklaringen till, vad vapnet ursprungligen skulle föreställa. RIETZ i sitt Dialektlexikon,[5] anför under ordet *vase* (pl. vasar) från allmogemålet bl. a. betydelsen »risknippe, som lägges ned i ett kärr eller sumpig mark för att gå eller köra över», och från Vedels Saxo *vase* lika med risknippe samt det danska *vasė*, som betyder risknippor till väg i ett kärr eller fuktig äng o. s. v. Verbet *vasa* betyder enligt RIETZ också att lägga rör och grenar på sank mark för att kunna köra däröver, o. s. v. Ordet betecknar sålunda ett under medeltiden och även senare ytterst ofta för väganläggningar använt risknippe eller faskinknippe, som i praktiken utfördes så, att man band ihop riset eller lövkvistarna med videband, varvid det blev en kvastliknande ruska i vardera änden. Om man nu tager i betraktande Kristierns från Öland och hans söners vapenbild, som av B. E. Hildebrand[6] givits den alldeles obegripliga benämningen »tvärlilja», så behöver man icke synnerligen stor fantasi för att inse, att man har framför sig ett dylikt, horisontellt liggande risknippe med en ruska eller

---

[1] *A. a.*, II, s. 8.
[2] *A. a.* II, s. 8 f.
[3] Säfstaholmssaml. n:r 13 24/10 1378.
[4] *Monumenta Ullerakerensia*, s. 85.
[5] Sid. 798.
[6] *Sv. sigill fr. medeltiden*, III, n. 127, 195, 393.

tofs i vardera änden, *vase*, låt vara enligt gotikens vana något prydligare stiliserad. Som vi sett, utdog Kristierns från Öland ätt på manssidan, och Nils Kettilsson var gift med en dotterson-dotter till honom. Vad skulle då vara rimligare, än att Nils Kettilsson, när han skulle skaffa sig sigill, upptog Kristierns från Öland vapenbild med den skillnaden, att han lät vasen eller faskinknippan förlora sin ena ruska eller tofs. Det bör också märkas, att vasen i Nils Kettilssons och hans sons, Kristiern Nilssons, och sonsöners vapen är placerad *snett* över skölden, i Nils Kettilssons sigill till och med *vinkelrätt* mot den avrundade sköldsidan.[1] Det finns även en form av hans vapen, där vasen i *styckad sköld* (Johan Nicklisson för *styckad sköld* under stjärnan) går nästan parallellt med sköldens överkant.[2] Först i senare hälften av 1400-talet börjar vapenbilden resas rätt upp för att slutligen utvecklas till en halmkärve.

Kristierns av Öland vapen.[3]

Att detta vapen med *vase* haft något att skaffa med tillkomsten av namnet på Vasa gård i Skepptuna socken, torde ej kunna bortresoneras, vare sig nu Nils Kettilsson eller Kristiern Nilsson givit gården sitt namn. Formen var under medeltiden Vasa,[4] tydligen en genitivform med underförstått gård. Det är visserligen ovanligt, att en gård fick namn efter ägarens vapenbild, men man kan dock hänvisa till en så bemärkt gård som *Gripsholm*, vilken nämnes första gången 1381 [5] och hade sitt namn efter godsets skapares, den bekante Bo Jonssons vapenbild: *ett griphuvud.* Det kan ju till och med vara mycket möjligt, att Kristiern Nilsson i detta fall just följt Bo Jonssons exempel. Den berömda ätten torde sålunda fått sitt namn, som den dock själv aldrig bar, efter sin vapenbild, en *vase*, som även givit Vasa gård sitt namn. Här föreligger sålunda ett s. k. talande vapen.

---

[1] *Sv. autografsällskapets tidskr.*, II, s. 1—2.
[2] PERINGSKIÖLD, *Ättartal f. Svea o. Göta Konungahus*, s. 43.
[3] 1309 18 maj. Jfr Sv. Dipl, II: 162.
[4] STYFFE, KU[3], s. 373.
[5] *A. a.*, s. 292.

Släkten Ekeblad till Stola.

Av **Helmer Lagergren.**

II.

Redan under det utredningen å sid. 72—85 ovan angående släkten Ekeblad till Stola befann sig under tryckning, gjorde författaren helt oväntat en del nya upptäckter rörande bemälda släkts förhållanden, vilka synas honom vara av värde och därför böra dragas fram i ljuset, särskilt som de bl. a. klarlägga den i berörda artikel svävande och tvivelsutan på fri hand gjorda uppgiften beträffande den näst äldsta förfadern Jåp Henriksson Simlas gifte.

Vad då först beträffar släkten Ekeblads till Stola äldste kände stamfader *Henrik Simla*, meddela bevarade pergamentsbrev, att han den 8 dec. 1417 på ting i Malung utfärdat ett fastebrev,[1] vari han kallar sig »hæridsdom [havande] ofwer Dahla hundari», samt att han den 13 november 1420 på hösttinget i Hedemora fogdegård utfärdat ett synebrev[2], i vilket han ger sig titeln »Hæridzhöfdinge domhavande i thetta Syn öfwer Dala med Öster och Wæstir Jarnbergit, swa som ær Næsgards Hundare medh allom thom Socknom, som ther af Aldir legat».

Vidkommande dennes son *Jåp* eller *Jakob Henriksson* (Simla) har författaren i Grycksbo pappersbruks arkiv påträffat ett som han tror förut okänt, den 10 augusti 1452 daterat pergamentsbrev[3], vars meddelande angående Jakob Henrikssons hustru helt och hållet kullkastar den i riddarhusgenealogien förekommande, å sidan 80 ovan återgivna uppgiften. Brevet i fråga har följande lydelse:

---

[1] Tryckt i *Diplomatarium Dalekarlikum* under n:r 73.
[2] Tryckt i d:o d:o under n:r 75.
[3] Av författaren under rubriken »*Fem nyfunna pergamentsbrev*» jämte översättning, befordrat till trycket i *Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift* 1923, h. 1 o. 2, sid. 70—75. Brevet har en storlek av 27×15 cm. Av de två i vaxkupor gjorda sigillavtrycken, som funnits vidfästade brevet, finnes kvar endast hälften av Vilken Olsson.

Allæ the dandemæn som thzo brff höra hællr see helsar jak iap hinriks ok gwdlögh hanissa dotth:r kærlika mz Gud kænnopms wi mz woro nærwarand oppno brffwe ath wi hawom op burit aff warom ælskelika brodr jönis haniss ffulth ok fullo mera j kop ok redho pænnigh for allan then ærffdha del som jak for:de gudlögh böör æpthr fadhr ok modhr ath ok bæra j löso ok j fasto hwar thz hælzth kan wara hwlk:t han os j ghodo nöighio giorth hawr swa ath wi honom fullelika tackom. Ty aff hændom wi for:de fædhrne ok mödherne j löso ok j fasto fraan os ok warom ærvingghom og til ægnom for:da jønis haniss ok hans ærwinghom til æverdelika äigho ok forbiudom wi allom warom æpthrkoma*nd*o*m* som wara ærwi*n*gha ku*n*dha ath wardha for:da jöniss haniss hællr hans ærwinghom hær wth innan hindra hællr qwælia i nakra handa motto widh wara samuidh troo ok æra til tæsso öff:r mero wisso ok stadfestelse ok höghre forwarningh tha bedoms wi beskedlika mana incigle mz wi ey sielf incigle hawom, som är erik benthss bergs fogothe oppa kopberg:t, wilkin domar thr sama staz ath hænghiande til witnisbyrdh for thzo öffr scriwat arom æpthr gudz byrdh tusanda fira hu*n*dradha oppa thz II[1] och femtighi om s:ta lafriza dagh.»

Av förestående brev får man sålunda veta, att *Jakob Henriksson (Simla)* levde åtminstone år 1452 samt att hans hustru, såsom hittills ansetts, varken bar namnet Beata Folkesdotter (½ bock) eller var en dotter till »Olof Olofsson i Simbla», utan hette *Gudlög Hansdotter.* Vidare omtalas, att Jakob Henriksson sålt sin hustrus fäderne- och mödernearv, tyvärr ej angivet i brevet, till sin svåger »vår älskelige broder» *Jöns Hansson*, som därvid ej visat sig njugg utan frikostigt gottgjort svågern och systern, vilka också i brevet uttala sin uppriktiga tacksägelse därför. Beklagligt nog äro såväl köpare som säljare i saknad av egna sigill vid denna handlings upprättande, varigenom det för närvarande ej är möjligt att medelst ett dylikt vittnesbörd fastslå Gudlögs och hennes broder Jöns Hanssons härkomst och släktförhållanden, rörande vilka man således är hänvisad till uttalanden, grundade på förmodanden och sannolikhetsskäl. Ett tidigare brev än ovan återgivna, nämligen ett av den 24 februari 1444,[2] har jämlikt dess ordalydelse varit beseglat av bemälde Jöns Hansson samt av bl. a. den i föregående uppsats (sid. 75, not 1 och sid. 80) omförmälde Folke Turesson (½ bock) på Jämmertuna i Västmanland, men av dessa är endast den senares bevarat, medan Jöns Hanssons och övrigas gått förlorade under tidernas lopp.

Det arvegods, som Jakob Henriksson och hans hustru försålde,

[1] Läsningen »thzII» är icke, på grund av en rostfläck å originalbrevet, fullt viss. Förf. har därför tillitat annan forskare, som kommit till samma ovan angivna tolkning.

[2] Tryckt i *Diplomatarium Dalekarlikum* under n:r 935.

torde med hänsyn till de i brevet omförmälda vittnenas boningsorter otvivelaktigt ha varit Stora Kopparberget eller trakten däromkring, möjligen Höjen i Hosjöbygden, vilket gods, därest författarens förmodan nedan håller streck, tillhörde Gudlögs och Jöns Hanssons farfader sedan 1386 och sedan ärvdes och innehades av Jöns son, fogden Knut Jönsson. På grund av säljarnas synbarliga benägenhet att avstå det, kan man taga för givet, att det icke var beläget invid Karlborn[1] i (numera) Sundborns socken, varest sagda makar voro bosatta, och av köparens generositet kan man kanske få draga den slutsatsen, att han var angelägen om att förvärva det såsom varande antingen hans fädernegods eller ock väl beläget med hänsyn till hans arbetsområde. Jöns Hansson var nämligen, enligt ovanberörda äldre pergamentsbrev av den 24 februari 1444 *bergmästare »oppa gambla koperberget»*. Detta ger en ledtråd vid sökandet efter Gudlögs och hennes broder Jöns' fader, vilken enligt författarens förmenande ej gärna kan vara någon annan än Jöns Hanssons företrädare i ämbetet, bergmästaren vid Stora Kopparberget *Hans Jönsson*, som i sitt sköldemärke förde ett huvud av en galt (svinhuvud).[2]

Denne *Hans Jönsson* omtalas i gamla handlingar redan år 1414 och tituleras bergmästare år 1439 samt torde ha avlidit på 1440-talet. Förutom nämnda barn Gudlög och Jöns hade han bevisligen[3] en dotter *Cecilia* (död troligen före 1452), som var gift med *Magnus Henriksson*, vilken den 24 febr. 1444[4] sålde jord i Rista och Bellista inom Odensvi socken i Västmanland till väpnaren Torsten Björnsson. Någon som helst annan vid Stora Kopparberget eller i bygden däromkring boende man i mera framskjuten ställning med förnamnet Hans, som kan antagas vara de ovanberörda syskonens fader, finnes icke i bevarade urkunder.[5]

---

[1] Uppgiften å sid. 80 not. 3 ovan att gårdsarkivet på Karlborn blivit spolierat, är, enligt vad som sedermera meddelats, icke fullt riktig, i det att detsamma endast delvis förstörts. Ett stort antal ägohandlingar, den äldsta från år 1704, finnas nämligen glädjande nog i behåll på gården.

[2] Enligt av kammarherren frih. H. Fleetwood ben. verkställd undersökning av tvenne under pergamentsbrev 1434 19/1 och 1437 29/10 (RA) bevarade sigill, tillhörande Hans Jönsson. KRÖNINGSVÄRD har tolkat vapnet i båda dessa brev såsom ett hästhuvud.

[3] Kröningsvärd ger i sina ovanberörda »genealogiska tabeller» Hans Jönssons 4 söner *Jöns*, *Jeppe* (farfar till Ingel och Jeppe Hansson, kända från oroligheterna i Dalarna på kung Göstas tid och båda av honom avrättade) *Anders* och *Jakob* samt dottern *Cecilia*, men ovanstående dotter *Gudlög* är för honom okänd.

[4] Brevet finnes tryckt i *Diplomatarium Dalekarlikum* under n:r 935.

[5] Förutom möjligen *Hans Brändekettil*, som var bergsfogde på Stora Kopparberget åren 1434—1439, men rörande vilkens släktförhållanden intet är känt. Han förde i sitt sigill endast ett bomärke och var sålunda troligen av ofrälse börd.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Jåp Henriksson var sålunda genom sitt gifte befryndad med en av de äldsta och mest framstående frälsesläkterna vid Stora Kopparberget, vid vars historia många av dess medlemmar oskiljaktigt äro förenade. Bergmästaren *Hans Jönsson* (svinhuvud) säges ha haft en broder *Dan Jönsson*, som var kyrkoherde i Hedemora, och båda uppgivas vara söner av den *Jöns Lydersson* (svinhuvud), vilken år 1386[1] inköpte godsen Höjen och Stenbjörsarvet i Hosjö bygdelag i Vika s:n.

De män, som satt sina sigill under ovanstående brev av år 1452, äro båda väl kända från gamla dalaurkunder. Den förstnämnde av dessa, *Erik Bengtsson* (2 horn, Oxenstierna) av vapen, var bergs- och dalafogde vid Stora Kopparberget, men ägde och bebodde Storgården i Kniva bergslag i Vika s:n. Den 25 mars 1478 utfärdade han ett gåvobrev på sitt »aflinge gods i Wika Sochn, som heter Utanheda» till prästebordet i nämnda socken på villkor, att kyrkoherden i sagda församling för hans egen, hans hustrus och barns samt hans föräldrars själar årligen hölle 2 vigilier och 11 mässor. Han var gift med *Gertrud Jönsdotter* (vitt hjorthorn i blått fält), tillhörande den s. k. yngre släkten Puke. Hennes broder häradshövdingen (1441—1475) i Dalarna *Ingel Jönsson* på Näsgård i Husby s:n är bekant bl. a. som grundläggare av ett bernhardinerkloster, kallat Gudsberga, i sagda socken, det enda i Dalarna. Klostret kom till stånd och fick mottaga många donationer, såväl av stiftaren själv och hans hustru som av fromma och burgna socken- och grannsocknebor, innan detsamma på 1530-talet indrogs av kung Gösta. Ingel Jönsson avled barnlös omkring år 1478. Han var gift med *Brigitta Sonedotter* (snedbjälke med 3 sparrar), som några få år överlevde maken. Fogden Erik Benktsson var svärfader såväl åt *Margareta Hansdotters* (Ekeblad) förste man Greger Ulfssons (rött lejon)[2] fader *Ulf Carlsson* (av vapen) på Gammelgården i Kniva, som åt Georg Stiernhielms farfars farfar bergsmannen *Markvard Olofsson* (6-uddig stjärna).

Den andre i ordningen slutligen, som med sitt sigill bekräftat ovanberörda 1452 års brev, nämligen *Vilken Olsson*, var under senare hälften av 1400-talet domare och bergmästare vid Kopparberget samt ägde och bebodde egendomen Främby (även skrivet Främmandeby) i gruvans närhet. Liksom Erik Benktsson var han av vapen, d. v. s. frälse-

---

[1] I brevet, som är daterat Västerås den 25 nov., kallas han Jonisse *Svinshwow*, vilket tillnamn säkerligen är tillskrivet av senare hand, så mycket mer som radering under namnet tydligen kan skönjas.

[2] Se sid. 82 ovan.

man och förde i sköldemärket en 5-grenig stjälk med ett ekollon på spetsen av varje.[1] Han var gift med Jakob Henrikssons hustru Gudlög Hansdotters syssling *Agneta Ingemarsdotter* (svinhuvud), dotter av *Ingemar Nilsson* och hans hustru *Apollonia*, vilkens fader var dalafogden Jösse Erikssons företrädare *Jösse Finnsson* (hjorthorn), sedermera, efter cirka ett års förordnande såsom domhavande över Dalarna, utnämnd till fogde över Stegeborgs län år 1414. Det var måhända berörda släktskap, som föranledde Jåp Henriksson att ge sin äldsta son namnet *Vilken*.

Beträffande namnet *Simla*, var en medlem av Greger Matts sons (Lillje) ätt *Kerstin Jönsdotter*[2] gift med en *Måns* och uppges med honom ha haft en son *Knut Månsson* till *Simla*.

Adliga och grevliga släkten *Ekeblads till Stola* med säkerhet kända raka fäderne skulle med hänsyn taget till ovanstående tilllägg få följande förändrade utseende:

Henrik Simla (5-uddig stjärna) till Karlborn,
g. 1. m. *Kerstin* 2. m. *Helga Olofsdotter*

Jakob Henriksson till Karlborn,
g. m. *Gudlög Hansdotter* (svinhuvud?)

Hans Jakobsson till Krokfors och Sundby,
g. 2. m. *Birgitta Andersdotter* (Ekeblad).

Anders Hansson (Ekeblad) till *Stola*
Se sv. ad. ättartavlor.

---

[1] Vilken Olssons sigill, som finnes bevarat under pergamentsbrev 1482 ²/₄ (RA), är dock ännu icke granskat av expert.

[2] Se ANREP, *Sv. Ad. Ättartavlor*, Lillje, av Greger Mattssons ätt. under tab. II.

Gustaf Adolf Reuterholms dagbok från åren 1775—1776.

Meddelad av **Alma Falk.**

De författare, som skildrat Reuterholms liv, hava därvid haft att tillgå ett ganska rikt material, varibland hans självbiografiska utkast ej spelat minsta rollen. Reuterholm förde nämligen under hela sitt liv noggranna dagböcker och resejournaler, som även av honom själv bearbetats till mera sammanhängande skildringar av vissa perioder i hans liv. Såvitt känt har dock hittills någon utförlig redogörelse för hans tidiga ungdomsår ej offentliggjorts. Nyligen har emellertid uppmärksamheten fästats vid två årgångar av Historisk almanach, som förvaras i Blekinge museum i Karlskrona och i vilka den blivande excellensen på interfolierade blad infört notiser från tiden 1 jan. 1775—31 dec. 1776 eller de år, som ligga emellan hans vistelse vid Uppsala universitet och hans första utländska resa, vars början de likaledes bevittna. Lättförklarligt nog hava dessa dagboksanteckningar inga märkliga händelser att förtälja. Det är endast den knappt 20-åriga friherrliga fänrikens ganska enahanda nöjesliv i staden eller på resor till umgängesvännerna i landsorten, som fyller sida efter sida. Men bortsett från den kulturskildring även en dylik journal om idel courer, levéer, uppvaktningar och maskeradbaler samt utflykter i det gröna är ägnad att skänka, knyter sig ett odisputabelt intresse vid den karaktärsbild, som omisskänligt sticker fram mellan raderna och som på ett slående sätt visar läsaren den blivande »storvizirens» fel och förtjänster så att säga in petto. De förra skola här ej särskilt påpekas, då de icke kunna undgå någon och synas varit väl utvecklade redan vid denna tidiga ålder. Bland de senare må däremot framhållas den vördnadsfulla ton och de ömma omsorger, som ägnas åt författarens »fru mor», vars höga börd och rang av riksrådinna emellertid aldrig någonsin av sonen tyckes bortglömd ens vid det flyktigaste omnämnande av hennes person. Den svärmiska vänskap för »min Thure», som framträder vid förtäljandet om det glada besöket hos den Rudenschöldska familjen är också äkta reuterholmsk, men ger anledning till föga smickrande jämförelser mellan den åtnjutna gästvänskapen och kända tilldragelser under excellenstiden. Allt som allt gömma dessa förtroliga blad ett ytterligare belägg på sanningen av den gamla självklara satsen, att ynglingens egenskaper giva nyckeln till mannens öden.

Av de reproducerade porträtten är helsidesbilden (s. 226) antagligen samma konterfej, som var ämnat till en surpris åt modern och som omnämnesi dagboken under den 17 juni 1776. Åtminstone är den målad av Ulrika Pasch och befinner sig nu på Gripsholm. Till jämförelse har medtagits en pennteckning av den med Reuterholm nära jämnåriga A. U. Berndes. Sistnämnda konterfej (s. 295) som antagligen härrör från 1780-talet och således visar författarens utseende vid ungefär trettioårsåldern, är reproducerad efter en plåt i porträttarkivet. Originalet tillhör konstnärens sonsons dotter, fru Hanne-Marie Kugelberg, född Berndes.

Tanckar på den 1 jan. 1775.

Hvart ögnablick är Herrans gåfva,
hvar andedrägt bör Honom lofva,
från hvilcken år och tid och lif och anda komm.
O, Gud! af nåd mig värdes lära
at anse tiden Dig till ära
som jordens dyrsta skatt och bästa egendom
och nyttja så de skiften tiden gier,
att när min tid är all, jag tiden eij må sakna,
men somna glad och nögd där vakna,
där tider aldrig ändras mer.

Januari.

1. Var ett stort jul calas hos min farbror på Chatrinedal, som min mor och jag bivistade, och varade balen ända till kl. 1 om natten.
5. Var ett dylikt hos capit. Drufva på Nyborg, hvarest äfven min mor var, oacktadt mycket fult väder och vägalag. Vij kommo eij hemm för än kl. 3 om morgon.
6. Voro vij likaledes budna till håfintendenten Schönfeldts, men foro eij.
8. Var jag i Grans kyrcka.
10. Om morgonen reste vij efter mycken åtniuten välfägnad till gen. Cronstedts på Geddeholm och ankommo dit till deras stora fägnad kl. 7 om aftonen.
11. Var alla min mors ungdoms bekanta därå orten dit till midagen budne.
13. Voro vij ungdom, jag, fröknarna, Adolph Siöblad m. f. en visite hos fru Brunjan på Kusta.

16. Giorde min k. mor en liten resa till Frössåker öfver isarna och såg änu en gång sina ungdoms tracter. Jag såg där äfven den vackra granhäck, min morfar med egen hand planterat och skref med min mors ring på fönstret hennes och mitt namn.
17. Giorde jag och capit. Sabelhierta en liten visite och souperade på Kusta.
18. Reste jag genom Västerås till Ekeby, beság dock där först kyrckan, kg. Erics graf m. m. och åt mid. hos baron Carl G. Funck, hvarefter jag till afton reste till Ekeby, där tillståndet eij var för gått med Manuël.
19. Reste jag om förmid. till Hängudden och var i hela 4 timmar hos min olyckl. farbror, som var så sensiblet, at jag däraf i flere da'r mådde illa. Om eftr. mid. reste jag från Ekeby till Västerås och låg natten öfver hos Funcken.
20. Om morgon reste jag tillbaka till Geddeholm, där Gudi lof alla mådde väl.
22. Lystes första gången för Siöblad och Charlotte Cronstedt, då genom mina anstalter såväl i kyrckan som hemma under måltiden var canonade, pukor och trompetter. Hästen skiente med mig, när jag komm från kyrckan, och stielpte slädan.
26. Reste vij efter utmärktaste välfägnad från Geddeholm och hade emellan Enköping och Lislena den olyckan att stielpa med vagnen men utan annan förlust än et af vagnsfönstren. Vi kommo dock klockan 10 fram till Chatrinedal.
30. Var jag och besåg alla de kongl. rummen på Ekholmsund.

Februari.

1. Reste vij ifrån Chatarinedal och foro en passant inn på Brogård hos R.R. Funck hvarest vij voro hierteligen välkomna; men läto endå eij persuadera oss att dröija mer änn en natt öfver där.
2. Reste vij om eft.mid. därifrån och kommo lyckel. fram till Stockholm (där alt i huset stod väl till) kl. 10 om afton, och slöts därmed vår rese tour, som varat en dag mindre än 6 veckor samt med den ock jemt och in netto rescassan.
5. Hade vij farbror, öf. v. Platen och flera goda vänner hos oss till middagsmåltid.
7. Var jag uppe om afton på deras Maij:ters cour, som var rätt talrik.

10. Var jag på masqueraden (i hvit domino och svart masque), som begynntes kl. 6 eftr. mid. och varade till 5, men jag for hemm kl. 12 om natten.
14. Var jag om för mid. uppe på levéen och om afton på deras Maij.ters cour, där jag af R. R. Ribbing blef buden till hans assemblé, som jag för opasslighet dock eij komm att bijvista.
22. Voro min mor och jag till middagen hos min cousine Forssner[1] i stort sällskap samt om eftr.mid. voro jag och Rålamb på Fridrichshof på enckans concert, som var admirable, hälst Sprengtportens mamselle där lätt mästerligen höra sig på violin.
23. Var jag på operan och såg för andra gången Birger Jarl.
24. Var jag i et stort sällskap med Rålamb, Silfverhielm och flera på masqueraden i röd domino och mycket flörerande hatt ända till kl. 3 om morgonen, då jag gick hem och låg hos Silfverhielm till kl. 11 om dagen.
27. Såg jag Orphé & Euridice med den vackra dekorat. af Eliséiska felten. I afton hade jag åter et samtal med den fordne Aristarchus, som ödet åter placerade bredevid mig. Han sökte at inlåta sig med mig i många samtal, men jag var ganska kall och talte eij mycket vid honom, förr än man begynte gå bordt, då jag bad Herr Giörvell vänta, emedan jag hade någodt at tala vid honom, han tycktes väl vara litet bestört öfver den compl. men icke dess mindre väntade han, och jag begynte straxt breda för honom både nytt och gl., dock allt på en rätt höflig och tillika alfvarsam fot, i synnerhet fäste jag min upmärcksamhet vid hans gemena anonce öfver min sahl. hr fars död. Men han eij alenast tog sina ord igien utan bedyrade sin stora vördnad för den sahl. herren etc. Sade sig äfven väl tänckt till en samling af alla stora svenska männs lefverne, som han täncker utgifva af mig begärt sahl. fars biographi för at för publiquen ådaga lägga sina tanckar öfver den *oförliknel. råds herren* m. m. Bedyrade äfven, at han i sina alm. tidningar, när han feck se, at han slagit felt på data, återtagit det, hvilcket han lofte visa mig tryckt. Äfven försäkrade han, at han hade af flera af hattarna haft tillbud at criticera det tryckta ceremonielet vid sahl. herrns begrafning men af ren vördnad för sahl. herren, hade han eij velat giöra det;

---

[1] R:s kusin Joh. Bernh. Kinninmundt, var gift med en dotter till hofqvartermästaren And. Forsner.

med mycket anat han till sin ursäckt om tidernas critiska tillstånd och dylikt anförde. Jag åter sade honom, at jag gierna velat blifva upplyst, om hans intention med den anoncen varit så nedrig och svart, som jag haft skiäl at tro, dessförinnan borde han eij undra, at jag eij kunde svara till hans vänskapsbetygelser, och för at vara fullkoml. uppricktig sade jag honom, at det var jag, som gaf honom det ovettiga svaret i Dagl. alleh., och at om jag varit honom närmare, hade det skiedt på annat sätt m. m., som jag vidlöftigt alt ifrån h[an]s Aristarch för honom upprepade. Äntel. sedan vij stådt så länge på enfiteatren och talts vid, at alla liusen voro utsläckta, slöts conversationen så, at han giorde ödmiuka ursäkter med en hoper flaterier för mig etc. Och jag åter, sedan jag sagt om honom alt, hvad jag tänckte, låfte glömma alt det framfarna.

Sedan har jag än en gång råkat hr Giörvel och han är underdånig mot mig, biuder mig till sig etc. men det lärer han väl få vänta på. Emedlertid var det mig en så stor fägnad att få säga den karen alt, hvad jag haft på hiertat, at jag eij kunnat underlåta här antekna det för framtiden. Ty för mig var det ju den största satisfaction i värden, at han tillstod och afbad sina fel? Och för publiquen är det äfven alt, som kan begäras, när den samma pennan, som varit oförskiämmd och budit till at förklena, ännu skall vara densamma, som skall lemna dygden, förtiänsten och sanningen sitt värde, beröm och ära, och därtill skall ännu det missfostret Giörvell brukas, innan han dör. Fiat iustitia.

28. Var jag om natten på den sidsta masqueraden, som hölts för de fattiges räkning. Jag var i hvit domino med en präcktig hvit panache i hatten och hade där många aventurer, particulairt med konungen, som förfölgde mig i ett springande öfver $^1/_4$ timma och kittlade mig så jag skrek. En mad:e Le Fevre narrade jag äfven ganska bra och roade mig med et ord excellent ända till kl. 4 om morgonen. Med denna masq. slöts alla carnevalens lustbarheter. Det står i Herrans hand, hvem som lefver och bijvistar det i nästa år kommande.

Mars.

6. Giorde jag min fru mor en liten atrape med mitt portrait, som jag, medan hon såf, lätt practisera i rumet till en pre-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

sent. Idag eftr.mid. var jag på operan Orphée och Euridice tillika med Rålamb, Benette och flere goda vänner.

9. Hade vij et litet calas för flera goda vänner och slägtingar både till mid. och qväll. Om afton var jag och Fridr. Marcks på operan och såg Birger Jarl.

10. Var jag på en stor diné hos fältmarsk. gref Hessenstein samt om aftonen på deras Maij:ters cour och soupée, som var ganska tahlrik.

11. Hade vi åter et litet calas för våra grannar och flere goda vänner, och om eftr.mid. var jag på några visiter stadd.

13. Var jag om mid. kl. 1 först uppe på kungens cour och sedan inne hos prins Friedr. som låg till sängs af sin feber, då jag af major Pauli för honom, som vid Vestmanl. angarerad, blef presenterad. Äfven var jag uppe i Krigscoll. och inlemnade min inlaga att blifva vid Vestmanl. placerad. Om eftr.mid. var jag på operan och såg änn en gång Birger Jarl spelas.

14. Var jag tillika med Rålamb, Benette, Lagerfeldt etc. ute en promenant till Fridrichshof för at höra efter enckedrotn., som af *peripneuvmonie* var så utom alt hopp, att hon i eftr.-mid. haft hofpred. Wingård ute för att communicera henne. Kungen och prins Carl voro äfven ute där.

15. Var jag ute och promenerade i chaise till Ulrichsdal och Carlberg samt Fridrichshof, hvarest ännu var lika elackt tillstånd, och sades, att drotningen sielf försäkrat sig aldrig mera stiga af den sängen. Kungen och drot. voro därute, men prins Carl hade af alteration öfver sin fru mors siukdom fått feber, så att han, hans gemål och prins Fridr. lågo alla siuka i staden.

19. Var enckedrotningen så restituërad, at därföre tacksägelse i alla kyrckor idag giordes, och således hade de haft fåfängt besvär, som redan till stor myckenhet ut tagit flere hundra alnar svart kläde, som åtminstone utmärcker den undergifvenhet, med hvilcken nation funnit sig i den Högstas skickelse. I afton såg jag i Humlegården ett ganska vackert svenskt fyrvärkeri afbrännas, som var giort af lieut. b:n Hierta vid artilleriet.

24. Var jag ända tills kl. 10 uppe på deras Maij:ters cour och spisning om aftonen, då jag feck tillfälle, att om min befordran med deras Exc:r Hessenstein och Ribbing öfverlägga.

25. Besåg jag ett stort fyrvärkeri, som af italienaren Campioni i

Kungsträgården kl. 1/2 8 om af[tonen] lyckel. afbrändes. Sedan var till qvällen hos öfverste Nordencreutz, därifrån min fru mor besåg fyrvärkeriet.

26. Hemkom lyckligen min broder från Finnland.

April.

2. Afhörde jag på Riddarehuset en ganska vacker concert, hvarest mad:e Beijer spelte violin och m:r Baumgarten violoncell till allas nöije och admiration. Jag var tillika med min fru mor idag först till mid. hos lagman Hasenkamph och till soupé hos gen. Biörnberg.

3. Fullfölgde vij våra flyttningsanstallter, som vij den sidsta mars begynte med och hunno äntel. bordt med alla våra saker till kl. 7 om aftonen, då min k. mor och jag i vagn med hela vårt lilla orangerie föllgde sidsta transporten åt till vårt nya, vackra och väl conditionerade qvarter i krigsrådet Rööks hus i Stora Bryggaregränden på norr.

14. Afhörde jag frimurareconcerten, som var ganska vacker. Öfverheten voro där jemte hela Ekholmssundssällskapet i den uniformen. Frimurarena voro annars samteligen decorerade med sina band och stiernor, och för resten var en otalig mängd och trängsel af folck, högre och lägre, där samlade. Den varade till kl. öfver 7 eft.m.

16. Gåfvo vij en liten diné åt mäst alla i staden varande släktingar och några andra goda vänner.

22. Gingo vij ett helt sällskap om aftonen till stadshuset i tancka at få höra ryska messan men måste en atendant och förgiäfves promenera hela Södermalm ikring ända tills kl. 1/2 1 om natten, då vij med oförrättade ärender åtskilldes.

27. Såg jag operan Eglée agieras, då jag tillika intrigerade inn med mig Claes Horn, som var utan billette.

28. Var den stora seraphimerdagen, då R. R. Ribbing och Sinclaire blefvo dubbade. Som jag hade sedt denna ceremonie förr och eij ville öka trängseln, passerade jag den tiden i Kungsträdgården med en artig bok (där nu dagl. begyntes promeneras). Om aftonen var stor cour, den jag eij bijvistade.

29. Uppvacktade jag om förm. R. R. Gyllenstierna samt var om eftermid. på visiter och promenerade ända upp till den vackra Taubiska egendomen vid Observatorium.

30. Promenerade jag äfven hela eftr.mid. i sällskap med flera goda vänner först i Kungsträdgården och sedan ut till Karlberg (den öfra vägen om Solna kyrcka), då vij en lång stund roade oss i den vackra trädgården, som redan begynte blifva grön och af mångfaldiga siungande foglar redan beboddes. Idag hade vij äfven några vänner hos oss till middagen.

Maj.

1. Var jag i sälskap med Hornarne och några flere gardies officerare ute till häst och promenerade på Djurgården, där samteliga det kongl. huset var ute samt en otalig mängd folck af alla sorter. Båda drotningarna, hertiginnan och prinsessan voro i vagnar med ganska stor stat och suite (i synnerhet enckedrottningen, som den dagen oförlikl. paraderade) men kungen och båda prinsarne jemte flere af rådet och hofvet samt en myckenhet af officerare voro alla till häst och utgiorde en ganska nombreux cavallcad. Vi redo först med prins Fridrich och sedan till staden i kungens suite kl. 8 om aftonen. Dock onämt all den mångfalldiga flanquering vij där måtte giöra för hofvena, som i ett, ända från 4 till 8, reste fram och tillbaka. Sedan vij hade skilt oss från suiten, giorde vij en liten promenade utom norr tull och slöto eij vår ritte för änn kl. 9 om aftonen.

3. Såg jag för andra gången operan Eglée spelas.

5. Hade vij en liten collation de famille hos oss, då mina cousiner Toll och Gyllenstierna togo afskied af oss och reste dagen därpå, den förra till Franckrike och den sednare till Skåne igien.

6. Reste jag kl. 9 om morgonen i sällskap med min goda vän Clas Horn ut till hans fars gård Ekebyholm (6 mil och 1/4 väg från Stockholm, dit vij klockan 1/2 till 3 om eftr.mid. ankommo och roade oss sedan med promenad, ritter, med ett ord på alt upptänckeligt sätt ända till sängdags.

7. Hade vij om förrmidagen tänckt oss att blifva fiskare och taga upp långref, men en starck blåst hindrade oss från det nöijet. Vi reste dock en carosse i kyrckan och efter slutad gudstienst tillbaka till gården, där vij dinerade efter en liten promenade i den vackra trädgården och det förtiusande lusthuset, (som ligger utbyggt i vattnet), i sällskap med en fröken Düben.

som giorde oss båda middags visite. Straxt efter mid. satte vij oss i vår phaëton, och ehuru vij med både hot och prut måtte skaffa oss skiuts, kommo vij dock till staden kl. emot 11. Emot aftonen blef det starck köld, som för vår säkerhet nödgade oss att af en kappråck giöra oss ett inventieust tällt eller skygge öfver hufvudena, hvarunder vij såfvo ända från Rotebro till staden, där stengatorne snart väckte oss.

10. Giorde min mor en stor collation för flere af deras excellencer, gr. Hessenstein, cancellie herrarne och andre bekanta, som ehuru nog depensif dock var rätt hederlig och ordentelig.

11. Var jag på middagscouren och den publique spisningen, då jag tillika hade den nåden få giöra min afskiedscompl. hos prins Fridr. Ad., som andra dagen till Västerås afreste.

12. Giorde jag i godt sälskap en promenade först i Kungsträdgården samt sedan i Humlegården och Carlbergs trädgård. En god del av eftr.mid. var jag äfven occuperad med en hoper ledsamma visiter.

13. Promenerade jag till häst en 3 à 4 timmar om förmid. först inn i staden och på Skeppsbroen och sedan till Fridrichshof och utom Norrtull samt var om eftr.mid. ut till Carlberg.

14. Var jag äfven om morgonen till häst på samma lilla snälla creatur som gårdagen, då jag först red ut emot Ulrichsdahl, sedan omkring Solna till Karlberg (där jag genom litet étourderie vann den kongl. förmånen at få rida i trädgården, som var i högsta måtton förtiusande genom det vackra vädret, de nyss utslagna gröna häckarna och välsiungande foglarna, hvarföre jag ock (i par timmar delecterade mig därmed) och derefter tillbaka till staden igien den ordinaira Carlbergsvägen. Vij hade i dag en liten diné hos oss och drucko för första gången caffé i trädgården. Efter en liten promenade utom staden besåg jag den af L'Archeveque i gips formerade konung Gustaf Adolphs buste till häst, som väl var vacker, men dock nog utmärckte dess mästares mera capacitée som bildthuggare än hästkännare eller cavallerist.

16. Nödgades jag för en ganska starck oppression och tryckning af bloden på bröstet låta mig åder på foten, som lyckligen gick för sig.

18. Åkte jag kl. 1 upp till middags couren, som i dag var öfver måttan nombreuse. Om aftonen var jag på operan och såg Acis och Galathée ganska väl spelas.

21. Giorde min mors nyss antagne präst, mag:r Törne, sin inträdes predikan. Vij hade äfven idag flere goda vänner till middagen. Om eftr.mid. var jag efter vanligheten i någon af lustträdgårdarna för at promenera.

22. Om förmid. följde jag håf intendenten Piper ombord på konungens skepp, Biörn Järnsida, som tillika med de andre. Ifvar Benlös och Ragvald Lodbrok, lågo straxt nedanför slottet. Kongens rumm voro rätt snygga och artiga men intet präktiga. Kl. 1, då konungen och drotningen inkommo från Ulrichsdahl, var stor cour, och mid. spisades på Fridrichshof. Kl. 6 blef äntel. efter 9 veckors väntan et litet cabinette hållit, då af mer än 135 måhl eij hälften hunno afgiöras för operans skuld. (Hans Maij:t var dock så nådig och i detta cabinette bijföll krigscoll. placering för mig till Vestmanlänningarna). Ifrån operan gick konungen om bord under starck canonad följd af drotningen, prins Fridr. och hela hofvet, hvilcka också med en stor soupée på skeppet regalerades. Kl. mot 1 om natten lyftes ankaret, då Hs Maij:t med mycket brakande afreste. NB. det bör dock eij glömmas, at gref Ehrensverd, som styrde konungens skepp, först lätt det stöta mot holmbryggan och sedan satte det på et grund straxt utanföre på fiärden, där de 2:ne timmar fingo arbeta, innan de kommo loss.

23. Reste jag kl. 12 upp till slottet för att giöra hans höghet, min nya chef, underd. cour, men prinsen hade nyss förut gått till Kungsträdgården, dit jag äfven reste, och hade där den nåden tala vid hertigen, som var ganska nådig och låfte placera mig på compagnie etc. Eft. mid. feck jag äfven den nåden tala vid prinsen i Kungsträdgården, där han altid tar sin promenade. Jag kan eij undgå at anmärcka, at jag idag för första gången i min lefnad varit i uniforme och pour surcroit de misère haft den hvita slarfvan om armen.

24. Var jag kl. 11 uppe i prinsens rum, där h:s höghet som generalgouverneur i kongens frånvaro gaf ut orderna och emottog raporten. Sedan det var skiedt, feck jag audience, då jag hos prinsen anhöll om 1 års permission at lära mig fortification och artillerie, hvilcket han ganska nådigt lofvade producera för H:s Maij:t, endast jag med skriftelig inlaga innkomme. Om eftermid. var jag äfven i Jacobs trädgård samt därefter på några visiter.

25. Hade jag invigt hela dagen till en åsamkad ganska vidlyftig posts expidjerande, som skedde i vårt lilla lusthus, där jag ända till kl. 12 höll mitt cancellie.

26. Efter fulländad stor cour hos prinsen hade jag den nåden ärhålla particulaire audience, då jag i hertigens egna händer lemnade min ansökning om ett års kongl. permission, hvilcken prinsen öfver måttan nådigt lofvade hos konungen befordra. Efter m[idd.] samt efter soupéen promenerade jag i Kungsträdgården, som dagl. tilltar i fägring.

28. Om förmid. uppe på prinsens cour och predikan. Vij åto i dag tillika med min farbror, faster etc. middag i vårt lilla lusthus, där min mor sedan hela eft.mid. tog emot sina visiter, men till soupéen måste herrskapet upp i rummen igien. Med en liten promenade i Kungsträdgården slutade jag min dag.

30. Voro min faster, fröken Ekestubbe och jag samt Otto Armfeldt ute en carosse till Carlberg, där vij spatserade ända till $^1/_2 8$.

31. Giorde min mor äfven i gårdagens sällskap en lustresa till Carlberg, där vij råkade fröknarna Wrangel, som tillika med deras fransyska sedan föllgde oss hela eftermiddagen. Genom den infama nescessitéen af hyrvagn kom vårt sällskap dit att resa i tvenne täckta vagnar och en chalech, och för samma orsaks skulld, sedan vij förgiäfves väntat på de täckta vagnarnas återkomst ända till kl. mot 9 om aftonen, nödgades min mor, faster och cousine sätta sig i den lilla caleschen, hvilcken Armfeldt kiörde och jag satt bakpå. Vij kommo lyckel. och okiände hem, då vij samtel. sedan souperade ihopa.

Juni.

1. Giorde jag en promenade utom norrtull till Carlberg och därikring.

4. Hade min mor en liten diné och några goda vänner. Vij drucko caffé i lusthuset, och jag promenerade sedan i Kungsträdgården.

5. Var jag uppe på prinsens cour, som efter vanligheten behagade hellsa på mig med en nådig nick.

6. Firades konungens namnsdag med en illumination i Kongsträdgården och masquerad därsammastädes, hvaruti jag så mycket

mera måtte taga del, som jag äfven i anseende till mitt namn kunde atribuera mig någodt af den dagens glädje. Jag var också där i en röd domino samt med en stor hvit panache i hatten, teml. väl masquerad och roade mig där ganska väl ända tills kl. 5 om morgonen, då jag med min bror och några flere i full masqueradrustning traverserade staden och lade mig så snart jag var hemkommen att såfva.

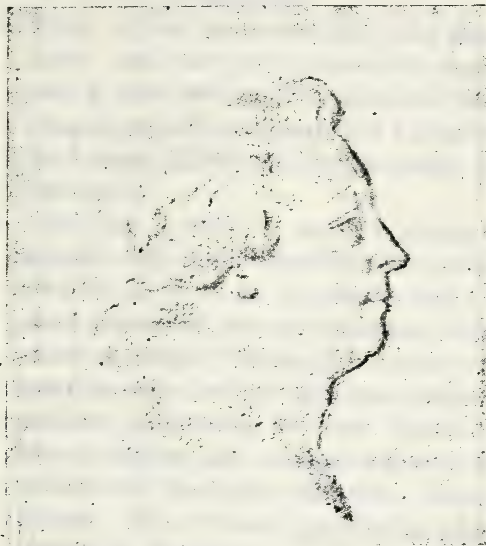
7. Giorde jag, min bror och Armfeldt en dugtig promenade ut gienom Roslagstullen, sedan inn i Djurgården och åter därifrån genom Ladugårdsgiärdet hemm till staden igien. Jag såg i dag för första gången af min lefnad hiortar och rådiur, som vij helt nära i stora flockar sågo passera oss, och genom uträkning af deras gång jagade vij altid upp dem ur bärgena. Då vij gingo hem, mötte vij min faster och fingo af henne taga avskied, som tillika med sin doter andra morgonen bittida åter reste till landet.

8. Giorde vij nästan den samma promenaden som förra dagen doch nu en calesche. Vij drucko en bouteille lemonade på Fiskaretorpet och gingo sedan litet ut i skogen at see rådiuren. Kl. mot 9 reste vij inn till staden igien.

10. Giorde jag min cour om morgonen först hos min major, som var nyss kommen i staden, och sedan hos prinsen efter vanligheten.

11. Åkte jag med min k. mor hela eftr.mid. på promenade först till Riddarehustorget för att see statuën, därifrån på visite hos gl. gref:n Bonde, där R. R. Carl Scheffer var, som böd min mor till sig på Tyresiö, samt sidst till Carlberg, där min mor råkade i ett ganska stort sällskap med R. R:n Vrangel, Scheffer, gref:n Göös, hennes doter, en fröken de Geer, gref:n Ekeblad med flere. Gref:n Scheffer hade ställt till en kallskål, hvarmed hela sällskapet defrayerades. Hela trädgården var full med folck och ibland andra var den nye ryske ministern Simolin där tillika med Stakieff. Han presenterade honom äfven för min mor samt de andra riksrådinnorna, och föreställtes äfven min lilla person för honom. Kl. var redan mot 9, då hela sällskapet, hvar i sina vagnar, förfogade sig hemm till staden igien. Min mor hade i dag för första gången sin nya, vackra och vähl förgylta equipage ute, och ägde jag tillika den satisfaction at för all min möda därmed see henne hjerteligen förnögd. I natt gick åskan för första gången ganska starckt samt med en grufvelig blixt.

12. Var jag uppe på prinsens cour (efter vanligheten en flitig courtisan denna lilla tiden för at kunna få permission till min finska resa). Om eftr.mid. giorde jag några visiter och en liten promenade i Kungsträdgården.
13. Giorde jag först om eftermiddagen med min mor en hoper visiter, som dessutom for till Fridrichshof för att hälsa på sina gl. vänner, hofmästarinnan och fröknarna. Sedan visittiden var expirerad giorde vij en liten promenade (alt i den granna equipagen) först till Kongsholmen, där min mor roade sig med

G. A. Reuterholm
enligt pennteckning av A. U. Berndes, tillhör fru Hanne-Marie Kugelberg, f. Berndes.

at bese och känna igen gl. trackter och ställen och sedan ut om norrtull på Carlbergsvägen ett stycke, hvarifrån vij kl. 9 om aftonen återkommo.
14. Var masqueradbal i Kongsträdgården och den bättre än förra gången iluminerad. Jag var i svart domino med flor ikring hatten och roade mig ganska bra tills morgon kl. 4, då jag lade mig att sofva, sedan jag först i full drägt marcherat hem från trädgården.
15. Promenerade jag med min mor i hennes equipage först Skieppsbroën utföre, sedan en stund i Humlegården och sluteligen i Carlbergs trädgård.

16. Stängde jag mig hela dagen inne för at bestyra en vidlöftig finsk post. Antog jag äfven drängen at följa mig till Finl.
17. Var jag om förrmid. på prinsens cour och i hans predikan samt om eftermid. först med unge Schwerin, Otto och min bror i min mors equipage till Diurgården, där vij råkade alla ministrarna och flera af rådet etc., och därifrån for jag ensamen och promenerade till Carlberg samt hämtade sedan min mor hemm med vagnen, som hela eftr.midd. var på visite hos gamla grefvinnan Bonde på Blasie holmen, därifrån vij kl. ½ nijo hemkommo.
19. Fingo vij om morgonen kl. 9 vårt skieppsfolk upp, som aftonen förut med fartyget kommit till stranden. Vij begingo idag, min k. mor och jag (emedan min bror var af en rechute utaf fråssan åter feberpatient) Wår Frälsares dyra nåde måltid, hvarmed mina föräldrars forna huspräst, kyrckioherden Lawin, oss betiente.
20. Åkte jag i min k. mors equipage ikring till flere af deras excel:r och scollisiterande påskyndade slut i Kantvijks saken altifrån kl. 8 till kl. 12 om för.mid., emedan tiden till inhibitions vinnande nu var expirerad och slut i saken så mycket mera angelägit. Sedan den touren var giord, for jag upp på prinsens cour och lätt igienom Carlson bedja prinsen om några veckors permission till min finska resa, under det kungen hinner afgiöra min ansökan därom, som idag blandt cabinettes måhlen till konungen afsändas. Andra dagen skulle jag härpå få svar. Om eftr.mid. giorde jag några visiter och skref med posten till Finnland.
21. Var jag på prinsens cour och feck till min resa 14 dagars permission. Om eftr.mid. giorde jag mina afskieds visiter.
23. Gick hela dagen åt till allehanda upphandlingar af behofver till resan. Jag åkte äfven ikring med min fru mor i några bodar, hos Kock et Vendel etc. Det var i afton det fulaste midsommars aftons väder jag någonsin minnes mig hafva sedt, mulit och beledsagat af en kall blåst.
24. Var ej vackrare väder utan snarare värre, det rägnade middags stunden copieust och var eljest hela dagen skåftals mulit och jemt gråkall blåst, som väl ansenl. derangerade marjonette- och dylika Diurgårdsnöijen, dock eij helt och hållit förstörde dem. Min mor och jag giorde först en promenade i den nya equipagen till Danviken, där vij besökte vår fordna huspräst, kyrckjoherden Lawin samt foro därifrån till den

stora Diurgården, där en otalig mängd folck var samlat ikring flera polichineller. Ehuru mästa delen endast var populace, var dock flera af rådet och ministrarne därute. Vij mötte äfven prinsen till häst, då jag i största hastighet hoppade ur vagnen, fastän den gick i full gång, men printsen var så nådig och bad mig sitta stilla. Vij fullfölgde ganska långt vår promenade ända emot Biskoppsudden, där Sprengtport bor, för hvilcken orsaks skulld vij ock litet stycke därifrån vände om till staden igien. En otalig mängd af folck var på och ikring vägen hela Diurgården öfver, som ej låtit skräma sig av det elacka vädret. För den kalla blåstens skulld steg min fru mor eij ur vagnen, men jag giorde till fots en liten promenade, under det hästarna pustade. Kl. $^1/_2$9 lycktades denna spaserfärd, då vij hem kommo.

25. Var jag hela dagen okládd hemma sysselsatt med inpackningen av mina små saker till resan.

26. Var jag för.mid. ute at expidjera de sidsta afairerna till min resa. Jag giorde först en visite hos Carlson och var sedan uppe på prinsens cour. Han var först hemkommen kl. 5 från Svartsiö och var således omöijel. at få lif i honom. Jag feck därföre eij eller den nåden see honom, men han skickade mig ganska nådigt bud genom sin cammarherre, at han hade ingenting at påminna vid min resa, at han önskade mig så väl därtill som till en snar tillbakakomst mycken lycka och slutel., at min permission eij skulle blifva mig beräknad förr än ifrån min afresedag. Äfven hade h:s höghet sagt sig ingenting hafva emot min giorda anstallt med permissions utlösande och med ett ord varit mig öfver måttan nådig. Hela eftr.-mid. fullfölgde jag min inpackning, som jag emot aftonen både med vijnhämtning och annat väl lycktade. Litet förr än jag lade mig, hade jag badaren Salomon hos mig, som efter arch:t. Heidenstams ordonence satte mig fyra st. iglar i sätet, som sögo rätt mycken blod. Efter hvilcken ledsamma operation jag straxt teml. matt nödgades intaga sängen, där jag sedan låg och blödde långt öfver midnatten.

27. Oacktadt jag eij somnade för än kl. mot 1, vaknade jag dock af inquietude aparement kl. mot 3, då jag steg upp och satte mig at expidjera min post till mina förrmän vid reg:tet, hvarmed jag höll i tills morgon kl. 8, 9, då jag fullbordade min inpackning och lätt sedan föra sakerna efter hand ombord, ock gick sielf, sedan jag tillika med min rese camrat, Otto

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Armfeldt, ätit middag och efter det sensiblaste afskiedstagande af min k. mor och bror kl. litet öfver 2 om bord, då vij ock straxt läto lägga ut från Blasieholmen, där fartyget låg, men kunde för vindens skull, som just i detsamma blev oss emot, eij komma längre än tvärt däremot under slottet, där vij lågo till andra morgonen kl. 4, då vij ehuru med föga både vind och väder gåfvo oss ut och hunno dock den dagen ganska makel. Vaxholmen förbi, 5 mihl från Stockholm, där vij mot aftonen foro i land. Mitt rese sälskap, lieut. Aminoff, Armfeldt och jag roade oss ganska bra, emedan hela den contrien var öfvermåttan vacker. Andra dagen därpå eller
29. hunno vij till hafvet kl. 4 vid lag, det vij och lyckel. passerade utom et starckt siömörcker, som, då vij voro mitt på siön, förskräckte de rädda af vår besättning, ja till och med skepparen sielf. Det var dock utan påföllgd, ty efter ett par timmars förlopp klarnade himmelen åter upp, och vij kommo lyckel. hafvet öfver kl. mot 1 om natten. Som vinden ännu fast än knapp siöö för oss continuerade, så fortsatte vij äfven utan at taga hamn, vår resa. Det begynte mot solgången at blåsa alt mer och mer upp, så att vij ströko en teml. fart. Kl. emot 4 om morgonen då vij passerade Sottungarna i Åland, seglade vij förbi H:s Maj:t med dess esquader, som lågo för motvind där anckrade, återkommande från dess Ericsgatu i Finnland. Vij ströko med nöije vårt toppsegel för den goda vinden, med hvilcken vij eij alenast på några timmar gingo öfver skiftet utan ock till middagen den långa Gullkrona fiärden. Vinden continuerade ända till solgången med lika häftighet och nog starcka ilar och då vij räknade vår den dagen giorda väg ifrån solens upp- till dess nedergång, var den 33 mil. Ehuru det efter solgången lugnade, seglade vij dock hela natten, så at vij kl. litet över 4 om morgonen lyckl. inlupo i Pickala fiärden. Vi betydde dem vår ankomst med alla på skutan befintl. musquedunders och satte oss straxt i land vid Röhälls, hvarifrån vij sedan gingo upp till gården.

Juli.

1. Komo vij som förr nämt är lyckl. till Pickala kl. 4, då vij ifrån Röhälls gingo upp till gården, där vij träffade fröken Ogielvie för oss. Sedan vij hade ätit middag tillsammans,

reste Aminoff och Armfeldt hemm till Lojo, och jag passerade resten af dagen at få mina saker någodt i ordning.

2. Vihlade jag öfver på Pickala.

3. Reste vij om eftr.mid. i den stora, blå vagnen samt följde af lieut. Kalmberg (som tillika med kyrckjoherden giorde mig där visite) upp till Svidja, där vår ankomst genom flera canonskott celebrerades.

5. Giorde jag med l. Kalmberg och inspectoren en rite och besigtning af marck vid Kvarnby, som varade hela för.mid., om eftr.mid. promenerade vij i kring åkern.

6. Reste vij en carosse i vår stat till ett bröllop på Västerby, som vij eij kunde undvijka. Jag hade en liten stund förut uppvacktning af Lojo presterskap, som jag ock sedan råkade i bröllops gården. Sedan vij hade ätit, och jag dansat en par dansar, afreste bröllops sällskapet till brudgummens hemm i Lojo, då vij ock reste hemm till Svidja igien.

7. Begick jag i Herrans namn för 19de gången min födelsedag. Jag var både af väder och kanskie någon förkylning indisponerad, så at jag hela dagen måste hålla mig inne, den jag ock använde till min Stockholmsposts expidjerande samt skutans affärdande, som i dag för andra gången till Stockholm afseglade.

9. Hade jag till middagen budit alt presterskapet och flera af socken herrskaperna, som ifrån kyrckan följde med oss hemm. Sedan de druckit caffé och skilljts åt, reste fröken Ogielvie, jag och lieut. Kalmberg ned till Pickala kl. 11 om aftonen.

10. Hade vij med hästombyten på flera ställen giort så tidig anstallt, at vij kl. 7 om morgonen satte oss i vagnen för at resa till Gräsa. Vij fingo straxt hästar i Bemböle, men kommo dock eij förr än kl. öfver 2 framm till Gräsa för den nästan aldeles inpracticable vägen. Jag hade den glädjen at än en gång i värden få see min respectable tante Elsa och Ulla och var hos dem hiertel. välkommen. Sedan jag skrikit mig hes inne hos den slagrörde överstelieut. och tagit et ganska sensibelt afskied af båda de exemplariska fruarna, satte vij oss i vagnen kl. öfver 7 och hunno eij till Pickala igien för än kl. mot 3 om morgonen.

12. Reste vij om eftr.mid. upp till Svidja och togo den omvägen, så at vij med det samma giorde våra visiter från oss på prestegården och Backa. Kl. mot 8 kommo vij dock fram till

Svidja. Hade jag på Pickala ett af blommor tillagadt karbad, hvaruti jag satt mer än 2 tr., och som bekomm mig rätt väl.

13. Giorde jag, följd af inspectoren, min eriksgata ikring Gåsskulla, Gamleby etc. skogarna och räknade på en par timmar mera än 25 svedjeland så till och med ett så färskt, att det ännu kyttade. Idag hade jag äfvenväl den fägnaden få brev från min k. mor jemte inhibitions resol. i Kantviks saken, den jag samma afton med Sundberg till landshöfd. emb:s åtgiärd genast till H.fors afskickade.

16. Hade jag från kyrckan hela frälset med både torpare och bönder uppe vid gården samlade. Jag förehöll dem först i en lång, skarp oration deras olydnad med svedjebrännande mot förbud, förklarade dem sedan, at de skulle nu mista dem alla och förmante dem alla vid armar och bens förlust at noga tillstå och gifva ann hvar och en sina hyggen samt hvad de därpå utfått, hvilcket alt af inspectoren annoterades. Suteligen blef den sammankomsten med en dylik oration som i början sluten och strängt förbud at aldrig understå sig sätta eld på den minsta qvist i skogen, och blef dem tillsagt, at inspectoren skulle noga visitera skogen, och om de eij undandölgt några svedjeland, då de skola vara säkra om prygel. Sedan assemblén var all, satte jag mig att expidjera en vidlöftig post till min k. mor på flere arck, hvilcken jag eij hant sluta förr änn kl. mot 2 om natten.

17. Hade jag anstaltat om ett partie de plaisir på Dansbacka engen, som dock i anseende till ett terribelt regnande hela dagen blef uppskutit tills om morgonen

18. då jag, fröken Ogielvie, l. Kalmberg och kyrckjoherden dit kl. 11 förm. afreste. Vij hade anstalltat om en liten collation där för oss, den vij åto vid en ladväg, som var ett ganska vackert ställe. Jag innhögg ock våra namn till en åminnelse däruti. Sedan vij hade ätit, giorde vij promenade till häst rundt omkring ängen och såg på slottrana. Kl. mot 8 om aft. kommo vij åter hem igien.

19. Om förrmidd. reste vij ned till Pickala tillika med l. Kalmberg. Jag hade där i samma ärende låtit samla alla Pickalabönderna för mig som om söndagen förut Svidja. Jag förehöllt dem äfven deras olydnad, och de nödgades på lika sätt angifva alla sina svedjeland. Ehuru stor hatare jag ock är af sådana excecutioner, nödgades jag dock för exempels skuld

låta inspectoren slå en stursk och sqvalleragtig augments bonde från Kiehla.

20. Reste vij till Vårdön för att där hålla det vanl. blåbärstalcköt.[1] Båten svigtade under bara plåckare, som mäst bestodo af kärringar och poickar. Vij åto där middag på ett ganska vackert ställe vid stranden under några lummiga granar, i hvilcka vij till en framtida souvenir inristade våra namn. Vij foro ut kl. 9 om morgonen och kommo eij förr än emot qvällen åter. Det öfriga af aftonen tillbringades under vår vanl. aftonoccupation, neml. enkeleken.

21. Voro Kalmberg och jag till häst promenerande till Geisna[?], där jag med mina 2 heijdukar, Petter och Ärvast, hela förmid. lögade mig. Denna eftermid. räknar jag billigt för den lyckligaste stund af mitt lif, emedan jag genom vår Herres nåd fick vara orsaken till ett menniskiolifs räddning, som dessförutan för menniskioögon at tycka varit såldt. Det var en liten gåsse, som hade fallit i åen just vid bryggan och var redan på vägen at siuncka, men blef dock lyckel. genom min besynnerl. aning at gå dit i högsta tider räddad av mig lieut. Kalmberg och jungf. Lallin, som var på en eftermiddags visite hos mig.

22. Om aftonen återreste jag till Svidja igien ifrån Pickala, sedan jag dock först oändl. roat mig åt Hästsko, som jag så fägnade, at hans lustiga humeur egaijerade oss alla, och just som vij satte oss i vagnen, blef han äfven lyftad på hästen.

23. Var jag i kyrckan, där jag genom alfvarsam lysning till 2dra söndagen lät sammankalla socknen. Jag förde kyrckjoherden upp med mig till mid. Genom en lieut. K[almbergs] konst at förmå en krukomakare at slå sönder alla sina kiärl efter vissa tecken, blefvo vij alla rätt artigt atraperade och roade oss med det experimentets anställande hos gl. Duglach oändl:n.

24. I dag med posten fick jag äntel:n den så länge väntade kongl. permis:n på ett års tid ifrån den 30 junii räknat. I afton begynte jag at sielf tämja och innkiöra de unga vagnsstoden.

26. Var jag min vanl. diet enligt bittida uppe om morgonen och satte mig straxt at arbeta. (För svalkans skull i denna odrägeliga hetta hade jag mitt cancellie utflyttadt i sahl. excellencens lilla förstugu.) Mid.stunden var jag nere och lögade mig i dammen, där jag tog första lection af Sundberg i simmarekonsten, en nödig konst, som eij är at betala med guld

[1] Det finska ordet talkoo betyder »arbetskalas».

en gång. Jag expidjerade sedan och ända sent på aftonen en vidlöftig svensk post och skref äfven därmed till min k. mor. I natt var det den starckaste blixt jag någonsin sedt men med ganska litet åska och ännu mindre rägn. Jag roade mig en lång stund af natten at stå i mitt fönster och betrackta den.

27. For jag mot aftonen till Qvarnby, där min dräng förut hela dagen hållit på att meta kräftor, hvarmed jag äfven en par timmar roade mig. Jag råkade därunder en munvig bondhustru (af Svidja underhafvande), som eij kände mig, utan höllt mig par méprise en altför rasande discourse, hvilcken jag, som väl märckte hennes misstag, eij eller skrämde, utan roade mig obeskrifl. däråt. Dagen därefter fick jag dock visite af henne, som med knäfall ville afbedja sitt brott.

29. Hade jag inviterat kyrckjoherden och lieut. K[almberg] att giöra mig och fr. Ogielvie sällskap till Gyllenlund, dit jag förut låtit bära mat och under en naturl. löfsahl anrätta middag. Vij ankommo dit kl. mot 1 och roade oss efter måltiden med at se, huru de bärgade kärr höö. Jag lätt inspektoren följa mig kring hela den stora måssen och beság alla torp ställena. Sedan vij efter vanl. låtit i ett träd af vår matsahl inrista våra namn, foro vij hem igien.

30. Hade jag visite af capelanen. I eftr.mid. hölls en vidlöftig lit de justice med underhafvande. Jag reste äfven i afton till kyrckan och lät där öppna min sahl. hr fars graf, hvaruti jag eij utan ömmaste kiänslor giorde besök.

31. Reste vi till mid. ner till Pickala, men kommo åter om aftonen därifrån.

Augusti.

2. Expidjerade jag en ganska vidlöftig post till Sverige.

3. Sedan jag genom min Petter och Nordlingen låtit qvällen förut upsätta en löfsahl på ett oändl. vackert stelle i Qvarnby åen (en ängsudde, som formerade en holme) och äfven tillredt mid. färdig för oss, reste jag kl. 12 med mitt vanl. promenads sällskap dit, där vij med största nöije först dinerade och sedan ända till sent på aftonen roade oss at fånga kräftor och bryta upp tomma perleskahl, som båda delarna var till stor myckenhet. Sedan vij om qvällen hade ätit, fägnade jag mina karar med några boutel. vijn för deras goda anstallter så väl, at de bägge fullkoml. kände det. Ett bevis på trohns värckan

[illegible]

August

[illegible]

hos enfaldigt folck, som jag i dag feck, kan jag eij undgå anföra. En bonde från byen, belastad med en så terrible tandvärck, at han kröp som en mask, inställte sig vid min ankomst och frågade om någodt råd därföre, då jag i hast skref eller ritade några strek och krumelurer på en pappers lapp, den jag med en spik, som han petat tänderna med, fäste i ett träd, hvaraf karen i samma moment blef på en gång af med sin plåga.

5. Hade jag visite af kyrckjoherden, som passerade hela dagen hos mig.

6. Efter slutad gudstienst, då församl:n i choret sammanträdde, förehöll jag dem i en lång oratjon deras dierfhet at villja ensamma hafva ordet i laget, annihilerade därpå alt deras gioromåhl och överlade sidst med dem om kyrckans och dess gårds reparatjoner etc., men som de eij så aldeles ville beqväma sig däruti, ehuru det en gång redan afgiort varit, tillsade jag det byket med mycken hårdhet, at det eij mera skulle stå dem till buds utan absolument nu blifva så trångt som förr, fast till deras och kyrckans stora skada. Sedan denna conversation med ganska många sann sagor ända tills kl. 3 varat, reste jag hemm och hade med mig till mid. min beskiedl. präst och lieut. K[almberg]. Vij drucko caffe i den vackra ekhagen och fingo därunder visite af hela prästens famille, som ända till sent på aftonen satt och talte om ijdel väderlek.

8. I anseende till den starcka hettan, som nu i fördubblat tilltagande varade, lånte jag mig af unga Hartman et teml. rymmel. och vackert tällt, det jag i dag med mycken solennité lätt nedslå (och med flera vijnglas inviga) i den förtiusande ek hagen mellan de skuggrika biörckarna. Jag lätt straxt dit nedföra min säng, bord, spegel, stolar etc. och låg däri alla nätter, hvari jag ock af den angenähma svalckan hade dubbelt roligare vihla. Min dräng, som hade sina kläder innom dörren liggande, var min enda fäldtvackt. Hela dagarna var tältet uppslagit för mera svalkas skulld, där jag då satt och skref eller läste, men till nätterna nedknäpptes det igien. Med ett ord, jag fant mig så fullkoml. väl i denna campering, at jag säkert aldrig blifver marode[?], om det ej mera gäller på framdehles.

9. Slutade jag eij eller långt för midnatten en vidlöflig post till Sverige, den jag äfven i tälltet expidjerade, emedan jag eij oftare än måltids tim. tolte värmen i rummena.

11. Hade jag visite af Otto Armfeldt och Klicken.

13. Voro vij från kyrckan budne till lieut. K. på Bocks, där vij under en löfsahl på en mycket vacker äng åto och roade oss sedan långt inn på eftr.mid. åt en mängd spectateurer, som sig där innfunno och dem vij sedan fingo at dansa efter en par bier-violer, som där äfven vanckades.
15. Giorde fröken Ogielvie mig en makalös artig atrape. Jag narrades halfklädd ur min cammare att springa fast några elgkalfvar, som voro på skogen straxt öfver smidjan vid gården, då för at fullkoml. surprenera mig hela gården äfven därtill var i rörelse. Sedan jag utom all .anda låtit föra mig långt inn i skogen, mottogs jag där ganska oförmodat vid en vacker löfsahl af kyrckjoherden, dess son och l. K[almberg] och fann där för mig en ganska smakelig måltid anrättad, hvarefter jag sedan sielf fägnade alt folcket, som hielpt till at surprenera mig, och slutel. skilldes sällskapet åt under canonade.
16. For jag endast på en 5 à 6 timmar ner till Pickala för at låta lasta skutan och taga emot mitt brunnsvatten, som dagen förut ankommit.
18. I dag morgons afseglade skutan för 3:ie gången i år till Stockholm. Jag hade i dag den lilla satisfaction at få betala fröken O[gielvie] med en liten atrape och narrade henne at dricka caffe i hvalfvet.
19. Var jag hela dagen occuperad med en ganska stor posts expidjerande.
24. Begynte jag i Guds namn dricka mitt brunns vatten, då ock camperingen i tält upphörde, emedan höst väderleken redan begynte infinna sig.
27. Var jag en promenant på ett par timmar till Pickala.

September.

8. Om aftonen, sedan jag expidjerat en vidlöftig post, feck jag visite af Adolf och Otto Armfeldt.
9. Blef vårt lilla sällskap äfven förökt genom tante Ebba Leijonhufvuds ankomst.
10. Giorde jag min afskieds visite på Laxpojo samt om afton ett litet besök på vår prestegård.
14. Slutade jag min brunnscur men med en förargelig strophe. Ty jag blef i dag genom vår inspectors sturskhet och flere brott därtill föranlåten, som ock med all fermeté värckställdes.

15. Installerade jag lieut. Kalmberg, som åtagit sig inspection öfver våra gårdar, i sitt nya embete, till hvilcken ända jag hade i dag förrmid. alla underhafvande samlade för at afliqvidera böckerne och kundgiöra dem det skiedde ombytet. Mot aftonen reste vij ner till Pickala för att där sejournera öfver marcknaden.
20. Sedan jag efter flera dagars arbetande och skrifvande äntel. slutat det jemte en vidlyftig post, ankom kl. 9 om aftonen det så länge väntade fartyget lyckel. från Stockholm.
21—22. Påstod den lilla, så kallade Pick[ala?]marknaden, där jag à plusieurs repris feck skåda contraira effecten af bränvijnsförbudet.
23. Reste jag tillika med Kalmberg en visite till Fagervijk, därifrån jag
24. om aftonen återkomm.
26. Reste tante Ebba ifrån oss och vij äfven om eftrmid. upp till Svidja för att giöra mina sidsta anstalter.
27. Lätt jag Sundberg igienomgå alla inventarier m. m.
28. Reste jag kl. 2 ½ ifrån Svidja och giorde med det samma en liten afskiedsvisite på prestgården.
30. Var jag äntel. kl. 11 mid. färdig med alla mina saker om bord, men just i det samma begynte vinden blifva oss emot.

Oktober.

1. Som vinden ännu var emot, reste jag oförmodel. änn en gång upp till Svidja tillika med fr. Ogielvie. Vij voro först i kyrckan, åto mid. på preste gården och reste sedan ifrån Svidja under canonade kl. 5 om eftr. mid. hit ner till Pickala igien för att afvakta första gynnande väderpust.
4. Om morgonen kl. ½ 8 reste jag ifrån Pickala om bord.
26. Natten emellan den 25 och 26 kl. 1 ankomm jag änteligen till Stockholm efter en lika lång som ledsam och fatale resa. Sedan jag varit inemot 4 veckor på vägen och utstått de faseligaste stormar och väderskiften, hvaribland i synnerhet natten mellan d. 22 och 23 var faselig, ty då var jag tillika med en några och femtijo andra skutor (som alla legat tillsammans i 2 veckor för motvind i Rödan allenast) förledda genom vädrens falskhet i ett terribelt siömörker och himmelsstickande storm hela natten på havet, som var den faseligaste natt jag någonsin öfverlefvat. Jag skilldes vid skutan vid Fjäderholmarna

och lätt därifrån med båt ro mig till Blasieholmsbryggan. då jag sedan gick upp oanfäktad utom af ett par vanmäktiga brandvakter och hade den glädjen träffa min mor och bror vid teml. välmåga.

29. Var jag tillika med några flera och beså̈g ett underl. diur (sijstre[?]) samt ett par små dansande markattor, som alt af italjenare vistes.

30. Var jag ute på visiter.

31. Var stor cour och publique spisning, som af mig äfven hedrades med besök.

November.

2. Blev jag af gref Posse presenterad för konungen på levéen. Om afton var jag på operan och såg Thetis och Pélé förkortad till 3 acter men mycket fulare änn förr.

5. Var jag tillika med min bror och lilla Clas Horn ute i min mors vagn och giorde några små visiter. Men om aftonen vid min hemmkomst siuknade jag af en gångbar bröstfeber, som genom min fatale resa till äfventyrs blifvit agranderad.

8. Om aftonen afseglade äntl. efter långt betänkande till Finnland igien vårt fartyg.

12. Var jag efter en veckas siukdom för första gången ute med min mor på visiter till gref. Bonde m. fl.

13. Reste jag omkring till flere af deras excel:er och var äfven på levéen.

14. Om morgonen var jag uppe för at giöra prins Fridr., som aftonen förut var kommen från Tullgarn, min cour. Han var övermåttan nådig och tahlte med mig en lång stund om min resa, varelse i Finnland samt en exsisterad vacance m. m. Jag tillika med flere västm:l:ska officerare följde honom sedan inn på konungens levée. Om aftonen bivistade jag courerne hos hertig Carl och deras Maij:ter samt publique spisningen. Jag blef äfven presenterad för reg. drotningen, hertiginnan och prins Carl, vilken sidstn:de var besynnerligen nådig.

19. På visiter med min fru mor samt om aftonen på Riddarhus concerten.

20 och 21. Om förmid. på levéen och hos prinsen i sina rumm båda dagarna samt om eftr. mid. d. 21 på deras Maij:ters cour och spisning om aftonen.

22. Var jag på Fridrichshof på encke drotningens concert, som

efter vanl. var extraord. vacker. Jag blef äfven i afton af prins Friedrich för hennes Maij:t presenterad.

23. På operan och såg Acis och Galathéa spelas.

24. Var jag i ett stort cotterie på masqueraden i hvit domino. Jag hade där flere rencontrer, till och med de högsta herrarnes conversatjon och roade mig där ända ifrån kl. 6 till 4 om morgonen.

26. Om eftr.mid. med min fru mor på visiter tills kl. 1/2 8.

27. Som var ordens capitelsdag. Uppe på konungens levé och såg sedan alla slags riddare i processionen och under musique troppa i och ur capitlet. Gref Barck blef på levén dubbad till nordstierne commendeur och en capit. vid Dal reg:tet till rid. af sverds orden.

28. Ända till kl. 10 om aftonen på deras Maij:ters cour och spisning. Jag förde R.R:nan Wrangel i vagnen och hade i afton där rätt roligt.

29. Reste jag kl. 1/2 7 på enke drotningens cour och concert och blef sedan quarbuden at äta vid cavailler taffeln, som i afton för balens skulld var ganska tahlrik. kl. 11 begyntes den. Alla de kongl. voro där. Vij foro eij hemm förr än kl. 4 om morgonen.

December.

1. Ända tills kl. 4 andra morgonen på masqueraden i svart domino, där jag efter vanligheten hade flera rencontrer, iblandt andra med gref Carl Scheffer, som jag påminte att ällskat fransoserne.

3. Gaf min mor en temml. stor diné för flere goda vänner och först predikan af hennes hus präst, magister Törner. Efter måltiden reste jag på rid:hs concerten, som var ganska vacker.

4. Var jag inne på kungens levé och middags cour. Giorde äfven min uppvaktning hos prinsen, då han böd mig tillika med flere cammerater till middagen. Han var mycket munter och nådig mot oss alla. Kl. 4 reste prinsen till Fridrichshof, då jag i sälskap med cerem.-mästare b. Falckenberg for ikring och giorde visiter hos ambassadeuren och ministrarne men råkade endast m:r Simolin hemma. Sedan voro vij på operan och sågo Birger Jarl.

5. Om aftonen på deras Maij:trs cour och spisning.

10. Var jag i prinsens predikan, hvarefter han var så nådig och

ropte mig inn i sin kammare och talte vid mig om ett accord (som dock blef refuserat) och det i nådigaste termer. Eftr. mid. var jag på visiter.

11. Var jag på levé och sedan uppe hos prinsen, som ännu låg och var efter vanl. extraord. nådig.

12. På levén och hos prinsen samt om eftr.mid. på afton couren.

14. På levé och mid. cour samt hos prinsen om förrmid. Eftr midagen på visiter.

15. På masqueraden tills kl. 5 om morgonen, hvarunder elden komm lös i sockerbruket på Blasieholmen och brann förskräckligt. Efter flera aventurer, när vij, ett stort cotteri, skulle resa hemm, vällte hyrkusken med oss, dock utan någon vidare skada.

17. Hos prinsen samt i konungens predikan. Om eftr.mid. på några visiter samt sidst på Riddarhus-concerten, som var af de aldra talrikaste, och hvilcken äfven öfverheten bijvistade.

18. På mid.cour och levé, samt hos prinsen, som var rätt nådig, och även prins Carl, som en visite komm till prins Fridric och äfven giorde mig den nåden och tahlte vid mig.

19. På afton couren, som var den sidsta före hälgen, h[vil]ken var öfver måttan brilliant.

23. Reste min bror på landet att jula. Kl. 7 om aftonen reste vij, min fru mor och jag, upp till slottet och foro öfver en halv timma ikring i jul-marknaden.

24. Om förmid. uppe och tog afskied af prinsen, som reste till Gripsholm. Han var efter vanl. mycket nådig och raillerade mig en lång stund. Aftonen var jag och Armfeldt i jul-marknaden och giorde där en hoper små coupletter till klappar åt min fru mor, hvarmed vij ock roade henne under soupéen, ända till kl. var 12 om natten.

25. Hade min mor predikan hos sig. Om aftonen reste jag ikring i marknaden.

27. På en misslyckad bal hos c[ommercie] r[ådet] Lissander och souperade tillika med min mor hos gl. gref:n Bonde.

29. På ett stort calas hos min farbror både till diné och soupée.

31. Om eftr.mid. på några visiter med min fru mor och sidst på jul marknaden, som var denna afton mycket brilliant. Min mor regalerade oss vid soupén med en hoper artiga ny års gåfvor. Gud låte mig i hennes k. sällskap ännu sluta många flere år.

Den 31 december 1775.

Tiden skiftar, ombytes och ändas
menniskor försvinna, naturen åldras.
Hvad skapat är förvandlas.
Alt ser sitt slut. Gud allena blifver.

---

den 1 januari 1776.

Nu sluts ett åra tahl att oss ett annat gifva.
Lätt det till bättring blifva!
Du Eviga Försyn, som tidens Herre är,
Vis åter nya prof, hur Du har menskior kär.
Du som dess gränsor stakat ut,
dess alla skiften styr och vänder till din ära,
Du som dess början var och känner intet slut,
dess dyrd att anse rätt, du värdes sielv mig lära!

Januari.

1. Gjorde min fru mor en liten diné för några goda vänner, som kommo till predikan. Eftermid[dagen] var occuperat med bara nyårsvisitaitter, som till en stor myckenhet infunno sig personligen utom en otalig skara av kort.

2. Var jag både förr- och eftermid[dag] ute på mer än 50 nyårsvisiter och agierade fullkoml. belätes role i Danjels prophetja, emedan de endast giordes med kort utom några få ställen.

3. Hade min fru mor likasom dagen förut en otalig mängd af visiter. Min bror hemkom äfven idag från sina jul resor.

6. 7. Hade min mor predikan hos sig och var om eftermiddagen tillika med oss ute för att betala sina ny-års-visiter.

12. Som var första levéen efter konungens inkomst, var jag uppe och ökte trängseln med. Sedan sökte jag prins Fridrich för att avlägga min ny-årsgratulatjon. Eftermid[dagen] voro vij på visiter.

15. Såg jag La Reine de Golconde agieras, som i anseende till decoratjoner och habillementer onekel. var vackrare än alla de andra nya opera.

17. Voro vij båda tillika med min fru mor på ett stort calas både till middag och afton hos fröknarna Fredenstierna.
18. Om förmid: uppe hos prinsen och eftr.mid: på visiter samt sidst på operan, där åter Golconda speltes.
19. På kungens levé. Eftr.mid. på visiter och soupé hos håfr[ätts]-r[åde]t Fredenstierna i sällskap med r[iks]r[åde]t Ridderstolpe och många flere af fordna bundsgenossen. Sedan vij hade ätit ungefärligen kl. ½ til 12, reste vij i sällskap med fru Fredenstierna, friherrinnan Anrepp och fröken Königstedt till masqueraden, där vij roade oss artigt nog ända till kl. 4 om morgonen, da vij förde våra damer i vagnen och reste sedan hem. Utom en hel hoper andra aventurer på denna masquerad, blef jag af prins Fridr. bra atraperad, som under det jag och en fruntimmersmasque attaquerade honom, igenkiände mig och begynte hel hårt ropa mitt namn, så att jag straxt måste changera domino.
21. Var jag med min fru mor hela eftr.mid[dagen] på visiter och souperade tillika med henne hos gamla grefvinnan Eva Bielke. Som något curjeust måste jag för framtiden anotera en passage, som i dag af både trovärdigt och väl därom underrättadt folck i ett sällskap sades. Faiten är denna: prins Carl har en liten tid nu för jul i ett av sina rum i sällskap med sina herrar sedt en blodig posture stå i en vrå, som han sagt sig altför väl hafva känt men tillika på tillfrågan bedyrat att aldrig säga, hvem det vore. Hans herrar hafva aldeles intet sedt däraf, men prinsen har, rätt som han gått och talt, skrikit till och sagt: Ack, Jesus, vad ser jag för slag? Hvarpå han af alteratjon hållitt på att dåna, och de måst föra honom i sängen. Nu under de kongeligas seijour på Gripsholm har återigien samma blodiga figur på lika förskräckligt sätt vist sig för honom, men ingen af de andra närvarande har sedt den nu mera än förra gången. Han har likasom då blivit faseligen altererad och sagt, att det vore densamma apparitjon, som vist sig för honom i Stockholm. Prins Fridrich har äfven en afton på Gripsholm, när han tänkt släka sitt lius, efter att hafva läst på sängen och såg upp på klockan, som i det samma slog 12 eller 1, fått se en dylik blodig posture stå vid sina sängfötter, men af skrämsel har han blifvit så betagen att han eij kiännt igien den. Dock på beskrifning hålles det för att vara densamma, som spökat för prins Carl. Han har även då haft folk hos sig inne, men för ingen, mera än honom,

har det synts. Hvad en så faslig apparitjon vill betyda, och som endast synts för båda prinsarne, må Gud veta. Men så tyckes det, som auguren eij vore god för någon, som går de herrarne nära. Man skulle väl kunna härpå giöra någon utläggning, men som den bleve fremissant, är bäst att låta ödets skickelse sielf förklara saken. Gud styre alt till det bästa!!

22. Hade vij några goda vänner till mid[dag] och om eftermid[dagen] på några visiter. Jag var idag äfvensom gårdagen uppe hos prinsen samt idag på levén, där konungen giorde mig den nåden och hälsade på mig likasom dagen förut, då jag var uppe i hans predikan. Prinsen var efter vanligheten ganska nådig och brydde mig mycket för rencontren på masqueraden. Han reste idag middags stunden ut till riksrådet Bielke att bijvista en biörn jagt.

23. Om aftonen på kungens cour och spisning. Prins Carl var denna qväll ganska nådig mot mig, men min prins var än eij från sin jagt återkommen.

24. Voro vi samtel. ute till soupé och kommo eij hem förr än kl. 12.

25. Blef jag genom prins Fredrics heiduk kl. 6 om aftonen befalld att komma till prins Carl på soupé och bal. Jag reste dit kl. 9 och eij därifrån förr än emot 4 om morgonen. Fêten var af de aldra brillantaste. Alla de kongliga voro där samlade, och de flästa av dem, som frequentera hofvet, både gamla och unga. Det serverades vid fem bord och alla på det magnificaste. Jag tillika med en 100 andra officerare åt vid bordet n:o 5. Efter soupéen, ungefärligen kl. emot 1, började balen med contre dansen la Duschesse. Det dansades i 2 rum och serverades på det artigaste med confiturer och rafr[a]ichissements. Hela sidan av slottet var illuminerad och altsammans i den bästa ordning. Bägge prinsarna giorde mig den nåden och talte vid mig m. m., så att jag fant denna festinen roligare änn de på hofvet annars pläga vara.

28. Var jag i predikan först hos hertiginnan, som var mycket nådig och kom ut och talte vid oss. Sedan hos prins Fridrich och sidst i kungens predikan och couren därefter, som vanligt är, hvilka alla curjaler eij slötos förr än kl. 1/2 3 om middagen. Eftermiddagen tillika med min mor på visiter.

29. På kungens levé och middags cour, då kungen på couren giorde mig den nåden och helsade.

30. Kl. ½ 7 på prins Fridrichs cour först, som var mer än vanligt nombreuse, emedan på så lång tid ingen afton cour hos honom varit, och sedan på deras majestäters cour och spisning.
31. Kl. 4 eftermiddagen reste min bror och jag i sällskap med Eric Wilhelm M[arcks] v[on] W[ürtemberg] till Norrby för att giöra hans bror Fredric en liten visite. Vij kiörde hela natten, men kommo dock eij fram förr än andra morgonen kl. mot 8. Orsaken var, att vij måste vänta på giästgifvaregårdarne dehls för häst-brist och dehls äfven för böndernas gräl och påstående om flera hästar för vår täcksläda än vij ville, hvilket äfven gaf ämne till en liten calabalique i Tellje stora stad, som dock i anseende till innvånarnes hieltemod var av föga betydenhet. Marcksen var sielf intet hemma, när vij kommo, men infant sig dock straxt efter middag. Emedlertid besågo vij den så mycket omtalte surbrunnen och smakade på vattnet samt eljest situatjon, som öfveralt var ganska vacker och behaglig.

Februari.

1. 2. Voro vij qvar på Norrby och roade oss med slädpromenader etc., tills
3. då vi reste därifrån och ankommo till staden lyckligen kl. ½ 10 om aftonen, oanfäcktade både av Teljeboar och andra förföljare.
4. Tillika med min fru mor om eftermiddagen på visiter. Vij hade idag en liten diné samt predikan.
5. På kungens levé. Hans Maijestet giorde mig den nåden och hälsade mycket vänligt.
6. om aftonen på kungens cour, hvarvid han äfven efter vanligheten hälsade nådigt på mig (men vad grimaser giöres icke här i vär[l]den).
7. På enckedrottningens cour och concert, som efter vanligheten var ravissant och choiserad. Både jag och min bror blefvo qvarbudna till cavaillerstaffelen. Sedan vij hade ätit kl. emot ½ 12, begyntes balen, hvarvid alla de kungeliga (utom min prins, som ännu var på sina resor stadd) assisterade. Af en besynnerlig aning reste vij därifrån kl. 1 om natten och hunno eij mera än knapt i säng, förr än det begynte att klämta. Min alteration, när jag kom ut i andra rummet och såg elden så när, som om den suttit i granngården, var obeskrifvelig; den

var dock ända på Höötorget, fast skienet var så förfärligt starkt. Jag var först uppe vid elden, men skyndade mig straxt hem av fruktan, att min mor skulle af klämtningen väckas, då hon säkert fått slag av alteration. Jag satte mig för den skulld på en stol vid dörren av hennes kammare för att vid första hon skulle vakna gå in och åtminstone präparera henne att se den faseliga lågan, som lyste ända in i våra rum så klart som om dagen, men Guds stora nåd vare evinnerliga lofvat och prisat, som hörde mina svaga böner och lätt henne tranqvilt sofva ända till morgonen, då elden redan var släckt, sedan den i aska lagt en 5 à 6 träkoijor. En stor Guds nåd vid denna elsvåda var det lugna vädret, utom hvilket hela öfra delen av norr stådt i största fara, ty elden hade redan bränt af mäst ett helt hus, innan de begynte klämta. Gud vare lof för sin godhet!!

9. På masqveraden, som i afton var mer än vanligt animerad. En hel hoper artiga caractersmasqver giorde det hufvudsakeligaste där till. Konungen med hela sin svite var i carmeliter munckar och drotningen med sina fruntimmer i nunnedrägt. Prins Carl hade ett helt band lappar med sig. Dessutom var en skomakare, som surprenerade alla. Han satt på ett bord, och bordet rördes likväl af sig sielf. Han spelte dessutom mycket väl sin role och var rikt masqverad. Jag roade mig i afton ganska bra ända tills kl. mot 5.

10. Om aftonen kom åter elden lös men nu ute på jagtvarfvet, som dock lyckligtvis snart släcktes, ehuru tiäran giorde den mycket häftig.

11. Med min fru mor på visiter ända till kl. 1/2 8.

12. Hade min mor en stor samling hos sig för sina processers skulld, bestående af 10 stycken av deras excellencer (hvaribland Hermansson äfven var), alla både statssecreterare och revisjonsherrar, med ett ord hela cancelliet samt även dessutom presidenten grefve Cronstedt, cammarrådet Rotlieb med flere, som alla infunno sig till middagen mangrant och blevo nöijackti[g]t tracterade med champagne, pounch etc., så att de alla låfte mycket, mycket godt. — Idag hände mig för första gången den nåden att blifva buden till kungens bal i små rummen, som skedde genom en löpare. Det var mig endast i det afseende flateust, att jag vet, det kammarherrarna måst uppsätta mig på listan, ty de bonne volonté hafva de vist eij giort det, emedan aldrig iag som många andra krökt

rygg för dem för att blifva buden eller på listan uppsatt. Jag reste upp kl. 11 om aftonen, men som öfverheten ännu sutto till bords, gingo vij kungen[s] öfra garde robes trappa ner till pelar salen, där balen var. Kungen var particulairt nådig mot mig och kom öfver på andra sidan och hälsade på mig. Just mitt under glädjen kom min prins Fridrich från Upsala, som äfven var nådig och hälsade på mig. Jag var af tillställningar till calaset så trött, att jag redan kl. 2 reste hem.

13. om aftonen på couren, som var rätt rolig denna gången.

14. På levéen samt om eftermiddagen på visiter.

15. Hade min mor åter en collatjon af mera än 20 personer hos sig. Eftermiddagen var så många visiter, att jag eij kunde slippa ut, ehuru jag lofvat mig bordt.

16. Om förmiddagen på levén samt sedan för en af våra processers skulld, som i dag skulle komma före, uppe i rådsförmaket, där jag kallade ut den ena excellencen efter den andra, som alla lofte hielpa oss. Eftermiddagen var jag på soupé hos min farbror, men fick så stark feber, att jag måtte kl. 7 resa därifrån hem och lägga mig.

17. Låg jag till sängs hela dagen af feberen, som continuerade.

18. Som jag idag var någodt bättre och dessutom eij på lång tid giort någon cour hos min prins, reste jag upp mot middagen och afhörde först predikan hos konungen. Jag tänkte sedan straxt få resa ner, men prinsen befalte mig äta middag hos sig. Han gav i dag stor diné. Prins Carl, riksråden Ribbing och Horn samt 6 stycken generaler utom en 15 andra officerare utgiorde tillsammans ett nombreust sällskap. Mer än vanligt var han i dag nådig och tahlte med mig en lång stund. Prins Carl giorde mig äfven mycken acceuil. Kl. 1/2 6 reste jag hem och for eij mera ut sedan hela aftonen.

19. På levé och middags cour hos konungen.

20. Voro vij samteliga tillika med min fru mor både till middag och afton hos håfrättsrådet Fredenstierna. Så snart vij kommo därifrån, reste min bror och jag på masqveraden, hvilken i afton var af de talrikaste, emedan det var den sidsta för påsk. Hela hofvet voro där i charactersmasqver. Kungen med sin suite som chinesare och prinsarne med dubbla qvadriljer af herdar. Dessutom var det ett helt bondbrölop med talmän, brudridare etc., som ansenligt sijrade masqveraden. Jag hade där nu som förr en hoper lustiga aventurer och var där ända till sidsta man om morgonen kl. 6.

22. Om morgonen ute till några av deras excellencer angående våra process vinningar. Sedermera på levéen och om aftonen på visiter.
23. Bevistades enkedrottningens cour och concert. Jag blev där qvar buden att äta och var sedan på balen ända till kl. 2 om natten.
25. På visiter och ute till soupé.
29. På levé och middagscour samt hos prins Fridrich en stund.

Mars.

1. Var jag på en auctjon i Hildebrandske sterbhuset, som var mycket kostbar; men betaltes dyrt.
2. I dag tycktes min fru mor, som en 6 dagar varit plågad av sin vanliga rosfeber, hafva fullkomligt öfvervunnit den. Hon var munter, åt med apetit och var uppe ända till kl. 11.
3. Om morgonen kl. mot 7, då jag kom in för att hälsa på min mor, som jag hörde var vaken, fick jag en vacker alteration: Att se henne sitta så gott som med litet lif af sin elacke coliqve angrepen. Det var en oänligt stark paroxsysme, som slutades med kräkning. Efter middagen feck hon genom Heidenstams råd och hielp en liten vihla, som någodt styrkte, men krafterna voro dock mäst aldeles försvundne.
4. Var mattigheten äfven stor och continuerade väderspänningarna någodt. Heidenstam var här ända från $^1/_2$ 12 om middagen till 5 eftermiddagen.
5. Voro väl plågorna mäst aldeles försvundne, men mattigheten ganska stor. Liten apetit var likväl i dag, så att hon kunde se litet sällskap. Jag som eij varit ur huset, sedan hennes siukdom, måste i afton på hennes persuatjon resa på kungens cour. Så snart öfverheten satt sig till bords, reste jag hem igien.
6. Var min fru mor mycket bättre än dagen förut. Jag var i afton på enkedrottningens concert, som efter vanligheten var ravisant. I dag hade de olyckeliga artillerieofficerarne, 19 eller 20 stycken, som medelst ett förgripeligt memorial satt sig upp mot sin gamle chef, general Charpentjer, af generalkrigsrätten fått sin dom, nemligen alla utom 4 stycken mista sina tjenster och de 4 på halft år suspenderas samt en, lieutenant Koijett aldeles frij förklarad. Detta blev dock alt till konungens decission hemstält.

7. Var min fru mor nästan aldeles retablerad, så att hon klädd kunde se folck hos sig och efter ordonence for dagligen ut en par timmar att promenera, änn åt Carlberg, än åt Kongsholmen etc., hvilcket förskaffade mera apetit och ställde snart hennes hälsa i lika gott stånd som förut. Jag var i dag först på levéen, sedan inne hos prinsen, till middagscouren blef, samt sluteligen på operan, där Adonis och Eglé speltes, hvilcket, i synnerhet den sistnämnda, utgiorde ett rätt roligt spectacel: i synnerhet som både interiör och än mera själva denouementen är i den förre miserabelt förd.

8. Occuperades jag hela dagen med en finsk posts expidjerande.

10. Hade min fru mor 2 à 3 bekanta till måltid hos sig. Om eftermiddagen voro vi först på visiter och sedan åhörare af en ganska vacker concert på riddarehuset, där La Haije spelte solo på violin samt Baumgarten på violoncell.

12. Voro vij, min bror och jag, till middag och afton hos hofmarskalkinnan Théet i ett stort sällskap. Vij voro dock på aftoncouren men foro till baka, så snart öfverheten satt sig, till Théetens igen. Prins Fridrich, som var nyss återkommen från en liten lustresa, var ganska nådig, och talte vid mig en lång stund.

13. Hade änteligen vår process med Amnorin blifvit hos konungen i conseilen vunnen, sedan den först i rådet på lika sätt disciderad och det just efter vår önskan.

14. Hade artilleristernas dom hos konungen blifvit på det sättet ändrad, att alla de från embetet dömda i stället på 4 månader blifva degraderade och utan att siukdom en gång gäller skola den tiden fullt utgiöra gemens tienst; hvarefter konungen sedan vill öfver dem discidera. De andras dom blef som den af generalkrigsrätten fälldes. Levéen och middags couren bijvistade jag äfven. Eftermiddagen passerade jag ganska agréabelt hos bancocommissarien Lotscher i stort sällskap af deras excellencer samt flere bekanta, där vij fingo höra en admirabel concert så vocal som instrumental. En mästare på både viol de gamme och clave symbale läto höra sig, så att för oss alla soupéen kom för bittida, ehuru klockan redan var då mot 12 om natten.

15. Var på hofvet en stor fête, som skulle föreställa drotning Christinas hof med en den tiden anställd carrousel. Alla de ansedda av hofvet voro med i denna granlåt, som först speltes hos herrtig Carl att giöra kung och drottning en surpris hvar-

efter denna imitatjon sedan, fast mera en gros, i drottningens rum gavs. Herrtiginnan agierade drottning Christina, och hvar och en av de andra kungliga hade sin role. Alla hade gammal dags kläder tagna från arsenalen af våra gamla svenska kungar och hieltar samt med skiöldar och hela rustningar. Carousselen bestod i en slags balett, som dansades med spiut och sköldar etc. Rummen voro klädda på gamla viset och bordet serverat på den tidens sätt. Alt hvad, som kunde fås af gammaldags antiqviteter, måste tiena till denna comedjen, ibland annat skickades ända till Biursholm [*sic*] efter den tröjan, som Banér haft på sig, när han i Linköping blev halshuggen m. m. Utom det, att denna excercisen var mindre afpassad med den vördnad man borde hafva för förfäder, deras bragder och lefnadssätt, måste jag säga, att auguren eij är så lycklig med batailler innom slottet. *Måla intet Fan på väggen, han tör väl komma ändå.* Emellertid gjorde denna fêten mycken både harm, missnöije och ridicule i publiqven.

16. Voro vi samtel. budne till middagen hos fröknarna Fredenstierna. Och om aftonen souperade vij i ett mycket stort sälskap hos håfrättsrådet, deras bror.

17. I prinsens predikan och först inne i hans rum, då han var mycket nådig, talte vid mig och raillerade mig för min anbonpoint etc. Sedan var jag i kungens predikan, men han var sielf så indisponerad, att han eij kom ut efter vanligheten. Eftermiddagen var jag på visiter stadd.

18. Var konungen så bra, att han gav levé, men orkade eij med den vanliga middagscouren. I eftermiddag såg jag den nya verterade Athalie spelas och det så väl, som någonsin på en utländsk theatre. Rolerna voro väl distribuërade och gester samt decoratjoner etc. ganska värdiga och vackra. Det fraperade mig så mycket mera att se en så august piece och maintien, som jag just eij förestälte mig det bästa om den första svenska tragoëdie, som skulle uppföras, men fant mig däri souverainement bedragen.

19. Var konungen sängliggande och gaf hvarcken levé, audiens eller annat utan drottningen var ensam på aftoncouren. Jag lätte i dag med trumman slå efter en skurck till dräng jag haft, som rymt med liberiet etc., äfvensom jag i alla provincer härikring låtit lysa efter honom, mera att skräma andra drängar än att villja hafva igien den här, som eij var vånglägan värd.

20. Idag gav konungen, som nu var frisk igien, levé. Därefter var jag inne hos prinsen; men fick eij i dag lägligit att ensamen entretinera honom.

21. Sedan levéen var slutad, gick jag in till prinsen igien och råkade honom mycket favorabel samt försäkrade mig, att jag till utrikes resor eij skulle sakna permissioner samt sade mig vidare, huru därmed förhållas skulle etc. Han var i dag borta till middag, eljest hade jag blifvit uppe och ätit hos honom. Min fru mor hade i dag en liten middagsmåltid, hvarvid mina cousiner Marcks etc. voro. Jag såg i dag för andra gången Athalie, som speltes med lika succes.

25. Uppe hos prinsen och i kungens predikan därefter. Till middag hos riksrådet Ridderstolpe i ett muntert lag, componerat blandt andra af Gyllensvan, Ficken, Montgommeri, Nachrei etc. Jag bröt likväl laget för att skynda mig hem i mitt lasarett att se efter min sjuka bror och äfven min fru mor, som i dag hade en känning av sin rosfeber, hvilken dock mot aftonen åter abandonnerade henne.

27. Diciderade min fru mors opasslighet sig änteligen till hvarannan dags fråssan, som nu epidemiqvement grasserade. Han tröstade oss dock ganska bra därmed, gamle Heidenstam, at den skulle eij mera än en tre acceser till continuera och så lämna min mor långt friskare änn förr.

29. Infant sig väl fråssan igien men mycket lindrigare änn förr. Jag var i afton buden att soupera hos Örnskiölds, som jag dock refuserade för att vara hemma. I afton såg jag äfven ett ganska vackert svenskt fyrvärkeri, som af baron Hierta vid artilleriet i Humlegården uppfördes. A propos som det idag var sidsta levéen före konungens resa till Ulricsdal över hellgen, var jag äfven uppe att öka pressen.

30. Blef min mor emot aftonen attaqverad af en starck feber, förorsakad af några små förseenden i diäten, som med mat, fotbad etc., hvilken så angrep hufvudet, att hon begynte yra. Jag, som af alla dessa ovanliga symtomer blev grymmeligen altererad, skickade straxt vagnen efter archiatern, som o[c]kså prompt kom kl. 1/2 2 om natten. Men då begynte febern redan lägga sig, hvarpå min mor sedan kom i sömn och lindring, transpiratjon, så att hon om morgonen åter var munter och flincker.

31. Var min fru mor hela dagen feberfri, hade temligen apetit och styrcka att gå uppe i rummet. Jag måste i eftermiddag

göra några visiter, blandt andra se efter min sjuka cousin, Ad. Armfeldt, som av en hemoroidal coliqve var för döden sjuk. Jag blef till aftonen buden till Lagerfeldts men refuserade äfven det. Hos prinsen var jag äfven i dag, som var ganska fattigerad af sin promenad vid eldsvådan uppe vid Observatorjum i några trädkoijor förra natten, som dock snart och lykligen blev dämpad.

April.

1. Siuknade jag ganska häftigt af en starck bröst- och flussfeber. Det passade sig likväl så bra, att min mor och bror begynte blifva aldeles friska, när jag siuknade ner.
2. som var min fru mors feberdag, slapp hon den aldeles. Min bror var äfven nu flinck, men jag var alt värre och värre attaqverad i stället.
5. Fick jag sielf rätt oförmodeligen veta och måste sedan genom magister Törne, som i dag predikade för oss, bijbringa min fru mor den sorgliga tidningen, att Adolph Armfeldt idag morgon kl. 6 avlidit. Mina aningar till heder måste jag nämna, att jag altifrån första stunden, då jag hörde honom vara så illa siuk och än mera, sedan jag var hos honom, sade, att det var hans sidsta siukdom. Han viste det sielf med och var glad åt sin förlossning. Han somnade sagta in med ett apostoliskt hieltemod i sin Frälsare och niuter nu en evig glädje!!
8. Var min fru mor åter så mycket retablerad och frisk, att hon helt klädd i dag kunde efter vanligheten emottaga visiter. Magister Törne predikade äfven i dag för oss. — Mot aftonen var hans [Adolfs] bror Otto äfven här och omtalte, huru det tillgått vid hans brors begrafning, som i går i all tysthet för sig gått på Marja kyrckjogård.
14. Voro vi, Gudi ärat! samteligen åter aldeles restituerade, så att jag och min bror i dag för första gången voro ute. Jag var på concerten, som giorde mig mycket nöije och till soupé hos fröknarna Fredenstierna.
15. Var jag uppe på levéen, som var den första efter kungens inkomst till staden. Han var nådig och hälsade på mig. Min prins, som var rest till Vesterås, mötte jag i afton oförmodligen just i skymningen, då jag kom ifrån ett besök hos unga Wattrangen, som var siuk. Han kom i en liten bondvagn med 2 skiutskampar före och endast sin cammartienare bakpå och

[illegible]

April

[illegible]

hade så när kiört på mig, ehuru jag gick så mycket möijeligt var åt ena sidan. Prinsen giorde det endast för att roa sig med mig, som han sedan sade, men jag, som ej straxt igienkiände min herre, hade så när eij förstått mig därpå och var just i beråd att lyfta upp käppen och värja mig med, när prinsen slog upp surtouten och begynte skratta, då jag blef nog storögd, hant dock eij att hälsa, förr än han redan var mig passerad.

16. Var jag om förmiddagen uppe för att giöra prinsen min déprécatjon för rencontren, men han var redan utriden at promenera. I afton var cour och spisning hos kungen, då jag råkade min prins, som ganska nådigt gaf sig i tahl med mig och brydde mig mycket för mötet aftonen förut och hvad visiter jag så sent kunde giöra etc., hvarpå, när jag bad om nådig tillgift för min inatentjon vid det tillfället, han öfver mottan gracieust excuserade det och roade sig en lång stund med en hel hoper badinage. Prinsen bad mig äfven giöra sig till viljes och excercera här med den 6 maj tillkommande det nya reglementet, öfver hvilcken lofven han var mycket nögd och caresserade mig därföre samt var efter vanligheten aimable, on ne peut pas plus.

17. Giorde jag min cour hos prinsen, som var öfver måttan mild och gracieux. Prins Carl var äfven där och giorde mig nådig acceuil med. Af de flere officerare, som voro uppe, formerade båda prinsarna tvenne corpser, alt cavalerijet drog sig till prins Carl och infanteriet till prins Friedric, hvarvid han sielf var så nådig och tog mig i handen samt ställde mig sig närmast. Prinsen åt i dag på Fredrichshof, eljast hade jag blifvit uppe till måltiden. Om aftonen bijvistade jag drottningens cour och concert på Fridrichshof, hvarifrån jag och min bror sedan promenerade hem, hvilket jag tror var orsaken till hans därpå följande svåra siukdom.

18. Låg prinsen sjuk av frossan. Var jag på konungens levé och middags cour.

19. Hos prinsen till middagen, som efter vanligheten var mycket gracieux.

20. I kungens predikan och cour samt om eftermiddagen på visiter.

21. I slottskyrkan och såg, huru kungen och drottningen communicerade. Därefter var jag en liten moment och giorde min cour hos prinsen.

22. Var jag åter uppe hos prinsen, då han sielf befalte mig blifva

qvar till middag. Efter måltiden såväl som därunder talte hans höghet mycket med mig, lofte blandt annat vid sin hemkomst och på regementsmötena att skaffa mig lättare fall för pounchen etc. Sedan caffé var serverat, kom prinsen till mig och talte emot en klockslagen timma vid mig, då han var öfver måttan nådig, sade äfven, att han gierna ville fundera, huru jag skulle kunna slippa giöra tienst, tills han kom hem, som han mente skulle blifva nu oktober ett år till, då han ock tillade många nådiga försäkringar om den ynnest han lofvade att både från- och närvarande för mig hysa. Han proponerade mig äfven ett nytt accord och finalement slöts conferencen med det, att jag med tårar i ögonen kyste hans hand.

23. Om natten feck min bror en grym attaque af håll och stygn, som nödgade mig att hela dagen vara hemma.

24. Oacktadt åderlåtning och lavement etc. blef han alt värre och värre.

25. Denna natten var för mig en af de bedröfligaste jag någonsin överlefvat, ävensom dagen också var triste och ängslig. Jag måste hafva mitt i natten bud efter ass[essor] Zettsel, emedan det grep honom så häftigt an, att jag trodde han eij skulle lefva till morgonen, och om dagen gåfvo båda doctorerna (Heidenstam och Zetsel) honom nästan förlorad. Min farbror och faster voro här, och här var med ett ord ett bedröfligit hus. Om natten vakade tillika vår prest och en doctor Avelan.

26. Begynte det redan att blifva någodt litet bättre med honom. Doctorerna voro båda 2 gångor om dagen här.

27. Blef feberen alt mindre och mindre starck samt bröt sig i ett frisel utslag, hvarefter de assurerade honom lifvet.

28. Bättrades han alt[mer], ehuru ganska insensibelt. Jag, som nu under denna siuklighetstiden så trogit varit inne hos patienten både nätter och dagar, måste dock nu i dag på en timma resa upp och giöra prinsen cour, emedan han i går afton genom Silfversparren lätt beskicka mig och fråga, huru jag mådde, samt om jag vore både död och begrafven, efter jag på så lång tid eij varit uppe. När jag råkade prinsen, sade jag honom mina nog giltiga orsaker, som han beklagade, och var dessutom ganska nådig.

29. Som var ordensdagen, var jag först uppe på kungens levé, och sedan föllgde jag och några flere officerare med processio-

nen i kyrckan, där vij afhörde både predikan och musiqven, som var ganska vackert. Efter gudstienstens slut föllgde vij åter med processionen igien inn i kungens rum. Under det bordet serverades, kom min prins till mig och talte vid mig en lång stund. Blandt annat beklagade han sig öfver riksrådets envishet, emedan han den dagen öfverlagt med Ribbingen om mitt tillämnade accord, men fått en refus av honom. Under måltiden var taffel musiqve af både vocal och instrumental, då kungen i full drägt åt med alla seraphimer riddarena. Om aftonen var galla cour och spisning, den jag äfven bijvistade samt lika taffelmusiqve som om middagen. Till denna grannlåtsdagen hade vår Herre förlänt ett mycket vackert solskiens väder.

30. Gick min brors siukdom och retablissement alt mieux en mieux, så att doctorerna intet kommo mera än en gång om dagen. Han var dock grufveligen matt och affallen, att han såg ut som ett lik, men begynte så småningom få liten matlust och nattro igien. De kallade siukdomen en fausse pleuresie, compliquerad med en gångbar fievre putride. Gud vare ärad, som så nådeligen hielpt honom ur denna dödeliga fara. Han fullborde även sielf dess retablisement och låte för öfrigt denna plågo tid tiena till hans både eviga och timmeliga nytta!! Dictum.

Maj.

1. Om morgonen på levén sedan hos prinsen till middag, som i dag ville skäncka mig billet på beursen, men som jag giort partie att resa ut och promenera, refuserade jag det. Jag talte i dag vid honom om hans resa och äfven min egen. Han var så nådig och förde mig in i sin lilla sängkammare, där vij voro en lång stund ensamna. Efter middagen var jag, unga Wattrangarna, baron Albedyll och flere till häst ute och promenerade kring Diurgården.
2. Om aftonen var jag på operan och såg Athalie spelas.
3. Var jag buden till middagen till ryska ministeren, mr de Simolin, men refuserade det i anseende till en liten indispositjon och det grymt fula väder, som i dag var.
5. Uppe i prinsens predikan, som i dag reste till Fridrichshof och tog afskied.
6. Också hos honom, som nu packade in med alfvare och skulle dagen därpå resa.

7. Denna bedröfliga dag var det, som såg prinsen afresa från Stockholm. Om morgonen var jag först uppe på borggården och såg, huru prins Carl där mönstrade guardiet. Sedan gick jag om förmiddagen upp till prinsen för att taga avskied. Stora entréen till hans rum var aldeles förbuden, men alla hans officerare fingo komma upp den lilla vägen genom garde de roben. Till middagen reste prinsen ut till Ulricsdahl för att taga afskied af kungen, men bad oss kl. 6 om aftonen komma igien till sluteligit avskiedstagande hos honom, det vij ock en corps giorde, då vij drögde hos honom ända till kl. emot 8, hvilcken timma han gick ned till prins Carl för att taga afskied. När han då lämnade sina rum, skildes vij vid vår käre herre eij utan ömmaste rörelser och följde honom så allesammans ned på borggården. En par timmar därefter reste han sedan ur staden ganska incognito och till Tullgarn, därifrån han sedan andra dagen fortsatte sin resa. Det smärtade oss alla oändligen, att prinsen refuserade oss den fägnaden få följa honom till vägs, men i anseende till de giltiga orsaker, han därtill hade, måste vij låta beqväma oss och endast med våra önskningar beledsaga honom.

10. Giorde jag några visiter ifrån mig igien, var hos riksråden Ribbing, Ridderstolpe etc.

11. Promenerade min fru mor i vagn och jag till fots tillika med flera bekanta till Carlberg, där vij roade oss rätt artigt. Kungen var där sielf i dag, så man äfven fick båcka sig för honom. Jag besåg äfven det gamla slottet, och det med mycket nöije i anseende till de många dar min salig herr far där förnött. Några skiöna stycken af Ehrenstrahl jemte en bild i vax af kung Christian d. 5:te i Danemarck, var af de mäst remarqvable, som jag där såg. Både i farstugurne och i rummen voro en hel hoper vackra deviser och sinnebilder. Sluteligen gick jag öfverst upp på taket och såg Stockholm och hela environen i kring, som var en admirable vue. Jag finner mig alltid transporterad i andra vär[l]den af vördnad, när jag ser antiqviteter, och detta hade på mig samma värckan, i synnerhet när jag kom i sal. drotning Ulricas böncabinette, där hon utgutit så många trogna suckningar för ett olyckligt fädernesland. Det står att önska men eij att förmoda, att några af de penningesummor, som användas på parties des plaisirs, blefve emploijerade till det gamla slottets reparatjon, som dessförutan dagligen förfaller.

12. Giorde jag några visiter och om eftermiddagen promenerade jag i Kungs trädgården.

13. Var den namkunniga dagen, då kungen i rådet emot hela justitiæ divisionens och flere af den andra rådsdivisionens röst dömde öfverste Gyllensvahn af med tiensten för fel mot tienstehions stadgan. Det var i dag cour och publique spisning (den jag äfven bijvistade), hvarefter kungen åter reste till Ulricsdahl igien.

14. Inlemnade jag till min öfverstelieutenant Pauli ansökningar om min permission, hvarvid han tog sig anledning att gifva mig en hoper instructioner, dem jag eij fant nog afpassade för att torcka in, utan gaf honom därpå repliqver, så att han mycket civilt slöt samtalet och poliment föllgde mig ut.

16. Giorde jag och unga gref Kalling partie ihopa till Drottningeholm, där vij besågo slottet, trädgården, Canton och China m. m. Vij reste både dit och dän på en roddare båt och förnöijde oss med åskådandet af alla de märckvärdigheter där fants. I slottet, som i synnerhet är admirabelt för sin magnifiqve farstugu och trappa, roade mig mäst att se drottningens magnifiqve bibliotheqve och rara naturaljesamlingar, hvilcka öfverträffa all föreställning, äfvensom hennes tableaux af både Ehrenstral och de andra största mästares händer förtjäna all upmärksamhet. I China, som är en lika depensif och vacker, som i sig sielf narracktig byggnad alt för artigt och vackert i Djurgården situerad, är selon moi remarquablast ett rum, som förråder viskningar ifrån ena väggen till den andra, utan att de, som stå i rummet, höra det. En hoper rara bilder, tapetter och förgyllningar jämte själva byggnadssättet hafva ofelbart utgjort immense depencer. Trädgården är för öppen för att i vackerhet svara mot alt det andra, och de många vattenkonsterna äro till största dehlen bordttagna och förstörde. Kl. 8 om aftonen återkommo vij til staden väl förnöijda med vår dag, sedan vij i 6 fulla timmar delecterat oss med alla dessa rariteters åskådande.

17. Var jag hela dagen från morgon till aftonen occuperad med en vidlöftig finsk posts expidjerande.

19. Om eftermiddagen promenerade jag i Kungsträdgården och Humlegården.

20. Var middags cour och publique spisning, den jag äfven bijvistade. Om eftermiddagen på visiter och hos ryska ministeren, där jag giorde connoiscence med en par stycken artiga ut-

länningar. I dag afreste riksrådet Ribbing till Finland att giöra bland andra äfven en riddaresyn för oss på Svidja.

21. Sjuknade Otto Armfeldt ganska illa av en förkylning, hvilcket, som han bodde här hos oss, åter skaffade mig nya besvär.

24. Var jag åter en hel dag occuperad med en vidlöftig finsk posts expidjerande.

26. Var långt ifrån pingstväder, ett så hällande regn, att ingen rördes ur sina hus.

27. Voro vi, min fru mor och jag, till middagen hos grefvinnan Bonde. Eftermiddagen passerades med visiter och promenade.

28. Var jag om morgonen mycket tidigt ute för att taga afsked af min bästa och redligaste vän, baron Biörnberg, som i dag afreste till Finland och pour surcroit de disgrace till Sveaborg.

29. Hela dagen occuperad med en hoper små afairer, kiöp etc. etc. Blandt annat utbytte jag i dag en hoper gammalt silfver mot nytt och brukeligt till bordets prydnad med mångahanda andra kommissioner.

31. Var jag äntlig nog lyckelig för att på min persuatjon få min fru mor ut med mig till mademoiselle Pach, där hon i dag för första gången satt för ett sitt portrait. Om eftermiddagen reste vij båda ut att promenera, då vij voro i Carlbergs sköna trädgård. Våra siuklingar voro nu äfven så bra, att de begynte gå klädda, så att vij med den dagligen tilltagande sommaren fingo med mera tranquilité och nöije än den förriga tiden smaka saisonens behageligheter.

Juni.

1. Då kungen med guardiet marcherade ut till Gärdet, voro vij, min fru mor och jag, till den ändan att däraf vara åskådare till middagen budne till cammarherren, baron Lagerfeldt i ett stort sällskap. Om eftermiddagen giorde vi några visiter, blandt andra voro vij på söder och togo avskied av min farbror, som i dessa dagar reste till Finland. Till soupén var jag åter hos Lagerfeldts, men dessförinnan en promenant i Kungsträdgården, där jag giorde riksrådet Stockenströms, riksrådinnans Wrangels och fleras partier.

2. Hade vij en liten collatjon af några goda vänner hos oss, som vij surprenerade med måltiden i lusthuset. Eftermiddagen var jag i Kungsträdgården och på visiter.

4. Var jag i sälskap med cammarherre Wattrang, major Paijkull

och flere ute på giärdet och såg exercisen samt hälsade på våra vänner. Kungen var så nådig, att han talte vid oss en stund vid sina promenader där.

5. Var middagscour och spisning, då jag var uppe med och feck mig en par stycken nådiga nickar. Eftermiddagen promenerade jag och Thure Rudenschöld i chaise först till Carlberg, där vi mötte drotningen, och sedan till Ulricsdahl samt sidst till Giärdet, där vij bijvistade och afhörde chorum, innan vi foro hem till staden igien.

6. Om aftonen var jag på masqveraden i Kungsträdgården, som var ganska rolig och vacker i anseende både till illuminatjon och väderlek. Jag var ända till sidsta mannen med och kom eij hem förrän kl. 5 om morgonen. Oachtatt det var kungens namsdag, hade jag den oblygheten att en masque regalera honom med några sanningar, som jag väl ville, fast ej tor[t]s den förutan föra till torgs, hvilcken lilla satisfactjon förutan en hoper andra atraper, i synnerhet med lifpagen Carlskiöld, giorde att jag fant denna masqueraden ganska rolig.

7. Promenerade jag litet efter middagen, sedan att expidjera en vidlöftig finsk post, hvarefter jag sluteligen hade en blodig operatjon med iglar av doctorernas tyranni förorsakad, som nog desagreabelt uppfyllde den vackra aftonstunden.

9. Hade min fru mor åter en liten diné, för flere af sina vänner nere i lusthuset, då min brors doctorer blefvo recompenserade. Till aftonen hade min fru mor äfven några giäster samt idag också predikan. Mot qvällen promenerade jag i Kungsträdgården, där öfverheten siälfva spattserade ända tills kl. ½ 9 om aftonen.

11. Satt min fru mor sidsta gången för sitt portrait hos mademoiselle Pasch, emedan ansiktet med denna sceansen blef färdigt och till min stora fägnad ganska likt. Eftermiddagen voro vij, min fru mor och jag, ute till Carlberg, där hon länge roade sig med promenaden och att påminna sig dess ungdoms nöijen i den trädgården förr i vär[l]den.

12. Flyttade Otto Armfeldt ifrån oss till madame Jung.

14. Anammade vij i Herrans namn samteliga vår Frälsares heliga nattvard. Tess vare Hans namn evinnerliga lofvat! och prisad i evighet för sin stora nåd mot syndare! Vår huspräst, magisteren Törne, förrättade hos oss communjonen och giorde ett makalöst skriftermål därtill.

15. Voro min fru mor och bror ute i vagn och jag till fots och promenerade samt om eftermiddagen giorde jag några visiter.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Gustaf Adolf Reuterholm

Oljemålning av Ulrika Pasch 1776.
Gripsholms-samlingen.

16. Hade vi predikan hos oss. Om eftermiddagen promenerade jag i Humlegården och sedan i Kungsträdgården, dit öfverheten äfven mot aftonen kommo.
17. Satt jag första gången hos mamselle Pasch för ett portrait, som jag ämnar min mor till surprise, sedan jag är bordtrester. Om eftermiddagen var min fru mor först på visiter och sedan med mig i Kungsträdgården, där vi innemot 2:ne timmar förlustade oss.
18. Var jag hela dagen fastsmidd vid skrifbordet, sysselsatt med completterandet af min salig herr fars collectanea och andra samlingar, hvilcket occuperade mig till kl. 1 om natten.
19. Gjorde jag en tour ikring till deras excellencer för att sätta en af våra processer igång. Eftermiddagen promenerade jag samt gjorde några visiter.
21. Fingo vij bref af herr riksrådet Ribbing om riddaresynens lyckeliga och för oss favorabla slut.
22. Promenerade jag ända till Söder för att hälsa på mon reverend pere Lissander, där jag på tu man hand förnötte hela eftermiddagen med gubben i dess vackra trädgård och lusthus.
23. Var en så fuhl, rägnig och blåsande midsommarsafton, att jag, i stället för att gå ut och promenera, hela dagen satt inne och expidjerade en stor, finsk post.
24. Blev jag om morgonen så häftigt ansatt af en stark colique, att jag hela dagen feck hålla sängen. Sacrificen var dock mindre, efter det i dag var ett mycket fult och regnachtigt väder.
27. Voro min fru mor och jag i sälskap med öfverstinnan och fröken Jernfeldts i riksrådet Rudenschiölds hus vid Ladugårdslands apothequet, där vij beságo kungens och guardiets intåg från Giärdet. Vijd förbifarten kiände hans Majestät igien min fru mor samt giorde henne en utmärkt nådig acceuil. Jag fick äfven på kiöpet en nådig nick. Till middagen voro vij båda hos marskalckinna Théet i ett stort sällskap, där vij äfven blefvo qvarhållne till soupée. Jag såg i afton Athalie spelas med. vanlig succes. Äfven omtaltes vid bordet, att riksrådet Sinclaire, som i dessa dagar blifvit död i Carlscrona, vore med gift afdagatagen, hvarom dock vore så många berättelser, att det alt tyckes vara dicktat.
28. Bijvistade jag en stor fete på slottet, då Vasa hovrätt invigdes. Kungen talte sielf därvid ganska vackert. och hela acten var rätt charmant. Kungen var i krona och mantel, rådet i talarer, enkedrotningen och hela hofvet i full galla, så att

denna ceremonie vist meriterade att se[s], så mycket mera som en dylik i vår tid eller aldrig torde yppas. Efteråt var cour och publique spisning, då enkedrottningen äfven åt med.

I afton såg jag den nya operan Lucille spelas, som är smånätt nog.

30. Satt jag hela dagen hemma och skref för det elaka vädrets skuld.

Juli.

1. 2. Voro vij sysselsatta med våra landtresors anstaltande. Min mor och bror för att resa till Chatarinedal och jag att besöka några goda vänner på den södra sidan Stockholm.

3. Straxt efter middagen reste jag till Sundsörs herregård i Södermanland, 5½ mil från Stockholm, och giorde en visite hos unga Cederstedt, min gamla Upsala ro- [*sic*] och cammerad.

7. Utom ständiga främmande, som dageligen voro där ute, bivistade jag i dag en diné hos en af grannarna, major Thamm på Thuringe bruk, där alla ortens herrskaper voro och blandt andra generalskan Duvall, född Kierrman, med flere.

8. Som Gripsholm eij låg mera än två mil därifrån, jag var, i akt tog jag tillfället och reste i dag dit för att bese det. Ehuru antiqvt och nästan fult slottet ock i sig sielf är, charmerar det dock oändligen med sin förträffeliga situatjon och fordna tidens minnesmärcken. Hans Maijestät har väl ansenligt låtit reparera det, men så är det endå ganska få rum, som äro efter nya smaken, utan de gamla meubler och portraiter öfverallt bibehållna. Konung Eric XIV:s arrest samt k. Jans och dess gemåls kammare äro ännu conserverade och tidens smak till pris i de gamla hieltarnes boning en theatre med bållhus och allt tillbehör uppbyggd. Sedan jag besedt slottet, gick jag ned i trädgården, där jag spattserade en par timmar, hvarefter jag sedan satte mig i vagnen och for hem igien, väl förnögd med min passerade dag.

9. Efter all åtnjuten välfägnad och nöije (emedan jag låg i ett vackert bibliotheque och hade den skiönaste vue för mina fönster) reste jag middagstiden ifrån Sundsör till Stockholm igien, dit jag kl. 7 om aftonen lyckligen ankom, ehuru litet våt af regnet, som åskan i dag hade med sig, samt förargad af de infama Fittja skjutsbönders konster, som gåfvo mig upptröttnade hästar och giorde, att jag eij förr hant till sta-

den. Min fru mor och bror hade dagen efter min afresa farit till Chatarinedahl och voro där ännu samt täncka fördröija en 14 dagar på landet. Jag geck gienast om aftonen ut att expidjera några små afairer, på det jag andra dagen dess förr skulle hinna blifva resfärdig till Rydboholm, där riksrådet Rudenschölds bor, hvarest jag i högsta måtton var inviterad att passera några dagar.

10. Sedan jag altsedan om morgonen kl. 7 varit sysselsatt med mina afärers bestyrande samt skrifvande till min fru mor på Chatrinedal etc., reste jag änteligen, sedan jag ätit middag, kl. 3 ifrån staden och till Rydboholm, dit jag kl. mot 9 om aftonen anlände och giorde på vägen litet från gården ett lyckeligt möte av min Ture och det öfriga unga herrskapet som voro ute för att promenera. Jag blev på det aldra angenämaste och höfligaste sätt emottagen av hans excellence så väl som grefvinnan och förnämligast av min Thure.

11. Besåg jag alla rariteter, som voro där att se, nämligen kyrckan, Brahegrafven, trädgården etc. Hela kyrckan var klädd med en hoper skiöna tableaux, iblandt andra 3:ne märchvärdiga: 1) öfver keijser Carl V:s gång i closter, 2) öfver änglarnas fall, 3) öfver Josefs och Benjamins möte. Den gamla Braheslägtens grafkor är prytt med en oändlig hoper anor och familjevapen både i sten och träd samt stamträdena på flera ställen uppritade. Nere uti grafven syntes en mängd med kistor och blandt andra den olyckliga grefve Erics kista, som är af bleck. I tornet vid Rydboholm var jag äfven, där en hoper manuscripter, Braheslägten rörande, förvaras. Jag såg där också det rummet, hvar uti de olyckeliga 56 års patroner voro stöpta m. m. samt kung Gustaf I:s kammare, som han bebott, när han i sin ungdom och alt till 12 års ålder uppfostrades på Rydboholm. Trädgården är mycket stor och vacker och försedd med de artigaste spattsergångar. Sielva huset är väl ireguliert och antiqvt utan på men inuti ganska moderna och ljusa rum utom en otalig mängd af gamla familleportraiter, som klädde alla väggar. Situatjonen är eljest den allra vackraste jag någonsin sett.

12. Giorde jag och Thure till häst en promenade till Bogesund, som eij ligger långt därifrån, där vi beságo det gamla desperata stenhuset, som med skiäl må kallas hin håles boning i anseende till dess stygghet och oformelighet.

13. Voro vij båda om förmiddagen ute och rodde, metade samt

lögade oss; om eftermiddagen promenerade vij med alt det öfriga herrskapet och roade oss däremellan med lecture, lekar och alla andra slags nöijen.

14. Promenerade vij samteliga i kyrckan. Efter middagen roade vi oss med allahanda lekar etc. Eljest voro alla dagar sig lika, nemligen tillbragtes i idel nöije. Jag och Thure voro ständigt ihopa både dagar och nätter.

20. Då vij åter samteliga voro ute en promenants för att se slotterölet folcket höllo vid kyrckan, blef den goda grefvinnan så altererad af en liten culbutte dess lilla dotter giorde (som hon trodde hade brutit halsen af sig), att hon var på vägen att få slag och convulsioner, miste målet och andan och var så gott som död i våra händer. Oacktadt det jag blev faseligen altérerad, hade jag endå nog contenence för att i en af de närmaste bondgårdar springa efter vatten och kom just när högsta nöden var, tillbaka, fast utan all anda. Sedan vi fått litet vatten och några droppar i henne med mycken möda, satte vi henne ned på kyrkjovallsportens tröskel, där jag höll henne i min famn, tills vagnen kom, då vij förde henne hem. Sedan hon lagt sig och tagit in, blef det Gudi lof bättre och bättre med henne.

21. Var hon så bra, att hon åkte med oss till kyrckian, där vij hörde en svag predikant vid namn Sygnesius, hvars predikan fournerade oss måltidsdiscourse. Grefvinnan giorde mig i dag öfverflödiga tacksägelser och sade, att det var mig hon hade att tacka för all hielp den gången (förra dagen). Efter middagen roade jag mig pour la bonne bouche efter vanligheten väl, ty efter bref, som jag fått från Stockholm, om fartygets ankomst, nödgades jag utsätta min resa till morgondagen ifrån det täcka Rydboholm, ehuru mycket det ock kostade på att skilljas vid ett så godt och roligt ställe, och där alla voro besynnerligen empressé att behålla mig qvar.

22. Kl. 8 om morgonen reste jag, följd af min Thure, till Stockholm. Samteliga herrskapet promenerade med oss till kyrckan, där jag änteligen nödgades taga ett ledsamt avsked af det gracieusa sällskapet, som alla öfverhopat mig med höfligheter. Vij kommo kl. mot 12 fram till staden. Om aftonen böd jag Thure med mig på soupé samt den svenske lumpna comedjen, där prins Carl äfven var, som hälsade på mig mycket gracieust. Vij voro i afton ihopa ända till kl. mot 12, min Thure och jag.

23. Kl. 1/2 8 var jag hos min Thure och tog af honom ett sensibelt afskied, som idag reste ut till Rydboholm igien. Hela dagen var jag ännu trist af denna separatjon, och en vidlöftig finsk posts expidjerande samt alla flyttningsbesvär muntrade intet just eller humeuret synnerligen.

28. Voro jag och min fru mor pour la bonne bouche ute och promenerade i Carlbergs trädgård. Alla de öfriga dagarna af månaden tillbragtes i idel flyttningsbesvär och stöksamma anstallter.

Augusti.

3. Voro vij änteligen vid middags tiden resfärdiga, men åto först middag hos grevinnan Bonde, innan vij sedan mot aftonen samteliga gingo om bord på vårt fartyg för att resa till Finland.

15. Om eftermiddagen kl. 4 anlände vij lyckligen vid Pickala, fast vi på vägen och i synnerhet en mil från gården utstodo väderilar, som så när förolyckat oss. Vij reste ännu samma afton i land, och jag hade den glädjen efter 2:ne års bortovaro återföra min fru mor vid bättre hälsa till sitt lilla Pickala igen.

18. Reste vij, bara till middagen, upp till Svidja, då min fru mor med några och 20 kanonskott blef saluterader. Samma afton foro vij åter ner till vårt sommarpalais Pickala igien.

30. Fick jag änteligen med posten emottaga kongl. maj:ts resolution till ett års permission för mig att vistas utrikes, som herr Pauli mig tillhanda skickade.

September.

1. Reste min fru mor och vij upp till Svidja och andra dagen åter ner till Pickala igen.

3. For jag om eftermiddagen till Laxpojo för att i sällskap med vice landshövding Carl Armfeldt giöra en resa upp åt Tammela till Jockis för att hälsa på min farbror.

4. Om morgonen reste vij oaktat ett hällande regn därifrån, han och jag i en vagn, öfverstelieutenant Bruce och fendrik Jegerhorn i den andra samt länsmän och gevaldiger för oss. Vi bytte dock om på vägen, emedan andra vagnen gick sönder, så att jag och Jegerhorn eij förrän mitt i natten kommo fram till nattqvarteret Palikais hos capiten Krabbe, och det ändå med lifsfara.

5. Kommo vij om aftonen till Saris hos major Vrigt, därifrån jag sedan andra dagen reste till min farbror på Jockis.

18. Efter det sensiblaste afskied och all åtniuten faderlig godhet reste jag ridande i dag från Jockis, låg natten öfver på Palikais och kom andra dagen den 19. lyckligen hem igien.

Oktober.

3. Feck jag med posten konungens recommendatjon och pass för mig till min utrikes resa, på latin skrefven.

4. Var jag hela dagen occuperad med en vidlöftig posts expidjerande.

7. Skedde min brors uppflyttning till Svidja, men vij blefvo qvar tills veckans slut på Pickala, hvarifrån vij

14. om eftermiddagen änteligen afreste med en vidlöftig cortège af flyttsaker till Svidja, där jag hela veckan hade att rangera meubler, chillerier, estamper etc., innan jag hant få altsammans i full ordning.

27. Hade vij visit af våra grannar, baronessan Armfeldt, dess döttrar, major Rosenqvist och unga Klicken, som några dagar hos oss fördröijde.

30. Affärdade jag en express till min farbror för att få mina penningeafairer till resan reglerade, hvilcken nu i högsta måtton begynte pressera för den sedna höstens skulld.

November.

17. Sedan jag altifrån den första i denna månaden varit sysslosatt med min resvagns och sakers ihopalagande, hant jag änteligen tills i dag blifva så färdig, att resan tills morgonen bittida av måndagen beramades. Jag, tillika med min bror, hade i dag den nåden, att vid vår kiärleksrika Frälsares bord oss infinna, hvars stora namn vare ära evinnerligen, amen.

18. Var så mycket sniö fallen, att ingen resa med vagn kunde skie utan begyntes i stället att laga en cursläda, medh hvilken jag dock eij förr blef färdig att afresa änn

25. kl. 10½ om morgonen, då jag efter det aldra ömmaste afskiedstagande af min kära mor och bror kvitterade Svidja, följd av J. Ärlig såsom min betient och begaf mig på en lång och äfventyrlig resa, först till Ryssland.

Härifrån börjas nu min hållna resejournal.

December.

1. Mitt i natten ankom jag lyckeligen i sällskap med baron Düben till St. Pettersburg efter en 48 svenska mils resa, giord på mindre änn 8 dagar.

8. Hade jag den nåden att blifva presenterad för kejsarinnan, storfursten och storfurstinnan.

11. Bijvistade jag en stor fête på slottet. Det var St. Andrée dag, alla riddarena voro då i sina drägter, och keijsarinnan spisade publiqvt med dem under taffelmusiqve. Om aftonen assisterade jag äfven vid balen på slottet.

15. Om förmiddagen på couren, till middagen hos baron Nolcken samt om aftonen på hovmaskqveraden, som var öfver måttan brilleant och prägtig fast på sin ryska façon.

19. 20. Sängliggande och siuk af en svår diarrhee, orsakad af detta Nevavattnet, som för alla utlänningar brukar vara funeste. Jag slapp dock ganska lindrigt endast med 2:ne dagars siukdom.

På den 31. december 1776, då gamla året gick ut, yttradt i Pettersbourg:

Menniska.
du.
som. får. niuta. tiden. till. godo.
hvad. billigare.
än. att. prisa.
allmackten?
Tidens. Herre.
Skynda. därföre.
kasta. ditt. tack-offer.
ned. för. trohnen.
Hans. beskärm.
har. alena. uppehållit. dig.
gamla. året.
och.
endast.
Hans. nåd.
kan. välsigna.
det. nya.

G. A. R.

Några för Anrep obekanta medlemmar i Finland av ätten Philp.

Av **Heikki Impiwaara.**

Bland de icke så få svenska adliga ätter, vilka kommit att, på sätt och vis i gengäld för flyttningar från finsk sida över till Sverige, sända medlemmar österut, torde det vara skäl att ihågkomma även den uråldriga skotsk-svenska adliga ätten Philp (hos Anrep n:r 242), vars finska traditioner gå tillbaka till det stora nordiska kriget. Ej mindre än tre (enligt Anrep t. o. m. fyra) manliga medlemmar av samma generation, bröderna Anders, Staffan och Christiern Philp (Carlssöner; Anrep uppräknar bland dem även Carl) hade stupat på fältet eller ock ljutit döden i fångenskap i Sibirien. Kapten Anders hade ock en son med i kriget, nämligen den 1698 födde Wilhelm, vilken såsom fältväbel och fänrik tjänade i Björneborgs regemente sedan år 1718 samt var med på den olyckliga färden över norska fjällen. Långt senare bevistade han ännu slaget vid Willmanstrand, allt fortfarande blott såsom fänrik, dock hugnad med löjtnants rang och värdighet 1742; han var ägare till Suomela rusthåll i Alkolahti by i Vesilaks, där han dog 1774. Löjtnant Philp var tvenne gånger gift; av det senare giftermålet, ingånget i Palkäve 1740 $^{13}/_{1}$, med Anna Margareta v. Köhler (f. 1708), dotter till överstelöjtnanten vid Tavastehus regemente Hans Henric v. Köhler och Eva Catharina Liljering, hade han en son Axel Fredrik — enligt Anrep född 1749, ovisst var och vilket datum — sergeant, som mot slutet av 1700-talet hamnade långt borta i det nordliga Österbotten samt dog där, i staden Brahestad, på årets sista dag 1799, såsom Anrep uppgiver.

Då nu Anreps tavla beträffande denne sergeant Axel Fredrik Philp råkar vara i någon mån bristfällig och kyrkoarkiven i Finland innehålla ett och annat till att uppfylla luckorna med kunde detta lilla tillägg möjligen få räkna på intresse i Sverige.

Senast i medlet av 1780-talet synes Axel Fredrik Philp ha anlänt till den redan nämnda lilla österbottniska kuststaden Brahestad, där han möjligen 1786[1] ingick gifte med en handelsmans-

[1] Brahestads historieböcker för denna tid (1782—1809) brunno i stadens stora eldsvåda 1810, vadan varken detta giftermål eller sergeantens död kunna därstädes kontrolleras.

dotter. Härefter uppdyker han såsom furir vid Kerttula (Gerttula) furirboställe i Alavieska (Nedervieska) socken (söder om Brahestad uti Kalajoki-nejden), där han vistas i tvenne år, försvinner sedan för att åter bliva omnämnd först vid sin död. I sitt gifte hade han flera barn, vilka nådde mogen ålder — jämför Anreps uppgifter! — men det oaktat utdör hans ättegren både på manliga och kvinnliga sidan med hans barn; se dock längre fram vad berättas om sonen Carl Fredrik.

I anslutning till Anreps nummerföljd skulle släkttavlan, behörigen kompletterad, komma att hava följande innehåll.

Tavlan 14.

IX. AXEL FREDRIK PHILP Williams (l. Wilhelms) son (t. 13), f. i Karkku 1749 $^{10}/_{4}$, förare, furir, sedermera sergeant, bodde en tid å Gerttula furirboställe i Alavieska (»acc. 1786, ab. 1788»), dog i Brahestad 1799 $^{31}/_{12}$.

Gift (antagligen i Brahestad c. 1786) med *Brita Hedman*, f. i Brahestad 1765 $^{22}/_{5}$, död i Pyhäjärvi socken i Österbotten 1799 $^{25}/_{2}$. Dotter av handlanden i Brahestad Anders Mattsson Hedman, f. 1734, d. 1803, och hans 1. hustru Katarina Nilsdotter Rysslander, f. 1740 (Luleå), d. 1772.

X. Barn:

Anders Wilhelm, f. i Alavieska 1787 $^{17}/_{8}$[1], d. därsammastädes $^{16}/_{9}$ s. å.

Catharina Lovisa, f. 1788 $^{12}/_{8}$, överflyttade fr. Pyhäjärvi till Brahestad 1800 $^{16}/_{1}$ och dog där 1810 $^{26}/_{12}$ i barnsbörd utan efterkomlingar. — Gift (c. 1805?) med färgaremästaren i Brahestad (hans 1. gifte) *Abraham Ervast* Olofsson f. 1782 $^{19}/_{8}$, d. 1852 $^{2}/_{8}$ i Brahestad.

Carl Fredrik, f. 1789 $^{30}/_{12}$, sjökapten (förekommer sedan åtminstone 1817 såsom styrman å olika skepp tillhörande handlande borgerskapet i Brahestad), vistades tidtals annorstädes [således anländer han 1835 till staden fr. Pyhäjärvi och vistas i Pudasjärvi c. 1855—56(58?)]. År 1853 tjänstgjorde han i Brahestad såsom uppsyningsman över kolerabaracken därstädes. Död i Brahestad 1861 $^{8}/_{1}$ (i slag). — Gift i Brahestad 1835 $^{25}/_{4}$ med sin kusin *Lovisa Theresia Hedman*, f. i Brahestad 1806 $^{7}/_{10}$, d. därst. 1853 $^{12}/_{1}$. Dotter av handlanden i Brahestad Carl Gustaf Hedman Andersson,

[1] Anreps uppgift att födelseåret skulle varit 1781 korrigeras härigenom.

f. 1783, d. 1848, och hans h. Elisabeth Jacobsdotter Skogman, f. 1785, d 1843 (hemfallna åt dryckenskapen såsom även dottern Lovisa Theresia). Äktenskapet barnlöst. — Med »q. p.» *Maria Josefsdotter Wacklin* (f. 1824 $^{2}/_{10}$, sedan 1844 bosatt i Brahestad), vilken C. F. Philp i Pudasjärvi låtit kyrkotaga såsom sin trolovade brud, hade Philp sonen *Fredrik William*, f. i Pudasjärvi 1856 $^{27}/_{9}$, vilken med modern (jämte C. F. Philp) flyttade fr. Pudasjärvi till Brahestad 1856, där Maria Wacklin dog ogift 1888 $^{4}/_{2}$. Sonen Fredrik William blev sjöman och dog redan 1878 $^{2}/_{12}$ (drunknade) vid 22 års ålder och ogift.

Anna Brita, f. 1793 $^{9}/_{2}$, d. 1841 $^{31}/_{1}$ i Torneå. — Gift i Brahestad 1833 $^{28}/_{3}$ med färgerifabrikören i Torneå (hans 1. gifte) *Gustaf Adolf Simelius*, f. 1799 $^{18}/_{8}$ ($^{24}/_{2}$?), d. 1860 $^{23}/_{4}$ i Torneå. — Barnlösa.

Charlotta Henrica, f. 1796 $^{14}/_{2}$, d. i Brahestad 1817 $^{5}/_{1}$. — Gift i Brahestad 1815 $^{29}/_{6}$ med mässingslagaren i Brahestad (hans 1. gifte) *Anders Siurén*, f. i Salo 1774 $^{7}/_{5}$, d. i Uleåborg 1836 $^{25}/_{5}$. — Barnlösa.

Axel Fredrik Philps tvenne äldre bröder Carl Philip och Anders Magnus övergingo i rysk tjänst, till samma land mot vilket deras far och farfar och för övrigt hela släkten kämpat.

Tvenne hans systrar[1] blevo gifta i Finland, nämligen *Lovisa Apollonia*, f. i Karkku 1752 $^{11}/_{2}$, bodde (hos brodern) i Alavieska Kerttula 1787—89, vilket sistnämnda år hon flyttar bort (till Kemi) och blir, s. å., uppe i Tervola församling vid tröskeln till Lappmarken gift (1789 $^{20}/_{10}$) med kommissionslantmätaren i Uleåborgs län *Stefan Silvén*, bondson från Kalajoki, bliven student i Uppsala 1774. Mannen dog 1803 och änkan 1808 $^{30}/_{12}$ i Kalajoki, därest en hennes dotter förmäler sig med en medlem av svenska adliga ätten Stårck för att slutligen dö såsom fattighjon, oaktat hon skall i tiden yttrat, det världen sig ej så förändra kan, att hon äter på odukat bord.

En annan syster, *Margareta Wilhelmina*, f. 1748 (betyg fr. Helsingfors till Stockholm 1806 $^{25}/_{6}$) blir i sitt giftermål (ingånget i

---

[1] Enligt anteckningar i Karkku kyrkoarkiv ha följande barn till Wilh. Philp med Anna Marg. v. Köhler blivit födda därst.:
Hedvig Petronella, f. 1741 $^{14}/_{2}$.
Helena Kristina, f. 1746 $^{11}/_{6}$.
Axel Fredrik, f. 1749 $^{10}/_{4}$.
Lovisa Apollonia, f. 1752 $^{11}/_{2}$.

Versileks 1780 $^{20}/_{1}$) med råd- och handelsmannen i Helsingfors *Petter Schwartz*, f. 1733, d. i Helsingfors 1793 $^{20}/_{12}$, mor till den bekante uppfinnaren, slutligen föreståndaren för Teknologiska institutet i Stockholm Gustaf Magnus Schwartz (1783—1858).

Källor.

Kyrkoarkiv: Alavieska, Brahestad, Helsingfors, Kalajoki, Karkku, Pudasjärvi, Salo, Tervola, Torneå, Uleåborg, Luleå, — Sjömanshusarkivet i Brahestad. — Litteratur: *Alcenius*, Sursilliana, *Anrep*, Ättartaflor, Aurora 1922, *Bergholm*, Sukukirja, *Ekstrand*, Svenska Landtmätare, Genealogiska Samfundets i Finland Årsskrift VI, Historiallinen Aikakauskirja 1921, *Impiwaara*, Raahen porvari ja kauppiassukuja III & IV, *Jörgensen*, Nyländska avdelningens matrikel, *Lagus*, Åbo akademis studentmatrikel, *Söderhjelm*, Raahen kaupunki. — Meddelanden av kamrer Osmo Durchman, Helsingfors, postmästaren Helmer Lagergren, Luleå.

Ätten Pantzerhjelms härstamning.

Av **Gustaf Elgenstjerna.**

Enligt en obestyrkt, i Schlegel och Klingspors arbete Den med sköldebref förlänade, men ej å riddarhuset introducerade svenska adelns ättartaflor relaterad, berättelse skall ätten Pantzerhjelm (Pantzarhjelm) vara en gren av den gamla adliga ätten Bock af Buckila. Berättelsen, uppsatt på gården Skeppsta i Södermanland den 19 oktober 1761, således nyss efter den till Pantzerhjelm adlade Jakob Holmstedts död, innehåller i korthet, att en medlem av ätten Bock tillika med sina söner såsom övertygade om landsförräderi dömdes av konung Karl IX till döden och förlust av adelskapet, att sålunda fadern och fyra söner halshöggos, men att en behjärtad kvinna, Maria Holmstedt, lyckades rymma med den yngsta av sönerna, vars amma hon varit, den då sex eller sjuåriga Jakob Sigfrid Bock, vilken hon utgav för sin son, samt efter åratals vandringar bosatte sig i Mähren eller Sachsen; att under slaget vid Breitenfeld 1631 Holmstedt (Bock), som då var hauptman i tysk tjänst övergått till svenskarna och så utmärkt sig i striden, att han ansågs värdig att föreställas för konung Gustaf II Adolf, och, sedan han någon tid därefter vid ett tillfälle lyckats undsätta konungen, som befann sig i fara, av denne erhållit fullständig utrustning och mundering som officer vid rytteriet samt tillsägelse att utbedja sig någon synnerlig nåd »eller om han ville till adligt stånd bliva upphöjd»; att Holmstedt då utbett sig att få återtaga sitt gamla namn och sköldemärke, men att konungen efter att hava avhört hans berättelse vänt honom ryggen, i det han med en sträng och oväntad röst yttrade: »vad min högtsalig Herr fader, glorvyrdig i åminnelse, haver gjort, det görer jag icke om igen», samt att Holmstedt därefter behållit sin ammas namn och sedermera följt de återvändande trupperna till Sverige. Härefter tillägges endast att Holmstedts sonsons son åter blev adlad 1760 med namnet Pantzerhjelm, utan att de båda mellan-

liggande släktleden namngivas. Dessa synas även varit okända för de båda utgivarne av nämnda Ättartavlor, enär den av dem uppgjorda stamtavlan börjar först med den adlade Jakob Holmstedt, som uppgives vara född i Stockholm den 27 september 1695. Som bekant introducerades en gren av ätten så sent som 1896, men ej heller riddarhusstamtavlan känner förfäderna till den adlade Holmstedt, som där uppgives född den 27 september 1696.

Av vilken anledning eller för vilket ändamål Skeppstaberättelsen uppsattes är ej känt. Man ville gärna tro att den upptecknats för att bevara en gammal släkttradition, som funnit näring däri att på Skeppsta förvarades en karbin, ett kruthorn och ett par emaljerade sporrar, vilka konung Gustaf II Adolf själv skall hava burit, och vilka persedlar — enligt berättelsen — skulle hava tillhört den utrustning som skänktes till Bock-Holmstedt av konungen. Men det synes svårt att vidhålla en sådan uppfattning, sedan man tagit del av nedanstående handling, som borde hava varit väl bekant för undertecknaren av Skeppstaberättelsen, löjtnanten H. G. Transköld, en svåger till den adlade Holmstedts son, Hans Tiburtius Pantzerhjelm, och som minst av allt giver stöd för den påstådda härstamningen.

Nämnda handling, som återfinnes i Stockholms stads magistrats ekonomiprotokoll och registratur för år 1761, sid. 150—151, samt är daterad den 30 september nämnda år, således icke fullt en månad före Skeppstaberättelsen och ett par dagar efter den adlade Holmstedts död, lyder som följer:[1]

Bevis att framl. Hofsekreteraren Herr Peder Palmrots enka fru A. M. Holmstedt och Herr Majoren Jakob Holmstedt äro afl. Commissarien Hindrich Holmstedts syskon.

Wi Borgmästare och Råd i den Kungl. Residence och Hufvudstaden Stockholm göre vitterligt, huru som framl. Hof Sekreterarens herr Pehr Palmrots enka, fru Anna Margareta Holmstedt och Secund Majoren vid Södermanlands Infanteri Regemente, ädel och manhaftig Her Jacob Holmstedt, hos oss anhållit om bevis att de äro samsyskon och enda arftagare efter deras icke längesedan i Dantzig afledne broder Kongl. Svenska Commissarien dersammastädes Herr Hindrich Holmstedt. Och alldenstund de, till den ändan uppvist ej allenast Pastorens vid Tyska församlingen här i staden Högvördige Herr Doctor Andreas Murraijs den 10 i denna månad utur bemälte församlings kyrkobok utgifne intygande, att handelsmannen Hindrich Olofsson den 17 november 1685 blifvit gift med afl. handelsman Emanuel Schwartz enka Maria Klein, hvilka under detta äktenskap sammanavlat 3:ne barn, som

[1] Stavningen normaliserad.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

följande dagar blifvit uti bemälte kyrka christnade neml. Hindrich den 28 juli 1687, Anna Margareta den 22 juni 1689 och Jacob den 14 october 1691, utan ock Hans Excellences Riksrådets, Cancellie Præsidentens, Öfverste Marschalkens, Gouverneurens, Præsidentens i Kongl. Lag Commissionen, Åbo Academiæ Cancellerns, Riddarens och Commendeurens af Kongl. Maj:ts Orden samt Riddarens af Swarta Örn. Högvälborne Herr Grefve Carl Gustaf Tessins den 11 i denna månad utgifne intygande, att handelsman Hindrich Olofssons och dess hustru Maria Kleins förenämnde 3:ne barn antagit namnet Holmstedt och att 1:o äldre Brodern Hindrich vid sin dödstimma varit Kongl. Svensk Commissarius i Dantzig och aflidit ogift, 2:o dottern Anna Margareta i ungdomen varit uti Högbemälte Hans Excellences framl. Herr Faders hus, dädanifrån trädt i gifte med framl. Herr Hof Secreteraren Palmrot samt nu lefver enka, 3:o Sonen Jacob är nu förtiden Secund Major vid Södermanlrands Infanteri samt gift med fru Anna Dorothea Fellbom: Fördenskull som Wi om riktigheten häraf äro alldeles förvissade; alltså varder detta till ett sannfärdigt bevis däröfver meddelt; Äfvensom ock att fru Holmstedt och Herr Majoren Holmstedt hafva till deras arfsrättighets bevakande i Dantzig efter ofvannämnde deras afl. Broder Herr Commissarien Holmstedt befullmäktigat sine söner Hofsekreteraren ädel och högaktad Herr Carl Fredrich Palmrot och Cornetten vid Norra Skånska Cavallerie Regementet Herr Hans Tiburtz Holmstedt, enligt dem hvar för sig in blanco lemnade fullmagter; hvilket till yttermera visso med Stadens vanliga Insegel och Stadssekreterarens underskrift stadfästes och bekräftas.

På Borgmästare och Råds vägnar

Harald Segerwall.
Stadsens Secreterare.

Av detta dokument framgår således tydligt att Jakob Holmstedt och hans syskon icke ärvt namnet Holmstedt utan själva antagit detsamma. (De kallas också i bouppteckningen efter modern 1702 endast Hindrich Hindrichsson, Anna Margareta Hindrichsdotter och Jacob Hindrichsson). Om föräldrarne vet jag icke mycket. Fadern Henrik Olofsson, som efter hustruns död flyttade från Stockholm och bosatte sig i Dalarne, skall enligt Örnberg hava varit bördig från Lübeck och även modern var av tysk extraktion. Hennes föräldrar voro den från Hessen inflyttade Johan Klein, skräddare i Stockholm och kyrkoråd vid Tyska församlingen därstädes, och hans första hustru Elisabeth Geijer. Hvilka handlanden Henrik Olofssons far och farfader voro har jag icke haft tid och tillfälle att efterforska. Det borde hava varit en enkel sak för upptecknaren av Skeppstaberättelsen att i slutet av densamma och till bestyrkande av sina uppgifter namngiva de båda släktleden mellan Jakob Sigfrid Bock och den adlade Holmstedt. Att

så icke skett synes mig vara ett tämligen säkert bevis för att den påstådda härstamningen från en Jakob Sigfrid Bock av den gamla adliga Buckilaätten endast är en på fri hand — om också möjligen i god tro — gjord konstruktion.

Recensioner.

Braunerhjelm, Kungl. Lifregementets till häst historia, Almqvist & Wiksell, 1912—1922.

I 2. upplagan av Nordisk familjebok finnes en av generalmajor Nordensvan upprättad översikt av svensk regementshistorisk litteratur, som visar att denna bransch redan 1915, då artikeln skrevs, var ganska väl tillgodosedd. Och flera nya regementshistoriska arbeten hava sedan dess sett dagen.

Pihlströms »Dalregementets historia» (sedermera fortsatt av Westerlund) är väl hittills, trots sitt tyvärr ännu ofullbordade skick, att anse som vårt förnämsta arbete inom genren. Detta såväl genom forskningarnas grundlighet som den klara och rediga uppställningen. Pihlströms arbete har, kan man säga, bildat skola inom den regementshistoriska litteraturen. Dess uppställning synes hava tjänat som förebild vid det år 1922 avslutade arbetet »*Kungl. Lifregementets till häst historia*» av överste Axel Braunerhjelm.

Arbetet påbörjades 1908 och omspänner alltså en tidrymd av fjorton år. Detta att taga god tid på sig kan väl ej nog varmt rekommenderas åt varje forskare, ej minst den regementshistoriske. Hade den principen städse följts, så hade man förskonats från en hel del regementshistoriska hastverk, där ett gott uppslag och ett rikt material missbrukats. Och icke nog därmed; arbetsfältet och arbetslusten kunna genom ett dylikt hastverk förstöras för en kommande forskare, som skulle vilja på det riktiga sättet behandla det en gång misshandlade ämnet.

I det här föreliggande arbetets första del, som utkom 1912, gav dåvarande ryttmästaren Axel Braunerhjelm en orientering om dess tillkomst, dess omfattning och om de mecenater, som vid starten möjliggjorde dess i allo gedigna utstyrsel. Listan över dessa, med H. M. Konungen i spetsen, kompletteras i den 1922 utkomna sista delen.

Överste Braunerhjelms arbete är grundat på vittomfattande anteckningar beträffande Lifregementets till häst krigshändelser, organisation m. m., som en gång gjordes av generalmajoren O. M. F. Björnstjerna, samt liknande och även biografiska anteckningar av riksheraldikern C. A. Klingspor. Dessutom forskningar beträffande tiden före 1600, gjorda i Krigsarkivet av ryttmästaren G. R. G. Montgomery.

På denna grundval har Braunerhjelm byggt sin regementshistorik. Då densamma nu föreligger färdig i sex delar (varav V. delen i två underavdelningar), kan han med berättigad stolthet peka på ett mödosamt och lyckligt slutfört värv, vilket ingalunda blott innebär ett redi-

gerande av föregående uppgifter, utan till stor del, ja kanske till den allra största delen, en självständig forskargärning.

I. och II. delarna behandla Upplands- och Södermanlandsfanorna intill 1621 samt Upplands och Södermanlands ryttare t. o. m. 1666; såväl organisation som krigshändelser. Av särskilt stort värde är skildringen av 1500-talets organisation och inre förhållanden vid rytteriet, då denna epok utgör ett föga brukat fält, där varje upptäckt är av värde för den regementshistoriska forskningen i allmänhet. Beträffande krigshändelserna kunde man måhända önskat en mera fyllig ram, något mera av allmän svensk krigshistoria. Snävheten i detta fall vidgår och motiverar emellertid förf. själv i ett förord.

För att ej onödigt tynga textsidorna med källuppgifter och noter användas i dessa liksom i följande delar sifferhänvisningar till en i slutet av varje del förekommande källförteckning. Ifrågasättas kan, huruvida genom denna anordning så stora fördelar vinnas. Textsidan blir dock belamrad med hänvisningssiffror, och när läsaren med en viss möda slagit upp källförteckningen, finner han endast en allmän hänvisning till exempelvis Riksregistraturet, Riksarkivets militaria etc. Med andra ord, han kan dock, trots källhänvisningen, ej begagna den givna ledtråden eller kontrollera uppgiftens riktighet, då ju hänvisningen pekar på ett alltför stort område. Pihlström använder i sin Dalregementets historia den gamla principen med detaljerad källhänvisning i noter på varje textsida, och det är ju en modell, som alltid står sig. Vill man ej gå på den linjen, torde man kunna nöja sig med en allmän källförteckning (alltså utan sifferhänvisningar i texten), gärna decentraliserad till slutet av olika avdelningar inom texten.

Detta innebär naturligtvis icke, att den Braunerhjelmska principen ej kan hava sina fördelar; det hela är ju en smaksak.

Delarne III och IV skildra Lifregementets till häst öden från 1667 (vilket år regementet erhöll denna honnörsbenämning) och fram till år 1914. Här målar förf. med en bredare pensel, såväl beträffande den historiska ramen som regementets egna öden.

Illustrationsmaterialet är här rikt tillgodosett med kartor, bataljordningar, uniformsplanscher (av vilka många kolorerade) samt för senare tider fotografiska gruppbilder och bilder från regementets läger och övningsplatser. Även förekomma ett stort antal porträtt, för vilka hänvisningssiffror i ett särskilt »Register över illustrationer» angiva ursprunget. Härvid kan dock ifrågasättas — men även detta är en smaksak — huruvida icke lämpligare hade varit med en orientering under varje porträtt. Värdefullt hade dessutom varit med upplysningar, huruvida de olika porträtten äro original eller kopior, vilka konstnärer som målat dem eller, där dessa äro okända, ett meddelande därom. En fullt uttömmande dylik orientering giver ju alltid porträttreproduktionen ökat värde och kan tjäna som god ledtråd för andra forskare.

III. och IV. delarna innehålla många partier av stort kulturhistoriskt intresse, alltså njutbara även för icke fackmän. Dit torde med skäl kunna räknas kapitlen om »Beklädnad och utrustning», »Mönstringar och övningar» m. fl.

År 1791 skedde, på förslag av hertig Carl, en omorganisation av

Lifregementet till häst. En uppdelning verkställdes på tre kårer, varav en omdanades till infanteri. Sålunda uppkommo föregångarna till de ännu existerande kavalleriregementena Livregementets dragoner och Livregementets husarer samt infanteriregementet Livregementets grenadjärer. Intressant är bl. a. att i ord och bild följa uniformernas oändligt många förändringar och deras övergång från lyxplagg till ett mera förenklat utseende.

Ett par bilder från Livregementets husarers museum äro av stort intresse, och det av bilderna att döma synnerligen väl ordnade museet manar till efterföljd. Många av våra gamla svenska regementen gömma på talrika minnen i uniformer, vapen, bilder och regementshistoriska handlingar, vilka alla föremål ropa på att bliva museimässigt ordnade.

Ett värdefullt personregister (av doktor Ernst von Döbeln) till delarne I—IV avslutar IV. delen.

Delarna V och VI äro helt ägnade åt personhistoria, och VI. delen utfylles av förteckningar å officerare 1561—1913. I ett förord till sistnämnda del giver förf. detaljerade förklaringar till principerna för dessa förteckningars uppställning. De äro uppsatta i tabellform och verka kanske för ett ointresserat öga både torra och tråkiga. Men varje personhistoriskt intresserad läsare inser givetvis, vilket stort värde dessa tabeller hava, och vilket oerhört arbete, som ligger bakom dem.

Förf:s komplimang åt »mönsterskrivarna på regementet i äldre tider, som så omsorgsfullt uppsatt sina rullor», kan man med rätta skänka honom själv, som åstadkommit dessa utförliga och personhistoriskt värdefulla tabeller. Samma omsorgsfullhet finner man i de båda banden av del V. Det första bandet utkom 1917 och innehåller biografiska anteckningar om officerare 1561—1791 och civilmilitära 1680—1791, alltså intill året för omorganisationen. Det andra bandet (1922) giver biografiska upplysningar om officerare med vederlikar vid Livregementets dragoner och husarer 1791—1922 samt Livregementets grenadjärer 1791—1893.

Del V: 1 avslutas med en lång och utförlig förteckning på otryckta och tryckta källor, vilken synes utgöra ett bevis på förf:s noggrannhet och möda. I detta fall äro, enligt anmälarens uppfattning, sifferhänvisningar till de använda källorna berättigade och tillfyllest.

Man finner även en omsorgsfull förteckning över porträtten och deras ursprung. Samtliga porträtt äro i medaljongform infogade i texten. Kanske hade man önskat några helsidesplanscher för de mera bemärkta personerna eller de särskilt konstnärliga porträtten. Men detta hade ju ökat de redan förut helt visst dryga reproduktionskostnaderna. Även här hade det emellertid varit av värde att få upplysningar, där sådana kunnat lämnas, om porträttens konstnärer.

De biografiska upplysningarna för varje person hava helt naturligt måst koncentreras, men i många fall, t. ex. beträffande Otto Wilhelm von Königsmarck, Nils Bielke m. fl., svälla de ut till utförliga och ställvis intressanta biografier.

Del V: 2 är uppställd i huvudsaklig överensstämmelse med V: 1, men några källhänvisningar hava ej gjorts (såsom förf. även meddelar i sitt förord), då de biografiska uppgifterna uteslutande äro hämtade ur tjänsteförteckningar, rullor, ättartavlor m. m.

Personregistret visar, att många av våra gamla svenska stormanssläkter talrikt rekryterat det ärorika Livregementet till häst och dess förgreningar. Sålunda finner man 16 medlemmar von Essen, 14 Hamilton, 20 Lewenhaupt m. fl. Särskilt synes Livregementets dragoner hava varit, och är väl än, ett ganska typiskt släktregemente. Påpekas må t. ex. de fem svågrarna Axel och Henning Wachtmeister, Oscar Ankarcrona, Nils Bielke och Einar Sörensen, gifta med var sin syster Carleson.

Porträttsamlingen är synnerligen fullständig och av stort intresse. Några hänvisningar beträffande porträtten i del V: 2 förefinnas ej, då ju flertalet är efter fotografier. Där så ej är förhållandet, t. ex. vid en del vackra och intressanta miniatyrporträtt, hade dock ett meddelande om dessas ursprung varit av värde.

Arbetet är tryckt hos Almqvist och Wiksell, Uppsala, och utstyrseln är i allo förstklassig.

Som slutgiltigt omdöme torde kunna sägas, att Kungl. Lifregementets till häst historia utgör ett vackert minnesmärke över ett av våra äldsta svenska regementen, att det hedrar såväl dem, vilka i framfarna tider genom sina forskningar lagt grunden till arbetet, som överste Braunerhjelm, vilken varit i tillfälle att få slutföra och offentliggöra detsamma.

F. R.

Växjö stifts herdaminne. I. Växjö 1921—1923. VI + 351 + 4 opag. sid. Pris för subskribenter 6 kr., för andra 8 kr.

År 1705 befallde biskop Olaus Cavallius prästerna i Växjö stift att till konsistorium insända förteckningar över sina företrädare, så långt tillbaka dessa med visshet kunde spåras. Befallningen var nog välbetänkt, ty vid danskarnas plundring av Växjö 1612 hade domkapitlets arkiv med dess värderika, för att icke säga oersättliga, handlingar förstörts. Om arkivets sorgliga öde vid detta tillfälle berättade domprosten Herman Dusaeus vid domkapitlets sammanträde d. 29 jan. 1651, att då voro så många gamla brev och annat papper utströdde uti koren, att de stodo honom till knäna.

Under 1700-talet gjordes även samlingar till Smålands historia av bl. a. Rogberg och Gahm Persson, men först domkyrkosysslomannen magister Johan Forssander (f. 1795, † 1866) började företaga systematiska samlingar till ett Växjö stifts herdaminne. Med Forssander samtidigt arbetande var komministern Johan Evert Lagergren (f. 1796, † 1864), vilkens samlingar inköpts av Kungl. Biblioteket. Forssander började redan på 1820-talet sina anteckningar och uppmanades av Tegnér att med ledning av desamma utgiva ett herdaminne, men F:s många befattningar lämnade honom ej trots en oerhörd arbetsförmåga tillfälle därtill. Hans anteckningar användes dock av Wieselgren för Ny Smålands beskrivning, men de uppgifter, som där meddelas om prästerna, äro vanligen ej mer än rena namnlängder med några årtal. Kyrkoherde Nils Sellergren (f. 1842, † 1899) och komminister A. P. Björngren (f. 1827, † 1914) utarbetade även en namnlängd med hänvisningar till tryckt litteratur för tiden intill 1900, vilken trycktes i Smålandsposten 1902.

Emellertid hade det ena stiftet efter det andra utgivit herdaminnen. Det enda som återstod var Växjö stift, där dock frågan ånyo bragtes på tal vid prästmötet 1902. En kommitté av fem personer tillsattes, men först 1919, sedan justitierådet Tore Alméns arvingar till domkapitlet överlämnat 10,000 kronor, varav räntan finge användas till forskningsarbete och kapitalet för tryckningen av herdaminnet, blev det verkligt liv i arbetet. Ett sammanträde hölls den 26 aug. 1919, varvid beslöts, att biskoparne skulle tecknas av lektor E. A. Zetterqvist, domprostar och övriga consistoriales av seminarierektor C. O. Arcadius, konsistoriets notarier och amanuenser av konsistorienotarien Fr. Hjelmqwist, församlingarnas prästerskap av folkskolinspektören J. A. Franzén samt regementspastorer av överstelöjtnant G. Hyltén-Cavallius och kapten Bror Kugelberg, varjämte Zetterqvist utsågs till redaktör med Franzén som biträde. Tryckningen påbörjades 1921, men kunde fullbordas först på sommaren 1923, enär såväl Zetterqvist som Arcadius och Franzén avlidit under år 1921. Det föll då på Hjelmqwists och lektor Ludvig Larssons lott att fortsätta utgivningen. Den omständigheten att icke mindre än fyra personer medverkat till nu föreliggande del har helt naturligt medfört en viss ojämnhet i arbetet och en och annan upprepning, men totalintrycket är givetvis, att verklig omsorg nedlagts på arbetet och att mycken kritik ägnats äldre uppgifter. Den rent genealogiska delen synes dock kunna göras fullständigare i arbetets fortsättning. Nu förekomma flera fall, där uppgifter om exempelvis hustrur och barn i avsevärd grad kunnat kompletteras med ledning av den personhistoriska litteraturen. Detta sagt mera som ett önskemål och som ett observandum vid studiet av arbetet än som ett klander.

Det är att hoppas, att det skall lyckas de nuvarande två utgivarne att inom en icke allt för långt avlägsen framtid framlägga de återstående redan planlagda och i manuskript till större delen föreliggande tre delarna.

G. I.

Smärre meddelanden.

— I Borås avled den 24 jan. 1924 f. d. kaptenen vid Älvsborgs regemente *Carl Otto Mannerfelt* i en ålder av 71 år. Mest bekant torde han vara genom sitt år 1887 utkomna arbete *Anteckningar om Elfsborgs regemente 1680—1815*. Hans ställning som sekreterare i Älvsborgs läns södra hushållningssällskap och i handelskammaren i Borås gjorde, att åt honom uppdrogs utarbetandet av nämnda hushållningssällskaps historia, varav 2 delar utkommo 1912, och en del minnesskrifter rörande industri och kommunikationer inom handelskammarens område, t. ex. Borås väfveri, Drufvefors väfveri och Borås—Herrljunga järnväg. Västergötlands grafvstenar (1909—1915) och Mannerfeltska släktboken tillhöra även hans publicerade arbeten.

— Den 6 jan. 1924 avled i Stockholm skriftställaren *Erik Thyselius*. Född den 7 mars 1854 å Karlberg, blev han student i Uppsala 1872 och avlade där filosofie kandidatexamen 1878. Efter några års tjänstgöring som e. o. amanuens vid Kungl. Biblioteket ägnade han sig huvudsakligen åt tidningsmannens och den politiske skriftställarens arbete, men kom därvid även in på det personhistoriska området. Av hans arbeten må här påpekas en uppsats om släkten *Lindman* i denna tidskrift, *Släkten Thyselius* (1909) och de fem första årgångarna (1912—1920) av uppslagsboken »*Vem är det?*»

— Det torde vara en känd sak, att den snabba utveckling, som i mångt och mycket kännetecknade 1800-talet, ännu ej i någon större grad blivit föremål för kulturhistorisk bearbetning, men att försök att avhjälpa denna brist gjorts i på senare tid utkomna fest- och minnesskrifter, nu senast i *Bildreproduktionen i Sverige från början av nittonde århundradet, studier tillägnade Axel Lagrelius på sextioårsdagen.*

Arbetet inledes med en av fil. dr. Sune Ambrosiani författad *Översikt över den svenska bildreproduktionen under 1800-talet.* Någon så uttömmande skildring över det personhistoriskt så intressanta ämnet har ej förut funnits, och det rikhaltiga på höjden av nutida reproduktionskonst stående bildmaterialet förhöjer ytterligare uppsatsens värde. Den avslutas med en personförteckning, som visserligen icke gör anspråk på vare sig enhetlighet eller fullständighet, men dock måste anses i hög grad gagnelig såsom en första förteckning över de grafiska yrkenas utövare under 1800-talet.

Arvid Odencrants behandlar *De fotografiska metoderna*, John Hertzberg *Trefärgsfotografi och trefärgstryck*, Bror Thordeman

Svensk kartografi under det sista halvseklet och Gunnar Andersson *Bildreproduktionen och den moderna människan.* Arbetet som utgått från Generalstabens litografiska anstalt, är ett verkligt praktverk och torde få anses som ett ståtligt bevis för vad som kan åstadkommas vid detta företag.

G. I.

— Det är en ovanligt ståtlig och vacker publikation, varmed pappersbruksföreningens jubileum firats (*Molæ chartariæ suecanæ*, Svenska papperbruksföreningens tjugufemårsskrift. Del I—II 198 + 388 sid. + CXVI pl. Stockholm 1923.) Fil. kand. H. Anstrin lämnar en framställning av sammanslutningssträvandena inom pappersindustrien 1889—1898 och föreningens utveckling under det tilländalupna kvartseklet. Fil. dr. Sune Ambrosiani behandlar »Papperstillverkningen i Sverige intill 1800-talets mitt», en kulturhistoriskt synnerligen intressant skildring med högst värdefulla topografiska uppgifter. Man finner här bland annat en sammanställning över namnen på och belägenheten av de svenska pappersbruken och tiden för deras verksamhet. Även vattenstämplarna, som i personhistoriskt avseende erbjuda så mycket av intresse, behandlas, och en del mera karakteristiska avbildas. För bestämmande av odaterade handlingars ålder och ursprung torde här lämnade uppgifter mången gång kunna lämna en god vägledning, då ofta nog pappersbrukets tillverkning till största delen fann användning inom den kringliggande landsdelen. »Anteckningar om nutidens svenska pappersindustri» har till författare civilingenjör Elis Bosæus och utgör arbetets andra del. Först behandlas »Den svenska pappersindustriens utveckling 1860—1922», som är historien om en enastående framgångsrik verksamhet under ett skede då papperet blivit en av landets främsta exportartiklar, så olika föregående tider i hantverkets tecken med begränsade tillverkningsmöjligheter. Skildringen av de nuvarande bruken är förbunden med många uppgifter från förgångna tider och biografiska notiser om deras ägare och ingeniörer. Ett bruks- och fabriksregister samt ett person- och firmaregister göra uppgifterna lätt tillgängliga. Det rikhaltiga illustrationsmaterialet, icke minst porträttgalleriet, är ett nytt bevis på rotogravyrens förträfflighet som reproduktionsmetod.

G. I.

— Under de senaste åren hava tre släktregister utgivits av *Eric Arvidsson:* 1) »Släktregister med utgång från Petter Wasselius och Charin Benctsdotter från Dimbo socken i Västergötland» (17 s. tr. 1921 i Virserum hos Aktiebolaget Merkantil-tryckeriet); 2) »En smålandssläkt, härstammande från Per Jonasson i Tolarp, Ödestugu socken, född år 1659, och hans hustru i 2:a giftet Marit Nilsdotter från Rogberga» (123 s. tr. 1922 hos Förenade Boktryckerierna, Södertälje); 3) »En släkt, utgången från Järsnäs socken i Jönköpings län» (82 s. tr. 1923 i 150 numrerade ex. hos Smålands-tidningens tryckeri-aktiebolag, Eksjö). De släkter, som i dessa arbeten äro föremål för utredning, och som huvudsakligen tillhöra den s. k. allmogeklassen äro resp. farmors, morfars och mormors jämte tillhörande förgreningar. Det senast utgivna

arbetet innehåller bl. a. en vidlyftig släkttavla jämte ett antal fotografier över gårdar, som under olika tider ägts av släktmedlemmar.

J. E. A.

— Även i år har rektor Peter Bagge i ett litet häfte »*Studentminnen och andra minnen från Uppsala 1869—1899*» (Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1923. 81 s. — Kr. 2,25) framlagt en skörd av den rika samling anekdoter och andra hågkomster, han bevarat från ett långt liv. Det är mycket av universitetsstadens commune bonum i anekdotvägen, varåt här en fristad beretts; bland den mångfald personer, som skymta, märkas jämväl denna gång helt naturligt flera män, vilka spelat en framträdande roll i vår lärdoms- och skolhistoria.

— I en uppsats *Tre porträtt i Värmlands museum*, tryckt i *Värmland förr och nu, årg. XXI* (Karlstad 1923) har domprosten C. V. Bromander skildrat trenne familjeporträtts öden från det Bergenschöld-Poignantska hemmet på Kålsäter i Värmland. De tre porträtten, som föreställa biskop Zakarias Esberg — troligen det enda bevarade av honom —, hans son bergsrådet Erik Bergenschöld och kommerserådet Herman Kolthoff, blevo 1900 upptäckta på Karlstads gamla gymnasiehusvind, och förf. har lyckats visa att det var dessa tre porträtt, som av en avkomling till de avbildade 1853 blevo skänkta till stiftsbiblioteket i Karlstad.

— Till det förträffliga verket om den danska läkarkåren, *Den danske Lægestand 1479—1900*, ett av standardverken i dansk biografisk litteratur, har utkommit som femte band ett supplement (148 s., Köpenhamn 1922, 3 danska kr.), författat av Dr. Kristian Caröe och efter dennes död utgivet av Dr. J. W. S. Johnsson. Det innehåller rättelser och tillägg till de föregående delarna, ett kapitel om provinsialmedici och fysici och ett om de medicinska kollegierna, vartill är fogat ett register över alla i hela verket nämnda hustrur.

— I »Meddelanden av Gestriklands Kulturhistoriska Förening år 1921» lämnade fil. lic. P. Elfstrand i en uppsats *Ur en gammal Gefleläkts krönika* en intressant framställning av släkten Garberg, och i samma förenings meddelanden för 1922, tryckt i Gävle 1923, har han behandlat »Samuel Valley och hans släkt och litet om riksdagen i Gefle». Då ingendera släkten förut varit föremål för någon genealogisk behandling i tryck, trots den betydelse de under lång tid spelat i sin hemstad, torde ett påpekande därav här böra göras. Släkten Valley härstammar från England och inflyttade omkring 1707 till Stockholm med John Valley, vars son Samuel senior på 1740-talet överflyttade till Gävle. Dennes son Samuel junior, om vilken det kan tilläggas, att han blev student av Stockholms nation i Uppsala 1759, var det, som kom att spela en viss roll vid riksdagen i Gävle 1792. Om dennes yngsta dotter Marie Charlotte må även antecknas, att hon avled ogift i Stockholm 1839 $^{29}/_{3}$. Då Gävle stad har att uppvisa många framstående borgaresläkter från 1700- och 1800-talen, vore det högeligen önskvärt, om författaren ville fortsätta på den väg han här beträtt med sådan framgång.

G. I.

— Den nu avgångne danska riksarkivarien Kr. Erslev har avslutat sin betydelsefulla verksamhet i danska riksarkivet med att utge en kort översikt över dess innehåll till hjälpmedel vid dess begagnande (*Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse. En oversigt.* Köpenhamn 1923. 8:o, 115 s.). »Rigsarkivet» har i Danmark en dubbel betydelse, en vidare som omfattar samtliga statsarkiv, och en mera inskränkt, huvudarkivet i Köpenhamn, och det är detta senare, som denna värdefulla handbok gäller. I framställningen om förekomsten av handskrivna hjälpmedel av mera allmän karaktär vid arkivets begagnande äro såsom viktiga för personhistorisk forskning antecknade följande:

Det kgl. genealogisk-historiske Selskabs och Historisk-genealogisk Arkivs samlingar.

Lengnicks utdrag ur kyrkböcker, omfattande en stor del av Danmarks socknar, med sockenvis antecknade dop, vigslar och begravningar, alfabetiskt registrerade. Blott personer med fasta familjenamn är vanligen medtagna samt kända personer med namn på -sen.

Hundrups samlingar, som bestå dels av stamtavlor och genealogiska notiser om enskilda, mest borgerliga släkter, dels biografiska samlingar till lärdomsståndets historia.

Klevenfeldts Genealogia familiarum in Dania illustrium (4 folioband) med ett tilläggsband: Annotationer til Slægttavlerne Bille .... Urne.

Wilh. von Benzons stamtavlor över danska adelssläkter 1660—1820 (5 folioband).

Thisets samlingar ordnade i tre serier, av vilka den första innehåller stamtavlor, de båda senare alfabetiskt ordnade upplysningar om enskilda personer.

Voss' excerpte till slesvig-holsteinsk adelshistoria.

— Från personhistoriskt synpunkt bör framhållas de synnerligen utförliga biografier med porträtt, som förekomma i *Generalstaben 1873—1923*, och som omfatta samtliga som tillhört staben under angivna tid. Utom födelsetid och ort meddelas även föräldrar, tid för giftermål och hustruns namn.

— Av *Göteborgs jubileumspublikationer* hava två volymer den 11:te och 12:te, kommit redaktionen tillhanda. Den ena, omfattande en redogörelse för *Göteborgs donationer*, är utarbetad av Axel Ramm. Rikets andra stad är ju känd för den allmän-anda, som av ålder besjälat dess borgerskap, och innehållet i denna redogörelse på över 300 sidor för den snart sagt otaliga mängden av större och mindre fonder jävar ingalunda denna föreställning. Arbetet, som prydes av porträtt och andra illustrationer, har givetvis ett stort värde även ur personhistorisk synpunkt. En utförlig innehållsöversikt underlättar orienteringen, men kan ej ersätta bristen på ett personregister, som självfallet bort förekomma i en publikation av detta slag, men som tyvärr saknas. — Det andra bandet bär titeln *Göteborgsporträtt* och är redigerat av Valdemar Ljungberg och Evald E:son Uggla, som därvid biträtts av Sixten Strömbom. I en alfabetisk följd äro här införda reproduktioner av omkring 350 äldre konstverk (från tiden före 1850), vilka var för sig åtföljas av kortfattad be-

skrivning jämte uppgifter om nuvarande ägare och om de avbildade personernas yrke samt födelse- och dödsår. Om det än eljest kunde finnas olika meningar rörande urvalet i en dylik samling, förstummas kritiken inför det förhållandet, att det föreliggande arbetet närmast utgör en katalog över större delen av den storartade porträttkollektion, som sammanförts i jubileumsutställningens personhistoriska avdelning. Utgivarne framhålla, att historiska porträtt av intresse för Göteborg från tiden före 1750 endast sparsamt förekomma. De, som finnas, framställa till största delen personer i mera officiell ställning, och blott ett fåtal porträtt av köpmän från denna äldre epok har anträffats. Annorlunda ställer sig saken under det följande århundradet, men olika omständigheter och ej minst talrika eldsvådor hava åstadkommit svåra härjningar inom vad som en gång funnits och skingrat det kvarvarande på skilda orter. Så mycket tacknämligare är det därför, att tillfället begagnats till en inventering, som genom det nu utgivna arbetet kommer forskningen till godo för alla tider. — Såsom var att vänta, framträda de båda volymerna i en vårdad utstyrsel.

Aqut.

— I än större antal än städerna hava sparbankerna under de senaste åren utgivit minnesskrifter. Av de under år 1923 utkomna kunna antecknas *Sparbanken Bikupan i Malmö 1873—1923* och *Filipstads Sparbank 1823—1923*. I den förra lämnas en mängd statistiska uppgifter för angivna tid rörande Malmö stads ekonomiska utveckling, som i så många fall utgjort förutsättningen för sparbankens egen storartade framgång. Över styrelseledamöter m. fl. meddelas porträtt och biografier, av vilka de över sparbankens ledande män bankokommissarien A. T. Lundquist och lektorn E. W. Lindahl meddela åtskilligt över matrikeldata.

Av helt annan typ är Filipstads sparbanks minnesskrift. Författaren av densamma, krigsrådet Åke Hasselblad, har här med äkta värmländsk tradition låtit sitt vetande om fädernestaden flöda i ett studentikost språk, och man läser med stort nöje hans skildring av de gamla brukspatronerna. »Gubbarna i Bergskollegium» är en särdeles rolig här reproducerad bild från 1800-talets mitt, medan porträtten i övrigt utgöra ett aktningsvärt galleri av Filipstadsbor. Sparbankens stiftare och under många år dess ledare, bergmästaren och överintendenten Frans von Schéele, ägnas även en välförtjänt hyllning.

G. I.

— I en liten numrerad upplaga av endast 77 ex. (utom 172 förut subskriberade) har f. d. sekreteraren Anton Holmberg i bokform utgivit sina förut i Svensk bokhandelstidning publicerade anteckningar om vad han kallar »*Carl Deleen, geniet — hjälten — martyren*», (72 sidor). Bortsett från den något emfatiska titeln är boken väl skriven och ovanligt underhållande. Biografiens föremål, den bekante boktryckaren och lexikografen, är för övrigt såväl genom sin originalitet som genom sina delvis pikanta levnadsomständigheter ett tacksamt ämne för personhistorisk teckning. Författaren har begagnat handskrivna källor, vilka ej använts av C. J. Bernström i dennes tidigare skildring av

Deleens liv (införd i Pro novitate 1898), och därigenom blivit i tillfälle att framlägga åtskilliga nya upplysningar, som äro av värde även ur allmän litteraturhistorisk synpunkt.

Aqut.

— I det senast hitsända numret av *Personalhistorisk Tidsskrift* (44 årg. 2 bind. 3 häft. 1923) har H. D. Lind meddelat strödda biografiska underrättelser om den danske sjöhjälten Niels Lauritzen Barfod, som förde det från Sverige tagna skeppet Carlshamn i Karl XI:s danska krig, men som blev tagen till fånga, när skeppet återtogs av svenskarna. I samma häfte finnes en biografiskt registrerad förteckning över *Gamle danske Bryllups- og Ligvers i norske Biblioteker*, uteslutande sådana, som saknas i Bibliotheca Danica. Förteckningen är uppgjord av bibliotekarien H. Ehrencron-Müller.

— Kommendörkapten Arnold Munthe har avslutat sitt bekanta sjökrigshistoriska arbete *Svenska sjöhjältar* med sjätte delen av sjunde bandet *Flottan och ryska kriget 1788—1790. Otto Henrik Nordenskjöld* (Stockholm 1923, P. A. Norstedt & Söner X, 376. Pris 18 kr.) Det nyutkomna bandet skildrar svenska flottornas blockering i och utbrytning ur Viborgska viken, slaget vid Svensksund och freden i Värelä samt Nordenskjölds öden efter kriget. Rent dramatiskt framställes stundom händelseförloppet, såsom t. ex. överläggningen på flaggskeppet natten före utbrytningen ur Viborgska viken. Förf. lämnar en värdefull utredning av de olika planer, som uppgjordes för att den svenska flottan skulle genom den ena eller den andra leden kunna bryta genom den ryska blockeringen. Nordenskjölds insats vid planläggningen och genomförandet av det vanskliga företaget uppskattas högt av förf. Av stort intresse är förf:s kritik av dåvarande löjtnanten Gustav Klints anteckningar, som legat till grund för Gyllengranats framställning i »Sveriges sjökrigshistoria». Munthe reducerar högst väsentligt den roll, som Klint enligt egna uppgifter skulle ha spelat vid detta tillfälle. Skildringen av Svensksundsslaget är synnerligen överskådlig. Vid överläggningen på Amphion kvällen före slaget avstyrkte alla divisionscheferna utom Cronstedt batalj och yrkade på, att flottan under natten skulle söka draga sig tillbaka till Svartholm. »Äran och hedern av segern vid Svensksund tillkommer i första hand konung Gustaf III». Den stora sjösegern möjliggjorde de fredsunderhandlingar, som ledde till freden i Värelä. I intet av Sveriges krig utom det danska 1643—1645 betyder läget till sjöss så mycket som i kriget mot Ryssland 1788—1790. Det sista krigsåret var väsentligen rent sjökrig.

Av person- och kulturhistoriskt intresse är skildringen av Nordenskjölds öden efter kriget. Han lämnade flottan och bosatte sig på egendomen Fårebo i Oskarshamnstrakten. Orsaken till detta handlingssätt ser förf. främst i att Nordenskjöld, som av Gustaf III utnämnts till vice amiral, till sin överraskning fann att detta blott innebar en titel. Såsom ledamot av 1791 års kommitté för förbättring av sjöreglementet hade han dock beröring med sitt gamla vapen. För den eskader, som 1796 skulle bevaka de skandinaviska ländernas handel, blev han högste befäl-

havare. Som eskaderchef fick han pröva sina krafter i delvis nya uppgifter, bl. a. såsom festarrangör med anledning av de stora festligheter, som gåvos med anledning av den svenska eskaderns besök i Köpenhamn. I den 1797 tillsatta kommittén för förvaltning av örlogsflottans ärenden var han i halvtannat år den ledande kraften, men lämnade denna verksamhet, då han ej stod i gott förhållande till de maktägande. Under den följande tiden gick den åldrande amiralen upp i skötseln av sin egendom. Med livligt intresse följde han jordbruket i länet och tog verksam del i hushållningssällskapets arbeten. Endast vid ett tillfälle råkades den forne storamiralen och hans flaggkapten, då Nordenskjöld 1815 reste till Stockholm för att frambära sin tacksamhet för det friherrebrev, varmed han hugnats.

E. N.

— Det var 1912, som redaktör A. G. Petersson utgav sin första släktbok »Måns-släkten», vilken 1913 följdes av »Kexsunds-släkten», båda från Karlskoga, varifrån även den 1923 utkomna »Nytorpssläkten», härstammar. Nu föreligger som del IV. *Åsjöhytteslåkten.* En gammal bergsmanssläkt från Bjurkärn. Kristinehamn 1923. 95 sid. med talr. illustrationer. Detta synes liksom de föregående vara resultatet av en mångårig och synnerligen ihärdig forskning, som säkert ej funnit den förståelse och det erkännande den förtjänat. Men man må hoppas, att framtiden dock skall veta att uppskatta allt det källmaterial, som här framlagts, och varför hembygdsforskningen bör vara särskilt tacksam. Att följa de till Amerika emigrerade grenarna har utan tvivel förökat författarens vedermöda. Utförliga register göra de meddelade uppgifterna lätt tillgängliga.

G. I.

— Det genealogiska intresset hos vårt västra grannfolk har nyligen satt spår i en släktbok med titeln »*Aetten Refsum fra Romerike.* Litt gårds- og slekthistorie fra Romeriksbygdene, særlig fra Nes og Sorum» (124 s), vilket arbete 1922 utgivits i Kristiania av Helge Refsum, A. B. M. Aasgaard och Sverre Refsum. Arbetet framträder utan några som helst pretentioner. Utgivarne angiva sig i förordet vara »dilletanter og ikke videre kyndige på genealogiens område», samt tillägga: »Det behöves vel knapt sies, for det bærer boken dessverre i alt for høi grad preg av.» Om också ur genealogisk synpunkt en viss kritik kunde riktas gentemot några av de principer, som varit ledande vid släktbokens utarbetande, — sålunda har exempelvis den muntliga traditionen fått ett alltför stort inslag — bör å andra sidan framhållas den synnerligen tilltalande yttre utstyrseln, som utgivarna bestått sitt arbete. De bilder över gårdsinteriörer och gamla möbler m. m., som förekomma i boken, äro sålunda ovanligt väl reproducerade och framträda ännu bättre på grund av papperets höga kvalitet. Även dispositionen av innehållet har sina förtjänster. Boken inledes med en historik över de båda gårdarna Refsum och Valstad, från vilka släkten utgått, därefter följer själva släktregistret, varpå verket avslutas med en samling anekdoter angaende olika släktmedlemmar. Arbetets överskådlighet förhöjes genom tillvaron av ett personregister jämte en »Oversiktstabell».

För svenska läsare är det av särskilt intresse att iakttaga, med vilken iver norrmännen motsätta sig ett obehörigt annekterande av gamla släktnamn. Då gården Refsum anses vara den enda gård i Norge med detta namn, kan enligt norsk rättsuppfattning endast från denna gårds ägare stammande personer få tillåtelse att bruka Refsum som tillnamn. Det har emellertid icke undgått utgivarna, »at enkelte ætlinger av husmenn fra gården har misbrukt navnet». Flera av dessa personer hava emellertid numera enligt utgivarna »måttet gi avkall på det». Men då missbruk ännu lära förekomma, anhålla utgivarna i förordet att bliva underrättade därom, tydligen i avsikt att för framtiden sätta en damm för ett dylikt obehörigt användande av det gamla familjenamnet.

J. E. A.

— *Föreningen »1878 års män» medlemsförteckning oktober 1923* heter en av kamrer Claës E. Schram utgiven porträttkatalog med kortfattade biografier. Den omfattar 281 porträtt och har utgått från den Tullbergska officinen. Ett register över samtliga förekommande släktnamn förefinnes även.

G. I.

— *Disponenten Nils Gustaf Petterssons i Engelholm förfäder, släktregister och antavla*, heter en nyligen av kyrkoherden H. Södersteen gjord utredning, tryckt 1923 i Askersund i 100 numrerade exemplar. Den behandlar huvudsakligen allmogestammar från Bjälbotrakten i Östergötland. Den gängse traditionen om Folkungahärstamning för dessa kan naturligtvis ej ledas i bevis, men en besutenhet från far till son, så långt tillbaka arkivmateriel föreligger, kan i många fall påvisas, och är ju intressant nog. Författarens skicklighet som beprövad forskare jävar sig ej heller i detta arbete.

G. I.

— C. H. Trolle ger i *Överste Gustafsson. Gustav IV Adolfs liv efter avsättningen* (Stockholm, H. Geber 1923, XV, 224 s. Pris 6: 50) en fängslande skildring av den olycklige monarkens relativt okända öden efter avsättningen. Utom på den tryckta litteraturen bygger förf. sin framställning på arkivmaterial, företrädesvis depescher från svenska diplomater men även på akter i Public record office i London. Förf. ansluter sig till den åskådning rörande Gustav IV Adolf och statsvälvningen 1809, som angivits av S. Clason. I Tyskland blev Gustav Adolf 1810 föremål för livlig hyllning på grund av sin antiryska politik. Napoleon hörde ej till dem, som helt ringaktade den svenske monarken. Enligt Lagerbjelkes intressanta depesch 6 januari 1810 framhöll den förre, vilka svårigheter Gustav IV Adolfs politik berett honom. Av England hoppades Gustav Adolf att vinna stöd. Resan dit på ett engelskt krigsfartyg från hamnen Bolderaa vid Dünas mynning ledde ej till något resultat. Visserligen hade en brytning mellan Sverige och England inträtt, till och med en krigsförklaring hade utfärdats från svensk sida, men de båda regeringarna sökte dock uppehålla förbindelserna. Den engelska regeringen var därför ej villig att stödja Gustaf Adolf intressen.

För lord Wellesley utvecklade denne sina planer om Napoleons störtande genom en landstigningsexpedition till Normandie. Särskilt efter skilsmässan från sin gemål drevs han av sin oro till planlösa färder. De trakasserier, som han utsattes för från myndigheternas sida, tvingade honom ofta att ändra vistelseort. Ett vackert uttryck för hans karaktärsfasthet var att han till förmån för sina barn avstod från arvet efter modern. Förgäves sökte han 1817 förmå sonen att högtidligt avsäga sig anspråken på Sveriges krona. Gustav Adolf torde ha varit en av de flitigaste skribenterna bland Sveriges monarker. Han författade en rad skrifter till försvar för sin politik och åtskilligt annat, såsom uppsatser om pressfrihet och en novell. Hans sista tid skildras bl. a. med ledning av N. Arvidssons bekanta berättelse. Arbetet saknar personregister, men är försett med anmärkningar rörande ett antal historiska personligheter.

E. N.

— I *Årsskrift utgiven av Åbo akademi 1922* (155 s. Åbo 1923) har professor P. O. von Törne i en uppsats *Historiska porträtt i Åbo akademis ägo* beskrivit trenne porträtt, som förvärvats av akademin, föreställande biskoparna och prokanslererna Johannes Gezelius och J. Tengström samt kanslern greve Gustaf Mauritz Armfelt. Det senare, som är målat av J. E. Lindh, är en egendomlig, på 1830-talet utförd omfantiserad kopia av Breda-porträttet på Ängsö och föreställer Armfelt i rysk generalsuniform lutad mot Gustav III:s byst. Varianter av denna kopia finnas på Åminne och i Helsingfors universitets samling, men på Helsingfors-exemplaret har bysten av Gustav III utbytts mot den av kejsar Alexander.

— En utredning om släkten *Wigert* (1624—1923) har innevarande år utkommit i Göteborg från Elanders boktryckeri aktiebolag (17 s. + tabell). Äldste kände stamfader är tunnbindaren i Söderköping Henrik Jacobsson Wigert, f. 1624, d. 1695. Den anonyma utgivaren har emellertid inlett sitt arbete med vissa funderingar över släktens genesis, vilka saklöst kunnat uteslutas, då de såsom fullkomligt obestyrkta synas sakna allt värde. Boken prydes med ett flertal porträtt av äldre släktmedlemmar. Uppställningen av släktregistret är den vanliga. Någon gång äro uppgifterna en smula egendomligt formulerade. Efter uppräkning av Jakob Wigerts elva barn ges exempelvis följande upplysning: »2 barn till, som ej kunnat anträffas, döda unga». Då samma förnamn förekomma på flera ställen i boken, äro de ofta olika stavade. Utredningen är emellertid präglad av intresse för ämnet, och det arbete, som utgivaren nedlagt på sina forskningar över den Wigertska släktens historia, har tvivelsutan ej varit ringa.

J. E. A.

— Ett biografiskt arbete av högt värde och stort intresse är den nyligen av Henning Wijkmark som specimen för teologie doktorsgrad vid Lunds universitet ventilerade avhandlingen om *Samuel Ödmann* (Svenska diakonistyrelsens förlag 1923). Biografiens föremål är ägnad att fängsla intresset redan genom sitt säregna livsöde: att under fyra

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

decennier vara bunden vid sängen men ändå bibehålla själskrafter och arbetshåg obrutna in i sena ålderdomen. I den föreliggande boken lär man känna mannen i hans rika och mångskiftande verksamhet: som botanist och zoolog (särskilt fågelkännare med europeiskt rykte), som teolog och psalmdiktare, som journalist och polemiker, som reseskildrare och minnestalare. I det hela framstår han som en exponent för de kulturströmningar och åskådningssätt, som höra den senare upplysningstiden till, och författaren har, tack vare sin utomordentliga förtrogenhet med källmaterialet, sin omfattande beläsenhet, sitt skarpsinne och sin kärlek till ämnet, lyckats utforma sin framställning till en kulturbild av stora mått och allmängiltig karaktär.

G. J—n.

PERSONREGISTER.[1]

[1] Utarbetat av G. E.